

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΜΥΚΗΝΩΝ

I. Η ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ

ISSN 1105-7785

ISBN 978-960-8145-57-3

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία

Πανεπιστημίου 22, Ἀθήναι 106 72

Fax 210 3644996 - τηλ. 210 3625531 - archetai@otenet.gr - www.archetai.gr

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη

ΣΠΥΡΟΥ Ε. ΙΑΚΩΒΙΔΗ

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΜΥΚΗΝΩΝ
Ι. Η ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος τοῦ ἐκδότου	IX-X
Πρόλογος	XI-XII
Εἰσαγωγή	1-9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟ ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Κτίριο N	13-21
Κτίριο I	22-42
Δωμάτιο I 1 22. Δωμάτιο I 2 26. Χῶρος I 3 38	
Κτίριο II	43-93
Δωμάτιο II 1 43. Δωμάτιο II 2 54 (στρώμα 4: 60· στρώμα 3: 65· στρώμα 2: 69· στρώμα 1: 74· στρώμα δαπέδου: 76). Δωμάτια II 5 - II 6 83. Δωμάτιο II 5 84. Δωμάτιο II 6 86. Χῶροι II 3 - II 4 90. Χῶρος II 7 92	
Ἀγωγοὶ	94-104
Ἀγωγὸς 1 94. Ἀγωγὸς 2 95. Ἀγωγὸς 3 104	

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ - ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟ

Γενικά	107
Τὰ κτίρια	108
Οἰκοδομικά	108-113
Θεμελίωση 108. Τοῖχοι 109. Δάπεδα 111. Θύρες 111. Στέγες 112. Ἀγωγοὶ 112	
Τὰ εὐρήματα	114-121
Κεραμεικὴ	114-120
Πρωτοελλαδική - Ὑστεροελλαδική 114. Πρώτη φάση (κατα- σκευὴ) 116. Δεύτερη φάση (χρήση) 117. Τρίτη φάση (ἐγκατά- λειψη) 118. Κεραμεικὴ ἱστορικῶν χρόνων 119	
Μικρὰ εὐρήματα	120-121
Μετάλλινα 120. Λίθινα 120. Ὅστεινα 120. Πήλινα 121. Τεχνη- τὲς ὕλες 121. Εἶδη διατροφῆς 121	
Χρήση καὶ ἱστορία τῆς περιοχῆς	122-124
Χρήση 122. Χροнологία 122	
Ἀντιστοιχία ἀρίθμησης ἀνασκαφέντων χώρων	125
Βιβλιογραφία	125
Κατάλογος σχεδίων - πινάκων - εἰκόνων	126-130
Summary	131-183
Εὐρετήριο	185-187

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΟΥ

Τρία μόλις χρόνια (1841-42) μετά την ίδρυσή της η Ἀρχαιολογική Ἑταιρεία ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσῃ τὶς Μυκῆνες. Ὁ Κυριακὸς Πιπτάκης ἔκανε μικρὴ ἀνασκαφὴ, πιθανῶς στὸν τάφο τῆς Κλυταμῆστρας καὶ στὴν Πύλη τῶν λεόντων. Ἡ ἔρευνα ἦταν ἄκαρπη. Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1876, ὁ Ἑρρῖκος Schliemann, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑταιρείας, ἀνέσκαψε τὸν ταφικὸ κύκλο Α τῶν Μυκηνηῶν καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά, ὁ ἐπότης τῶν ἀνασκαφῶν του Ἰωάννης Παπαδημητρίου ἐρευνήσῃ ὑποδειγματικὰ τὸν ἔκτο τάφο τοῦ περιβόλου. Δέκα χρόνια ἀργότερα ἡ Ἀρχαιολογική Ἑταιρεία, τὸ 1886, διὰ τοῦ Χρήστου Τσούντα, ἄρχισε ἔρευνες στὴν ἀκρόπολη καὶ γύρω ἀπὸ αὐτήν, τὶς ὁποῖες θὰ συνέχιζε ἕως τὸ 1909.

Ἀπὸ τὸ 1950 ἕως τὸ 1957 ἐρευνήσαν στὶς Μυκῆνες, γιὰ τὴν Ἑταιρεία, ὁ Φώτης Πέτσας καὶ ὁ Ἰωάννης Παπαδημητρίου. Στὸν δεῦτερο ἔλαχε ἡ τύχη νὰ ἐρευνήσῃ τὸν ταφικὸ κύκλο Β, εὔρημα σημαντικὸ καὶ φημισμένο. Τὶς ἀνασκαφὰς συνέχισε, ἀπὸ τὸ 1958 ἕως τὸ 1963, ὁ Νικόλαος Βερδελῆς καὶ παρὰλληλα, ἀπὸ τὸ 1958 ἕως τὸν θάνατό του, τὸ 1988, ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς. Ἀνασκαφὴ διενήργησε καὶ ἡ Ἀρτεμὶς Ὠνάσογλου τὸ 1985, τῆς οἰκίας τοῦ τάφου τῶν Τριπόδων.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ τόμου τούτου Σπύρος Ἰακωβίδης, συνεργάτης τοῦ Γεωργίου Μυλωνᾶ στὶς Μυκῆνες ἀπὸ τὸ 1958 καὶ διευθυντὴς τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν ἀπὸ τὸ 1988, ἀνέλαβε τὸ μεγάλο ἔργο τῆς δημοσίευσης τῶν ἐρευνῶν τοῦ Γ. Μυλωνᾶ καὶ τῶν δικῶν του. Εἶναι ἔργο στὸ ὁποῖο συνάντησε πολλὰς πρακτικὰς δυσκολίες, γιατί, ἐπὶ χρόνια, τὰ εὑρήματα δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μελετηθοῦν. Μόλις τὸ 2000 τακτοποιήθηκαν καὶ ἔγιναν προσιτὰ στὸ νέο μουσεῖο Μυκηνηῶν, πὺν ἔκανε ἡ Ἑταιρεία.

Τοῦτος, ὁ πρῶτος τόμος τῆς δημοσίευσης τῶν ἀνασκαφῶν Γ. Μυλωνᾶ - Σπ. Ἰακωβίδη περιλαμβάνει τὴ ΒΔ. συνοικία τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ δημοσίευση τῆς ΝΔ. συνοικίας, τῆς περιοχῆς τοῦ ἑλληνιστικοῦ πύργου, τοῦ Θρησκευτικοῦ κέντρου, τῆς οἰκίας Μ, τοῦ Ἑργαστηρίου τῶν Καλλιτεχνῶν μὲ τὴν οἰκία τῶν Κιόνων. Ἀπὸ τὴν ἐκτὸς ἀκροπόλεως περιοχὴ θὰ δημοσιευθοῦν στὴ σειρὰ τὸ λεγόμενο Ἑργαστήριον καὶ ἡ Οἰκία στὶς Πλάκες. Τὰ δύο τελευταῖα ἀποτελοῦν ἀνασκαφὴ τοῦ Γ. Μυλωνᾶ καὶ τοῦ Σπ. Ἰακωβίδη ἐξ ἀρχῆς. Τὰ ἄλλα εἶχαν σκαφῇ ἀπὸ τὸν Χρήστο Τσούντα κατὰ τὴν περίοδο 1887-1902. Ὁ Τσούντας δημοσίευσε ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὰς του αὐτὲς μόνον λίγα εὑρήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔδωσε τόπο καὶ συνθήκες εὑρεσης. Κάποια σημεῖα τῆς περιοχῆς πὺν δὲν εἶχαν σκαφῇ ἀπὸ τὸν Τσούντα, ἐρευνήθηκαν συστηματικὰ καὶ τὰ πολλὰ κινητὰ ἀρχαῖα τῆς ἔρευνας αὐτῆς ἔδωσαν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα γιὰ τὴ μορφὴ, τὴ χρῆση καὶ τὴ χρονολόγηση τῶν κτισμάτων, πράγμα πὺν κάνει δυνατὴ τὴν πλήρη δημοσίευσή τους.

Οί Μυκηνες, ἡ ἀκρόπολις καὶ τὰ νεκροταφεῖα, ἦσαν καὶ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες ἀνασκαφὲς τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ δημοσίευσή τους ἀποτελεῖ συνεχῆ μέρμνά της. Πέραν τῶν ἐτήσιων καὶ λεπτομερῶν ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν στὰ Πρακτικὰ καὶ τοῦ πλήθους τῶν εἰδικῶν μελετῶν στὴν Ἑφημερίδα, καὶ ἄλλοι, τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ ξεχωριστοὺς τόμους ὁ ταφικὸς κύκλος Β', τὰ τεῖχη, οἱ πύλες, ἡ ἀναβάθρα, ἀπὸ τὸν Γεώργιο Μυλωνᾶ, ἡ οἰκία τοῦ τάφου τῶν Τριπόδων ἀπὸ τὴν Ἀρτέμιδα Ὠνάσογλου, ὁ μνημειώδης Archaeological Atlas of Mycenae ἀπὸ τὸν Σπ. Ἰακωβίδη καὶ τὴν Elisabeth French. Ὁ τόμος τοῦτος, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν περιλαμβάνουν τὴ δημοσίευση τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας στὴν ἀκρόπολις καὶ στὴν περιοχὴ τῶν Μυκηνηῶν, καὶ εἶναι ἔργο τοῦ Σπ. Ἰακωβίδη καὶ τῶν συνεργατῶν του.

Ἔχει περάσει ἓνας αἰώνας καὶ μισὸς καὶ πλέον ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Πιττάκη. Ἡ Ἑταιρεία χαίρει ποὺ ἐκπληρώνει μὲ τὴ μελέτη τούτη, καὶ μὲ ὅσες προηγήθηκαν, ἓνα ἀπὸ τὰ ὄνειρα τῶν ιδρυτῶν της, τὴν ἀποκάλυψη καὶ τὴ δημοσίευση τῶν λειψάνων τῶν Μυκηνηῶν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εὐχαριστεῖ ἐκείνους ποὺ συνέβαλαν οἰκονομικῶς στὴν προετοιμασίᾳ τῆς δημοσίευσής τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Μυκηνηῶν. Ἰδιαίτερος γενναιόδωρος ὑπῆρξαν οἱ συμβολὲς τοῦ Ἰνστιτούτου Προϊστορίας τοῦ Αἰγαίου (INSTAP), τοῦ Ἰδρύματος Ἰωάννου Φ. Κωστοπούλου, τοῦ Ἰδρύματος «Σταῦρος Νιάρχος», τοῦ The Shelby White-Leon Levy Program for Archaeological Publications, τοῦ Ἰδρύματος Α. Γ. Λεβέντη καὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ἀνέλαβε κατὰ καιροὺς τὴ μισθοδότηση ὀρισμένων ἐρευνητῶν. Ἐπιπλέον τὸ INSTAP συνέβαλε στὴ δαπάνη τῆς ἐκτύπωσης τῶν δύο πρώτων τόμων.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ παρὼν τόμος εἶναι ὁ πρῶτος μιᾶς σειρᾶς πὺν ἔχει σκοπὸ νὰ δημοσιεύσει τὶς ἀνασκαφὲς στὴν ἀκρόπολη καὶ στὸν γενικότερο χῶρο τῶν Μυκηνῶν ἀπὸ τὸ 1960 (οἱ προηγούμενες δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ Γεώργιο Ἐ. Μυλωνᾶ στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα τοῦ 1962) ἕως σήμερα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ μόνες μνεῖες γιὰ τὶς ἔρευνες αὐτὲς εὐρίσκονται στὸ Ἔργον καὶ στὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν αὐτῶν στοὺς οἰκείους τόπους. Εἰδικότερα, ἡ ἔρευνα τῆς ΒΔ. Συνοικίας πὺν ἔγινε ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Γ. Ε. Μυλωνᾶ καὶ τοῦ γράφοντος ἐκτίθεται στὰ Πρακτικὰ τοῦ 1984, σ. 230-240, πίν. 141-146 καὶ 1985, σ. 30-38, πίν. 4-7.

Ὁ λόγος τῆς καθυστερήσεως τῆς ὀριστικῆς δημοσιεύσεως εἶναι ὅτι τὰ εὐρήματα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐτῶν, φυλαγμένα στὶς ἀποθήκες τοῦ Μουσείου Ναυπλίου καὶ σὲ μία περιορισμένης ἐκτάσεως αὐτοσχέδια ἀποθήκη στὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῶν Μυκηνῶν, εἶχαν συσσωρευτεῖ σὲ σημεῖο πὺν ἦταν ἀδύνατο νὰ τὰ πλησιάσει ὁ μελετητής. Ἐπρεπε νὰ χτιστεῖ τὸ τοπικὸ μουσεῖο τῶν Μυκηνῶν καὶ νὰ μεταφερθοῦν ὅλα στὶς εὐρύχωρες ἀποθήκες τοῦ ὥστε νὰ γίνεῖ δυνατόν νὰ ἀπλωθοῦν καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ μελετῶνται ἀπὸ τὸ ἔτος 2000 καὶ πέρα.

Τὸ κείμενο τῆς δημοσιεύσεως πὺν ἀκολουθεῖ συντάχθηκε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἡμερολογίων τῆς ἀνασκαφῆς, τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἀποτυπώσεων, τῶν ἐκθέσεων στὰ Πρακτικὰ, καὶ τῆς καταγραφῆς, περιγραφῆς καὶ μελέτης τῶν εὐρημάτων, καθὼς καὶ τῶν φωτογραφιῶν τοῦ χώρου καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀντικειμένων.

Τὸ ὑποδειγματικῆς συνοπτικότητος καὶ σαφηνείας κείμενο τῆς ἀγγλικῆς περιλήψεως ὀφείλεται στὴν ἔκτοτε συνεργάτιδά μου καθηγήτρια Ἰφιγένεια Τουρναβίτη.

Στὴν ἀνασκαφὴ τοῦ 1984 ἔλαβαν μέρος οἱ φοιτήτριες τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πενσυλβάνιας Γεωργία Σαλαπάτα καὶ τοῦ Bryn Mawr College Εὐα Κοψίνη, καὶ ὁ φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Μιχάλης Κοσμόπουλος. Βοήθησε ἐπίσης γιὰ λίγες ἡμέρες καὶ ἡ Ἰλεάνα Σιώρη. Οἱ φωτογραφίες εἶναι ἔργο τοῦ Ἡλία Ἡλιάδη. Τὸ 1985 ἐργάστηκαν στὴν ἀνασκαφὴ οἱ φοιτήτριες τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πενσυλβάνιας Πολυξένη Μπούγια, τοῦ Bryn Mawr College Εὐα Κοψίνη καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Nottingham Emma Duffin. Τὴν φωτογράφιση ἀνέλαβε ὁ Ι. Βαχαρίδης. Τὴν ἀποτύπωση τῶν κτιρίων ἐξετέλεσαν οἱ (τότε σπουδαστὲς ἀρχιτεκτονικῆς) Π. Κουφόπουλος καὶ Μαρίνα Μυριανθέως, καὶ τὴν συνεπλήρωσε ἡ ἀρχιτέκτων Νίκη Γεωργίου. Ἡ συνδρομὴ τῆς προϋσταμένης τῆς Δ' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Ἑλένης Παλαιολόγου ὑπῆρξε πολὺτιμη καὶ ἡ πρόθυμη φροντίδα τοῦ ἀρχιφύλακος τῶν Μυκηνῶν Γ. Κατσαροῦ συνετέλεσε σημαντικὰ στὴν διεξαγωγὴ τῆς ἐργασίας.

Εὐχαριστίες ὀφείλω καὶ στὸ προεδρεῖο καὶ τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ποὺ ἐνέκριναν καὶ ἀνέλαβαν τὴν ἐκτύπωση τοῦ παρόντος καὶ τῶν λοιπῶν τόμων τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Μυκηνῶν, καὶ ἰδιαίτερα στὸν Γενικὸ Γραμματέα κ. Βασίλειο Πετράκο, ὁ ὁποῖος προώθησε τὸ πρόγραμμα μὲ θερμὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ γνωστή του ἐμπειρία.

Τέλος, χωρὶς τὴν ἔμπειρη ματιά, τὴν καλαισθησία καὶ τὴν προσήλωση στὶς λεπτομέρειες τῆς ἐπιμελητρίας τῆς ἐκδόσεως Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν θὰ παρουσίαζε οὔτε τὴν ἐμφάνιση οὔτε τὴν ποιότητα ποὺ ἔχει. Τὴν συγγαίρω καὶ τὴν εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλικὴ συνεργασία μας.

ΣΠ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ βορειοδυτικὴ γωνία τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηῶν, ἐπάνω καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν Πύλη τῶν Λεόντων, περιβάλλεται ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ κυκλώπειο τεῖχος, τὸ ὁποῖο προβάλλει στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔντονα πρὸς ΒΔ. Ἀπὸ ἐκεῖ, προσαρμοζόμενο στὴ γραμμὴ τῆς ὀφρῦος τοῦ βράχου, στρέφει ἀνατολικά, σχηματίζει μίαν καμπύλη ἐσοχὴ καὶ συνεχίζεται πρὸς Α. Κατὰ τὴ δεύτερη φάση τῆς τειχίσεως τῆς ἀκροπόλεως, ὅταν καταργήθηκε ὁλόκληρο τὸ δυτικὸ σκέλος τοῦ προκειμένου νὰ προστεθεῖ ἡ Πύλη τῶν Λεόντων καὶ ἡ νοτιοδυτικὴ του ἐπέκταση, ἡ βορειοδυτικὴ προβολὴ του παρέμεινε, ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικὴ τῆς ὄψη ἀπέκτησε τὴν ἐπένδυση μὲ κανονικοὺς κροκαλοπαγεῖς ἀμυγδαλόλιθους ποὺ χρησιμοποιήθηκαν καὶ στὴν κατασκευὴ τῆς πύλης. Κατὰ τὴ φάση αὐτὴ προστέθηκε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς εἰσόδου ἓνας ἰσχυρὸς ἀναλημματικὸς τοῖχος (ἀρ. 9 στὸ σχέδιο τῆς ἀρχικῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Wace¹), ὁ ὁποῖος ἀκολουθοῦσε σὲ χαμηλότερο ἐπίπεδο τὴν παλαιὰ διαδρομὴ τῆς ὀχυρώσεως ἀποτελώντας τὴν ἀριστερὴ παρειὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς ὡς τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Μεγάλης Ἀναβάθρας· ὁ τοῖχος αὐτὸς κόπηκε τὸ 1874 στὸ νότιο τμῆμα τοῦ ἀπὸ τὴν δοκιμαστικὴν τάφρον ποὺ ὁδήγησε τὸν Schliemann στὴν ἀνακάλυψη καὶ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ταφικοῦ κύκλου Α². Στὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ τοῖχου καὶ τοῦ βράχου πίσω του στοιβάχθηκε ἓνα πυκνὸ γέμισμα ὕψους περίπου 2,30 μ. ἀπὸ πέτρες διαφόρων μεγεθῶν, ποὺ ἐπιστρώθηκε μὲ καλὰ πατημένο ὑποκίτρινο χῶμα, ἀνάμικτο μὲ ἄμμο, ἀσπρόχωμα καὶ σχετικῶς λίγα ὄστρακα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Μυλωνᾶ χρονολογοῦν τὴν κατασκευὴ αὐτὴ στὴν ΥΕ ΠΙΒ2 περίοδο³. Ἔτσι δημιουργήθηκε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς προεξοχῆς ἓνα ἰσόπεδο ποὺ ἔφθασε στὴ στάθμην τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου καὶ ποὺ δὲν ἄργησε νὰ καταληφθεῖ ἀπὸ κτίσματα (πίν. 1), τὰ ὁποῖα ἐγκαταλείφθηκαν στοὺς προχωρημένους μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ὁ ἐρειπιώνας, ποὺ χωνόταν ὅλο καὶ περισσότερο κάτω ἀπὸ τὰ ἴδια τοῦ τὰ γκρεμίσματα, χρησιμοποιήθηκε στὶς ἀρχὲς τῆς Γεωμετρικῆς περιόδου γιὰ ταφές καὶ ἀργότερα, στοὺς ἐλληνιστικοὺς αἰῶνες, πάλι γιὰ κατοίκηση. Ἡ κατοίκηση αὐτὴ ἦταν πυκνὴ, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ ἄλλες κοντινὲς ἐγκαταστάσεις τῆς περιόδου ἐκείνης⁴ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πενιχρὰ κατάλοιπα ποὺ ἄφησε ἡ ἀνασκαφὴ Τσουντα, ὁ ὁποῖος ἀφαίρεσε καὶ ἐξαφάνισε τὰ σχετικὰ στρώματα τῶν ἐπιχώσεων χωρὶς νὰ τὰ σχολιάσει ἢ καὶ νὰ τὰ ἀναφέρει καν.

1. BSA 25, 1921-23, σχέδιο 1.

2. H. Schliemann, *Mykenae* (Leipzig 1878) 68.

3. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *ΑΕ* 1962, 89-93.

4. Γ. Ε. Μυλωνᾶς - Σ. Ε. Ἰακωβίδης, *ΠΑΕ* 1987, 44-46.

Όταν ο Schliemann άρχισε τις έρευνές του οί τοίχοι είχαν καταχωθεί σχεδόν έντελώς, φαινόταν όμως τὸ στόμιο τῆς έλληνιστικῆς δεξαμενῆς⁵. Ὁ Steffen⁶ (πίν. 2) εἶδε καὶ ἀποτύπωσε ὅ,τι ἐξεῖχε ἀπὸ τὶς συσσωρευμένες ἐπιχώσεις, δηλαδὴ τὸ στόμιο τῆς δεξαμενῆς (Antike Cisterne), τὴ γωνία τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῶν δωματίων II 5 καὶ II 6 μὲ τὸν νότιο τοῖχο τῶν II 1 καὶ II 2 (Antike Mauerreste), τὸν βόρειο τοῖχο τοῦ II 6, δύο τμήματα τοῦ τοίχου μεταξὺ τῶν αὐλῶν II 3 καὶ II 4 καὶ ἄλλα δύο τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ κτιρίου N (Kyklopische Stützmauerreste). Ὁ Τσουντας ἐπιχείρησε τὸ 1886 «μικρὰν ἀποπειρατήριον σκαφήν», ὁπότε εὗρηκε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ δωμάτια «ἀρχαϊκώτατον χαλκοῦν ζωάριον»⁷, ἓνα μικρὸ χάλκινον γεωμετρικὸ εἰδῶλιον ἵππου, πιθανότατα δηλαδὴ ἀργολικῆς προελεύσεως⁸, ἐπέστρεψε ὅμως τὸ 1890 καὶ ἔσκαψε ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου ἕως τὰ μέσα Δεκεμβρίου τὴν περιοχὴ μεταξὺ τοῦ τέρματος τῆς Μεγάλης Ἀναβάθρας (ὅπου ὑπῆρχε τότε ἓνα ξυλόπηκτο φυλάκιο) καὶ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τῆς ἀκροπόλεως καί, ἐπιπλέον, δύο θαλαμοειδεῖς τάφους καὶ τὴν ὑπόγεια κρήνη στὴ Βορειοανατολικὴ Ἐπέκταση. Ἡ ἀνασκαφὴ αὐτὴ ἔφερε στὸ φῶς μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ καταχωμένα κτίρια τῆς Βορείας συνοικίας. Στὴν σχετικὴ του ἔκθεση ποὺ δημοσίευσε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα τοῦ 1891⁹ ἀναφέρεται μὲ λίγα λόγια καὶ κατὰ τρόπο γενικὸ στὰ κτίρια¹⁰, κυρίως ὅμως καὶ λεπτομερῶς στὰ σπουδαιότερα εὐρήματά του, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἀπεικονίζει. Πὰ τὴν κεραμεικὴ δὲν γίνεται λόγος. Τὰ κτίρια ἀναφέρονται ἀπλῶς ὡς «ἄλλων οἰκιῶν ἐρείπια ἀνηκουσῶν ... ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν μυκηναϊὰν ἐποχὴν». Δὲν περιγράφονται, δὲν ἀριθμοῦνται, οὔτε ἀπεικονίζονται σὲ πίνακες ἢ σὲ σχέδιο, στὴ συνέχεια δὲ τῆς ἐκθέσεως μνημονεύονται δωμάτια χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ἡ θέση τους μέσα στὸ συγκρότημα καὶ χωρὶς νὰ συσχετίζονται τὰ εὐρήματα ποὺ περιεῖχαν μὲ τὸν τόπο εὐρέσεώς τους.

Ἡ ἔκθεση ἀναφέρει ὅτι οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων σώζονται σὲ ὕψος περίπου 2 μ., χωρὶς νὰ ὑπάρχουν θύρες ἐπικοινωνίας μεταξὺ τους. Συγχρόνως ὅμως δὲν ἦσαν ὑπόγεια, ἀφοῦ ἡ στάθμη τῶν τμημάτων τῶν «διαδρόμων ἢ ὁδῶν στενῶν» ποὺ τὰ χωρίζαν εἶναι πολὺ χαμηλότερη ἀπὸ τὶς κορυφές τῶν τοίχων. Ἦσαν λοιπὸν προσιτὰ μὲ σκάλες ἀπὸ «ὑπερῶα» καὶ χρησίμευαν ὡς ἀποθήκες (ταμιεῖα). Οἱ τοῖχοι τους περιγράφονται ὡς χτισμένοι ἀπὸ μικρές πέτρες καὶ λάσπη, χωρὶς ἐπίχρῖσμα καὶ χωρὶς ξυλοδεσιές, καὶ τὰ δάπεδα ὡς ἀποτελούμενα ἀπὸ λιθολόγημα μὲ ἐπίστρωση πατημένου χώματος¹¹. Οἱ μεταξὺ τῶν τοίχων συσσωρευμένες ἐπιχώσεις συνίσταντο «ἐκ πηλοῦ καὶ λίθων ἐκ τοίχων καταρρυέντων, ἀναμειγμένων μετὰ τέφρας, τεμαχίων ἀγγείων καὶ ὀστῶν ζώων, ὧν ἐνιαχοῦ πλῆθος πολὺ εὐρέθη».

Εὐρήματα ἀναφέρονται πολλὰ καὶ ποικίλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα «ἀνήκουσιν εἰς τὴν νεωτάτην μυκηναϊὰν περίοδον».

5. H. Schliemann, *Mykenae Plan C* (σχέδιο B. Δρο- (London 1977) 149-150.
σινού).

6. *Karten von Mykenai* (Berlin 1884) Blatt 2.

7. *AE* 1891, 23, 30, πίν. 2:3.

8. Πρβ. J. N. Coldstream, *Geometric Greece*

9. Ἐκ Μυκηναίων 18, 21-44, πίν. 2, 3.

10. *AE* 1891, 23-27.

11. Αὐτόθι 24.

Ἐν πρώτοις ἀνακάλυψε ἕξι μικροὺς κιβωτιόσχημους βρεφικούς τάφους, τέσσερις σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ δωμάτια καὶ ἀπὸ ἓνα σὲ δύο ἄλλα, κατασκευασμένους καὶ σκεπασμένους μὲ λιθόπλακες. Οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀκτέριστοι. Ἐνας μόνο εἶχε «μεταξὺ τῶν ὀστέων» μία χάλκινη βελόνη καὶ ἓνας ἄλλος, πλουσιότερος, μία ὅμοια βελόνη καὶ δύο ἀγγεῖα. Τὸ ἓνα, τὸ ὁποῖον ὁ Τσουντας ἀπεικόνισε¹², εἶναι μία ἀκέραια φλάσκα ὕψους 12,2 ἐκ., διαμέτρου 9,1 ἐκ. καὶ πάχους 5,3 ἐκ., διακοσμημένη στὴ μία πλευρὰ μὲ τρεῖς πενταπλοὺς ἐνάλληλους κύκλους γύρω ἀπὸ ἓνα συμπαγὲς στὸ κέντρο (πίν. 3: 3α) καὶ στὴν ἄλλη μὲ κύκλο ποὺ περιβάλλει θέμα σὲ σχῆμα σταυροῦ, τοῦ ὁποῖου τὰ κάθετα σκέλη ἀποτελοῦνται ἀπὸ μονὰ (ἐπάνω) καὶ διπλά (κάτω) διάγραμμα τρίγωνα, καὶ τὰ ὀριζόντια ἀπὸ τεθλασμένη σὲ διπλὸ πλαίσιο (πίν. 3: 3β). Τὸ ἄλλο ἀγγεῖο περιγράφεται ὡς «πρόχους κεκοσμημένη περὶ τοὺς ὤμους διὰ τριγώνων πεπληρωμένων διὰ γραμμῶν διεσταυρωμένων»¹³. Στὶς ἀποθήκες τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπάρχει ἓνα προχοῖδιο ὑπ' ἀρ. εὐρ. 1104 μὲ τὴν ἔνδειξη «Μυκηναίων ἀκροπόλεως ἐκτὸς τῶν τάφων» (ἐνν. τῶν θαλαμοειδῶν τῆς περιοχῆς), ὕψους 12,6 ἐκ., διαμέτρου 9,1 ἐκ. καὶ διαμέτρου στὸ στόμιο 4 ἐκ., ποὺ συμφωνεῖ στὶς διαστάσεις μὲ τὴ φλάσκα καὶ στὴ μορφή μὲ τὴν περιγραφή: εἶναι εὐρύστομο, σχήματος ὠοειδοῦς-ἀμφικωνικοῦ μὲ κωνικὴ βάση, ὀλόβαφο μαῦρο στὸ κάτω μέρος τῆς γάστρας καὶ στὴ βάση καὶ ἔχει σειρὰ ὀρθίων διαγράμμων τριγώνων στὸν ὦμο καὶ κυματοειδὴ γραμμὴ στὸν λαμὸ ποὺ συνεχίζεται στὴ ράχη τῆς λαβῆς (πίν. 3: 4). Ὁ πηλὸς καὶ ἡ βαφή του δείχνουν ὅτι εἶναι προϊόν τοῦ ἰδίου ἐργαστηρίου μὲ τὴ φλάσκα, πράγμα ποὺ καθιστᾷ τὴν πιθανότητα νὰ ἦταν τὸ ἄλλο κτέρισμα τοῦ ταφίσκου πολὺ μεγάλη.

«Ἐκ τῶν κτερισμάτων τούτων», γράφει ὁ Τσουντας, «ἐξάγεται ... ὅτι οἱ τάφοι εἶναι ὀλίγον ὑστερώτεροι τῆς καθαρᾶς μυκηναίας ἐποχῆς· ἀλλὰ καὶ πολὺ μεταγενέστεροι δὲν δύνανται νὰ ἦναι, διότι οἱ ἐν τῷ ἐνὶ δωματίῳ τέσσαρες ἔκειντο ἀμέσως ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἄνωθι δ' αὐτῶν ὑπῆρχεν ἐπίχωσις δύο καὶ πλέον μέτρων πλήρης ἀγγείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων μυκηναίας ἐποχῆς»¹⁴. Ἡ παρατήρηση τοῦ Τσουντα δείχνει ὅτι κατὰ τὸν 10ο αἰ. π.Χ. τὰ κτίρια εἶχαν μὲν ἐγκαταλειφθεῖ, ἐξ οὗ καὶ ἔγιναν οἱ ταφές στὸ ἐσωτερικόν τους, δὲν εἶχαν ὅμως ἀκόμη καταρρεύσει σὲ βαθμὸ ὥστε τὰ δάπεδά τους νὰ εἶναι ἀπρόσιτα. Πράγματι, ἡ φλάσκα εἶναι χαρακτηριστικὸ δείγμα τοῦ ἀργολικοῦ Μέσου Πρωτογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ (μέσα τοῦ 10ου αἰ. π.Χ.) μὲ κοντινὰ παράλληλα ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο στὰ Σεράγια τῆς Κῼ¹⁵.

Σὲ ἄλλα δύο σημεῖα ἡ ἀνασκαφὴ ἀποκάλυψε δύο θησαυροὺς χαλκίνων ἀντικειμένων. Ὁ ἓνας ἦταν κρυμμένος στὸ ἐσωτερικὸ ἑνός (μὴ καθοριζομένου) τοίχου, ὁ ἄλλος, κρυμμένος καὶ αὐτός, «εὐρέθη ἀληθῶς ἔξω τῶν ἐρειπίων περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν». Ὁ Τσουντας ἀπαριθμεῖ τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἑνός καὶ ἀναφέρεται γενικὰ στὸ περιεχόμενο τοῦ ἄλλου¹⁶. Τὸ σύνολό τους φυλάσσεται στὸ Ἑθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, ὅπου τὰ μελέτησε καὶ προσπάθησε νὰ τὰ ξεχωρίσει ὁ Θ. Σπυρόπουλος¹⁷. Ὁ ἓνας θησαυρὸς περιελάμβανε τέσ-

12. Αὐτόθι πίν. 3:1.

13. Αὐτόθι 27.

14. Αὐτόθι 27.

15. Τὴν ἀκριβὴ χρονολόγηση καὶ τὴν ἐπισήμανση παραλλήλων ὀφείλω στὴν καθηγήτρια κυρία Νότα

Κούρου, τὴν ὁποία καὶ εὐχαριστῶ.

16. *AE* 1891, 25.

17. *Υστερομυκηναϊκοὶ Ἑλλαδικοὶ Θησαυροὶ* (Ἀθῆναι 1972) 8-45.

σερις διπλούς πελέκεις, τρία ξίφη με λαβή σχήματος T και τετράγωνους ὤμους¹⁸, ένα μονόστομο μαχαίρι¹⁹, ένα ξίφος και ένα ἐγχειρίδιο με λαβή σχήματος T και κνώδοντες στὸν ὦμο²⁰, μία λόγχη, ένα ξίφος τύπου Naue II, ένα ξυράφι, ένα δίσκο κατόπτρου, δύο μικρὰ δισκάρια με ἔκτυπους ρόδακες, πέντε σμίλες, ἑπτὰ καμπύλα δρεπανοειδῆ μαχαίρια, τρία μονόστομα μαχαίρια με ἢ χωρὶς περιχέλωμα στὴ λαβή²¹, ἑννέα ὀπτεῖς (ὁ Τσουντας τὰ ἀναφέρει ὡς αἰχμὲς βελῶν), δύο τριχολαβίδες, πάνω ἀπὸ εἴκοσι ἐλάσματα καὶ θραύσματα ἐλασμάτων, ένα χαλινὸ ἵππου καὶ ένα σπειροειδῆ σφηκωτῆρα ἀπὸ χρυσὸ σύρμα. Στὸν ἄλλο θησαυρὸ ἀποδίδονται πέντε διπλοὶ πελέκεις, ὀκτὼ σμίλες, δώδεκα δρεπανοειδῆ μαχαίρια, ἕξι μονόστομα μαχαίρια²², τρεῖς τριχολαβίδες, ένα τμήμα ξίφους, ένα ξιφοειδὲς ἀκατέργαστο ἐργαλεῖο²³ καὶ ένα κομμάτι ἀπὸ τάλαντο χαλκοῦ. Τὰ ἀσφαλῶς χρονολογούμενα ἀντικείμενα, καὶ ἰδίως ὁ συνδυασμὸς τοῦ ξίφους καὶ τοῦ ἐγχειριδίου τύπου G τῆς Sandars καὶ τοῦ ξίφους τύπου Naue II, τοποθετοῦν τὴν ἀπόκρυψή τους στὶς ἀρχὲς τοῦ 12ου αἰ. π.Χ.

Στὰ κατώτερα στρώματα τῶν ἐπιχώσεων ὁ Τσουντας παρατήρησε «πολλὰ τεμάχια ἀγγείων τοῦ ἀρχαιοτέρου μυκηναίου τρόπου, ἥτοι φέροντα ἐπὶ ἐδάφους μέλανος ἀμαυροῦ κοσμήματα χρώματος ἐρυθροῦ βαθέως καὶ λευκὰ ἐπιτεθειμένα»²⁴, ὅστρακα ΜΕ ἀγγείων δηλαδή, ἀναλόγων με τὸν πιθόσταμνο Α3 τοῦ ταφικοῦ περιβάλου Β τῶν Μυκηναίων²⁵. Σὲ χαμηλὸ ἐπίσης ἐπίπεδο ἀνακάλυψε κομμάτια τεσσάρων ἕως ἑπτὰ πλακιδίων ἀπὸ λευκὴ φαγεντιανὴ με γαλάζια ἢ πράσινη ὑάλωση, ποὺ φέρουν ἀποσπασματικὰ σωζόμενο τὸ ὄνομα τοῦ φαραῶ Ἀμένοφι ΙΙΙ²⁶, ὅμοια πρὸς ἄλλα τέτοια πλακίδια προερχόμενα ἀπὸ μεταγενέστερες ἀνασκαφὲς στὴν Οἰκία Μ καὶ στὸ δωμάτιο με τίς τοιχογραφίες τοῦ Θρησκευτικοῦ Κέντρου²⁷.

Ἐνα ἄλλο εὔρημα ξένης, συροπαλαιστινιακῆς, προελεύσεως εἶναι ένα μικρὸ (ὕψους 9 ἐκ.) χάλκινο ἀγαλμάτιο τοῦ ἐξολοθρευτῆ θεοῦ Reshef²⁸. Τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Τσουντα ἦταν γνωστὸ ένα ἀκόμη τέτοιο ἀγαλμάτιο ἀπὸ τὴν Τίρυνθα²⁹, ἔκτοτε ὅμως ἔχουν προστεθεῖ ένα ἀπὸ τὴ Δῆλο, δύο ἀπὸ τὴ Φυλακωπὴ καὶ ένα ἀργυρὸ, ἀπὸ τὸν Νεζερό τῆς Θεσσαλίας ποὺ ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν Evans καὶ ἀπόκειται στὸ Ashmolean Museum³⁰, ὅλα σὲ στρώματα τοῦ 14ου-13ου αἰ. π.Χ. Τὸ ἀγαλμάτιο τοῦ Τσουντα εὐρέθηκε στὸ ἴδιο δωμάτιο με τὸ κεφάλι ἑνὸς πηλίνου εἰδωλίου ταύρου³¹. «Ἐν παρακειμένοις δωματίοις» εὐρέθη-

18. Τύπου F τῆς N. K. Sandars, Later Aegean Bronze Swords, *AJA* 67, 1963, 117-153.

19. N. K. Sandars, The Antiquity of the One-edged Bronze Knife in the Aegean, *Proceedings of the Prehistoric Society for 1955*, XXI, 174-197, Class 3a.

20. Τύπου G τῆς N. K. Sandars, Later Aegean Bronze Swords, *AJA* 67, 1963, 117-153.

21. Sandars ὁ.π. (σημ. 19) 174-197, Class Ia καὶ Ib.

22. Αὐτόθι 174-197, Class Ia καὶ Ib.

23. *AE* 1891, πίν. 3:6.

24. Αὐτόθι 30.

25. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, Ὁ ταφικὸς περίβολος Β τῶν

Μυκηναίων (Ἀθήναι 1973) 24, ἔγχρ. πίν. ε'.

26. *AE* 1891, 18, 30, πίν. 3:3, E. H. Cline, *Sailing the Wine-Dark Sea* (BAR International Series 591) 143.

27. Cline ὁ.π.

28. Θεοῦ τῆς Ugarit, ὑπόσταση, καθὼς φαίνεται, τοῦ Baal (H. Bossert, *Alt Syrien* 40, ἀρ. 574), τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία εἶχε διαδοθεῖ καὶ στὴν Αἴγυπτο (J. Gray, *The Canaanites*, London 1964, 74, 123, 177).

29. H. Schliemann, *Mykenae* 15-16, εἰκ. 12, *Tiryns* (Leipzig 1886) 187, εἰκ. 97.

30. Cline ὁ.π. (σημ. 26) 309-312.

31. *AE* 1891, 21, 30.

καν ἄλλο ἓνα κεφάλι εἰδωλίου ταύρου, δύο χάλκινες δοξαρωτὲς πόρπες μὲ φυλλόσχημο³² καί, «ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔρειπίοις», ἄλλη μία μὲ ἀπλὸ τόξο³³.

Ὁ Τσουντας, στηριζόμενος στὰ εὐρήματά του (τὶς πόρπες, τὰ ξίφη, τὶς βελόνες καὶ τὴ φλάσκα τῶν παιδικῶν τάφων), πιστεύει ὅτι «αἱ οἰκίαι κατοικοῦντο μέχρι τῶν νεωτάτων μυκηναίων χρόνων».

Ἡ παλαιὰ αὐτὴ ἀνασκαφὴ εἶχε ἀποκαλύψει τὰ κτίρια τῆς συνοικίας καὶ εἶχε φτάσει παντοῦ ὡς τὰ δάπεδα, τὰ ὁποῖα εἶχε ὅλα σχεδὸν παραβιάσει καὶ ἀναμοχλεύσει. Ἐπιπλέον, ἡ παραμέλησή τους, ἐκτεθειμένα ὅπως ἦσαν στοὺς καιροὺς γιὰ ἑκατὸ σχεδὸν χρόνια, εἶχε συντελέσει ἀκόμη περισσότερο στὴν ἐξάλειψη ὅσωνδήποτε ἀνασκαφικῶν ἐνδείξεων εἶχαν ἐνδεχομένως περισωθεῖ. Ἡ πείρα ὅμως ἀπὸ τὴν ἔρευνα παρομοίων καταλοίπων στὴν ἀκρόπολη μᾶς εἶχε διδάξει ὅτι ὑπῆρχαν πάντοτε περιθώρια γιὰ συμπληρωματικὴ διερεύνηση παρομοίων ἀνασκαμμένων ἔρειπων. Ἔτσι ἀποφασίστηκε ἡ ἐκ νέου λεπτομερὴς ἐξέταση τῶν κτισμάτων αὐτῶν μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ σὲ ὅ,τι ἐνδεχομένως δὲν εἶχε θιγῆ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἀνασκαφὴ. Ἡ διερεύνηση αὐτὴ ἐγένετο τὸ θέρος τοῦ 1984 (16 Ἰουνίου ἕως 11 Αὐγούστου) καὶ τοῦ 1985 (24 Ἰουνίου ἕως 19 Ἰουλίου) ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Γ. Ἐ. Μυλωνᾶ καὶ τοῦ γράφοντος³⁴.

Τὰ κτίρια τῆς Βόρειας συνοικίας (σχέδια 1 καὶ 2, πίν. 1) κατέχουν μία περιοχὴ ἐμβαδοῦ περίπου 800 τ.μ., πὺν ὀρίζεται δυτικὰ ἀπὸ τὸ εὐθύγραμμο, ἐσωτερικὰ κυκλόπειο καὶ ἐξωτερικὰ ψευδοισόδομο σκέλος τοῦ τείχους ἐπάνω καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὴν Πύλη τῶν Λεόντων, βόρεια ἀπὸ τὸ καμπύλο τμήμα τοῦ τείχους καὶ ἀνατολικά ἀπὸ ἓναν ἰσχυρὸ τοῖχο πὺν τὸ διαχωρίζει ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ ἀνατολικά τῆς ἔκταση τῆς ἀκροπόλεως, προχωρεῖ λοξὰ ΝΔ.-ΒΑ. καὶ καταλήγει στὸ καμπύλο σκέλος τῆς ὀχυρώσεως. Πρὸς Ν. δὲν ὑπάρχει σαφὲς ὄριο ἄλλο ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο τοῦ κτιρίου Ν, πρὸς τὸν ὁποῖο συμπίπτει καὶ ὁ ἀντίστοιχος τοῖχος τοῦ δωματίου Ι 1. Ἡ διάταξη τῶν κτιρίων δείχνει ὅτι τὸ συγκρότημα τῶν οἰκιῶν Ι καὶ ΙΙ, πὺν δὲν ξεχωρίζουν μεταξύ τους, περιέβαλλε τὸ κτίριο Ν.

Ὁ διαχωριστικὸς τοῖχος (σχ. 1, πίν. 1), πάχους 1,20 μ., εἶναι χτισμένος ἀπὸ μεγάλους ἀσβεστολιθικοὺς ὀγκολίθους, τελείως ἀκατέργαστους, μεγέθους 0,65×0,45 ἕως 1×0,60 μ. μὲ μικρότερες πέτρες σφηνωμένες κατὰ τόπους στοὺς ἄρμους τους πὺν ἐξασφαλίζουν τὴν καλὴ ἔδραση τῶν ὀγκολίθων καὶ φράζουν τὰ διάκενα μεταξύ τους. Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἐπιπλέον καὶ σῶθηκε ποῦ καὶ ποῦ πηλὸς ἀπὸ κιτρινόχωμα (πλέσια). Στὸ νότιο ἄκρο τοῦ τοίχου ὑπῆρχαν καὶ δύο-τρεῖς κροκαλοπαγεῖς πέτρες. Στὴν κορυφὴ του διατηρήθηκαν τὰ κατάλοιπα μιᾶς ἐξισωτικῆς στρώσης ἀπὸ μικρότερες πλακοειδεῖς πέτρες, τοποθετημένες ὡς τέρμα καὶ ἐπίστεψη τοῦ τοίχου ἢ, ἐνδεχομένως, ὡς ὑποδοχὴ πλινθοδομῆς πὺν θὰ τὸν συνέχιζε πρὸς τὰ ἐπάνω.

32. Αὐτόθι 26, 30, πίν. 3:5.

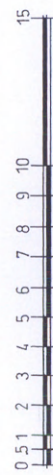
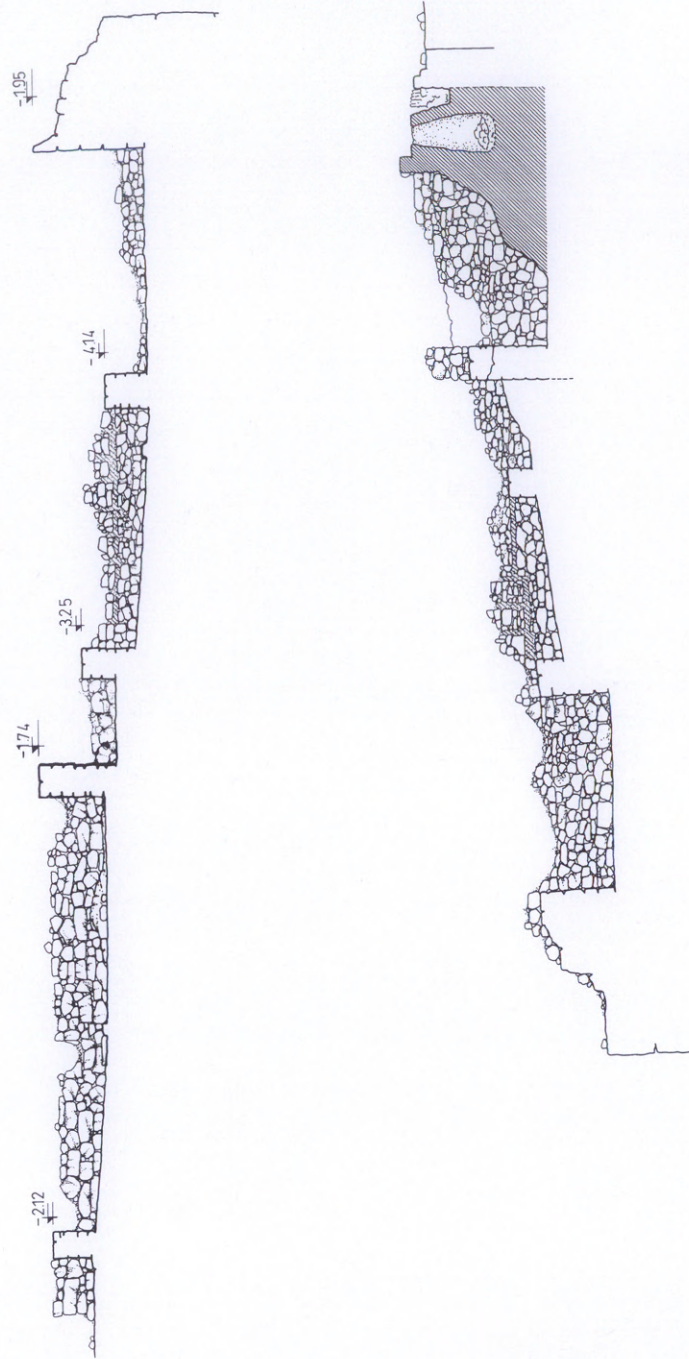
33. Chr. Blinkenberg, *Fibules grecques et orientales* (København 1926) τύποι Ι 8 καὶ Ι 10.

34. Γιὰ τὴν διεξαγωγὴ τῆς ἀνασκαφῆς βλ. ἀνωτέ-

ρω πρόλογο. Ἡ καταγραφὴ τῶν εὐρημάτων ἐγένετο ἐπὶ τόπου ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνασκαφὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παράδοσή τους στὴν Δ' Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων.

Τὸ κτίριο **N** (σχέδια 1 καὶ 3), κανονικὸ τετράπλευρο, διαιρεῖται σὲ τέσσερα ὀρθογώνια ἰσομεγέθη δωμάτια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νοτιοανατολικὸ πὺν εἶναι περίπου 2 μ. κοντύτερο ἀπὸ τὸ νοτιοδυτικὸ δίπλα του. Πρὸς **B**. του ἔχει τὸ κτίριο **II**, χωρισμένο σὲ δύο μεγάλα ἰσομεγέθη τετράπλευρα δωμάτια, τὰ **II 1** καὶ **II 2**, καὶ δύο μικρὰ παραπλεύρως τους, τὰ **II 5** καὶ **II 6**. Τὰ δωμάτια χωρίζονται ἀπὸ τὸ τεῖχος πρὸς **B**. τους μὲ τὶς τραπεζιόσχημες αὐλές **II 3**, **II 4** καὶ **II 7**. Πρὸς **A**. ὑπάρχει τὸ μακρόστενο, ἐπίσης τραπεζιόσχημο κτίριο **I**, πὺν ἐξοικονομήθηκε ἀνάμεσα στὸ **N** καὶ στὸν διαχωριστικὸ τοῖχο. Τὰ **I** καὶ **II** ἀναγκάστηκαν νὰ προσαρμόσουν τὸ σχῆμα καὶ τὶς διαστάσεις τους πρὸς τὰ δύο προϋπάρχοντα, τὸ **N** καὶ τὸν τοῖχο, ἀφήνοντας τὸ **N** ἐλεύθερο. Ἀντὶ νὰ μεταβάλουν τοὺς ἐξωτερικοὺς του τοίχους σὲ διατειχίσματα ἀκουμπώντας ἐπάνω τους, ἄφησαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν δικῶν τους ἄχτιστα χωρίσματα. Ἴσως τὸ μέτρο αὐτὸ νὰ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἐὰν τὰ εἶχαν ἐνσωματώσει στὸν οἰκοδομικὸ ὄγκο θὰ δυσκολευόταν σημαντικὰ ἡ ἀπορροή τῶν νερῶν τῶν βροχῶν ἀπὸ τὶς στέγες. Ὅπωςδήποτε, τὸ κτίριο **N** ἔμεινε ἀνεξάρτητο. Ἐνα τέτοιο χωρίσμα, τὸ **A**, τρέχει ἀνάμεσα στὸ **N** καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ὄψη τοῦ κυκλωπείου τείχους. Ἐνα δεύτερο, τὸ **B**, πὺν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ **A** ἀλλὰ εἶναι φραγμένο στὸ ἀνατολικὸ του ἄκρο, χωρίζει τὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ **N** ἀπὸ τὰ δωμάτια τοῦ κτιρίου **II**. Ἐνα τρίτο, τὸ **Γ**, πὺν εἶναι τυφλὸ καὶ στὰ δύο ἄκρα του, ἀφέθηκε μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ **N** καὶ τοῦωματίου **I 2**. Ὁ ἀγκῶνας πὺν σχηματίζει ὁ νότιος τοῖχος τοῦ **N** καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦωματίου **I 1** πὺν προσαρμόστηκε σ' αὐτὸν δημιουργήσαν ἕνα ἀκόμη ἀνοιχτὸ χῶρο σχήματος ἀντεστραμμένου **Γ** στὸ νότιο ἄκρο τῶν κτιρίων, πὺν ἀριθμεῖται **Γ 1**.

Ὅπως καὶ στὶς ἄλλες ἀνάλογες περιπτώσεις, ὅπου εἶχε προηγηθεῖ παλαιότερη ἀνασκαφὴ μὲ ἀφαίρεση τῶν ἐπιχώσεων καὶ σχετικὴ ἀπογύμνωση τῶν κτιρίων, ἡ ἔρευνα ἄρχισε μὲ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν σκαμμένων καὶ ἀναμοχλευμένων χωμάτων καὶ τὸν καθαρισμὸ τῶν ἐρειπίων ἀπὸ ὅλες τὶς μεταγενέστερες παραβιάσεις. Τὸ δεύτερο βῆμα ἦταν ἡ ἀπομόνωση καὶ ἀνασκαφὴ τῶν ἐλληνιστικῶν στρωμάτων καὶ ἐπεμβάσεων, καὶ τὸ τρίτο ἡ ἐπισήμανση τῶν σημείων στὰ ὁποῖα εἶχαν περισωθεῖ ἄθικτες μυκηναϊκὲς ἐπιχώσεις, ὅσοδήποτε μικρὲς καὶ ἐλλιπεῖς. Ἀκολούθησε ἡ ταύτισή τους μὲ τὸ κτίσμα μέσα στὸ ὁποῖο εὐρίσκονταν καὶ ἡ προσεκτικὴ τους ἔρευνα κατὰ σημεῖο εὐρέσεως καὶ κατὰ στρώσεις, ὅπου αὐτὲς εἶχαν διατηρηθεῖ. Ἐγιναν ἐπίσης καὶ μερικὲς τομὲς σὲ δάπεδα πὺν δὲν εἶχαν θιγεῖ ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀνασκαφὲς καὶ τὸ ἄδειασμα κατὰ τὸ δυνατόν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀγωγῶν. Ὁ σκοπὸς δὲν ἦταν τόσο ἡ συλλογὴ, καταλογογράφηση καὶ περιγραφή εὐρημάτων ὅσο ὁ ἐντοπισμὸς τῶν διαφορῶν ὁμάδων τους, ταυτισμένων ἀπὸ τοὺς τόπους εὐρέσεώς τους μὲ συγκεκριμένους θέσεις στὰ δωμάτια καὶ μὲ συγκεκριμένους φάσεις τῆς λειτουργίας τῶν κτιρίων, ὥστε νὰ ἐξακριβωθεῖ, ὅσο ἦταν δυνατό, ἡ χρῆση τῶν χώρων καὶ ἡ ἐξέλιξή τους. Τὸ ὕλικὸ πὺν συλλέχθηκε, ἰδίως τὸ κεραμικὸ, ὑπῆρξε ἀπροσδόκητα πλούσιο. Συγκεντρώθηκαν συνολικὰ διάφορα μικροαντικείμενα, 3 μικρὰ ἄγγεῖα καὶ 36.520 ὄστρακα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα 6.918 ἔδειχναν τὸ σχῆμα τους ἢ/καὶ διατηροῦσαν μέρος τῆς διακόσμησής τους, ἦσαν δηλαδὴ ἀναγνωρίσιμα καὶ ὡς ἐκ τούτου κατάλληλα γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς χρήσης τῶν κτιρίων. Ἐπιπλέον, 2.125 ἀπὸ αὐτὰ προέρχονταν ἀπὸ συγκεκριμένους συσχετισμοὺς εὐρέσεως πὺν ἀντιστοιχοῦσαν σὲ διαφορετικὲς καὶ διαδοχικὲς χρονικὲς φάσεις. Συγκεκριμένως, 533 εὐρέθηκαν μέσα ἢ κάτω ἀπὸ στρώματα δαπέδων στὰ δωμάτια **II 1**, **II 5** καὶ **II 6**, στὸν χῶρο **II 4** καὶ στὴν ἐπίστρωση τοῦ κατωφλιοῦ μεταξὺ

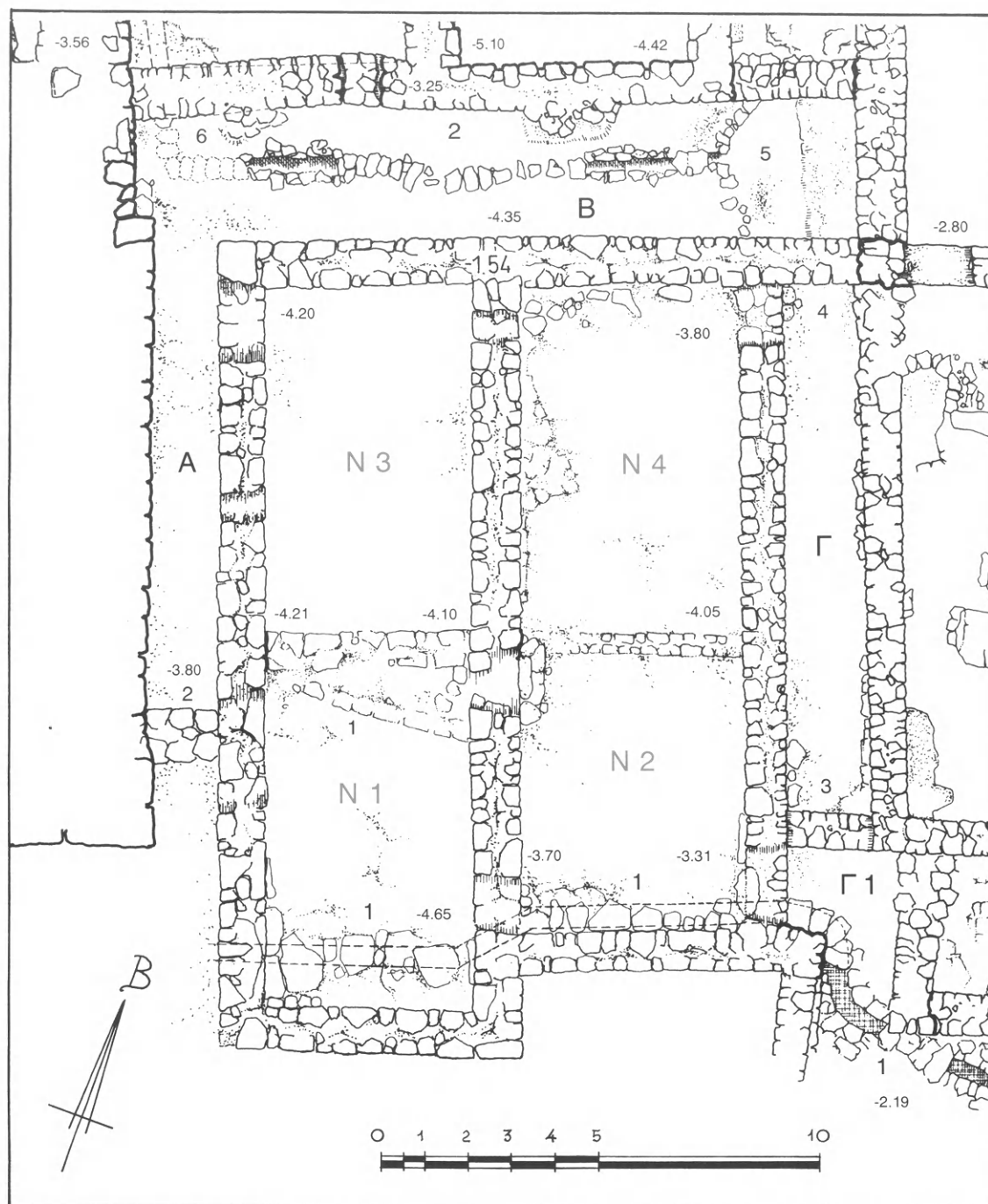
Σχέδιο 2. Η Βορειοδυτική συνοικία, τομές.

τῶν δωματίων **I 2** καὶ **I 3**, χρονολογώντας τὴν κατασκευὴ τῶν κτιρίων. Ἄλλα 949 προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τοὺς ἀγωγούς, δηλαδή ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς χρήσης τοῦ συγκροτήματος, καὶ 643, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ στρώματα δαπέδων (floor deposits), καθόριζαν τὴ στιγμή τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν κτιρίων. Καταβλήθηκε δηλαδή ἡ προσπάθεια νὰ βασιστεῖ ἡ χρονικὴ κατάταξις τοῦ ὑλικοῦ ὄχι στὴν τεχνοτροπικὴ τοῦ ἀνάλυσις ἀλλὰ στὶς συνθηκὲς εὐρέσεώς του σὲ σχέση πρὸς τὸν περιέχοντα χώρο. Τοῦτο ἐπιτεύχθηκε χάρις στὴ δυνατότητα ταυτίσεώς του μὲ τὰ διάφορα στάδια ἐξελίξεως τῆς ἐγκαταστάσεως ὅπου τοῦτο ἦταν δυνατό. Σὲ αὐτὸ βοήθησαν καὶ οἱ ἀρχιτεκτονικὲς παρατηρήσεις ποὺ συνέβαλαν στὸν καθορισμὸ τῆς διαδοχῆς τῶν οἰκοδομικῶν φάσεων, πρὸς τίς ὁποῖες κατορθώθηκε νὰ συνδυαστεῖ ἀρκετὸ ἀκόμη ὑλικό.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟ
ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΚΤΙΡΙΟ Ν

Είναι ένα μεγάλο κανονικό τετράπλευρο κτίριο, γενικῶν διαστάσεων $18,70 \times 13,20$ μ., με ἄξονα Β.-Ν., χτισμένο παράλληλα πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ ὄψη τοῦ κυκλωπέιου τείχους (σχ. 3). Ἐσωτερικὰ χωρίζεται με ἐγκάρσιους τοίχους σὲ τέσσερα δωμάτια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ νοτιοανατολικὸ εἶναι κατὰ $1,60$ μ. κοντύτερο ἀπὸ τὸ νοτιοδυτικὸ, ἔτσι ὥστε ἡ νότια πρόσοψη τοῦ κτιρίου νὰ σχηματίζει ἀγκῶνα στὸ σημεῖο ἐπαφῆς τῶν δύο δωματίων. Ὁ βόρειος ἐξωτερικὸς τοῖχος τοῦ ἐπεκτείνεται πρὸς Α. τόσο ὥστε νὰ φράζει τὸ διάστημα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ διπλανοῦ του δωματίου **Ι 2**, τοῦ ὁποῖου ὁ ἀντίστοιχος τοῖχος, διακοπτόμενος ἀπὸ τὴ θύρα πρὸς τὸν χώρο **Ι 3**, συνεχίζεται στὴν ἴδια οἰκοδομικὴ γραμμὴ. Τὰ δωμάτια ἀριθμήθηκαν **Ν 1** (τὸ νοτιοδυτικὸ), **Ν 2** (τὸ μικρότερο νοτιοανατολικὸ), **Ν 3** (τὸ βορειοδυτικὸ) καὶ **Ν 4** (τὸ βορειοανατολικὸ). Οἱ ἐσωτερικὲς διαστάσεις τῶν τριῶν μεγάλων εἶναι $7,86-8,08 \times 4,94-5,07$ μ. στὸ **Ν 1**, $7,80-7,95 \times 4,89-4,90$ μ. στὸ **Ν 3**, $8,04-8,07 \times 5-5,09$ στὸ **Ν 4** καὶ $6,60-6,55 \times 4,93-5$ μ. στὸ μικρότερο, τὸ **Ν 2**. Τὰ τρία μεγάλα δωμάτια δηλαδὴ ἔχουν ἐμβαδὸν $39-40$ τ.μ., τὸ **Ν 2** 33 τ.μ. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ κτιρίου, ἰδιαίτερώς ἰσχυροί, ἔχουν πάχος $1,03-1,11$ μ. Ἡ θεμελίωσή τους ἔγινε με προσοχή. Πράγματι, ὁ κατηφορικὸς καὶ ἀνώμαλος βράχος ἐπέβαλε κατὰ τόπους τὴν κατασκευὴ ἐξισωτικῆς ὑποθεμελιώσεως $1-2$ δόμων πού εἶναι πλατύτερη ἀπὸ τὸν τοῖχο αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν καὶ πού δημιουργεῖ μία σταθερὴ ἀντιολισθητικὴ βάση γιὰ τοὺς κατώτερους δόμους του. Τέτοιες ὑποθεμελιώσεις παρατηρήθηκαν στὸ νότιο ἄκρο τοῦ δυτικοῦ τοίχου, σὲ διάφορα σημεία τοῦ ἐνδιαμέσου διατειχίσματος, στὸν βόρειο τοῖχο τοῦ **Ν 4** καὶ στὴν ἐξωτερικὴ ὄψη τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου. Ἔτσι θεμελιωμένοι, οἱ τοῖχοι εἶναι κατασκευασμένοι κατὰ τὸ κυκλώπειο σύστημα ἀπὸ ἀκατέργαστους ὀγκολίθους με μικρότερες πέτρες διαφόρων μεγεθῶν ἀνάμεσά τους πρὸς ἐξίσωση τῶν ἀρμῶν, πού εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λοξοὶ καὶ ἀκατάστατοι. Στους χαμηλότερους δόμους ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ μονόλιθοι διαστάσεων ἀπὸ $1,33$ μ. (μῆκος) \times $0,61$ (πάχος) \times $0,42$ μ. (ὑψος) ἕως $0,89 \times 0,48 \times 0,42$ μ. (πίν. 4: 5), πού δὲν ἀποκλείεται νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ κολοβωμένο καὶ διαλυμένο δυτικὸ σκέλος τῆς πρώτης φάσης τῆς ὀχυρώσεως. Ψηλότερα τὸ ὑλικὸ εἶναι ὅπωςδὴποτε μικρότερο, ὅχι ὅμως τόσο ὅσο στὰ ἄλλα κτίρια. Ἐξ ἴσου παχὺς καὶ ὀγκώδης εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς Β.-Ν. τοῖχος πού χωρίζει τὰ δυτικὰ δωμάτια (**Ν 1 - Ν 3**) ἀπὸ τὰ ἀνατολικά (**Ν 2 - Ν 4**), ὁ ὁποῖος μάλιστα δένει τόσο με τὴ νότια πρόσοψη, ὅπου στρέφει σὲ ὀρθὴ γωνία πρὸς Β., ὅσο καὶ με τὸν βόρειο τοῖχο. Ἀντίθετα, οἱ δύο Α.-Δ. ἐγκάρσιοι τοῖχοι εἶναι λεπτότεροι καὶ προχειρότερα χτισμένοι. Τὸ διατειχισμα μεταξὺ **Ν 1** καὶ **Ν 3** ἔχει πάχος $0,90$ μ., εἶναι δηλαδὴ ἀρκετὰ λεπτότερο ἀπὸ τοὺς πλαγίους τοίχους, ἐνῶ τὸ ἀντίστοιχο χάρισμα μεταξὺ **Ν 2** καὶ **Ν 4**, ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο παράλληλες σειρὲς μικρῶν λίθων, ἔχει πάχος μόλις $0,45$ μ. καὶ προσκτίστηκε στους προϋπάρχοντες πλευρικοὺς τοίχους, με τοὺς ὁποῖους σχηματίζει ἀρμούς.

Σχέδιο 3. Τὸ κτίριο Ν.

Ένα άλλο πρόσθετο στοιχείο, έντελῶς ξένο πρὸς τὸ κτίριο, εἶναι τὸ λεπτὸ προχειροχτισμένον τοιχάριον, πάχους ὄχι μεγαλύτερον ἀπὸ 0,40 μ., πὺν κτίστηκε στὸ βόρειο μέρος τοῦ Ν 1 μὲ κατεύθυνση ἀπὸ τὴ βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ δωματίου λοξὰ πρὸς τὸν ἀνατο-

λικό τοίχο, τὸν ὁποῖον συναντάει 1,20 μ. περίπου κάτω ἀπὸ τὴ βορειοανατολική γωνία (σχ. 3: 1). Ἦδη ἡ κατασκευὴ του δηλώνει ὅτι δὲν ἀνήκει στοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ἡ κατεύθυνσή του, ἀντίστοιχη πρὸς τὸν προσανατολισμὸ τοῦ λαξεύματος στὸ κυκλώπειο τεῖχος (βλ. κατωτ., σ. 39) καὶ πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ἐλληνιστικῆς δεξαμενῆς, δείχνει ὅτι ἀνήκει καὶ αὐτὸ στοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἡ ἀπόσταση ὅμως τῶν 30 μ. ποὺ τὸ χωρίζει ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ στάθμη του, ποὺ εἶναι περίπου 4,50 μ. χαμηλότερη, ὑποδηλώνουν ὅτι δὲν ἀνήκε στὸ ἴδιο κτίριο ἀλλὰ σὲ κάποιο ἄλλο οἰκοδόμημα ποὺ χτίστηκε ἐπάνω καὶ μέσα στὰ μυκηναϊκὰ ἐρείπια κατὰ τὸν 3ο αἰ. π.Χ.

Θύρες πρὸς τὰ ἔξω ἢ καὶ μεταξὺ τῶν δωματίων δὲν ὑπάρχουν. Οἱ τοῖχοι τοῦ κτιρίου διατηρήθηκαν σὲ ὕψος ἀρκετὸ ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἦσαν κατώγεια, προσετὰ μόνο ἀπὸ τὸν ὄροφο, ὅπως εἶχε ἤδη διαπιστώσει ὁ Τσουντας³⁵. Ὁ δυτικὸς τοῖχος τοῦ Ν 1, π.χ., ὁ χαμηλότερος, διατηρήθηκε σὲ ὕψος 1,36 μ., καὶ ὁ ἀνατολικὸς στὰ 1,55 μ., στὸ Ν 4 ὅμως ὁ ἀνατολικὸς φτάνει τὰ 2,27 μ. καὶ ὁ βόρειος, ὁ καλύτερος διατηρημένος, τὰ 2,35 μ. Τὸ ὕψος του πάντως εἶναι ἀρκετὸ ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι οἱ τοῖχοι ποὺ ἔχουν ἄξονα Β.-Ν. καὶ προσόψεις πρὸς Α.-Δ. ἔχουν ὅλοι γείρει ἐλαφρὰ πρὸς Α., ὅπως καὶ ὁ ἀντίστοιχος τοῖχος τοῦ Π 5 (βλ. κατωτ., σ. 83). Ἡ ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν κατακόρυφο δὲν εἶναι μεγάλη καὶ κανεὶς τοῖχος δὲν παραμορφώθηκε – ὅπως παραμορφώθηκε ὁ νότιος τοῖχος τοῦ δωματίου Π 1 (βλ. κατωτ., σ. 45-46) – οὔτε ἔπεσε, εἶναι ὅμως σαφὴς καὶ φυσικὰ ὄχι ἡθελημένη, τονίζεται δὲ περισσότερο ἐκεῖ ὅπου οἱ τοῖχοι δὲν δένουν ὅπου συναντῶνται ἀλλὰ σχηματίζουν ἄρμους. Τέτοιες ἐπαφές, διδακτικὲς καὶ ὡς πρὸς τὴν κατασκευαστικὴ διαδικασία τοῦ οἰκοδομήματος, εἶναι τὰ σημεῖα συναντήσεως τοῦ μεσαίου διατειχίσματος μὲ τὸν βόρειο τοῖχο καὶ μὲ τὸ σημεῖο τοῦ νοτίου τοῖχου τοῦ κτιρίου ὅπου αὐτὸς εἰσέχει σχηματίζοντας τὸν ἀγκῶνα, τὰ σημεῖα συναντήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ τοῖχου μὲ τὸν βόρειο καὶ τὸν νότιο καί, φυσικά, ἐκεῖ ὅπου οἱ ἐνδιάμεσοι ἐγκάρσιοι τοῖχοι μεταξὺ τῶν δωματίων Ν 1 - Ν 3 καὶ Ν 2 - Ν 4 ἐφάπτονται στοὺς πλευρικοὺς. Ἀπὸ αὐτὰ προκύπτει ὅτι πρῶτοι χτίστηκαν οἱ συνεχόμενοι βόρειος, δυτικὸς καὶ νότιος τοῖχος, καὶ ὅτι σ' αὐτοὺς προσκίστηκαν τὸ μεσαῖο διατειχίσιμα καὶ ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος. Τελευταῖα προστέθηκαν τὰ ἐγκάρσια Α.-Δ. χωρίσματα.

Ὁ νότιος τοῖχος τοῦ Ν 2 εἶχε θεμελιωθεῖ ἐν μέρει ἐπάνω στὶς καλυπτήριες πλάκες τοῦ ἀγωγοῦ 1, τῶν ὁποίων σκέπαζε τὴν πρὸς Ν. πλευρά. Ἡ συνέχεια τοῦ ἀγωγοῦ ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει τελικὰ στὸ ἀνδρὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων (βλ. κατωτ., σ. 112), διασχίζει ἐλεύθερα καὶ λίγο λοξὰ τὸ Ν 1 σὲ ἀπόσταση 0,50-0,70 μ. ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο του, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐσωτερικὴ ὄψη εὐρίσκεται λόγω τῆς διαφορᾶς μήκους τῶν δύο δωματίων 1,55 μ. νοτιότερα ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη τοῦ Ν 2.

Δάπεδα δὲν διατηρήθηκαν πουθενά. Ἡ παλαιότερη ἀνασκαφὴ ἔφτασε παντοῦ ὡς αὐτά, τὰ ἀποκάλυψε καὶ τὰ κατέσκαψε, φέροντας κατὰ τόπους στὴν ἐπιφάνεια τὸν βράχο. Κατὰ τὸν Τσουντα³⁶ ἀποτελοῦνταν «ἐκ στρώματος λίθων ἀργῶν, ἐπὶ τούτου δὲ κεῖται ἄλλο στῶμα οὐχὶ παχὺ γῆς πεπατημένης ... ἔδαφος κεχρισμένον οὐδὲν τῶν δωματίων ἔχει». Ἀπὸ τὴν ἐπίστροφή αὐτὴ τοῦ πατημένου χώματος τίποτε δὲν εἶχε σωθεῖ. Ἀπε-

35. AE 1891, 24.

36. Αὐτόθι 24.

ναντίας μάλιστα σὲ πολλά σημεία, ὅπως π.χ. στὸ δωμάτιο **N 4**, ἀκόμη καὶ τὸ στρώμα τῶν ἀργολίθων εἶχε παραβιαστεῖ καὶ οἱ πέτρες εἶχαν συσσωρευτεῖ κατὰ μῆκος τῶν τοίχων. Ὡς ἐκ τούτου, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ κτίριο εἶχε ἐντελῶς ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ ἐπιχώσεις, κρίθηκε ὅτι δὲν ὑπῆρχαν περιθώρια γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ ἀπαρabiάστων θέσεων πρὸς ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη του περιορίστηκε στὴν περιγραφή τῶν ἀρχιτεκτονικῶν του καταλοίπων.

Ὅπως σημειώθηκε ἤδη, τὸ συγκρότημα τῶν οἰκιῶν **I** καὶ **II**, πού δὲν ξεχωρίζουν μεταξύ τους, περιέβαλλε τὸ κτίριο **N**, πὺ κατὰ ταῦτα προϋπῆρχε καὶ τὸ ὁποῖο δὲν θέλησαν προφανῶς νὰ συσσωματώσουν στὰ νεώτερα αὐτὰ κτίσματα. Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἀφέθηκαν κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς, τῆς βόρειας καὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς του στενὰ ἄχτιστα διαστήματα, χωρίσματα δηλαδὴ πὺ δὲν ἦσαν δρομίσκοι ὅπως τὰ θεώρησε ὁ Τσουντας (ὁ ὁποῖος τὰ ἀποκαλεῖ διαδρόμους ἢ στενὰς ὁδούς)³⁷, ἀφοῦ ἦσαν τυφλά, μὲ τὰ ἄκρα τους φραγμένα (σχέδια 1 καὶ 3).

Τὸ χωρίσμα **A** ἀφέθηκε μεταξύ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ **N** καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὀψης τοῦ κυκλωπεῖου τείχους. Ἔχει μῆκος 10,80 μ. καὶ πλάτος 1,50-1,60 μ. Τὸ νότιο ἄκρο του φράσσεται ἀπὸ ἓναν ἰσχυρὸ ἐγκάρσιο τοῖχο πάχους 1,25 μ. (σχέδια 1 καὶ 3: 2), πὺ ἀποτελεῖται σήμερα ἀπὸ ἔξι ὀγκολίθους σὲ δύο παράλληλες σειρές (τρεῖς καὶ τρεῖς), κάπως μετακινημένους, μὲ τὴν ἐπιφάνειά τους ἀνώμαλη, πὺ σημαίνει ὅτι λείπει ἡ ἀρχικὴ τους ἐπίστεψη. Ἡ σωζόμενη κορυφή τους ὑψώνεται 1,28 μ. ἀπὸ τὴν στάθμη τῆς ἐξωτερικῆς τους πλευρᾶς, ἔτσι ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ πρόσβαση ἀπὸ ἔξω, καὶ 0,50 μ. ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ χωρίσματος ἐσωτερικά. Ἡ ἀνασκαφὴ Τσουντα εἶχε ἀφαιρέσει ὁλόκληρη τὴν ἐπίχωση τοῦ χωρίσματος καὶ εἶχε παραβιάσει τὴ στρώση πὺ τοῦ χρησίμευε γιὰ δάπεδο. Ἡ περαιτέρω ἀνασκαφὴ του δὲν εἶχε νόημα.

Τὸ χωρίσμα **B**, πὺ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ **A** ἀλλὰ εἶναι φραγμένο στὸ ἀνατολικὸ του ἄκρο, ἀφέθηκε μεταξύ τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ **N** καὶ τῶν δωματίων τοῦ κτιρίου **II**. Ἡ βόρεια πλευρά του, πὺ φτάνει ὡς τὸ τεῖχος, ἔχει μῆκος 16,50 μ. καὶ ἡ νότια, πὺ συναντᾷ τὸ **A**, 14,50 μ. Τὸ πλάτος του εἶναι 3,10-3,40 μ. Εὐρέθηκε γεμάτο ἀπὸ χῶματα καὶ πέτρες τῆς προηγούμενης ἀνασκαφῆς. Ἡ ἀπομάκρυνσή τους ἔδειξε ὅτι τὸ διάστημα μεταξύ τῶν δύο κτιρίων εἶχε στρωθεῖ μὲ ἐξισωτικὸ λιθολόγημα ἀπὸ πέτρες διαφόρων μεγεθῶν. Τὸ λιθολόγημα αὐτὸ εἶχε μία ἐπίστρωση ἀπὸ σφιχτὸ ξανθὸ χῶμα πὺ ἀποτελοῦσε τὸ δάπεδο καὶ πὺ περιεῖχε στρογγυλὰ χαλίκια καὶ πολλὰ ὄστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 2.077.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 1.054.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα γραπτὰ 415.

Κομμάτια πίθων 6.

Ἀναγνωρίσιμα 602.

Τμήμα κυλινδρικοῦ χεῖλους μὲ ρίζα ὀπίου ΠΕ οἰκιακοῦ ἀγγείου. – Ὅριζόντια λαβὴ μεγάλου ΜΕ ἀγγείου ἀπὸ κεραμόχρωμο ἀκαθάριστο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα τῆς λαβῆς θηλειὰ μὲ ἀμαυρὴ βαφή. – Τμήμα ὤμου ΜΕ ἀγγείου ἀπὸ

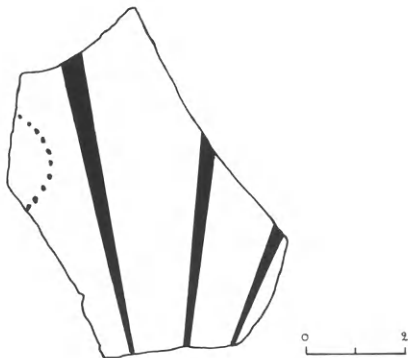
37. Αὐτόθι 24.

πρασινωπό πηλό, διακοσμημένο με άμαυρη καστανή ταινία. – Τμήμα ΥΕ Ι κυπέλλου από κιτρινωπό πηλό με πλαστική ταινία στη μέση του τοιχώματός του. Ή ταινία βαμμένη βαθυκάστανη, ψηλότερα πυκνή λοξή διαγράμμιση.

Άγραπτα: Σαράντα έπτά τροπιδωτά και ένα κυρτόπλευρο χείλος, τριάντα πέντε λαβές, ένα τμήμα γάστρας, σαράντα τρεις πυθμένες, τριάντα ένα στελέχη, πενήντα εννέα επίπεδες βάσεις και άλλες πενήντα έπτά με κεντρικό κοίλωμα κυλίκων. – Είκοσι έξι επίπεδες βάσεις λεκανιδίων. – Οϊκιακά: Είκοσι τρεις κατακόρυφες κυλινδρικές και πέντε ταινιωτές λαβές. – Τμήμα τοιχώματος με ρίζα λαβής. – "Οριζόντια, έλαφρά καμπύλη λαβή πυραύλου ή θυμιατηρίου με τμήμα του τοιχώματος, έσωτερικά λείου, με ίχνη φωτιάς. – "Έξι κομμάτια τοιχωμάτων άγγείων από τραχύ άκαθάριστο πηλό. – "Ένα τμήμα πυθμένα. – Πέντε δισκοειδείς βάσεις. – "Οκτώ πόδια από χυτρώποδες. – "Οκτώ πώματα από κομμάτια τοιχωμάτων άγγείων κομμένα στρογγυλά, τó ένα διαμ. 42-48 χιλ., άλλο 38 χιλ. – Τμήμα κύαθου με μικρή δισκοειδή βάση και έλαφρά έξωστροφο χείλος. – Δύο επίπεδες βάσεις μεγάλων άγγείων.

Γραπτά: Τρία κομμάτια από γάστρες με διακόσμηση από κατακόρυφες γραμμές, στικτό κύκλο και πορφύρες (εικ. 1), έξι τμήματα πυθμένων με μαύρες (2) ή κόκκινες ταινίες (1), ένα όλόβαφο στέλεχος και δύο διακοσμημένα με πορφύρες, έπτά στελέχη, τά τρία όλόβαφα, δύο με βαμμένες γραμμές κατά μήκος και δύο με ταινίες, έξι βάσεις όλόβαφες και τρεις διακοσμημένες με δακτυλίους κυλίκων. – Μία λαβή ταινιωτή, όλόβαφη. – "Εννέα κα-

τακόρυφες λαβές προχοειδών με βαμμένο δακτύλιο στη ρίζα και κυματοειδή γραμμή κατά μήκος της ράχης. Οί τέσσερις έχουν όπες όπτησεως. – Λαβή κάθετη πρόχου με τμήμα του χείλους. Στη ράχη πλατιά γραμμή. – Δύο λαβές κατακόρυφες ταινιωτές κρατήρων, βαμμένες μαύρη και κόκκινη στά περιθώρια και την κορυφή τους. – Πολύ πλατιά ταινιωτή λαβή από ροδόχρωμο πηλό με όμοιο αλείφωμα. Τά περιθώρια βαμμένα κόκκινα, μεταξύ τους δύο εγκάρσιες λοξές γραμμές. – Τμήμα τοιχώματος μεγάλου άγγείου, βαμμένο έξωτερικά μαυροκάστανο. – "Όμοιο, με τρεις επάλληλες κόκκινες πλατιές ταινίες. – Κομμάτι μεγάλου κυπέλλου από ροδόχρωμο πηλό με λευκοκίτρινο αλείφωμα. Βαμμένη καστανή ταινία κάτω από στήλη κατακορύφων γραμμών πλαισιωμένη από όμοιες, λοξές. – Τμήματα πυθμένων τριών μεγάλων κυπέλλων από κιτρινωπό πηλό. Στο ένα δύο ταινίες έξωτερικά με καστανοκόκκινη βαφή και ίχνος όρθίου διακοσμητικού θέματος. Στά άλλα δύο όμοιες ταινίες έξωτερικά και λεπτοί δακτύλιοι έσωτερικά και έξωτερικά. – Τρεις βάσεις κρατηροειδών με βαθύ κοίλωμα από κάτω, βαμμένες έσωτερικά και έξωτερικά. – Τμήμα του έντόνως κυρτού τοιχώματος άγγείου (φλάσκας;) με διακόσμηση σπείρας. – Κομμάτι κρατήρα ή σκυφοειδούς μεγάλου, όλόβαφο μαύρο. – "Όμοιο, βαμμένο έσωτερικά, έξωτερικά ταινίες. – Βάση κρατηρίσκου με κόκκινη ταινία έξωτερικά. – Πλατιά δακτυλιόσχημη βάση κρατηροειδούς βαμμένη έξωτερικά μαύρη. Έσωτερικά ό πυθμένας άβαφος. – Τρία κομμάτια άγγείων βαμμένων έσωτερικά. Τό ένα σώζει έντονα έξωστροφο χείλος. – Λαβή μεγάλου ψευδοστόμου από τραχύ πηλό καμένο σκούρο με λευκή γραμμή στη ράχη. – "Όμοια, βαμμένη στά περιθώρια. – "Όμοια, με κυματοειδή γραμμή στη ράχη. – Τμήμα δίσκου λαβών μεγάλου ψευδοστόμου από τραχύ κιτρινωπό πηλό με όμοιο λεπτό αλείφωμα. Καστανόμαυρος κύκλος στην περίμετρο. – Δίσκος λαβών όμοίου, επίπεδος, διακοσμημένος με σπείρα με πλατιές έλικες. – "Όμοιος, με όμοια διακόσμηση. – Τό άκρο της λαβής και τμήμα του δίσκου μεγάλου ψευδοστόμου με ίχνη βαφής στην περίμετρο του δίσκου και στο περιθώριο της λαβής. – Λαβή μικρού ψευδοστόμου από κίτρινο πηλό, βαμμένη στη ράχη. – "Όμοια, με όμοια διακόσμηση. – Δίσκος και στέλεχος ψευδοστόμου από καστανοκόκκινο πηλό. Βαμμένος στην περίμετρο και στο κέντρο. – Στέλεχος και επίπεδος δίσκος μικρού ψευδοστόμου από

Εικ. 1. Γάστρα κύλικος από την επίστρωση του δαπέδου του χωρίσματος Β.

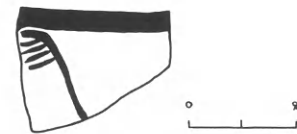
κιτρινωπό πηλό. Στη ρίζα του στελέχους μαυροκάστανος κλειστός δακτύλιος, στὸν δίσκο βαμμένη ή περιμέτρος και οί ράχες τῶν λαβῶν. – Στόμιο ψευδοστόμου κατακόρυφο ἀπὸ κιτρινωπό πηλό. Στὸ χεῖλος και στή ρίζα καστανοκόκκινος δακτύλιος. Δίπλα στὸν δακτύλιο τῆς ρίζας καμπύλη οὐρὰ ἄνθους. – Τμήμα τοῦ ὤμου μικροῦ ψευδοστόμου. Σώζεται ταινία τοῦ ὤμου με 3-4 ἱμάντες χαμηλότερα και τὸ μεγαλύτερο μέρος ἄνθους με διπλή περιστεψη. – Τμήμα τοῦ ὤμου μικροῦ ψευδοστόμου με ἴχνη ἀπὸ γωνιώδη περιστεψα ἄνθη. – Τμήμα τοιχώματος μικροῦ ψευδοστόμου με ταινίες. – Τμήμα τῆς κοιλιᾶς μικροῦ ψευδοστόμου με ἡμικύκλια ἀνηρητημένα ἀπὸ πλατιά ταινία. – Τμήμα τοῦ πυθμένου και τῆς βάσης μικροῦ ψευδοστόμου. Στὴ βάση δύο ταινίες με 4-5 ἱμάντες μεταξύ τους. – Σκύφοι: Ἐκατὸν ὀκτὼ διάφορα κομμάτια (ἔντεκα χεῖλη ἐλαφρὰ ἐξώστροφα, εἴκοσι λαβές, ἀπὸ τις ὁποῖες οἱ δεκαεπτὰ διατηροῦν πινελιές στή ρίζα και στή ράχη, τριάντα ἕνα τμήματα χειλῶν με τοίχωμα, τριάντα τέσσερα κομμάτια τοιχωμάτων και δώδεκα δακτυλιόσχημες βάσεις), ὅλα με διακόσμηση. Πέντε προέρχονται ἀπὸ ὁλόβαφους σκύφους και ὑπάρχουν ἑπτὰ δείγματα ἐνδόβαφα με πλατιά ταινία ἐξωτερικά στο χεῖλος, σαράντα τέσσερα ἐσωτερικά ἄβαφα με λεπτή ταινία στο χεῖλος, ἕνα με στικτὸ χεῖλος και ἕνα ἄβαφο. Στὰ σωζόμενα τοιχώματα, στή ζώνη τῶν λαβῶν, ἐμφανίζονται διάφορα θέματα. Τὰ ἐνδόβαφα με τις πλατιές ταινίες στο χεῖλος συνδυάζονται με μετόπες πού περιέχουν ὄρθιες ή ἀντιμέτωπες ἡμιελλείψεις, ἀνηρητημένα ἡμικύκλια, σπείρες, δικτυωτὰ με κυρτόκοιλες πλευρές (εἰκ. 2), ἡμικύκλια με στήλη καθέτων γραμμῶν πλαισιωμένη με τεθλασμένη και συμπληρωματικά ζεύγη τόξων, ἀνήκουν δηλαδή στὸν με-

στὸ τρόπο διακοσμήσεως τῶν σκύφων. Στὰ ὑπολοιπα, διακοσμημένα κατὰ τὸν ἀρχαῖο τρόπο, ή ζώνη τῶν λαβῶν κοσμεῖται με στήλες ἀμειβόντων (16 δείγματα), σπείρες (11), ὄρθιες στήλες τεθλασμένης με μονὸ περιθώριο (7), κατακόρυφες πορφύρες (6), δέσμες κατακορύφων γραμμῶν με ἀντιμέτωπες στήλες κροσσοπεταλίων μεταξύ τους (5), στήλες δικτυωτῶν ρόμβων με μονὸ πλαίσιο (2), καμπύλες γραμμές (2), μετόπες καθέτων γραμμῶν πλαισιωμένες με κυματοειδὴ γραμμή (2), σπείρα με δικτυωτὸ διάγραμμα ὀφθαλμὸ (1), περιστεψα τρικάμπυλα τόξα (1), στήλη ρόμβων με πολλαπλὸ περιθώριο και σπείρα (1), κροσσωτὴ μετόπη καθέτων γραμμῶν (1), ὅμοια πλαισιωμένη με διπλὰ ἡμικύκλια ἐσωτερικά στικτὰ (1) (εἰκ. 3), ἱμάντες (1),

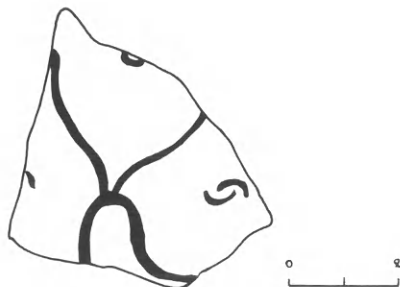

Εἰκ. 3. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος Β.

στήλη κατακορύφων κυματοειδῶν γραμμῶν (1), περιστεψατο πάπυρο (1), πυκνές κάθετες τεθλασμένες (1), λοξή πορφύρα συνδυασμένη με κομμένο πλοχμὸ (1) και κόσμημα ἀπὸ τὸ ὁποῖο σώθηκε λοξὰ ὄρθιο μακρὸ λεπτὸ στέλεχος πού καταλήγει σὲ διάγραμμα καμπύλη σὲ σχῆμα χτενιοῦ (εἰκ. 4).

Εἰκ. 4. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος Β.

Εἰκ. 2. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος Β.

Τμήμα ἀπὸ τὸ σωληνωτὸ κάτω σῶμα ἀνθρωπίνου εἰδωλίου, με τρεῖς κοκκινοκάστανες κατακόρυφες γραμμές στο μήκος του. – Ὅμοιο, πού διατηρεῖ και μέρος τοῦ κορμοῦ, ἀπὸ κιτρινωπό πηλό. Ὁ κορ-

μὸς διαγραμμισμένος διαγώνια με καστανή βαφή. Στὴν ὁσφὺ ὀριζόντια ταινία ἀπὸ τὴν ὁποία κατεβαίνουν δύο γραμμὲς ἔμπρὸς καὶ δύο πίσω. – Τὸ ὀπίσθιο τμήμα εἰδωλίου ζώου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ (κορμὸς λεπτὸς καὶ μακρὺς, τὰ πίσω πόδια καὶ οὐρὰ διπλωμένη κάτω). Κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ

καὶ τῶν ποδιῶν βαμμένες πυκνὲς λεπτὲς γραμμὲς. – Ὅμοιο, ἀπὸ κεραμόξανθο πηλὸ. Στὴ ράχη, τὴν κοιλιά, τὴν οὐρὰ καὶ τὰ πόδια πλατιὲς κόκκινες γραμμὲς. – Πόδι ζώου ἢ θρόνου ἀπὸ κεραμόξανθο πηλὸ. Στὴ μία πλευρὰ βαμμένες δύο κάθετες γραμμὲς με ἐγκάρσια διαγράμμιση.

Στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ χώρου φάνηκε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγωγοῦ 2 ποὺ εἶχε χτιστεῖ μέσα στὸ λιθολόγημα καὶ ποὺ διέσχισε τὸ χωρίσμα σὲ ὅλο του τὸ μῆκος ὡς τὸ δυτικὸ του τέρμα, ὅπου ἔστρεφε πρὸς Β. συνεχιζόμενος μέσα στὸ δωμάτιο **II 1** καὶ στὸν ὥρο **II 3**. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ τοῦ ἀγωγοῦ σχηματιζόταν ἀπὸ δύο συγκλίνουσες σειρὲς λίθων, ἓνα εἶδος χοανοειδοῦς συλλεκτικῆς λεκάνης (πίν. 5: 6, σχ. 3: 5), οἱ πέτρες τῆς ὁποίας ἦσαν στερεωμένες με παχὺ στρώμα ἀπὸ ὕδατοστεγὲς ἀσπρόχωμα ποὺ ἔφτανε, ὅπως καὶ ἐκεῖνες, ὡς τοὺς πλευρικοὺς τοίχους. Τὸ χῶμα αὐτὸ ἦταν ζυμωμένο με ὄστρακα, ποὺ ἀποτελοῦν ἐνδείξεις γιὰ τὴ χρονολόγησι τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγωγοῦ, ἄρα καὶ γιὰ τὴν ἐπισώρευση τοῦ λιθολογήματος καί, κατ' ἐπέκταση, γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ συγκροτήματος **I-II**.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 5: 7)

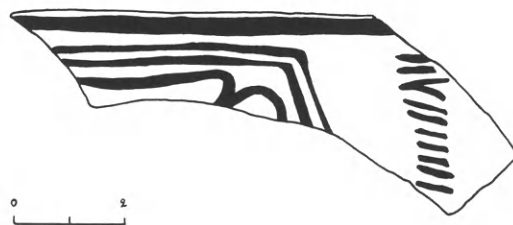
Ὅστρακα 87.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα ἢ με διάκοσμο ταινιῶν 12.

Ἀναγνωρίσιμα 75.

Ἄγραπτα: Ἐνα στέλεχος, μία βάση με κοίλωμα καὶ ἓνας πυθμένας γάστρας κύλικος. – Δύο βάσεις λεκανιδίων. – Κομμάτια (κυρίως λαβὲς) οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχὺ κιτρινωπὸ ἢ κοκκινωπὸ πηλὸ. Γραπτά: Δύο στελέχη κυλικῶν με ἐπ'ἀλληλῆς πλατιὲς ταινίες, μαῦρες καὶ κόκκινες. – Δύο λαβὲς σκύφου βαμμένες κόκκινες. – Τμήμα τοιχώματος σκύφου ὀλόβαφο κόκκινο. – Χεῖλος καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος σκύφου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ με ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαφή μαυροκάσταν. Τὸ χεῖλος ὀλόβαφο. Στὸ τοίχωμα στήλη κοντῶν ὀριζοντίων γραμμῶν (δύο ἀπὸ τὶς ὁποῖες συγκλίνουν) καὶ δίλοβη καμπύλη στὸ ἐσωτερικὸ διπλοῦ γωνιώδους κοσμήματος (εἰκ. 5).

μῶν (δύο ἀπὸ τὶς ὁποῖες συγκλίνουν) καὶ δίλοβη καμπύλη στὸ ἐσωτερικὸ διπλοῦ γωνιώδους κοσμήματος (εἰκ. 5).

Εἰκ. 5. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τῆς συλλεκτικῆς λεκάνης τοῦ χωρίσματος **B**.

Ἡ χοάνη χρησίμευε προφανῶς γιὰ νὰ συλλέγει τὰ νερὰ ἀπὸ τὶς στέγες τῶν γύρω κτιρίων καὶ νὰ τὰ κατευθύνει στὴν αὐλάκα τοῦ ἀγωγοῦ. Τοῦτο σημαίνει πρῶτον ὅτι τὸ χωρίσμα **B**, καθὼς καὶ τὸ **A**, με τὸ ὁποῖο ἐπικοινωνεῖ, ἦσαν ὑπαίθρια καὶ δεύτερον ὅτι οἱ στέγες τῶν κτιρίων **N** καὶ **I** συνέκλιναν πρὸς τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ χωρίσματος.

Ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ νότια πλευρὰ τῆς χοάνης τὸ δάπεδο ἦταν στρωμένο με στάχτη καὶ μερικὰ καρβουνάκια, ἵχνη φωτιᾶς δηλαδὴ ποὺ ἔχουν ἀπαντηθεῖ καὶ ἄλλου.

Τὸ χωρίσμα Γ ἔχει μῆκος 12,30 μ., πλάτος 1,73-1,95 μ. καὶ εἶναι τυφλό. Στὸ βόρειο ἄκρο του κλείνεται ἀπὸ τὴ συνέχεια τοῦ βορείου τοίχου τοῦ Ν (σχ. 3: 4), πὺν φτάνει ὡς τὸν δυτικὸ τοῦ δωματίου Ι 2 διατηρημένος σὲ ὕψος 1,63 μ., στὸ νότιο ἄκρο δὲ ἀπὸ ἐγκάρσιο τοῖχο ὕψους 0,55 μ. ἀπὸ τὸ δάπεδο (σχ. 3: 3). Ἡ ἀνώμαλη ἐπάνω ἐπιφάνειά του ὅμως δείχνει ὅτι ἀρχικὰ πρέπει νὰ ἦταν ψηλότερος, ἐμποδίζοντας τὴ δίοδο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ χωρίσματος. Οἱ τοῖχοι τῶν κτιρίων πὺν τὸ πλαισιώνουν ἐρείδονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σὲ μία στρώση λίθων πὺν πατάει στὸν βράχο καὶ πὺν εἶναι ἀρκετὰ πλατύτερη ἀπὸ τοὺς τοίχους αὐτοὺς καθ' ἑαυτούς, ἐξέχοντας ἀκανόνιστα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ χωρίσματος. Ἐκεῖ σχημάτιζαν ἓνα ἐξισωτικὸ λιθολόγημα, τὸ ὁποῖο κατηφόριζε ἐλαφρὰ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Τὸ λιθολόγημα αὐτὸ κόπηκε στὴ μέση τοῦ χωρίσματος ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τοῦ Τσουντα, οἱ ὁποῖοι ἄφησαν μόνον στὰ δύο ἄκρα του λίγα ἄθικτα σημεῖα. Στὸ βόρειο ἄκρο ἡ ἀδιατάρακτη αὐτὴ ἐπίχωση ἔχει τὴ μορφὴ ἀραιῆς ὑποδομῆς ἀπὸ πέτρες διαφόρων μεγεθῶν καὶ χαλίκια, μὲ ἐπάλειψη ἀπὸ κιτρινωπὴ λάσπη, πὺν περιεῖχε λίγα ὄστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ὙΟστρακα 224.

ὙΟστρακα διάφορα προερχόμενα ἀπὸ χεῖλη καὶ βάσεις ἀγγείων ἢ διακοσμημένα μὲ ταινίες 44.

ὙΟστρακα ἀναγνωρίσιμα 36.

Ἀγραπτα: Τέσσερα τροπιδωτὰ χεῖλη, τρεῖς ταινιωτὲς λαβές, τέσσερα τμήματα πυθμένων καὶ δύο βάσεις κυλίκων. – Τέσσερις βάσεις λεκανιδίων. – Πόδι χυτρόποδος ἀπὸ τραχὺ κοκκινωπὸ πηλὸ. – Τμήμα οἰκιακοῦ ἀγγείου ἀπὸ κιτρινωπὸ ἀκαθάριστο πηλὸ μὲ ἐγκλείσματα. – Δύο λαβές ἀπὸ τραχὺ κοκκινωπὸ πηλὸ. – Ταινιωτὴ κατακόρυφη ἀναδιπλωμένη λαβὴ ἀνοιχτοῦ ἀγγείου, πιθανότατα μεγάλης ἀρύταινας. – Μικρὴ γωνιώδης λαβὴ λεκανιδίου.

Γραπτά: Δύο βάσεις κυλίκων μὲ ἐξίτηλα ἴχνη δακτυλίων. – Τρία κομμάτια τοιχωμάτων ἀγγείων ὁλόβαφα, τὰ δύο μὲ κόκκινη βαφή, τὸ ἓνα μὲ μαύ-

ρη. – Δύο τμήματα τοιχωμάτων προχοειδῶν μὲ διακόσμηση ταινιῶν. – Τμήμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα καὶ ἡ ρίζα ὀριζόντιας λαβῆς μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου, πιθανότατα κρατήρα, ἀπὸ ἀρκετὰ καθαρὸ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ σκοῦρο καστανοκόκκινο ἀλείφωμα. Βαφὴ ὑπόλευκη. Βαμμένη ἢ ρίζα τῆς λαβῆς καὶ χαμηλότερα ταινία. – Πολὺ μικρὸ κομμάτι γραπτοῦ ἀγγείου, πιθανῶς σκύφου, ἀπὸ κεραμόχρωμο-ρόδινο πηλὸ. Φέρει ἴχνη γραπτῆς διακοσμήσεως μὲ κόκκινη βαφή. – Σκύφοι: Τρία κομμάτια. Τὸ ἓνα βαμμένο κοκκινοκάστανο ἐσωτερικά, ἐξωτερικά σπείρα. – Ἄλλο μὲ πλατιά ἐξίτηλη ταινία κάτω ἀπὸ τὸ βαμμένο χεῖλος. – Τρίτο μὲ διακόσμηση στήλης ἀμειβόντων. – Τμήμα τοῦ σώματος καὶ οἱ ἀρχὲς τῶν ὀπισθίων ποδιῶν εἰδωλίου ζῶου ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ, μὲ ἐλάχιστα δυσδιάκριτα ἴχνη κόκκινης βαφῆς.

Στὸ νότιο ἄκρο εἶχε ἐπίσης σωθεῖ ἓνα τμήμα ἐπιχώσεως μὲ ἴχνη παραβιάσεως κατὰ τοὺς ἐλληνιστικὸς χρόνους.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ὙΟστρακα 208.

ὙΟστρακα διάφορα ἀπὸ χεῖλη καὶ βάσεις ἀγγείων ἢ μὲ γραπτὴ διακόσμηση, κυρίως ταινιῶν.

Ἀναγνωρίσιμα 26.

Ἀγραπτα: Μία ταινιωτὴ λαβὴ, ὁκτὼ στελέχη μὲ τμήμα τοῦ πυθμένου καὶ τρεῖς βάσεις μὲ κοίλωμα

κυλίκων από κεραμόχρωμο και κιτρινωπό πηλό. – Ένα έντονα εξώστροφο χεῖλος, μία λαβή κυλινδρική μεγάλη και δύο επίπεδες βάσεις οἰκιακῶν ἀγγείων από χοντροειδή ἀκαθάριστο γκρίζο ἢ κοκκινωπό πηλό με ἐγκλείσματα. – Τμήμα τοιχώματος και κατακόρυφη κυλινδρική λαβή προχοειδοῦς ἀγγείου από ὑπόλευκο πηλό.

Γραπτά: Ὑστρακα σκύφων: Τμήμα στικτοῦ χεί-

λους, καμένο. – Τμήμα χεῖλους και τοιχώματος με πλατιά ταινία ἐσωτερικά και ἀμελή πυκνή συνεχή σπείρα ἐξωτερικά. – Ὅμοιο, από μεγάλο σκύφο, ἐνδόβαφο. Ἐξωτερικά πλατιά ταινία στο χεῖλος και ὅμοιες χαμηλότερα. Στή ζώνη τῶν λαβῶν ἐνάλληλα τόξα με διπλά ἡμικύκλια ἀνάμεσά τους. Τέσσερα ὄστρακα προερχόμενα από δύο μελαμβαφή ἐλληνιστικά ἀγγεῖα.

Στό σημείο αὐτό ἡ ἐπίχωση σκέπαζε στρώμα πού περιεῖχε ἐλάχιστη στάχτη και μικρότατα ἀραιὰ καρβουνάκια και πού προχωροῦσε κάτω από τὸ θεμέλιο τοῦ τοίχου. Εἶναι ἄδηλο από πού προέρχονται τὰ ἴχνη αὐτὰ πυρκαγιᾶς, ἡ ὁποία πάντως συνέβη προτοῦ χτιστεῖ ὁ τοῖχος. Ἡ κεραμεικὴ τοῦ στρώματος αὐτοῦ περιλαμβάνει:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὑστρακα 66.

Ὑστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 18.

Ἀναγνωρίσιμα 7.

Ἀγραπτά: Τμήμα χεῖλους ἀγγείου καμένο γκρίζο. – Δύο βάσεις λεκανιδίων.

Γραπτά: Λαβὴ ταινιωτὴ κολλημένη στὸν ὅμο τοῦ ἀγγείου. Κάτω από τὴ ρίζα τῆς ταινίας. Δεξιά και ἀριστερὰ τῆς τὰ ἄκρα δυσπροσδιόριστων διακο-

σμητικῶν θεμάτων. – Τμήμα τοιχώματος και ρίζα λαβῆς προχοϊδίου. Βαμμένη ἢ ράχη. – Μικρὸ κομμάτι τοιχώματος ἀγγείου από κίτρινο πηλό. Σώζει μαῦρη ταινία από τὴν ὁποία κρέμονται καμπύλες γραμμές, πιθανότατα από ὁμόκεντρα ἡμικύκλια. – Τμήμα από τὴν ἐπίπεδη βάση μικροῦ κλειστοῦ ἀγγείου. Πάνω από τὴ βάση πλατιά ταινία. Ψηλότερα πυκνὸ δικτυωτό.

Ὅπως παρατηρήθηκε ἤδη (βλ. ἄνωτ., σ. 13), ὁ νότιος τοῖχος τοῦ δωματίου **N 1** προχωρεῖ 0,85 μ. ἀνατολικότερα από τὴν οἰκοδομικὴ γραμμὴ τοῦ κτιρίου και στρέφει πρὸς **N**. σχηματίζοντας ἀγκώνα. Μεταξὺ αὐτοῦ, τῆς ἀπέναντι γωνίας τοῦ δωματίου **I 1** και τοῦ τοιχαρίου πού φράζει από **N**. τὸ χωρίσμα **Γ** σχηματίζεται στενὸς ἀνοιχτὸς χώρος, ὁ **Γ 1** (σχέδια 1 και 3), σχήματος ὀρθῆς γωνίας, τῆς ὁποίας τὸ πλάγιο (Α.-Δ.) σκέλος ἔχει διαστάσεις 2,65×1,90 μ. και τὸ ὀρθο (Β.-Ν.) 2,40×1,80 μ. Τὸ σκέλος αὐτὸ καταλήγει πρὸς **N**. σὲ ἓνα ἀνοιχτὸ χωρὸ πλάτους περίπου 3 μ., ὁ ὁποῖος ἀποτελοῦσε τὴν πρόσβαση πρὸς τὸν **Γ 1**. Ὁ χώρος αὐτὸς διασχίζεται από χτιστὸ πλακοσκέπαστο ἀγωγό, τὸν ἀγωγὸ **1**, πού καλύπτεται από τὸν μεγάλου διαχωριστικὸ τοῖχο, προχωρεῖ κάτω από τὴ γωνία τοῦ **I 1**, και διασχίζει ὁλόκληρο τὸ **N** κατὰ τὸ πλάτος του.

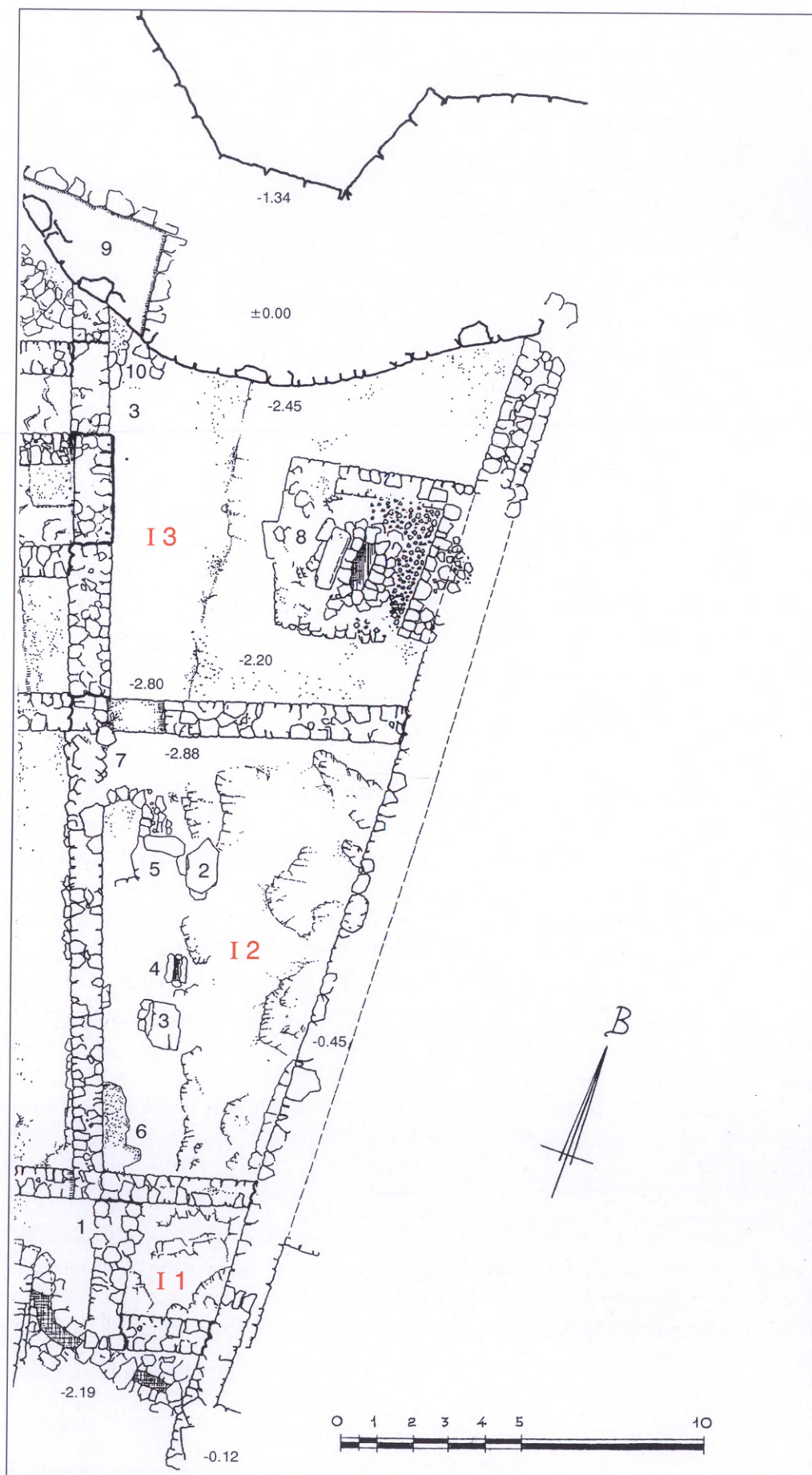
ΚΤΙΡΙΟ Ι

Ἀνάμεσα στο κτίριο Ν καὶ στὸν μεγάλο διαχωριστικὸ τοῖχο στὰ ἀνατολικά του ἔμεινε ἓνας μακρόστενος τραπεζιόσχημος χώρος, ἐκτάσεως περίπου 200 τ.μ., μέσα στὸν ὁποῖο διευθετήθηκαν οἱ χώροι τοῦ κτιρίου Ι: Δύο δωμάτια κατὰ σειρὰν ἀπὸ Ν. πρὸς Β., τὰ Ι 1 καὶ Ι 2, καὶ ἓνα ἐκτεταμένο ὀπισθαύλιο στὴν πρὸς Β. συνέχειά τους, τὸ Ι 3 (σχ. 4).

ΔΩΜΑΤΙΟ Ι 1

Τὸ δωμάτιο Ι 1 εἶναι τὸ νοτιότερο τοῦ ὅλου συγκροτήματος. Τετράπλευρο καὶ παρὰ-γωνο, πλαταίνει αἰσθητὰ ἀπὸ Ν. πρὸς Β. Ἡ νότια πλευρά του ἔχει ἐσωτερικὸ μῆκος 2,55 μ., ἡ ἀνατολική, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ ὁ ἰσχυρὸς τοῖχος πὺν διαχωρίζει τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ τῶν κτιρίων ἀπὸ τὰ οἰκοδομήματα στὰ ἀνατολικά τους, μετράει 3,45 μ., ἡ δυτικὴ 3,25 μ. καὶ ἡ βόρεια 2,90 μ. Ὁ ἀνατολικὸς (διαχωριστικὸς) τοῖχος εἶναι θεμελιωμένος ἐπάνω στὸν βράχο, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα σημεῖο ὅπου τοῦτος βαθαίνει καὶ ὅπου οἱ πέτρες τοῦ τοίχου ἐπάτησαν σὲ ἄλλες ἀκατάστατα μικρότερες πλακοειδεῖς, τοποθετημένες ἐπάνω στὸ χῶμα πὺν γέμιζε τὶς κοιλότητες τοῦ βράχου (πίν. 6: 8). Ὁ βόρειος καὶ νότιος τοῖχος του, πάρχους 0,80-0,85 μ., ἀκουμποῦν στὸν ἀνατολικὸ χωρὶς νὰ δένουν μὲ αὐτόν, ὁ δυτικὸς, ἴσου πάρχους, εἶναι προσκτισμένος στὸν βόρειο καὶ ὁ νότιος στὸν δυτικὸ. Τὸ δωμάτιο δηλαδὴ εἶναι νεότερο ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸ διαχωριστικὸ τοῖχο καὶ ἀποτελεῖ προσθήκη στὸ βορειότερο δωμάτιο Ι 2.

Οἱ τοῖχοι του εἶναι θεμελιωμένοι στὸν ἀνώμαλο ἀσβεστολιθικὸ βράχο τοῦ λόφου, ὁ ὁποῖος χαμηλώνει ἀρκετὰ ἀπότομα ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ., ἔτσι πὺν ἡ δυτικὴ καὶ ἡ βόρεια πλευρά του νὰ πατοῦν χαμηλότερα ἀπὸ τὶς ἄλλες καὶ νὰ διατηροῦν ἀρκετὴ ἀπὸ τὴ λεπτὴ κοκκινωπὴ ἐπίχωση πὺν σκέπαζε τὴν ἐπιφάνεια τοῦ βράχου. Εἰδικότερα, ὁ δυτικὸς τοῖχος, ὁ ὁποῖος δὲν συνεχίζει τὴν περῶσιὰ τοῦ ἀντίστοιχου τοῦ δωματίου Ι 2 ἀλλὰ βρῖσκεται 0,80 μ. ἀνατολικότερα, σχηματίζοντας ἀγκῶνα, θεμελιώθηκε πάνω σὲ ἓνα ἐξόγκωμα τοῦ βράχου πὺν εἶχε ἀφεθεῖ ἀπελέκητο καὶ πὺν εἶναι σχετικὰ ὀλισθηρό. Ἡ θεμελίωση ἔγινε πάνω σ' αὐτὴν τὴν κεκλιμένη ἐπιφάνεια χωρὶς νὰ μεσολαβήσει ἐξισωτικὴ ὑποθεμελίωση ἀπὸ μικρὲς πέτρες καὶ πλέσια, ὅπως εἶχε γίνει γιὰ τοὺς ἄλλους τοίχους. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι στὸ τελευταῖο πρὸς Β. τμήμα τοῦ τοίχου, μῆκους 1,65 μ., διατηρεῖται μόνο μία στρώση λίθων τοῦ θεμελίου πὺν δὲν εὐρέθηκαν στὴ θέση τους ἀλλὰ εἶχαν μετατοπιστεῖ καὶ χυθεῖ στὰ πλάγια (πίν. 6: 9, σχ. 4: 1), ἴσως κατόπιν σεισμοῦ, ἐπιφέροντας τὴν κατάρρευση τοῦ τοίχου στὸ σημεῖο αὐτό. Λόγω τῆς κλίσεως τοῦ βράχου, ἡ ἐπιφάνειά του εἶχε σκεπαστεῖ μὲ μία ἐξισωτικὴ στρώση ἀπὸ σχετικὰ ἀνώμαλες πέτρες διαφόρων μεγεθῶν

Σχέδιο 4.
Τὸ κτίριο I.

πού δημιουργούσαν ένα ισόπεδο υπόστρωμα για τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου, τὸ ὁποῖο εἶχε ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὶς παλαιότερες ἀνασκαφές καὶ τὶς καιρικὲς μεταβολές. Τὸ υπόστρωμα αὐτὸ περιεῖχε ἀνάμικτα ὄστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 176.

Ἀναγνώρισμα 10.

Κομμάτια ΠΕ ἀγγείων ἀπὸ ἀρκετὰ καθαρὸ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ ἐπιφάνεια βαμμένη ἄνισα κόκκινη. Τρία ἀπὸ αὐτὰ διακοσμοῦνται μὲ ἐγχάρακτο ψαροκόκκαλο.

Ἄγραπτα δεκαεννέα, μεταξὺ τῶν ὁποίων μία βάση καὶ ἓνα στέλεχος κύλικος.

Γραπτά: Μία μελανόβαφη βάση κύλικος. – Λαβὴ σκύφου ὀλόβαφη καστανόμαυρη. – Κοίλη βάση

κρατηροειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ πράσινο πηλὸ, βαμμένη μαύρη στὴν περίμετρο. – Τρία κομμάτια (τὰ δύο συνανήκουν) σκύφων, ὀλόβαφων μὲ καστανὴ βαφή. – Δύο κομμάτια σκύφων ἐσωτερικὰ ἄβαφων. Ἐξωτερικὰ περιστικτός κύκλος καὶ ταινίες ἐναλλασσομένου πάχους κάτω ἀπὸ πυκνὲς κάθετες γραμμές (μετόπη;).

Ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ υποστρώματος συνελήχθησαν καὶ δύο κομμάτια ἐλληνιστικῶν μελαμβαφῶν ἀγγείων.

Τὸ δωμάτιο περιεῖχε κατὰ τόπους υπόλοιπα τῆς ἀρχικῆς ἐπιχώσεώς του, τῆς ὁποίας τὸ μεγαλύτερο μέρος εἶχαν ἀφαιρέσει οἱ ἐργάτες τοῦ Τσούντα. Ἀπὸ τὴν κορυφὴ της, ὅπου τὸ χῶμα ἦταν χαλαρὸ καὶ σχετικὰ ἀναμοχλευμένο, προέρχονται:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 575.

Ἀναγνώρισμα 74.

Ἄγραπτα: Ἑπτὰ χεῖλη (τὸ ἓνα τροπιδωτό), μία ταινιωτὴ λαβὴ, δύο πυθμένες (ὁ ἓνας καμένος), τρία στελέχη καὶ ἕξι βάσεις κυλίκων (οἱ δύο μὲ κεντρικὴ κοιλότητα). – Τρεῖς βάσεις λεκανιδίων. – Τέσσερις κυλινδρικές (οἱ δύο καμένες) καὶ ἕξι ταινιωτὲς λαβές ἀπὸ κιτρινωπὸ καὶ ροδόχρωμο πηλὸ. – Πόδι χυτρόποδος συνολ. μήκους 7 ἐκ. – Πέντε κομμάτια ἀπὸ τὴν κοιλιά ἀγγείων, τὰ τρία ἀπὸ προχοειδῆ (τὸ ἓνα καμένο). – Χεῖλος ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἔντονα ἐξώστροφου.

Γραπτά: Κομμάτι μὲ πυκνὴ σπογγωτὴ διακόσμηση (ΥΕ II). – Ἐξώστροφο χεῖλος μὲ πλατιά ταινία ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ. – Μία δισκοειδὴς καὶ μία δακτυλιόσχημη βάση ἀνοιχτῶν ἀγγείων, ἡ μία ἐνδόβαφη, ἡ ἄλλη μὲ καστανὸ ἀκατάστατο δακτύλιο. – Κομμάτι τοιχώματος προχοειδοῦς ἀπὸ κιτρι-

νωπὸ πηλὸ μὲ δύο μαῦρες ταινίες ἐξωτερικὰ. – Τμῆμα ἀπὸ τὴ βάση μεγάλου κρατηροειδοῦς, συνολικῆς διαμέτρου 11 χιλ. μὲ βαθὺ κοίλωμα στὴ μέση, βαμμένο ἐξωτερικὰ καστανό. – Τμῆμα κνάθου μὲ στικτὸ χεῖλος καὶ ἐγκάρσιες πινελιές στὴ λαβή. – Τοίχωμα ἀγγείου ἐσωτερικὰ μελανόβαφο. – Τοίχωμα (σκύφου;) ὀλόβαφο. – Συμβολὴ λαμοῦ καὶ ὤμου ἀγγείου μὲ πλατιά καστανὴ ταινία ἐξωτερικὰ.

Σκύφοι: Τρεῖς ἀγκύλες λαβές, ἡ μία ὀλόβαφη, οἱ ἄλλες μὲ πινελιές στὴ ράχη καὶ στὴ ρίζα. – Τέσσερα χεῖλη καὶ ὀκτὼ κομμάτια τοιχώματος ἐσωτερικὰ ἄβαφα. Ἐξωτερικὰ κατακορύφες παχιὲς γραμμές, σχηματοποιημένο φοινικόδεντρο(;), στήλη ἀμβόντων, μετόπη κατακορύφων τεθλασμένων μὲ διάγραμμα ρόμβο μεταξὺ ὀριζοντίων ταινιῶν, σπείρα, μετόπη κατακορύφων γραμμῶν πλαισιωμένων μὲ κρόσσια, μετόπη ὀριζοντίων τεθλασμένων. – Τρία μικρὰ κομμάτια τοιχώματος ὀλόβαφα κόκκι-

να. – Χείλος και τοίχωμα. Βαμμένη ή άκμή του χείλους, χαμηλότερα ταινίες έσωτερικά και έξωτερικά. – Τοίχωμα βαμμένο κόκκινο έσωτερικά, έξωτερικά δύο ταινίες. – Χείλος λοξά έξωστροφο, βαμμένο έσωτερικά και έξωτερικά, και τοίχωμα με δύο πλατιές καμπύλες γραμμές. – Τμήμα χείλους και τοιχώματος, βαμμένο έσωτερικά. Έξωτερικά ταινία κάτω από το χείλος και μετόπη από κάθετες γραμμές. – Κομμάτι τοιχώματος με έλάχιστο χείλος, βαμμένο καστανό. Έξωτερικά ένάλληλες όρθιες γωνίες και τμήμα κύκλου διαγραμμισμένο (εϊκ. 6). – Τοίχωμα καμένο. Έξωτερικά πέντε έπάλληλες λεπτές όριζόντιες ταινίες. – Μικρότατο κομμάτι έπίσης καμένο που σώζει ίχνος ταινίας με

Εϊκ. 6. Τοίχωμα σκύφου από την κορυφή της έπιχώσεως του δωματίου Ι Ι.

άνηρτημένα πυκνά κρόσσια. – Χείλος με βαμμένη την άκμή. Από κάτω λεπτή καμπύλη γραμμή άθετη, πιθανότατα άπόληξη πορφύρας. – Κομμάτι μολύβι.

Κάτω από το έπιφανειακό στρώμα βρέθηκε έπίχωση που περιείχε 315 όστρακα (κομμάτια οϊκιακών άγγείων, τμήμα φλάσκας, κομμάτια σκύφων με στικτά χείλη, ένα πήλινο δίσκο διαμ. 82 χιλ., ένα χαμηλό σωληνωτό στέλεχος ύψους 36 χιλ. και τμήμα λαβής μεγάλου ψευδοστόμου με βαμμένα τά περιθώρια, δακτύλιο στη ρίζα του στελέχους και σπείρα μέσα σέ κύκλο στον δίσκο), καθώς και ίχνη φωτιάς, άνάμεσα στις στάχτες της όποίας ύπήρχε και τμήμα σύγχρονου άσημόχαρτου. Τά άναμοχλευμένα αυτά γεμίσματα κάλυπταν στρώμα πλέσιας άπλωμένο πάνω από τις πέτρες του λιθολογήματος του δαπέδου. Τό τελευταίο τουτο άπαραβίαστο στρώμα άπέδωσε κεραμεική που πρέπει νά εϊναι σύγχρονη με την κατασκευή του δωματίου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Όστρακα διάφορα άπροσδιόριστα 54.

Άναγνωρίσιμα 22.

Όκτώ ΠΕ όστρακα από κοκκινωπό τραχύ πηλό, τό ένα από πλατύ χείλος έλαφρά έξωστροφο, βαμμένα κόκκινα έσωτερικά και έξωτερικά. – Ένα, όμοιο, από σκούρο καμένο πηλό με μικρή άπόφυση κάτω από το χείλος. – Άλλο από άνοιχτό φαιόχρωμο πηλό με έγχάρακτο ψαροκόκκαλο σέ διπλό πλαίσιο.

Άγραπτα: Βάση κύλικος μικρή με κεντρική κοιλό-

τητα. – Λαβή κυλινδρική άγκύλη από κεραμόχρωμο πηλό με υπόλευκο αλείφωμα.

Γραπτά: Όκτώ διάφορα όστρακα (τά δύο από τον λαϊμό μεγάλης πρόχου) που διατηρούν ίχνη βαφής. – Βάση μεγάλου κρατηροειδούς, έλαφρά κοίλη, βαμμένη έξωτερικά μαύρη. Έσωτερικά βαμμένος ό πυθμένας. – Χείλος όριζόντιο έξωστροφο μικρού κρατηροειδούς, βαμμένο. Έξωτερικά ταινία και χαμηλότερα σπείρα.

ΔΩΜΑΤΙΟ Ι 2

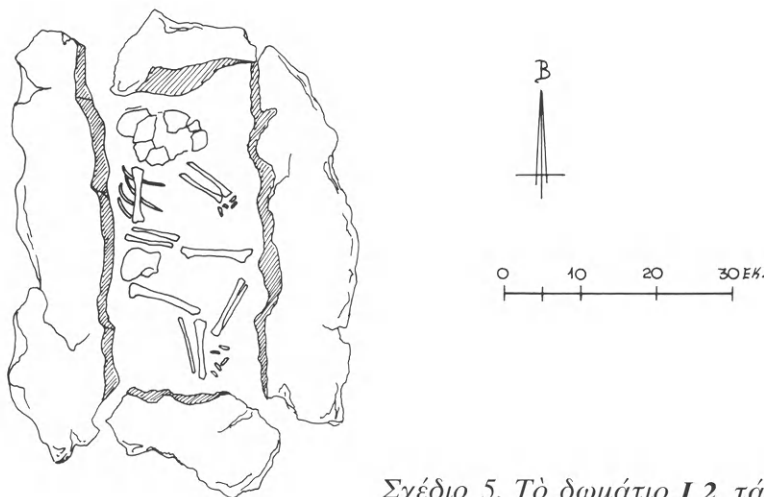
Ἀποτελεῖ συνέχεια πρὸς Β. τοῦ δωματίου **Ι 1** καὶ εἶναι μακρὸν καὶ παράγωνο. Ἔχει σχῆμα τραπεζίου με ἄξονα Β.-Ν. Ἡ ἀνατολική του πλευρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸ διαχωριστικὸ τοῖχο, στὸν ὁποῖον εἶναι προσκτισμένοι οἱ δύο κοντοὶ τοῖχοι του, ὁ βόρειος καὶ ὁ νότιος, σχηματίζοντας ἄρμό. Ἡ ἀνατολική του πλευρὰ ἔχει μῆκος 13,05 μ., ἡ δυτικὴ 12,45 μ., ἡ νότια 4,25 μ. καὶ ἡ βόρεια 7,90 μ. Οἱ δύο τελευταῖοι τοῖχοι, καθὼς καὶ ὁ δυτικός, εἶναι χτισμένοι ἀπὸ ὄχι πολὺ μεγάλους ὀγκόλιθους, ἀκατάστατα τοποθετημένους με διαφόρων μεγεθῶν σφῆνες μεταξύ τους, χωρὶς προσπάθεια διευθετήσεώς τους σὲ οἶονεὶ ὀριζόντιους δόμους. Στὴν κατασκευὴ τους χρησιμοποιήθηκε ἀνάμεσα στοὺς ἄρμους καὶ στίς προσόψεις πλέσια, πὺν διατηρεῖται ἀκόμη κατὰ τόπους. Ὁ νότιος τοῖχος, πὺν διαχωρίζει τὸ δωμάτιο ἀπὸ τὸ **Ι 1**, ἔχει πάχος 0,85 μ., ὁ δυτικός, πρὸς τὸ χωρίσμα **Γ**, 0,85 μ. καὶ ὁ βόρειος, μεταξύ τοῦ δωματίου καὶ τοῦ χώρου **Ι 3**, 0,95 μ. Οἱ τοῖχοι εἶναι χτισμένοι πάνω στὸν βράχο πὺν χαμηλώνει ἀρκετὰ ἔντονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Πὰ τὴ θεμελίωσή τους ὁ βράχος πελεκήθηκε καὶ ἐξομαλύνθηκε στὴ νοτιοδυτικὴ γωνία καὶ σὲ ἓνα-δύο σημεῖα τῆς βόρειας πλευρᾶς. Ἄλλοῦ χρησιμοποιήθηκαν στρώσεις διαφορετικοῦ πάχους ἀπὸ πλέσια καὶ στὴ μέση τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, καθὼς καὶ στὸ νότιο τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς, τοποθετήθηκε ὑποθεμελίωση ἀπὸ πυκνὲς μικρὲς πέτρες (σκαριὰ) πὺν ἐξέχει ἀρκετὰ ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ θεμελίου. Τὸ τελευταῖο τμῆμα τοῦ δυτικοῦ τοῖχου εἶχε διαλυθεῖ σὲ μῆκος περίπου 2 μ., καὶ οἱ κάτω πέτρες του εἶχαν μετακινηθεῖ ἀπὸ τὴ θέση τους κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἴσως ἀπὸ τὴν ἴδια αἰτία ὅπως καὶ στὸ ἀντίστοιχο σημεῖο τοῦ **Ι 1** (σχ. 4: 7).

Κατὰ μῆκος τοῦ μακροῦ, Β.-Ν., ἄξονα τοῦ δωματίου, τοποθετημένοι περίπου συμμετρικὰ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ χώρου ἀλλὰ πλησιέστερα πρὸς τὸν δυτικὸ παρὰ πρὸς τὸν ἀνατολικὸ τοῖχο, εὐρίσκονται δύο τεράστιοι, ἐπίπεδοι ὀγκόλιθοι (πίν. 7: 10), ὁ βόρειος, ἀκάνονιστα ἐπιμήκης, διαστάσεων 0,95×1,10 καὶ πάχους 0,40 μ. ἀπὸ ἀμυγδαλίτη (πίν. 7: 12, σχ. 4: 2), ὁ νότιος, κανονικότερος τετράπλευρος (0,85×1,20×0,50 μ.) ἀπὸ τὸν ἀσβεστόλιθο τοῦ βράχου (πίν. 7: 11, σχ. 4: 3). Οἱ ἐπάνω ἐπιφάνειές τους εἶναι ὀριζόντιες καὶ ἀρκετὰ ὁμαλές. Ἀφέθηκαν ἐντελῶς ἀκατέργαστοι, ἔχοντας διατηρήσει τὸ φυσικὸ τους σχῆμα, χωρὶς καμία προσπάθεια γιὰ νὰ πάρουν τὴ γνωστὴ κυκλικὴ μορφὴ τῶν μυκηναϊκῶν βάσεων. Εἶναι καὶ οἱ δύο θεμελιωμένοι πάνω σὲ στερεὰ ὑποδομὴ πυκνοχτισμένη ἀπὸ πέτρες διαφόρων μεγεθῶν πὺν πατάει πάνω στὸν βράχο καὶ εἶναι πλατύτερη ἀπὸ τοὺς ὀγκόλιθους αὐτοὺς καθ' ἑαυτούς, ἐξέχοντας πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Ἦσαν βέβαια βάσεις γιὰ ξύλινα ὑποστηρίγματα³⁸ τῆς μονῆς, διπλῆς ἢ καὶ τριπλῆς κορυφαίας δοκοῦ, τῆς τοποθετημένης κατὰ τὸ μῆκος τῆς (ἐπικλινοῦς) στέγης, ὅπως δείχνει ἡ ἀναλογία τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο στὸ κέντρο τοῦ νοτίου ὀγκολίθου (4,30 μ.), ἀπὸ αὐτὸ στὸ κέντρο τοῦ βορείου (4,45 μ.) καὶ ἀπὸ τοῦτο στὸν βόρειο τοῖχο (3,80 μ.). Οἱ ἀντίστοιχες ἀνατολικῆς-δυτικῆς ἀποστάσεις εἶναι δυσανάλογες (ἀνατολικὸς τοῖχος-νότια βάση 3,50 μ., νότια

38. Ἐὰν τὰ στηρίγματα αὐτὰ ἦσαν λιθόχτιστοι πρὸς τὸν ἴδιο τὸν βράχο. πεσοὶ θὰ θεμελιώνονταν εὐκολότερα καὶ στερεότε-

βάση - δυτικός τοίχος 2 μ., ανατολικός τοίχος - βόρεια βάση 3,90 μ., βόρεια βάση - δυτικός τοίχος 2,80 μ.) και όχι αρκετά μεγάλες ώστε να χρειάζονται ενδιάμεσα στηρίγματα.

Στή μέση περίπου του δωματίου, μεταξύ των δύο βάσεων και πλησιέστερα προς τη νότια, ο βράχος χαμηλώνει δημιουργώντας κοίλωμα. Έκεί μέσα βρέθηκε τετράπλευρη θήκη, χτισμένη από τέσσερις ὀρθιες ἀκατέργαστες πλακοειδείς πέτρες, σφηνωμένες στη θέση τους με δύο-τρεις μικρότερες (πίν. 8: 13, σχ. 4: 4). Ἡ ἀνατολική πλάκα εἶχε μήκος 0,40 μ., ἡ δυτική 0,60 μ., ἡ νότια 0,21 μ. καὶ ἡ βόρεια 0,49 μ. Οἱ ἐσωτερικὲς διαστάσεις τῆς θήκης ἦσαν 0,40 μ. (B.-N.) × 0,21 μ. (A.-Δ.). Τὸ ἐσωτερικὸ αὐτὸ περιεῖχε τρεῖς πέτρες, τὴ μία πρὸς N. ἀπὸ τὸν συνηθισμένο ἀσβεστόλιθο καὶ τὶς ἄλλες δύο, μικρότερες, ἀπὸ ἓνα μαλακὸ λευκὸ πέτρωμα, οἱ ὁποῖες κατελάμβαναν ὅλο τὸ διάστημα μεταξύ τῶν πλακῶν χωρὶς νὰ στηρίζονται στὰ πλευρὰ τῆς θήκης. Ἦσαν τοποθετημένες ὡς κάλυμμα ἀπ' εὐθείας ἐπάνω στὴν ταφὴ ἑνὸς νηπίου, πὺν βρέθηκε ἀνέπαφη κ.χ. (σχ. 5). Ὁ μικρὸς σκελετὸς εἶχε διατηρηθεῖ ἄριστα στὴ θέση ὀκλάζοντος στὸ ἀριστερὸ του πλευρὸ, μετὸ κεφάλι πρὸς B. καὶ τὰ πόδια πρὸς N. Τὸ κρανίον, δυσανάλογα μεγάλο ὡς πρὸς τὸ σῶμα, ὅπως εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας, εὐρέθηκε σπασμένο ἀπὸ τὸ βάρος τῶν χωμάτων ἀλλὰ πληρὲς. Ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ χέρι, πὺν κειόταν λοξὰ πρὸς τὸ κρανίον, εἶχαν σωθεῖ τὰ ὀστά τοῦ πήχεως μετὶς φάλαγγες τῶν δακτύλων στὴν ἄκρη τους. Τὸ δεξιὸ βραχιόνιον ἦταν τεντωμένο στὸν ἄξονα τοῦ σώματος ἐπάνω ἀπὸ τὶς πλευρές, μετὸν πήχυν σὲ ὀρθὴ γωνία πρὸς αὐτές, πάνω ἀπὸ τὸ ὑπογάστριον. Ἡ λεκάνη, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινούσαν τὰ ὀστά τῶν σκελῶν, εἶχε διατηρηθεῖ στὴ θέση τῆς. Τὸ ἀριστερὸ μηριαῖον ἐκτεινόταν πρὸς A., μετὰ τὰ ὀστά τῆς κνήμης λοξὰ σὲ ὀξεία γωνία πρὸς αὐτό. Τὸ δεξιόν, χαμηλότερα, ἦταν λυγισμένο σὲ κάπως ἀμβλεία γωνία, ἔτσι ὥστε τὰ ἄκρα πόδια νὰ συμπίπτουν καὶ οἱ φάλαγγες τῶν δακτύλων τους νὰ εὐρίσκονται μαζί. Τὸ νήπιον ἦταν ἀκτέριστο, ἡ ταφὴ ὅμως εἶναι ὅμοια μετὰ ἐκεῖνες πὺν ἀνεκάλυψε ὁ Τσουντας³⁹ καὶ πὺν εἶναι, καθὼς προκύπτει ἀπὸ τὰ κτερίσματά τους, πρωτογεωμετρικὲς (βλ. πίν. 3: 3-4).

Σχέδιο 5. Τὸ δωμάτιο I 2, τάφος νηπίου.

39. AE 1891, 27-28.

Τὸ δωμάτιο εἶχε κατασκαφεῖ ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τοῦ Τσουντα, πὺν εἶχαν φτάσει παντοῦ σχεδὸν ὡς τὸν βράχο. Ἡ ἀπομάκρυνση τῶν ἀνασκαμμένων λίθων καὶ χωμάτων καὶ ὁ καθαρισμὸς τοῦ βράχου ὁδήγησε στὴν ἀποκάλυψη ἑνὸς ταραγμένου ἐπιφανειακοῦ στρώματος πὺν εἶχε ἀναμοχλευθεῖ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἀνασκαφή χωρὶς νὰ ἀφαιρεθεῖ ἐντελῶς, καὶ στὴ συλλογὴ διαφόρων εὐρημάτων ἀπὸ ὁλόκληρη σχεδὸν τὴν ἔκταση τοῦ δωματίου. Ἐκτὸς ἀπὸ ἀφθονή κεραμεική, τὸ στρώμα αὐτὸ περιεῖχε ἀρκετὰ ὀστὰ ζώων, καθὼς καὶ δύο-τρία μικρότατα κομμάτια ὠραίου στιλπνοῦ κονιάματος πὺν διατηροῦσαν λίγο γαλάζιο χρῶμα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 1.353.

Ἀναγνωρίσιμα 420.

ΜΕ μινύεια: Τρία μικρὰ ὄστρακα (τὸ ἓνα μὲ ἐγγάρια γραμμὲς) καὶ δύο τμήματα ἀπὸ ἐξώστροφα χεῖλη. Ἀμαυρά: Δύο μὲ λευκὲς ταινίες σὲ σκοτεινὸ φόντο. – Δύο μὲ διπλὲς καμπύλες ταινίες. – Ἐνα μὲ ὀξεία διάγραμμα γωνία. – Ἐνα μὲ τετραπλὲς ὀριζόντιες καὶ διαγώνιες γραμμὲς. – Τμήμα χεῖλους καὶ μισὸς κυαθίσκος μὲ ἀμαυρὴ διακόσμηση.

ΥΕ Ι: Τμήμα κυπέλλου τύπου Βαφειοῦ μὲ λεπτὸ τοίχωμα. Βαμμένο τὸ χεῖλος ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ. Χαμηλότερα ταινία. Ἀνάμεσά τους ζώνη ἀπὸ συνεχὴ σπείρα μὲ πλατὺ περίγραμμα, συμπαγὲς κέντρο καὶ μικροὺς συμπληρωματικοὺς κύκλους⁴⁰. – Κομμάτι ἀπὸ τὸν πυθμένα ὁμοίου κυπέλλου, διακοσμημένο μὲ δύο ταινίες. – Τμήμα ὁμοίου μὲ ἀνάγλυφη ζώνη, βαμμένη, ψηλότερα κατακόρυφη διαγράμμιση. – Μικρὸ κομμάτι ἀγγείου μὲ πυκνὴ κυματιστὴ διαγράμμιση (ripple pattern). ΥΕ ΙΙΑ: Δύο κομμάτια τοιχώματος ἀγγείων πάχους 5 καὶ 6 χιλ. ἀπὸ σχετικὰ τραχὺ κιτρινωπὸ πηλὸ. Βαμμένες μὲ καστανόμαυρη βαφὴ σειρὲς ἀπὸ στίγματα στὸ ἓνα, συμπαγεῖς κυματοειδεῖς καμπύλες (rock pattern) στὸ ἄλλο. – Τμήμα μεγάλου ἀγγείου, πίθου ἢ μεγάλου ἀμφορέα ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ, μὲ καλοσχεδιασμένη φυτικὴ διακόσμηση. Βαφὴ μαύρη. – Τμήμα τοιχώματος πάχους 5 χιλ. κρατήρα ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ κίτρινο ἀλείφωμα. Βαφὴ κόκκινη. Βαμμένο πλέγμα ἀπὸ ἑλλει-

πτικὲς φολίδες μὲ σταγονόσχημα συμπληρώματα στὰ σημεία ἐπαφῆς τους (εἶκ. 7).

Εἶκ. 7. Διακόσμηση τοιχώματος κρατήρα ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου Ι 2.

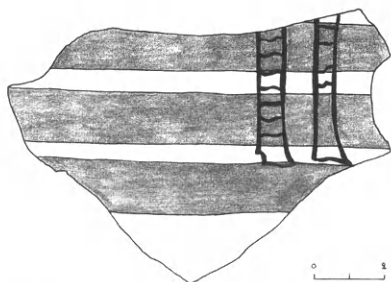
Κατὰ τὰ ἄλλα: Κομμάτια λαβῶν καὶ τοιχωμάτων ἀγγείων πὺν διατηροῦν ἵχνη διακοσμήσεως 195.

Ἐπιπλέον:

Ἀγραπτα: Πέντε τροπιδωτὰ χεῖλη, δύο λαβές, ἑξὶ πυθμένες μὲ στελέχη, τέσσερα στελέχη, τέσσερις βάσεις ἐπίπεδες καὶ τέσσερις μὲ κοίλωμα στὴ μέση ἀπὸ κύλικες. – Ἐντεκα κομμάτια μαγειρικῶν σκευῶν ἀπὸ τραχὺ κοκκινόμαυρο πηλὸ. Τὰ ἑξὶ σώζουν κατακόρυφες κυλινδρικές λαβές, τὸ ἓνα σώζει ἐπίπεδη δισκοειδὴ βάση. – Προχοὴ ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο κιτρινοπράσινο πηλὸ. – Δύο λαβές, κυλινδρικό χεῖλος καὶ πόδι οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχὺ φαιόχρωμο πηλὸ μὲ προσμίξεις. – Κακόπτημα τοιχώματος καὶ χεῖλους ἐλαφρὰ ἐξώστροφου βαθιᾶς φιάλης ἀπὸ τραχὺ κοκκινωπὸ πηλὸ, καμένο στὸ σπασίμο καὶ ἐλαφρὰ παραμορφωμένο. – Κυλινδρικό πόδι χυτρόποδος ἀπὸ καστανόφαιο πηλὸ. – Ἐντονα ἐξώστροφο χεῖλος οἰκιακοῦ ἀγγείου ἀπὸ καστανόφαιο τραχὺ ἀκαθάριστο πηλὸ, ἐξωτερικὰ ἐκτεθειμένο στὴ φωτιά. – Δώδεκα ἐπίπεδες βάσεις λεκανιδίων ἀπὸ κεραμόχρωμο, κοκκινωπὸ καὶ κίτρινο πηλὸ. Ἀγκύλη λαβῆς κρατήρα ἀπὸ κίτρινο τραχὺ πηλὸ, μὲ λεπτὸ κίτρινο ἀλείφωμα.

40. Mountjoy, *MDP* εἶκ. 8.

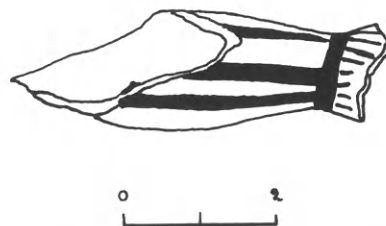
Γραπτά: Ένα στέλεχος κύλικος με κόκκινες ἐπάλ-
ληλες ταινίες και ἓνα διακοσμημένο με οὐρὲς πορ-
φύρας. – Στέλεχος και κοίλη βάση μεγάλης κύλι-
κος, βαμμένη κόκκινη. – Κομμάτι πώματος με κυρ-
τή κορυφή διάτρητη στο κέντρο. Γύρω ἀπὸ τὴν
ὀπὴ κύκλος μέσα σὲ σπείρα. – Ἐξὶ κυλινδρικές κα-
τακόρυφες λαβὲς προχοειδῶν, οἱ τέσσερις βαμμέ-
νες στὴ ράχη. Οἱ δύο ἔχουν ὀπὲς ὀπτήσεως. – Τρεῖς
ὀριζόντιες ἀγκύλες λαβὲς, βαμμένες στὶς ρίζες και
στὴ ράχη. Ἡ μία διατηρεῖ ἴχνη φωτιάς. – Ἐξώστρο-
φο χεῖλος και τοίχωμα μεγάλου κρατηροειδοῦς
ἀγγείου. Ἐξωτερικά ταινίες στο χεῖλος και χαμη-
λότερα. Ἐσωτερικά βαμμένο. – Τμήμα μεγάλου
κρατηροειδοῦς ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλό. Ἐσωτε-
ρικά πλατιοὶ καστανόμαυροὶ δακτύλιοι. Ἐξωτε-
ρικά τρεῖς ἐπάλληλες πλατιὲς ταινίες και δύο
στήλες με κυματοειδὴ διαγράμμιση πὺν καταλή-
γουν σὲ ὀπλὲς ἀλόγου (;) (εἰκ. 8). Ἴσως ἀπὸ κρατή-

Εἰκ. 8. Τοίχωμα κρατήρα ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπί-
χωση τοῦ δωματίου Ι 2.

ρα με παράσταση ἄρματος. – Δισκοειδὴς βάση και
πυθμένας κρατήρα. Ἐξωτερικά βαμμένη ἢ περιμέ-
τρος τῆς βάσης, στὸν πυθμένα δακτύλιοι. – Τμήμα
μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ ρόδινο πηλό με
στιλπνὸ ὅμοιο ἀλείφωμα. Ἐξωτερικά δύο κόκκινες
πλατιὲς ταινίες πυκνά διαγραμμισμένες με ἄσπρη
βαφή πὺν συναντῶνται σὲ ὀρθὴ γωνία τεμνόμενη
ἀπὸ τρίτη, ὅμοια, καμπύλη. Ἐσωτερικά ἴχνος κα-
στανοῦ δακτύλιου. – Τμήμα λεκανοειδοῦς με ἐξώ-
στροφο σχεδὸν ὀριζόντιο χεῖλος, βαμμένο κόκκινο
και προχοή. Ἐξωτερικά, στο ὕψος τῆς προχοῆς,
λεπτὴ καμπύλη γραμμὴ. – Τέσσερις βάσεις κρατη-
ροειδῶν, ἢ μία ὀλόβαφη μαύρη. – Δύο ὅμοιες με
βαθὺ κοίλωμα ἀπὸ κάτω. Ἡ μία ἄβαφη, ἢ ἄλλη
ὀλόβαφη μαυροκάστανη. – Χεῖλος ὀλόβαφο κα-
στανόκόκκινο, ἀπὸ σταμνίσκο. Στὸν ὦμο ζώνη πυ-

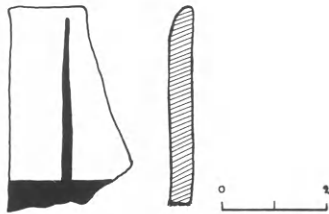
κνὴς τεθλασμένης. – Χεῖλος και ταινιωτὴ ὀριζόν-
τια λαβὴ μεγάλου λεκανοειδοῦς. Βαμμένο κοκκι-
νοκάστανο τὸ χεῖλος, τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σωζόμε-
νου τοιχώματος και ἡ ράχη τῆς λαβῆς. – Σωληνωτὸ
τμήμα ἀσκοειδοῦς ἀγγείου πὺν καταλήγει σὲ χω-
νοειδὴ ἀπόληξη. Κατὰ μῆκος τοῦ κοίλου τμήματος
πυκνὲς ὀριζόντιες κόκκινες ταινίες. Στὴν ἀρχὴ τῆς
ἀπολήξεως δακτύλιος και ἀπὸ ἐκεῖ πολὺ πυκνὲς

Εἰκ. 9. Τμήμα ἀσκοειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ τὴν τα-
ραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου Ι 2.

λεπτὲς γραμμὲς κατὰ μῆκος (εἰκ. 9). – Τμήμα τοι-
χώματος μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ κιτρι-
νωπὸ πηλό με ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένος κύκλος
με συμπαγὲς κέντρο και στίγματα ἐσωτερικά κατὰ
μῆκος τῆς περιφέρειας. – Τοίχωμα ἀγγείου ἀπὸ κι-
τρινωπὸ, ὄχι πολὺ καθαρὸ πηλό με ὅμοιο, στιλπνὸ
ἀλείφωμα. Βαμμένος με καστανὴ βαφή σάκκος
χαποδιοῦ και ἡ ἀρχὴ τριῶν πλοκάμων. – Σωλη-
νωτὸ στέλεχος και ἐλαφρὰ κοῖλος δίσκος με τὴν
ἀρχὴ λαβῆς μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ κεραμό-
χρωμο τραχὺ πηλό με ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένος
κόκκινος δακτύλιος στὴ ρίζα τοῦ στελέχους, σταυ-
ρὸς στὸν δίσκο και κυματοειδὴς ταινία στὴ ράχη
τῆς λαβῆς. Ὑψος στελέχους με τὸν δίσκο 0,05 μ.,
διάμετρος δίσκου 0,08 μ. – Λαβὴ και μισὸς δίσκος
μεγάλου ψευδοστόμου. Βαμμένα μαῦρα τὰ περι-
θώρια τῆς λαβῆς και ἡ περίμετρος τοῦ δίσκου, με
γραμμὴ κατὰ τὴ διάμετρό του (σταυρὸς;). – Δίσκος
ὅμοιου, τελείως ἐπίπεδος. Στὴν περίμετρο πλατὺς
πορτοκαλόχρωμος δακτύλιος. – Δισκοειδὴς χα-
μηλὴ βάση μικροῦ ψευδοστόμου, ἐλαφρότατα κοί-
λη. Βαμμένη καστανὴ ἢ περίμετρος, ψηλότερα λε-
πτοὶ ἱμάντες, στο κοῖλο τῆς πέντε λεπτοὶ δακτύ-
λιοι. – Δύο κομμάτια ὤμων μικρῶν ψευδοστόμων.
Μεταξὺ ταινιῶν πλατιά πριονωτὴ γραμμὴ στο ἓνα
και ζώνη τεθλασμένης στο ἄλλο. – Δύο κομμάτια
ὤμων μικρῶν ψευδοστόμων ἀπὸ πρασινωπὸ πηλό.

Στὸ ἓνα στενὴ ζώνη ὀριζόντιας τεθλασμένης με-
ταξὺ ταινιῶν, στὸ ἄλλο ὅμοια ἀπὸ πυκνὲς κάθετες
κυματοειδεῖς γραμμές. – Λεπτὴ κατακόρυφη ται-
νωτὴ λαβὴ ψευδοστόμου. Βαμμένα μαυροκάστα-
να τὰ περιθώρια καὶ λοξὴ πλατιά ταινία στὴ ράχη.
– Λαβὴ καὶ τελείως ἐπίπεδος δίσκος μικροῦ ψευ-
δοστόμου. Βαμμένα μαῦρα τὰ περιθώρια τῆς λα-
βῆς ἀφήνοντας στὴ ράχη τῆς ἐξηρημένη τεθλασμέ-
νη. Στὸν δίσκο ὁμόκεντροι κύκλοι. – Μεγάλο ἐπί-
πεδο τμήμα λοπάδος, ἰσόπαχο, ἐπιμελοῦς κατα-
σκευῆς, ποὺ καταλήγει σὲ ὄρθιο περιχέλωμα. Πη-
λὸς καστανός, ἀρκετὰ καθαρός. Ἐσωτερικὰ ὅμοιο
ἀλείφωμα. Ἐξωτερικὰ, 0,13 μ. κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος,
πλατιά ὀριζόντια ταινία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνεβαίνει
σχεδὸν ὡς τὴν ἀκμὴ του λεπτὴ κατακόρυφη ὀξύ-
ληκτη γραμμὴ (εἰκ. 10). – Κωδωνόσχημη συμπαγῆς

Εἰκ. 10. Τμήμα τοιχώματος λοπάδος ἀπὸ τὴν τα-
ραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου I 2.

βάση εἰδωλίου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό. Κατὰ μῆκος
τῆς τέσσερις κόκκινες ταινίες. – Κορμὸς εἰδωλίου
Ψ μὲ δύο δισκάκια στὸ στήθος. Ἀλείφωμα καὶ
βαφή τελείως ἀπολεπισμένα. Πηλὸς κακοποιημένος
κεραμοχρωμος. – Σκύφοι: Δεκαῆξι ὀριζόντιες ἀγκύ-
λες λαβές, ἡ μία ἄβαφη, οἱ ἄλλες βαμμένες στίς ρί-
ζες καὶ στίς ράχες. Οἱ πέντε σώζουν μέρος τοῦ τοί-
χώματος μὲ διακόσμηση ἀπὸ καμπύλη γραμμὴ
(τμήμα σπείρας;), τεθλασμένη, πέντε κάθετες
γραμμές καὶ ἀρχὴ στελέχους, ταινία κάτω ἀπὸ τὴ
λαβὴ καὶ στενὲς κατακόρυφες στήλες τεθλασμέ-
νης. – Τμήμα χεῖλους ἐσωτερικὰ βαμμένο κόκκινο,
ἐξωτερικὰ πλατιά ταινία. – Ἄλλο, ἔντονα ἐξώ-
στροφο, βαμμένο μαῦρο. Ἐσωτερικὰ ἄβαφο, ἐξω-
τερικὰ πλατιά γραμμὴ στὸ σημεῖο θραύσεως. – Δε-

καῆξι χεῖλη μὲ μέρος τοῦ τοιχώματος. Τὰ δέκα
ἄβαφα ἐσωτερικὰ μὲ λεπτές ταινίες ἢ στίγματα
στὸ χεῖλος. Στὰ τοιχώματα ἐξωτερικὰ σπείρες (σὲ
τρία), κομμένος πλοχμός, τεθλασμένη, ἀρχὴ ζώνης
κυματοειδοῦς γραμμῆς μὲ συμπληρωματικὰ στίγ-
ματα, ζώνη Ν-σχήμου κοσμήματος, καὶ μετόπη
ἀπὸ πυκνὲς κατακόρυφες γραμμές μὲ κροσσοπε-
τάλια ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ καὶ πλατὺ πλοχμὸ ἀπὸ
τὴν ἄλλη. – Τὰ ὑπόλοιπα ἔχουν τὸ χεῖλος ὀλόβαφο
καὶ στὸ τοίχωμα ἀγκύλη γραμμῆς (ἀρχὴ σπείρας;),
σπείρες, πλατιά ταινία καὶ στενὴ πλαισιωμένη στή-
λη ἀμειβόντων. – Εἴκοσι πέντε τμήματα τοιχωμά-
των. Τὰ δεκατέσσερα εἶναι ἄβαφα ἐσωτερικὰ καὶ
διακοσμοῦνται ἐξωτερικὰ μὲ ταινίες καὶ κυματο-
ειδὴ γραμμὴ, ἀντίστροφες ὀρθιες γωνίες, ρόμβο μὲ
ἀγκυλόμοιχο ἄδηλο κόσμημα, ὀρθιες πορφύρες,
μετόπη κατακορύφων κυματοειδῶν γραμμῶν μὲ
παχὺ πλαίσιο, μετόπη κατακορύφων γραμμῶν
πλαισιωμένη μὲ κρόσσια, μετόπη ἀπὸ ἀντιθετικὰ
κρόσσια μεταξὺ διπλῶν κατακορύφων γραμμῶν,
μετόπη διαγραμμισμένη μὲ ὀριζόντιες κυματοει-
δεῖς γραμμές, μετόπη καθέτων γραμμῶν ποὺ πλαι-
σιώνουν διπλὴ σειρὰ κροσσοπεταλίων καὶ ταινίες.
– Τὰ ἄλλα ἔντεκα εἶναι βαμμένα ἐσωτερικὰ. Ἐξω-
τερικὰ σώζουν ὀριζόντιες ταινίες, κατακόρυφη
διάγραμμα στήλη, σπείρες, ὁμόκεντρος ἐλλείψεις,
δεκατριάκινο ρόδακα (ἀστερία;), πέταλα ἄνθους,
κατακόρυφο πλοχμὸ καὶ ἴχνος κατακόρυφης πλα-
τιάς γραμμῆς. – Ὑπάρχει ἐπιπλέον καὶ ἓνα κομμάτι
ὀλόβαφο. – Δύο βάσεις δακτυλιόσχημες ποὺ δια-
τηροῦν καὶ τμήμα τοῦ τοιχώματος. Στὴ μία τὸ τοί-
χωμα εἶναι βαμμένο ἐσωτερικὰ, στὴν ἄλλη ἐσωτε-
ρικὰ καὶ ἐξωτερικὰ. – Τέσσερις δακτυλιόσχημες
καὶ τρεῖς δισκοειδεῖς ἐλαφρότατα κοίτες βάσεις μὲ
μέρος τοῦ πυθμένα. Ἐξωτερικὰ βαμμένες οἱ περι-
μετροί, ἐσωτερικὰ στὸν πυθμένα δακτύλιοι.
Ἑλληνιστικὴ κεραμεικὴ: Μικρότατο μελαμβαφές
ὄστρακο. – Δύο ὅμοια μὲ πυκνὲς ἐγγάρακτες ζώ-
νες. – Μικρὴ λαβὴ μελαμβαφοῦς κανθάρου. – Με-
γάλῃ κωνικὴ ἀγνύθα, ἄβαφη, ὕψους 0,10 μ., διά-
τρητη στὴν κορυφή. – Τμήμα στρωτήρα μὲ περιχέ-
λωμα ἀπὸ ἀρκετὰ καθαρὸ πηλό, βαμμένο κόκκινο
στὴ μία πλευρὰ. Πάχος 15 χιλ.

Κάτω ἀπὸ τὸ ταραγμένο αὐτὸ στρώμα, ποὺ εὐρέθηκε παντοῦ ὅπου ἡ παλαιότερη ἀνα-
σκαφὴ δὲν εἶχε καθαρίσει τὸν ἴδιο τὸν βράχο, εἶχαν διατηρηθεῖ κατὰ τόπους λίγο-πολὺ

ἀδιατάρακτες επιχώσεις, οἱ ὁποῖες ἦσαν τὰ μόνα σημεῖα πού μπορούσαν νὰ παράσχουν θετικά στοιχεία γιά τήν ἐξέλιξη τοῦ χώρου καὶ οἱ ὁποῖες, ὡς ἐκ τούτου, ἐρευνήθηκαν μὲ ιδιαίτερη προσοχή. Μία τέτοια περιοχὴ ἦταν ἕνας χώρος ἐκτάσεως περίπου 2×3 μ. μεταξύ τῆς βόρειας βάσεως καὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου. Ἐδῶ εἶχε διατηρηθεῖ λιθόστρωτο ἀπὸ ἀπελέκητες πέτρες σὲ τρεῖς ἐπάλληλες ἀκανόνιστες στρώσεις μὲ ἄφθονο χῶμα ἀνάμεσά τους (πίν. 8: 14). Ἀπὸ τὴν τελευταία ἐπάνω στρώση εἶχε μείνει μία μόνο μεγάλη πλακοειδὴς πέτρα στὸ πόδι τῆς βάσης καὶ περίπου 0,50 μ. κάτω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς (σχ. 4: 5). Ἡ πέτρα αὐτή, τοποθετημένη ὀριζόντια στὸ ὕψος περίπου τῆς ὑποθεμελιώσεως τῆς βάσης καὶ ἐπάνω στὸ λιθολόγημα, ἔδινε τὴν στάθμη τοῦ λιθοστρώτου πού ἐξίσωνε τὴν ἀνώμαλη ἐπιφάνεια τοῦ βράχου καί, συνεπῶς, τὴν στάθμη τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου, πού βρισκόταν, κατὰ ταῦτα, ἐπάνω-κάτω στὸ ὕψος τοῦ κατωφλιοῦ πρὸς τὸν χώρο I 3. Τὸ λιθολόγημα, καὶ ἰδίως τὸ χῶμα ἀνάμεσα στὶς πέτρες, ἔδωσε ἄφθονη κεραμεικὴ, στὴν ὁποίαν εἶχαν παρεισφρήσει καὶ ἕνα-δύο ἑλληνιστικὰ ὄστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 9: 15-16)

Ὅστρακα 1.460.

Ἀπὸ αὐτὰ διάφορα μὲ ἴχνη διακοσμήσεως ἢ διατηροῦντα σχῆμα 303.

Ἀναγνωρίσιμα 595.

ΠΕ: Χεῖλος φιάλης ἀπὸ τραχὺ σκοτεινόχρωμο πηλὸ καὶ χεῖλος στυλβωτοῦ ρηχοῦ πινακίου. – Τμῆμα ἀγγείου μὲ ἐξώστροφο χεῖλος, πρωτοαλειφωτοῦ (Urfirnis) μαύρου. – Τμῆμα ὁμοίου.

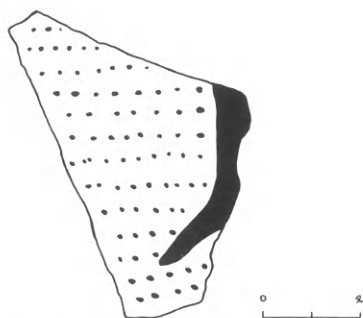
ΜΕ: Δύο ὄστρακα φαιὰ μινύεια, τὸ ἕνα ἀπὸ ἐξώστροφο χεῖλος. – Τρία μινύεια τεφρόχρωμα ὄστρακα. – Ὅμοιο μὲ ὀριζόντιες αὐλακώσεις. – Λαβὴ τεφρόχρωμου μινυείου. – Τρεῖς ρίζες λαβῶν ἀπὸ πρασινωπὸ πηλὸ μὲ λεπτοὺς ἀμαυροὺς δακτυλίους. – Χεῖλος ἀμαυρόχρωμο καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος ἀγγείου μὲ ἴχνη κατακόρυφης γραμμῆς. – Τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ πρασινωπὸ πηλὸ μὲ τρεῖς ἀμαυρὲς ταινίες. – Λαβὴ καὶ τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ. Στὴ ρίζα τῆς λαβῆς ἐξίτηλος ἀμαυρὸς δακτύλιος. – Κομμάτι τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ καστανὸ πηλὸ μὲ πορφυρὴ τεθλασμένη μέσα σὲ φαιδὸ ἀμαυρὸ περιθώριο. – Μεγάλον κομμάτι τοιχώματος καὶ λαβὴ πίθου(;) ἀπὸ τραχὺ πρασινωπὸ πηλὸ. Ὦρω στὴ λαβὴ ἀμαυρὸς σκουροκάστανος δακτύλιος. – Στόμιο προχοειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ φαιοπράσινο πηλὸ. Ἀμαυρὴ μαύρη ταινία στὴ συμβολὴ λαμποῦ καὶ ὦμου. Χαμηλότερα καμπύλη γραμμὴ. – Τμῆμα ὁμοίου διακοσμημένου μὲ δύο ἀμαυρὲς καμπύλες ταινίες. – Τμήματα ὁμοίων ἀγγείων ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ κιτρινοξαν-

θο ἀλείφωμα. Βαφὴ ἀμαυρὴ καστανή-φαιοκάστανη: στὸν λαμπὸ ὀριζόντιες ταινίες, γύρω ἀπὸ τὴ λαβὴ δακτύλιος, στὸ τοίχωμα δέσμη κατακορύφων γραμμῶν. – Κομμάτι ἀγγείου ἀπὸ ὁμοιο πηλὸ μὲ καστανὸ ἀλείφωμα, πυκνὰ διαγραμμισμένο μὲ λευκὴ βαφή. – Τμῆμα μικροῦ ἀγγείου ἀπὸ καστανόροδονο πηλὸ μὲ δίχρωμη ἀμαυρὴ διακόσμηση: λεπτὲς καστανὲς ταινίες, μεταξύ τους κόκκινη.

ΥΕ I: Χεῖλος καὶ τμῆμα τοιχώματος κυπέλλου τύπου Βαφειοῦ, καμένο. Ἐσωτερικὰ πλατὺς ἀκατάστατος δακτύλιος, ἐξωτερικὰ φυλλοταινία (πίν. 9: 15). – Τμῆμα ὁμοίου, ἐπίσης καμένο, μὲ ταινία χαμηλά, κάτω ἀπὸ φυλλοταινία. – Τμῆμα ὁμοίου, καμένο καὶ αὐτό. Βαμμένο τὸ χεῖλος ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ. Στὸ τοίχωμα διακόσμηση ἀπὸ πυκνὲς ὀρθιες λοξὲς κυματοειδεῖς γραμμὲς (ripple pattern) (πίν. 9: 15). – Κομμάτι ὁμοίου κυπέλλου ἀπὸ κιτρινόξανθο πηλὸ. Βαμμένο τὸ χεῖλος ἀμφίπλευρα, ἐξωτερικὰ σπείρα μὲ πλατιὲς ἔλικες. – Δύο βάσεις μὲ τμῆμα τοιχώματος κυπέλλων. Ἡ μία καμένη, μὲ ταινίες βαμμένες ἐξωτερικὰ. Ἡ ἄλλη σώζει στὸ τοίχωμα ταινίες καὶ σπείρες, μὲ συμπαγεῖς κύκλους ἀνάμεσα στὶς ἔλικες. – Τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ ὁμοιο ἀλείφωμα. Ἐξωτερικὰ ταινίες μὲ πυκνὴ μαύρη βαφή. – Ὅμοιο, ἀπὸ γεφυρόστομο ἀμφορίσκο. Ἐξωτερικὰ πλατιὲς ὀρθιες ταινίες μὲ στήλη στιγμάτων μεταξύ τους. – Τμῆμα τοιχώματος κυπέλλου τύπου Βαφειοῦ μὲ ἀνάγλυφη μεσαία ζώνη. Πλατιά καστανὴ ταινία

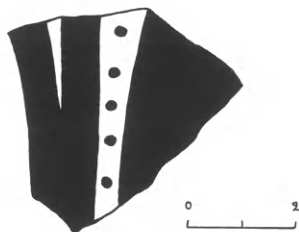
ἀμφίπλευρα στο χεῖλος, πάνω ἀπὸ φυλλοταινία μεταξὺ ταινιῶν ἐξωτερικά. Κάτω ἀπὸ τὴ ζώνη ἀπλή ταινία. – Κομμάτι χείλους καὶ τοιχώματος κυπέλλου. Βαφή καστανή. Ταινία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ χείλους, ἐξωτερικά τέσσερις λοξὲς γραμμὲς μεταξὺ συμπαγῶν κύκλων.

ΥΕ ΠΒ-ΠΙΑ1: Τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ λεπτὸ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ κόκκινη σπογγωτὴ διακόσμηση (εἰκ. 11). – Ἐπίπεδος πυθμῆνας κυπέλλου

Εἰκ. 11. Ὅστρακο ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου Ι 2.

ἀπὸ καθαρὸ κοκκινωπὸ πηλὸ. Ἐξωτερικά στὴν περίμετρο ταινία. Ψηλότερα καὶ ἐσωτερικά σπογγωτὴ διακόσμηση. – Δύο τμήματα τοιχωμάτων ἀγγείων ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ ὅμοιο ἀλείφωμα. Στὸ ἓνα ὀριζόντιες μαῦρες ταινίες. Στὸ ἄλλο κάθετη στήλη στιγμάτων μεταξὺ πλατιῶν ταινιῶν (εἰκ. 12).

Εἰκ. 12. Ὅστρακο ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου Ι 2.

Κατὰ τὰ ἄλλα:

Ἀγραπτα: Ἐνα κυρτόπλευρο καὶ ὀκτὼ τροπιδωτὰ χεῖλη, ὀκτὼ λαβές, μία γάστρα, δεκατρία στελέχη,

ἑπτὰ βάσεις ἐπίπεδες καὶ εἴκοσι τέσσερις μὲ κεντρικὸ κοίλωμα κυλίκων. – Δώδεκα ἐπίπεδες βάσεις λεκανιδίων, μερικὲς μὲ τμήμα τοῦ τοιχώματος. – Ἑννέα κυλινδρική χεῖλη, τρεῖς ταινιωτὲς καὶ ἑννέα κυλινδρικές λαβές, δύο τμήματα τοιχωμάτων, δέκα κομμάτια ἀπὸ πυθμένες καὶ δισκοειδεῖς ἢ κωνικές βάσεις καὶ ὀκτὼ πόδια μαγειρικῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχεῖς ἀκαθάριστους πηλοὺς μὲ ἄφθονες προσμίξεις, ὅλα ἐκτεθειμένα περισσότερο ἢ λιγότερο στὴ φωτιά. – Δύο βάσεις μὲ τμήματα τοῦ πυθμένος μικρῶν κρατηροειδῶν ἀγγείων. – Λαβὴ μὲ τμήμα χείλους καὶ τοιχώματος ἀπὸ τὸν ὅμοιο προχοειδοῦς ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ. – Τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου μὲ λεία ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ποὺ σώζει ὅπῃ γιὰ ἔνδεσμο συγκολλήσεως. – Ἐξὶ βάσεις κρατηροειδῶν ἀγγείων μὲ βαθὺ κεντρικὸ κοίλωμα, ἢ μία καμένη. – Κατακόρυφη ταινιωτὴ λαβὴ εὐρυστόμου ἀγγείου ἀπὸ ὑπόλευκο τραχὺ πηλὸ μὲ προσμίξεις. Στὴν κορυφὴ τῆς λαβῆς στρογγυλὴ ἀπόφυση.

Γραπτά: Λαβὴ καὶ ἀρχὴ δίσκου μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ τραχὺ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ ἀραιὸ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένη καστανοκόκκινη ἢ περίμετρος τοῦ δίσκου καὶ πλατιά κυματοειδὴς γραμμὴ στὴ ράχη τῆς λαβῆς. – Δακτυλιόσχημη βάση καὶ πυθμῆνας μικροῦ ψευδοστόμου. Ἐξωτερικά ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – Δύο κομμάτια τοιχωμάτων ἀγγείων πάχους περίπου 4 χιλ. ἀπὸ κοκκινωπὸ καὶ κιτρινωπὸ πηλὸ. Ἐξωτερικά κυματοειδεῖς γραμμὲς μεταξὺ ταινιῶν. – Τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ ὑπόλευκο ἀλείφωμα. Σώζει μὲ κοκκινοκάστανη βαφή τὴν ἄκρη κυκλικῆς ἐπιφάνειας περιβαλλόμενης ἀπὸ δύο ὁμόκεντρους κύκλους συνδεδεμένους μὲ λεπτὴ διαγράμμιση. – Χεῖλος, μέρος τοῦ τοιχώματος καὶ ἀρχὴ κάθετης λαβῆς κρατήρα ἢ πιθαμφορέα ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Βαμμένο τὸ χεῖλος μαῦρο, στὴ ζώνη τῆς λαβῆς σπείρες. – Ὅριζόντια λαβὴ καὶ κομμάτι χείλους μικρῆς λεκάνης, ὀλόβαφο. – Χεῖλη καὶ τοιχώματα ἀνοιχτῶν μικρῶν ἀγγείων. Τὰ χεῖλη παχύτερα ἀπὸ τὸ τοίχωμα καὶ ἔντονα ἐξώστροφα, βαμμένα. Ἐξωτερικά σπείρες ἢ καμπύλες γραμμὲς. – Κυλινδρικὸ κάτω τμήμα εἰδωλίου μὲ στρογγυλὴ, ἐλαφρὰ κοίλη βάση ἀπὸ ὑπόλευκο πηλὸ. Βαμμένες τρεῖς κατακόρυφες καστανὲς ταινίες κατὰ μῆκος του. – Σκύφοι: Χεῖλος ἐλαφρὰ ἐξώστροφο. Ἐσωτερικά ἄβαφο, ἐξωτερικά χαμηλότερα στικτὸς κύκλος. – Ὅμοιο, ἐσωτερικά διακοσμημένο μὲ ζώνη λοξῆς διαγράμμισης. – Λαβὴ ὀριζόντια, ἀγκύλη ἄβαφη. – Χεῖλος καὶ τοίχωμα. Βαμμένο τὸ χεῖλος

καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀγγείου. Ἐξωτερικὰ δὲν διατηρεῖ διακόσμηση. – Τμῆμα χεῖλους καὶ τοιχώματος. Βαμμένες οἱ ρίζες τῆς λαβῆς καὶ λεπτὴ ταινία

στὸ χεῖλος.

Κομμάτι τοιχώματος καὶ μία λαβὴ ἀπὸ μελαμβαφὴ ἐλληνιστικὰ ἀγγεῖα.

Ἄλλη μικρὴ ἔκταση, ἀπαρβίαστη ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἀνασκαφή, εἶχε μείνει στὴν νοτιοανατολικὴ γωνία, κοντὰ στὴν ὑποθεμελίωση τοῦ μεγάλου διαχωριστικοῦ τοίχου. Εὐρέθηκε κεραμεικὴ διαφόρων περιόδων καὶ κομμάτι ἀπὸ φύλλο μολύβι.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 9: 15)

Ὅστρακα 102.

Ἀναγνωρίσιμα 25.

Ἐξί κομμάτια, κυρίως προχοειδῶν, μὲ διακόσμηση ταινιῶν καὶ μία κυλινδρική λαβή.

Τμῆμα τοιχώματος ΠΕ ἀγγείου μὲ μαῦρο πρωτοαλείφωμα. – Μία βάση καὶ ἓνα χεῖλος ἀπὸ ΜΕ τεφρόχρωμα μινύεια ἀγγεῖα.

Ἀγραπτα: Τέσσερα στελέχη μὲ τμῆμα τῆς γάστρας καὶ μία ἐπίπεδη βάση ἀπὸ κύλικες. – Τρεῖς βάσεις λεκανιδίων. – Τμῆμα τοῦ τοιχώματος οἰκιακοῦ σκεύους ἀπὸ τραχὺ καστανόφαιο πηλό, πολὺ καμένο ἐσωτερικά. – Βάση ἐπίπεδη λεκανοειδοῦς ἀπὸ τραχὺ ροδόχρωμο πηλό.

Γραπτά: Μικρὸ τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου βαμμέ-

νο ἐσωτερικά καὶ ἐξωτερικά. – Τρία κομμάτια (τὰ δύο συγκολλοῦνται) ἀπὸ τὸ τοίχωμα πάχους 5-6 χιλ. μεγάλου κυλινδρικοῦ κυπέλλου (tankard). Πηλὸς κοκκινωπός, αλείφωμα ὁμοιο, βαφὴ κόκκινη. Ὅριζόντια ταινία στὴ μέση τοῦ ἀγγείου τὸ χωρίζει σὲ δύο ζῶνες. Στὴν ἐπάνω ζώνη διατηρήθηκε στήλη τεθλασμένης μὲ διπλὸ περιθώριο. Στὴν κάτω (τὸ τρίτο κομμάτι) στήλη κατακορύφων γραμμῶν, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὴν τεθλασμένη. – Κομμάτι ὁμοίου, καμένο. Ἐξωτερικά ταινία ἀπὸ τὴν ὁποία κρέμεται σπείρα μὲ γωνιώδη μίσχο. – Τμῆμα ἐνδόβαφου τοιχώματος σκύφου ποὺ διατηρεῖ ταινίες ἐξωτερικά.

Ἡ νοτιοδυτικὴ γωνία εἶχε καὶ αὐτὴ διατηρήσει ἄσκαπτη ἐπίχωση σὲ περιορισμένη ἔκταση (σχ. 4: 6), ἡ ὁποία ἀπέδωσε λίγη ἀνάμικτη κεραμεικὴ.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 251.

Διάφορα ἄγραπτα ἢ μὲ ἀπλὴ διακόσμηση ταινιῶν 85.

Ἀναγνωρίσιμα 116.

Ἐνα τεφρόχρωμο μινύειο μὲ ἐγχάρακτη διακόσμηση. – Ἐνα κομμάτι τοιχώματος ἀπὸ πρᾶσινωπὸ πηλὸ διακοσμημένο μὲ δύο ἁμαυρὲς ταινίες. Τμῆμα κυπέλλου τύπου Βαφειοῦ μὲ πλοχμὸ κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος καὶ φυλλοταινία χαμηλότερα.

Ἀγραπτα: Τρία στελέχη (τὰ δύο μὲ μέρος τῆς γάστρας) καὶ τρεῖς βάσεις κυλικῶν (οἱ δύο μὲ κοίλω-

μα). – Τρεῖς βάσεις λεκανιδίων. – Μία βάση κρατηροειδοῦς μὲ βαθὺ κοίλωμα.

Γραπτά: Βάση κύλικος μὲ κοίλωμα, ὀλόβαφη κόκκινη. – Βάση κρατηροειδοῦς κοίλη, βαμμένη κόκκινη. – Λαβὴ κυάθου μὲ λίγο τοίχωμα. Ὀλόβαφο κόκκινο, μὲ ἐξηρημένη τὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς λαβῆς καὶ τὸ ἀντίστοιχο μέρος τοῦ τοιχώματος. – Τμῆμα σφαιρικοῦ ἀλαβάστρου. Ταινίες κάτω ἀπὸ τὸ στόμο, στὸν ὦμο σειρὰ στιγμάτων. – Τμῆμα ὦμου ψευδοστόμου μὲ ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – Κεφάλι εἰδωλίου μὲ πλατὺ κωνικὸ πόλο ἀπὸ κερα-

μόχρωμο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Βαμμένη κόκκινη ή ράχη της μύτης, κύκλος στη θέση των ματιών, ή πλευρά του πόλου ακτινωτά, ή κορυφή του πυκνά διαγραμμισμένη (εἰκ. 13).

Σκύφοι: Τμήμα χείλους και τοιχώματος. Τὸ χεῖλος βαμμένο ἀμφίπλευρα, χαμηλότερα στενή διάγραμμα στηλή. Δύο λαβές, βαμμένες στίς ράχες. Ἡ μία σώζει λίγο τοίχωμα διακοσμημένο με ταινίες. – Κομμάτι τοιχώματος με σπείρες και συμπληρωματικά τρίγωνα μεταξύ τους. – Δακτυλιόσχημη ὁλόβαφη βάση.

Τμήμα ραβδωτοῦ μελαμβανοῦς μεγαρικοῦ σκύ-

φου. – Χεῖλος, λαβή, βάση και δύο κομμάτια τοιχώματος ὁμοίων.

Εἰκ. 13. Κεφαλή εἰδωλίου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ δωματίου I 2.

Ἀνάλογη κεραμεικὴ εὐρέθηκε καὶ στὴ βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ δωματίου, ὅπου ἡ παλαιὰ ἀνασκαφὴ εἶχε σταματήσει στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐξισωτικοῦ γεμίσματος (σχ. 4: 7).

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 511.

Διάφορα πού προέρχονται ἀπὸ ἐνδεικτικὰ μέρη τῶν ἀγγείων ἢ διατηροῦν ἴχνη διακοσμῆσεως 109.

Ἀναγνωρίσιμα 249.

Τρία χεῖλη με ἀρχὴ τοιχώματος ΠΕ ἀγγείων ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο πηλό με προσμίξεις: τὸ ἕνα ἔντονα ἐξώστροφο, τὸ ἄλλο κυλινδρικό, τὸ τρίτο ὅμοιο, με ἔκτυπη σχοινοειδὴ ταινία χαμηλότερα. – Τμήμα μινύειας βαθιάς κύλικος ἀπὸ ἀνοιχτὸ τεφρόχρωμο πηλό. – Τμήμα ἀγγείου ἀπὸ ὑπόλευκο πηλό με πρασινωπὸ αλείφωμα πού διατηρεῖ ἀμανρὴ καστανὴ γραμμὴ. – Κομμάτι κρατήρα (;) ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλό με διακόσμηση πορφύρων ταινιῶν με λεπτὸ καστανόμαυρο περιθώριο. – Κομμάτι τοιχώματος πάχους 6-8 χιλ. ΥΕ I ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ κεραμόχρωμο πηλό με ροδόχρωμο αλείφωμα. Βαφὴ καστανὴ κάπως ἀλαμπής. Βαμμένα πυκνὰ στίγματα σὲ ὀριζόντιες σειρές, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα διατηρεῖται τμήμα ὀξὺληκτης κατακόρυφης καμπύλης ταινίας.

Ἀγραπτα: Ἐξὶ τροπιδωτὰ χεῖλη, δύο λαβές, πέντε στελέχη με τμήμα γάστρας, δώδεκα ἀπλά στελέχη, τέσσερις βάσεις με κοίλωμα καὶ τρεῖς ἐπίπεδες κυλίκων. – Πέντε βάσεις λεκανιδίων. Ἡ μία σώζει διάμετρο 40 χιλ. – Τρία κυλινδρικά χεῖλη καὶ τμήμα λαβῆς χυτροειδῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάρτι-

στο πηλό. – Μία δισκοειδὴς καὶ δύο ἐπίπεδες βάσεις ὁμοίων ἀγγείων. – Μία κατακόρυφη καὶ μία ὀριζόντια λαβὴ ὁμοίων ἀγγείων. – Δεκαεπτὰ κομμάτια (5 λαβές, 1 πόδι, 4 χεῖλη) οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ ὁμοίους πηλοῦς. – Ταινιωτὴ λαβὴ ἀπὸ μεγάλη κανθαροειδὴ κύλικα. – Ὅριζόντια λαβὴ λεκάνης. – Στενὴ κατακόρυφη λαβή.

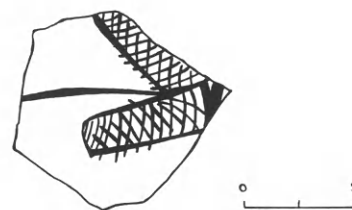
Γραπτά: Πέντε στελέχη με τμήμα γάστρας κυλίκων. Τὰ τρία διακοσμοῦνται με ὄρθιες πορφύρες τῶν ὁποίων σώζονται οἱ στικτὲς οὐρές. Ἐνα διατηρεῖ μόνο μία ταινία στὴ συμβολὴ του με τὴ γάστρα καὶ εἶναι καμένο. Τὸ τελευταῖο, συγκολλημένο ἀπὸ δύο κομμάτια, κοσμεῖται με πορφύρες καὶ μεταξύ τους στηλὴ κατακορύφων γραμμῶν πλαισιωμένη ἀπὸ μικρὲς ὄρθιες ὑπερκείμενες ἡμιελλείψεις (εἰκ. 14). – Δύο τμήματα γάστρας κυλίκων, τὸ ἕνα ὁλόβαφο κόκκινο, τὸ ἄλλο με καστανὲς ται-

Εἰκ. 14. Ὅστρακο κύλικος ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ δωματίου I 2.

νίες. – Κορυφή πώματος επίπεδη. Στο κέντρο με καστανή βαφή εξηρημένος ρόδακας περιβαλλόμενος από πλατιούς δακτυλίους εναλλασσόμενους με στικτούς κύκλους. – Δύο μεγάλες άγκύλες λαβές κρατηροειδών, βαμμένες κόκκινες στις ρίζες και στις ράχες. – Λαβή στενή ταινιωτή κατακόρυφη με ακατάστατο δακτύλιο στη ρίζα και έγκάρσιες πινελιές στη ράχη. – Τμήμα τοιχώματος ψευδοστόμου που σώζει πλατιά ταινία και 11-12 ιμάντες. – Κεφάλι και ὄμοι εἰδωλίου. Τὸ κεφάλι καταλήγει σὲ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια χωρὶς διαμορφωμένο πόλο. Λείπει ἡ μύτη. Βαμμένα καστανοκόκκινα ὁ πόλος, ὁ λαμὸς καὶ στὸν κορμὸ κατακόρυφες λοξές γραμμὲς ἔμπρὸς καὶ πίσω. – Σκύφοι: Λαβὴ με πινελιά στη ρίζα. – Ἐξὶ χεῖλη καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος, ἐνδόβαφα. Ἐξωτερικὰ πλατιά ταινία στὰ χεῖλη καὶ χαμηλότερα μετόπες κατακορύφων γραμμῶν, στήλη πλαισιωμένης τεθλασμένης, δικτυωτὸ με πλατὺ περιθώριο, ἀγκυλόμοσχος σπειρεὺς χωρισμένες ἀπὸ κατακόρυφη στήλη κροσσοπεταλίων, σπείρα. Τὸ τελευταῖο, ὅσο σώζεται, ἄβαφο. – Τρία κομμάτια τοιχωμάτων ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀγγεῖο, μὴ συγκολλόμενα, ἐνδόβαφα. Ἐξωτερικὰ δύο πλατιὲς

ὀριζόντιες ταινίες. Μεταξύ τους μετόπη ἀπὸ κατακόρυφες γραμμὲς πλαισιωμένη με κροσσοπετάλια. – Ὅμοιο, με σπείρα καὶ μόλις διαγραφόμενη μετόπη κάτω ἀπὸ ὀριζοντίους ἱμάντες. – Ὅμοιο με στήλη τεθλασμένης σὲ διπλὸ πλαίσιο. – Ὅμοιο, με στήλη κατακορύφων γραμμῶν πλαισιωμένη ἀπὸ ἀντίωτα σπειροειδῆ ἄγκιστρα. – Ὅμοιο, ἀπὸ κερμαόχρωμο-ροδίνιο πηλὸ, με κόσμημα ἄδηλο, βαμμένο κόκκινο: Ὅριζόντιος λεπτὸς μίσχος καταλήγει στὸ σημεῖο συναντήσεως δύο δικτυωτῶν ἐπιμήκων παραλληλογράμμων πὺν σχηματίζουν ὀξεία γωνία (εἰκ. 15).

Εἰκ. 15. Ὅστρακο σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ δωματίου I 2.

Στὴ μέση περίπου τοῦ δωματίου, ὅπου ὁ βράχος ἐβάθαινε σημαντικά, εἶχε μείνει ἀδιατάρακτο λίγο ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου, αὐτὸ πὺν εἶχε καλύψει καὶ προστατεύσει τὴν παιδικὴ ταφή. Ἀπὸ τὸ στρώμα αὐτὸ συγκεντρώθηκαν ἄρκετὰ ὄστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 9: 15-16)

Ὅστρακα 248.

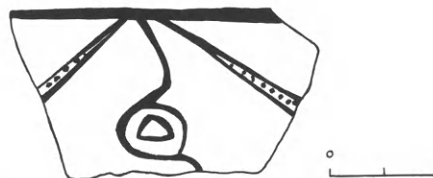
Διάφορα με διακόσμηση ταινιῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ προχοειδῆ ἀγγεῖα 12.

Ἀναγνωρίσιμα 35.

ΥΕ IIΒ: Τρία συνανήκοντα κομμάτια μεγάλου ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ ροδόχρωμο πηλὸ με καθαρὸ κιτρινωτὸ ἀλείφωμα. Βαφὴ μαύρη. Σὲ στικτὸ πεδίο σώζεται παχιά κατακόρυφη γραμμὴ πὺν πλαταίνει πρὸς τὰ ἑπάνω (διακλάδωση φοινικοδέντρου;) καὶ ἔχει ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ τμήμα σπειροειδοῦς κλάδου πὺν περιβάλλει τετράφυλλο ρόδακα με ἐγγεγραμμένο σταυρὸ (πίν. 9: 15).

ΥΕ IIIΑ1: Χεῖλος ἔντονα ἐξώστροφο καὶ τμήμα τοιχώματος κυανοειδοῦς ἀγγείου. Βαμμένο τὸ

χεῖλος καστανοκόκκινο. Στὸ τοίχωμα σπογγωτὴ διακόσμηση. – Τμήμα χεῖλους καὶ τοιχώματος σκύφου. Στὸ χεῖλος λεπτὴ ταινία, ἀπὸ κάτω κορυφὴ πορφύρας πλαισιωμένη με δύο ἀντιθετικὲς λοξὲς διάστικτες οὐρὲς τοῦ ἰδίου θέματος (ΥΕ IIIΑ2) (πίν. 9: 16, εἰκ. 16).

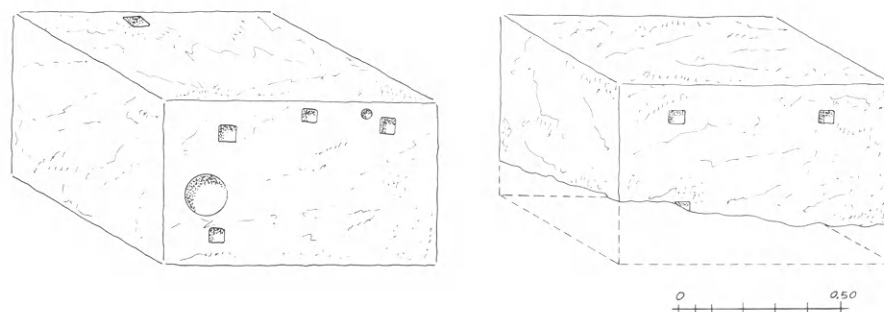
Εἰκ. 16. Ὅστρακο σκύφου ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου I 2.

Άγραπτα: Έξι στελέχη με τμήμα της γάστρας και πέντε βάσεις κυλίκων (ή μία με κεντρικό κοίλωμα). – Τέσσερις επίπεδες βάσεις και μία ταινιωτήγωνιώδης λαβή από λεκανίδια. – Δισκοειδής βάση και σχετικά λεπτό τροχήλατο ήρεμα καμπύλο τοίχωμα οίκιακου άγγείου μαυρισμένο από τη φωτιά.

Γραπτά: Τρεις έντονα κοίλες βάσεις κρατηριδών. Βαμμένες έξωτερικά ταινίες, έσωτερικά δακτύλιοι. – Λαβή μεγάλου ψευδοστόμου από κόκκινο τραχύ και ακαθάριστο πηλό. Στη ρίζα δακτύλιος με εξέιτηλη υπόλευκη βαφή, στη ράχη έγκάρσιες πινελιές. – Τμήμα τοιχώματος μεγάλου κρα-

τηροειδούς από κεραμόχρωμο πηλό με όμοιο αλείφωμα. Έσωτερικά βαμμένο καστανοκόκκινο, έξωτερικά δύο επάλληλες ταινίες. – **Σκύφοι:** Λαβή με πινελιά στη ρίζα και έγκάρσιες πινελιές στη ράχη (πίν. 9: 16). – Όμοιο, με πινελιά στη ρίζα και ταινία χαμηλότερα στο τοίχωμα. – Τμήμα τοιχώματος. Χαμηλά πλατιά ταινία. Ψηλότερα σώζεται ίχνος πλαισίου μετόπης με προβαλλόμενο πλάγια διπλό ήμικύκλιο (πίν. 9: 16). – Όμοιο. Κορυφή ήμιελλείψεως ανάμεσα σε μετόπες, από τις οποίες διατηρούνται μόνο οί κατακόρυφες γραμμές των έξωτερικών πλαισίων.

Το δωμάτιο **I 2** εύρέθηκε να περιέχει και δύο ακόμη αντικείμενα που ήσαν ξένα προς αυτό και που είχαν προφανώς κυλιστεί εκεί από τους εργάτες του Τσουντα, αν όχι παλαιότερα: Δύο κανονικούς κυβόλιθους από μαλακό πωρόλιθο, με τα χαρακτηριστικά ίχνη του κάπως άδρου μυκηναϊκού πελεκήματος στην επιφάνεια. Είναι δηλαδή δύο κανονικές βάσεις παραστάδων που φέρουν στη μία, την επάνω και πιο φροντισμένη τους έδρα τις έγκοπές για την ύποδοχή των δοκών του ξύλινου θυρώματος. Οί άλλες είναι και αυτές σχετικά καλά λειασμένες, ή κάτω έδρα όμως, που δεν ήταν προορισμένη να φαίνεται, είναι λιγότερο όμαλή (είκ. 17). Ό ένας κυβόλιθος διατηρήθηκε άκέραιος. Έχει

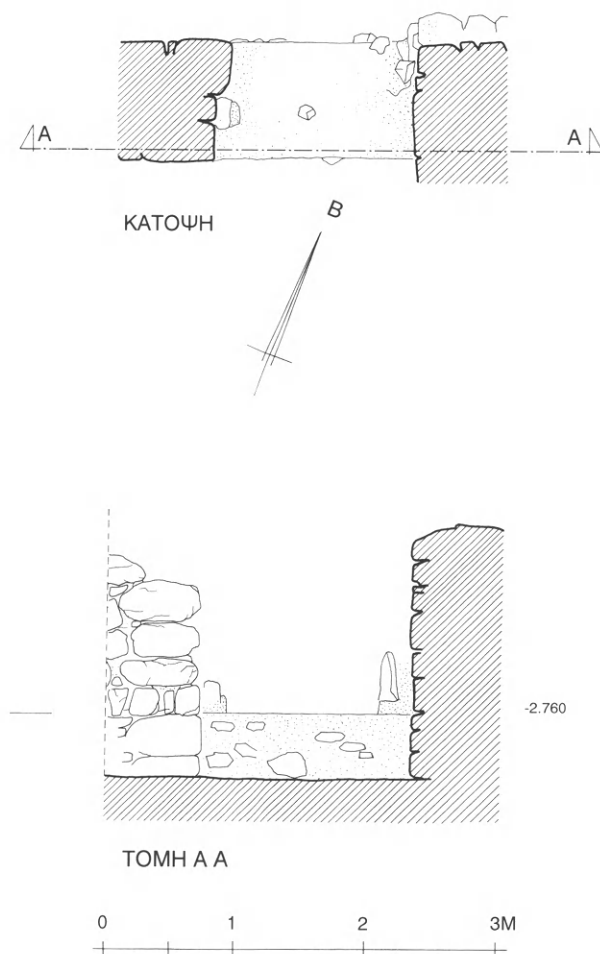
Είκ. 17. Πώρινες βάσεις παραστάδων στο δωμάτιο **I 2**.

μήκος 0,81-0,86 μ., πλάτος 0,55 μ. και ύψος 0,52 μ., είναι δηλαδή έλαφρότατα πυραμιδόσχημος. Στην κορυφή του έχει τρεις τετράπλευρες συμμετρικά ανοιγμένες έγκοπές, δύο κατά μήκος της μιās μακρᾶς πλευρᾶς σε απόσταση 0,05 μ. από αυτήν και μία τρίτη, 0,04 μ. από την αντίστοιχη πλευρά. Το σχήμα τους είναι απολύτως κανονικό, οί γωνίες τους ορθές, μερικῆς κάπως στρογγυλεμένες, και οί διαστάσεις τους 0,06×0,04 μ., 0,06×0,03 μ. και 0,05×0,04 μ. Επιπλέον, ό κυβόλιθος αυτός χρησιμοποιήθηκε πάλι άργότερα, αυτή τη φορά ως κατώφλι. Στην ίδια λεία και όμαλή έδρα ανοίχτηκε στη μέση περίπου της μιās

κοντής πλευρᾶς στρογγυλὸ κοίλωμα διαμέτρου 0,11 μ. γιὰ τὴν περιστροφή τοῦ ὄλμου τῆς θύρας καί, συγχρόνως ἢ ἀργότερα, κοντὰ στὶς ἀρχικὲς ἐγκοπές, μία τετράπλευρη ρηχὴ ἐντομὴ διαστάσεων 0,02×0,04 μ. καὶ ἓνα στρογγυλὸ κοίλωμα διαμ. 0,04 μ. Κρίνοντας ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ἐπεξεργασίας τοῦτο πρέπει νὰ συνέβη κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους.

Ὁ ἄλλος κυβόλιθος, μήκους 0,84 μ., πλάτους 0,57 μ. καὶ ὕψους 0,43 μ., λίγο χαμηλότερος δηλαδὴ ἀπὸ τὸν προηγούμενο ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ἰδίων διαστάσεων, δὲν ἔχει παρὰ τὶς τρεῖς ἀρχικὲς κανονικὲς ἐγκοπές στὶς ἴδιες θέσεις μὲ τὸν προηγούμενο. Ἐδῶ ὅμως ἡ μία ἄφησε ἵχνος τῆς μόνο γιατί ἡ πέτρα ἔσπασε στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ τὸ κομμάτι μὲ τὴν ὑπόλοιπη ἐγκοπὴ χάθηκε.

Στὴ βορειοδυτικὴ γωνία, στὸ δυτικὸ τέρμα τοῦ βόρειου τοίχου, ὁ τοῖχος αὐτὸς διακόπτεται ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα θύρας μὲ τὴν ὁποία τὸ δωμάτιο **I 2** ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν βορειότερο χῶρο **I 3** (σχ. 6). Τὸ ἄνοιγμα, πλάτους 1,40 μ., εἶχε φραγεῖ ἀπὸ ἐπίχωση πού πατοῦσε πάνω σὲ μία λεπτὴ τεφρόχρωμη στρώση, δημιουργημένη ἀπὸ στάχτη ἢ ἀποσάθρωμένο ξύλο. Ἡ στρώση αὐτὴ σκέπαζε τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κατωφλιοῦ τῆς θύρας, τὴν

Σχέδιο 6. Κατώφλι θύρας μεταξὺ τῶν δωματίων **I 2** καὶ **I 3**.

ὁποῖαν ἀποτελοῦσε μία παχιά ὁμαλὴ ἐπίστρωση ἀπὸ ἄφθονη πλέσια ζυμωμένη μὲ ὄστρακα (πίν. 10: 17), ἀπλωμένη πάνω σὲ μία ὑποδομὴ χτισμένη ἀπὸ πέτρες καὶ λάσπη, ὕψους περίπου 0,50 μ. ἀπὸ τὸν βράχο. Τὰ ὄστρακα ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση πρέπει νὰ ἀνήκουν στοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς τοῦ κατωφλιοῦ, ἄρα καὶ τοῦ κτιρίου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 10: 18)

Ὅστρακα 104.

Ἀναγνωρίσιμα 38.

Ἐγραπτά: Μία λαβὴ, ἓνα κομμάτι χεῖλους καὶ δύο τμήματα τοιχωμάτων ἀπὸ χοντροπλασμένα οἰκιακά ἀγγεῖα, ὅλα καμένα.

Γραπτά: Εἴκοσι δύο διάφορα ὄστρακα μὲ ἴχνη βαφῆς. – Ὀλόβαφη βάση κύλικος. – Τμῆμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα μικροῦ ψευδοστόμου μὲ λεπτοὺς ἐπάλληλους ἐξίτηλους ἱμάντες. – Σκύφοι: Δύο λαβὲς μὲ πινελιὲς στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη. – Τέσσερα χεῖλη,

τὸ ἓνα συγκολλημένο ἀπὸ 3 κομμάτια, τὸ ἄλλο ἀπὸ 2, τὰ ὑπόλοιπα δύο μονά. Τὰ δύο πρῶτα ἔχουν πλατιά ταινία ἐξωτερικὰ καὶ εἶναι ἐνδόβαφα. Τὰ ἄλλα εἶναι ἐσωτερικὰ ἄβαφα καὶ ἔχουν ἐξωτερικὰ λεπτὲς ταινίες στὸ χεῖλος καὶ χαμηλότερα στήλῃ τεθλασμένης καὶ ἀγκυλόμοσχη σπείρα. – Τέσσερα τμήματα τοιχωμάτων. Τὰ τρία κοσμοῦνται μὲ σπείρες, τὸ τέταρτο (ὅσο σώζεται) εἶναι ἀκόσμητο ἐξωτερικὰ καὶ βαμμένο ἐσωτερικά.

Στὴν ἀνατολικὴ ἄκρῃ τοῦ ἀνοίγματος εἶχε διατηρηθεῖ ὄρθια μία λίθινη πλάκα, στερεωμένη μὲ πλέσια στὸ μέτωπο τοῦ τοίχου πίσω της. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν πλάκα ὑπῆρχε λωρίδα πλάτους περίπου 0,20 μ. ἀπὸ στάχτη καὶ καμένο χῶμα, προφανῶς τὰ κατάλοιπα τοῦ ξύλινου θυρώματος. Στὴ δυτικὴ ἄκρῃ ὑπάρχει ἀντίστοιχη ὄρθια πέτρα χωρὶς ἴχνη πυρκαγιᾶς. Ἄν ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς οἱ διαστάσεις τῶν λιθίνων μετώπων τῶν παραστάδων καὶ τὸ πλάτος τοῦ (καμένου) θυρώματος, τὸ καθαρὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας θὰ πλησίαζε τὰ 0,80 μ.

ΧΩΡΟΣ I 3

Ἡ θύρα ὡδηγοῦσε στὸν χώρο I 3, τὸν βορειότερο τοῦ συγκροτήματος. Μία τομὴ στὸ δάπεδό του ἀμέσως μετὰ τὸ κατώφλι ἀπέδωσε ἄφθονη ΥΕ κεραμεικὴ ἀλλὰ καὶ μερικὰ ἑλληνιστικά δεῖγματα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 238.

Ἀναγνωρίσιμα 94.

Ἐγραπτά: Ἐνα τροπιδωτὸ χεῖλος, ὁκτὼ βάσεις (οἱ τέσσερις μὲ κοίλωμα) καὶ δεκαῆξι πυθμένες καὶ στελέχη κυλίκων. – Δύο βάσεις λεκανιδίων. – Δύο κομμάτια οἰκιακῶν ἀγγείων, τὸ ἓνα (βάση) ἀπὸ

σκοῦρο γκρίζο τραχὺ πηλό.

Γραπτά: Μία βάση καὶ δύο στελέχη κυλίκων βαμμένα κόκκινα καὶ ἓνα στέλεχος μὲ ἐπάλληλες ἐγκάρσιες ταινίες. – Πενήντα ὁκτὼ διάφορα ὄστρακα μὲ ἴχνη γραπτῆς διακοσμῆσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ χεῖλος λεκάνης μὲ ἐγκάρσιες ἀκτινωτὲς

γραμμές. – Κατώτατο κωδωνόσχημο τμήμα πολύ μικροῦ εἰδωλίου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ, διακοσμημένο μὲ πέντε κάθετες πινελιές. Μικρὸ κομμάτι ἐλληνιστικῆς πρόχου ἀπὸ κίτρινο

πηλὸ μὲ λεπτές ταινίες στὸν ὦμο καὶ φυτικὸ θέμα χαμηλότερα. – Κωνικὴ ἀγνύθα, διάτρητη στὴν κορυφή, λίγο χτυπημένη στὸ πλευρὸ, ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ, ἄβαφη.

Ὁ χώρος εἶναι καὶ αὐτὸς ἀνώμαλα τραπεζιόσχημος. Πρὸς Β. κλείνεται ἀπὸ τὸ κυκλώπειο τεῖχος, τὸ ὁποῖο σχηματίζει ἐκεῖ ἀνοιχτὴ καμπύλη. Πρὸς Α. ὁρίζεται ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸ ἀνατολικὸ διαχωριστικὸ τοῖχο, ὅπως καὶ τὰ δωμάτια **I 2** καὶ **I 1**. Ἡ πλευρὰ αὐτὴ ἔχει μῆκος 11 μ., ἐνῶ ἡ χορδὴ τοῦ τόξου ποὺ σχηματίζει τὸ τεῖχος φτάνει τὰ 11,30 μ. Ὁ νότιος τοῖχος, ὅπου καὶ ἡ πόρτα, ἔχει συνολικὸ μῆκος 8,30 μ. καὶ πάχος περίπου 0,95 μ. Ὁ δυτικὸς, ἀρμο-λογημένος μὲ ἄφθονη πλέσια, ἔχει καὶ αὐτὸς μῆκος 11 μ. καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία τμήματα ποὺ χωρίζονται μὲ ἐμφανεῖς ἄρμους. Τὸ πρῶτο, τὸ νοτιότερο, μῆκους περίπου 4 μ., ἀποτελεῖ συνέχεια τῶν δυτικῶν τοίχων τῶν δωματίων **I 1** καὶ **I 2** καὶ εἶναι προσκτισμένο στὸν νότιο τοῖχο τοῦ χωρίσματος Β. Τὸ δεύτερο ἔχει μῆκος 3,30 μ. καὶ σχηματίζει γωνία μὲ τὸν ἐγκάρσιο τοῖχο ποὺ χωρίζει τὰ δωμάτια **II 5** καὶ **II 6** πρὸς Δ. του. Τὰ δύο αὐτὰ τμήματα ἔχουν πάχος 1,10 μ. Τὸ τρίτο, ποὺ συναντᾷ τὸ κυκλώπειο τεῖχος 3,70 μ. βορειότερα, εἶναι κατὰ 0,10 μ. λεπτότερο. Μία τομὴ ἐκτάσεως 2×2 μ. καὶ βάθους ὥς τὸν βράχο 0,20 μ. δὲν ἀπέδωσε τίποτε τὸ χρήσιμο, ἔδειξε ὅμως ὅτι, στὸ σημεῖο τουλάχιστον ἐκεῖνο, ὁ τοῖχος εἶχε καὶ αὐτὸς ἄφθονη πλέσια στοὺς ἄρμους.

Δάπεδο δὲν εἶχε διατηρηθεῖ. Ὑπῆρχαν μόνο ποῦ καὶ ποῦ κατάλοιπα ἰσοπεδωτικῆς ἐπιστρώσεως μὲ πέτρες διαφόρων μεγεθῶν ἢ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἢ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου, ὁ ὁποῖος ἐδῶ ἔχει ἡπιότερη κλίση ἀπὸ ὅσο στὰ νοτιότερα δωμάτια.

Μετὰ τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τῶν κτιρίων στοὺς προχωρημένους μυκηναϊκοὺς χρόνους ὁ χώρος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ γειτονικοὶ του, εἶχε γεμίσει ἀπὸ τὶς βαθμιδὸν συσσωρευόμενες ἐπιχώσεις ποὺ σχηματίζονταν ἀπὸ τὴ διάλυση τῶν ὑψηλοτέρων πλινθοτοίχων. Στοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους ἡ περιοχὴ ξανακατοικήθηκε καὶ οἱ ἐπιχώσεις διαταράχθηκαν σὲ ὅλη τὴν ἑκτασὴ τοῦ χώρου. Ἡ ἀνασκαφὴ τὶς ἀναμόχλευσε καὶ ἀφαίρεσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τους. Ὡς ἐκ τούτου τὸ μόνο σωζόμενο λείψανο τῆς περιόδου αὐτῆς, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ κινητὰ εὐρήματα (ὄστρακα, κομμάτια κεραμιδιῶν, δύο μεγάλες κωνικὲς ἀγνύθες στὰ πόδια τοῦ δυτικοῦ τοίχου) εἶναι μία μικρὴ δεξαμενὴ χτισμένη κοντὰ στὸν διαχωριστικὸ ἀνατολικὸ τοῖχο καὶ παράλληλα πρὸς αὐτόν (σχ. 4: 8), καθὼς καὶ ἓνα λάξευμα στὴν κορυφὴ τοῦ κυκλωπείου τείχους (σχέδια 4: 9 καὶ 7: 10). Τὸ λάξευμα, κομμένο μὲ σιδερένια λάμα (λίστρον), περίπου 9 μ. βορειοδυτικὰ τῆς δεξαμενῆς, ἔχει τὸ σχῆμα κανονικῆς ὀρθῆς γωνίας μὲ τὸ ἄνοιγμα ἀκριβῶς πρὸς Ν. Οἱ πλευρές του, ὅσο σώζονται ἐπάνω στὸ τεῖχος, μετροῦν ἡ βόρεια 6,05 μ. καὶ ἡ ἀνατολικὴ 2,86 μ., καὶ τὸ βάθος του κυμαίνεται ἀπὸ 0,05 ἕως 0,07 μ.

Οἱ πλευρές του αὐτὲς πλαισιώνονται ἢ καθεμιὰ ἀπὸ μία σειρὰ ἀργολίθων κατὰ μῆκος τους, χτισμένων ἐπάνω στὴ σωζόμενη κορυφὴ τοῦ τείχους, ποὺ ἦταν προφανῶς ἐξ ἴσου ἐκτεθειμένη τότε ὅσο εἶναι καὶ σήμερα. Τὸ ὕψος τους φτάνει τὰ 0,75 μ. Πρόκειται χωρὶς ἀμφιβολία γιὰ τὴ γωνία ἐνὸς δωματίου, τοῦ ὁποῖου τὸ δάπεδο συνεχιζόταν ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ κτιρίου **II**, στὴν ἴδια στάθμη καὶ μὲ τὸν ἴδιο προσανατολισμὸ ὅπως τὸ στόμιο τῆς δεξαμενῆς. Τοῦτος εἶναι κάπως λοξὸς πρὸς τὰ μυκηναϊκὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἦσαν

προσαρμοσμένα στη γραμμή του τείχους. Ἡ στάθμη του λαξεύματος και του χείλους της δεξαμενής ήταν 1,50-3 μ. ψηλότερη από τις διατηρημένες κορυφές των τοίχων των κτιρίων, δηλαδή περίπου στο ύψος του ορόφου των μυκηναϊκών σπιτιών, πράγμα που δείχνει ότι τα ερείπιά τους είχαν στους έλληνοιστικούς χρόνους έντελως καταχωθεί. Τα μόνα που είχαν μείνει τελικά όρατά ήταν ή δεξαμενή και το λάξευμα. Πράγματι, ο Steffen είδε και αποτύπωσε και τα δύο, θεωρώντας μάλιστα ότι το λάξευμα, που μόλις έδειξε στην επιφάνεια, έδειχνε την έσωτερική γραμμή του τείχους⁴¹.

Ἡ δεξαμενή έχει σχήμα έλλειπτικού κώνου. Το στόμιό της, μήκους 1,40 μ. και πλάτους 0,50 μ. (πίν. 11: 19), απέχει 2 μ. από τον ανατολικό τοίχο. Τα τοιχώματά της είναι χτισμένα με πέτρες τυχαίων σχημάτων και διαφόρων μεγεθών, συνδεδεμένες με κονίαμα. Έσωτερικά είναι επιχρισμένη με ύδραυλικό κονίαμα πάχους 0,01-0,03 μ., που έξομαλύνει κάπως τις επιφάνειες χωρίς να εξαφανίζει έντελως τις ανωμαλίες των τοιχωμάτων της. Ο πυθμένας της, διαστάσεων 2,75×1,35 μ., βρίσκεται σε βάθος 3,05 μ. από το στόμιο, δηλαδή περίπου 0,50 μ. επάνω από το μυκηναϊκό δάπεδο. Το χείλος της, χτισμένο από μεγαλύτερες και πιο κανονικές πέτρες, βρίσκεται σε επίπεδο 1-1,50 μ. επάνω από τους πλευρικούς τοίχους του χώρου και σχεδόν 0,50 μ. ψηλότερα από την κορυφή του ανατολικού διαχωριστικού τοίχου. Στις τρεις πλευρές της (βόρεια, δυτική και νότια) όρίζεται από περίπου εϋθύγραμμους τοίχους, πρόχειρα συναρμολογημένους από ασβεστολιθικές πέτρες και κομμάτια αμυγδαλίτη, οι όποιοι είχαν σκοπό να συγκρατήσουν το χώμα που την κατέχωσε ύστερα από την κατασκευή της και που δείχνουν ότι χτίστηκε μέσα σε ένα όρυγμα διαστάσεων περίπου 5×5 μ., σκαμμένο μέσα στη συσσωρευμένη μυκηναϊκή επίχωση. Μετά την κατασκευή της το διάστημα μεταξύ των τοιχωμάτων της και των αντιστηριγμάτων αυτών ξαναγεμίστηκε, ενσωματώνοντάς την στον χώρο. Ἡ κορυφή του γεμίσματος στην ανατολική της πλευρά, μεταξύ του στομίου της και του διαχωριστικού τοίχου, σκεπάστηκε με ένα τοιχάριο πλάτους 0,70-0,75 μ. και βάθους 2-3 δόμων που χτίστηκε κατά μήκος του τοίχου. Μεταξύ του τοιχαρίου και του στομίου της απλώθηκε πυκνό λιθολόγημα από λίγες πέτρες και πολλά χαλίκια (πίν. 11: 20). Το τμήμα αυτό της επιχώσεως, παραβιασμένο στους έλληνοιστικούς χρόνους, είναι το μόνο που δεν σκάφτηκε και δεν αναταράχτηκε από τους εργάτες του Τσούντα, οι όποιοι είχαν φτάσει παντού αλλού ως το δάπεδο, όπως αποδεικνύεται όχι μόνο από τη σύσταση της επιχώσεως αλλά και από ένα μετάλλινο κουτί κονσέρβας που βρέθηκε στη βορειοδυτική γωνία, σχεδόν επάνω στον βράχο. Ἡ επίχωση κάτω από το τοιχάριο απέδωσε λίγα ΥΕ όστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Όστρακα 51.

Αναγνωρίσιμα 19.

ΥΕ ΙΙΑ1: Μικρό κομμάτι με σπογγωτή διακόσμηση.

ΥΕ ΙΙΒ1-2: Βάση κύλικος με κοίλωμα. – Λαβή σκύφου βαμμένη στη ρίζα και τη ράχη. – Τμήμα σκύφου διακοσμημένο με σπείρα. – Όμοιο με όριζόντια κυματοειδή γραμμή. – Δεκατέσσερα όστρακα προχοειδών (τά τρία καμένα) με διακόσμηση ταινιών.

41. *Karten von Mykenai* (Berlin 1884) Blatt 2.

Τὸ στρώμα τῶν χαλικιῶν περιεῖχε ἀρκετὴ ὑστεροελλαδικὴ καὶ λίγη ἑλληνιστικὴ κεραμική:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ὝΟστρακα 332.

Ἀναγνωρίσιμα 141.

Ἀγραπτα: Τμήμα ἀπὸ κυλινδρικοῦ πόδι χυτρόποδος, ἀπὸ γκριζοκάστανου τραχὺ καὶ ἀκάθαρτο πηλό. – Τμήμα τοιχώματος οἰκιακοῦ ἀγγείου ἀπὸ ὁμοιο πηλό. – Δύο πυθμένες, δύο στελέχη καὶ δύο βάσεις κυλίκων, ἡ μία μὲ κοίλωμα. – Δύο ἐπίπεδες βάσεις λεκανιδίων. – Τμήμα κυλινδρικοῦ λαβῆς, διαμ. 25 χιλ., ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό. – Μεγάλῃ ταινωτῇ λαβῇ μὲ ἐλαφρὰ κοίλῃ τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς ράχης, πλάτους 34 χιλ., ἀπὸ ὑποκίτρινο πηλό.

Γραπτά: Λαβὴ μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ τραχὺ ἀκάθαρτο κοκκινόφαιο πηλό. Μὲ ἄσπρη βαφὴ δακτύλιος γύρω ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ λοξὲς ἐγκάρσιες πινελιὲς στὴ ράχη. – Τέσσερα χεῖλη σκύφων. Στὰ δύο

πλατιά ταινία ἐξωτερικά. Τὸ ἓνα ἔχει στὸ τοίχωμα σπειρες, στὸ ἄλλο σώζεται ἡ ἀπόληξη δυσδιάκριτου θέματος. Τὰ ὑπόλοιπα δύο ὁλόβαφα. – Λαβὴ καὶ κομμάτι χεῖλους σκύφου. Στὸ χεῖλος ταινία, πινελιὲς στὴ ρίζα καὶ στὴ ράχη τῆς λαβῆς. – Ὅγδοντα ὁκτὼ ὅστρακα ὁλόβαφα ἢ διακοσμημένα μὲ ταινίες. Κομμάτι τοιχώματος μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ κεραμόχρωμο πηλό μὲ ἄσπρο ἀλείφωμα. Μὲ ἀραιὴ ἐξίτηλη κοκκινοκάστανη βαφὴ συστάδα ἀπὸ ὀξύληκτα κατακόρυφα φύλλα φυτοῦ (λόχμη).

Πέντε κομμάτια μελαμβαφῶν ἑλληνιστικῶν ἀγγείων, τὸ ἓνα ἀπὸ χεῖλος φιάλης. – Σαράντα κομμάτια κεραμιδιῶν (καλυπτήρων), τὰ δεκαοκτὼ ἀπὸ κόκκινο, δεκαεπτὰ ἀπὸ κιτρινωπὸ καὶ πέντε ἀπὸ πράσινο πηλό. Δύο βαμμένα καστανά.

Ἐνῷ στὴν ἐπίχωση τῆς νότιας πλευρᾶς τῆς δεξαμενῆς ὑπῆρχαν κυρίως ΥΕ ὅστρακα ἀλλὰ καὶ ἑλληνιστικὴ ἀγνύθα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ὝΟστρακα 255.

Ἀναγνωρίσιμα 41.

Ἀγραπτα: Δύο τροπιδωτὰ χεῖλη, δέκα λαβές, δύο πυθμένες καὶ πέντε βάσεις κυλίκων μὲ κοίλωμα. – Δύο βάσεις λεκανιδίων. – Ἐνα κομμάτι πίθου ἀπὸ τραχὺ ἀκάθαρτο πηλό. Δύο τμήματα οἰκιακῶν ἀγγείων.

Γραπτά: Τρεῖς λαβές ταινωτὲς πλάτους 18 χιλ., ἡ μία ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό. Βαμμένα τὰ περιθώρια καὶ ἐγκάρσιες γραμμὲς στὴ ράχη μὲ κόκκινη βαφὴ. – Χεῖλος σταμνίσκου ἀπὸ πρασινωπὸ πηλό. Βαμμένο στὴν ἀκμὴ του μὲ ἐξίτηλη μαύρη βαφὴ. – Βάση καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος ἀλαβαστροειδοῦς πυξιδος ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό. Στὸ τοίχωμα καστανοπορτοκαλιῆς ταινίες, στὴ βάση ὁμοιοι δακτύλιοι. – Ἐντονα ἐξώστροφο ὀριζόντιο χεῖλος κρατηροειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλό μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένο τὸ χεῖλος ἐπάνω καὶ ἐξω-

τερικὰ κόκκινο. – Στόμιο μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ πρασινωπὸ πηλό. Βαμμένο μαῦρο τὸ χεῖλος, στὴ ρίζα τοῦ στομίου κλειστὸς δακτύλιος, γύρω στὸν ὦμο ταινία. – Κορμὸς εἰδωλίου Φ μὲ δηλωμένα ἔκτυπα στήθη καὶ πλεξίδα στὴ ράχη. Στὴν πλεξίδα ἐγκάρσιες πινελιὲς. – Τμήματα σκύφων: Τρία ὁλόβαφα. – Ἐνα βαμμένο ἐσωτερικὰ μὲ πλατιά ταινία στὸ χεῖλος. – Δύο λαβές, ἡ μία καμένη. Βαμμένες πινελιὲς στὴ ρίζα καὶ στὴ ράχη. Ἡ μία σώζει ἐσωτερικὰ τμήμα βαμμένου τοίχωματος. – Ἐξί κομμάτια ἐσωτερικὰ ἄβαφα. Ἐξωτερικὰ δύο μὲ βαμμένο τὸ χεῖλος καὶ στήλη ἀμειβόντων στὴ ζώνη τῶν λαβῶν, δύο μὲ σπειρες, ἓνα μὲ περιστρεφόμενα ῥόδακα, ἓνα μὲ τρικάμπυλα τόξα καὶ συμπληρωματικὲς πεταλοειδεῖς ἡμιελλείψεις καὶ ἓνα μὲ ζώνη ὀρθίων ἀγκίστρων μεταξὺ ταινιῶν. – Ἐπιπλέον διάφορα ὅστρακα προχοειδῶν μὲ διακόσμηση ταινιῶν.

Μικρὴ κωνικὴ ἀγνύθα ὕψους 57 χιλ., ἄβαφη.

Είναι φανερό ότι τὰ εὐρήματα αὐτὰ χρονολογοῦν τὴν κατασκευὴ τῶν τοίχων τοῦ χώρου ἀπὸ τοὺς πλινθοτοίχους τοῦ ὁποίου προέρχονται καί, μαζί με τὴν ὑπόλοιπη ἐλληνιστικὴ κεραμεικὴ, τὴ χρῆση του κατὰ τὴν περίοδο αὐτή.

Στὴ βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ χώρου, κάτω ἀπὸ τὸν τοῖχο ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν γειτονικό του **Π 7**, ἐπισημάνθηκαν οἱ καλυπτήριες πλάκες τῆς ἀρχῆς ἑνὸς ἀγωγοῦ, τοῦ **3**, ποὺ συνεχίζεται μέσα στὸν **Π 7** (πίν. 12: 21). Τὸ γεγονὸς ὅτι ἓνας τέτοιος ἀγωγὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ σημαίνει βεβαίως ὅτι ὁ χώρος **Ι 3** ἦταν ὑπαίθριος, ἓνα ὀπισθαύλιο δηλαδὴ μεταξὺ τῆς κατοικίας καὶ τοῦ τείχους. Τοῦτο ἰσχύει ἀσφαλῶς καὶ γιὰ τοὺς χώρους **Π 3**, **Π 4** καὶ **Π 7**, ποὺ ἔχουν ἀνάλογη σχέση μετὰ τὶς κατοικίες πρὸς Ν., ὅμοιο ἀκανόνιστο σχῆμα καὶ τὸ ἴδιο εἶδος ἀδρᾶς κατασκευῆς δαπέδων.

ΚΤΙΡΙΟ II

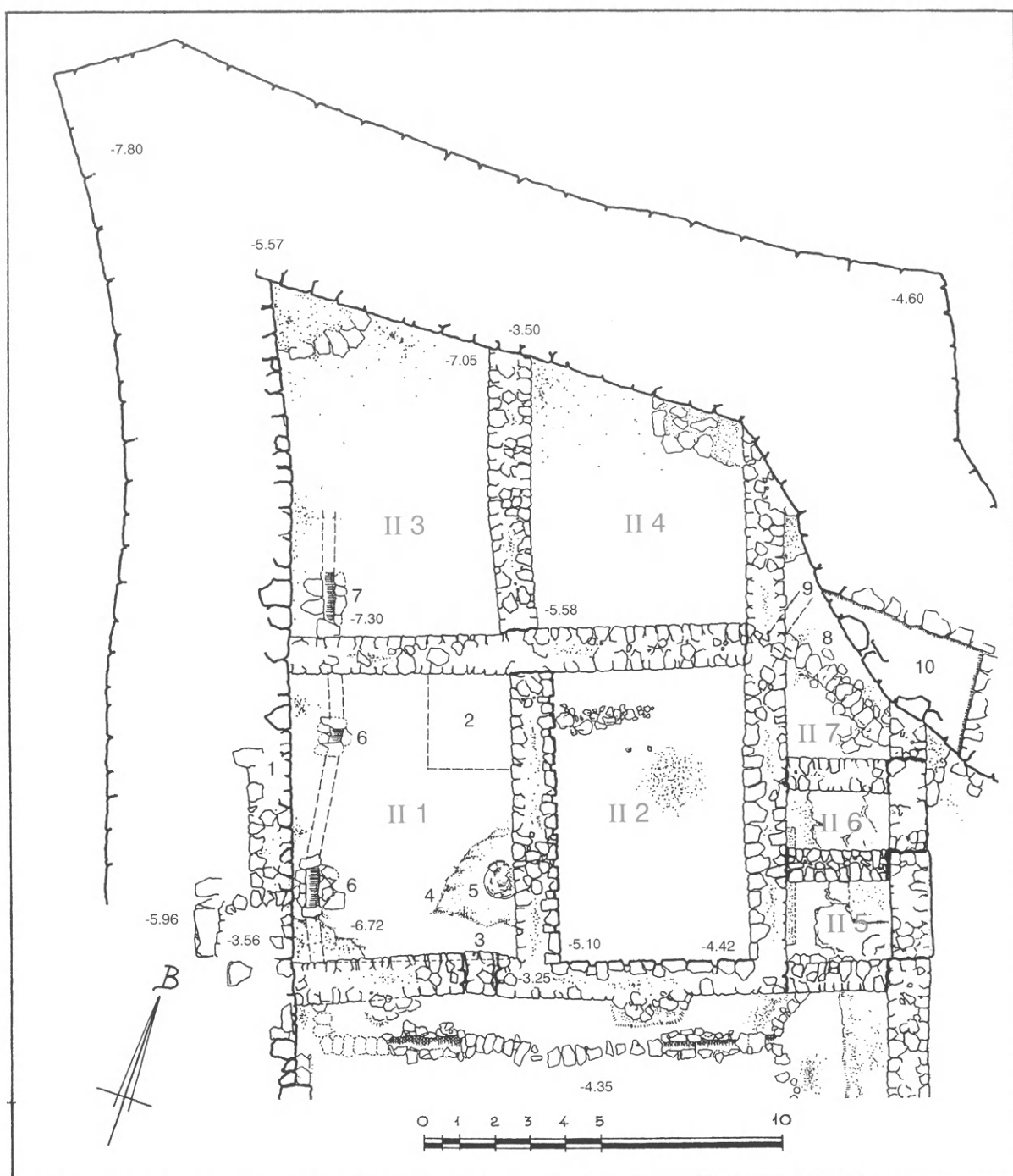
Τὸ κτίριο II κατέλαβε ὁλόκληρο τὸν χώρο πρὸς Β. τοῦ κτιρίου N, μεταξύ τοῦ χωρίσματος Β καὶ τοῦ κυκλωπέου τείχους (σχ. 7). Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλα τετράπλευρα δωμάτια, ἀνατολικό (II 2) καὶ δυτικό (II 1) ποὺ ἔχουν ἐμβαδὸν 45 τ.μ. τὸ καθένα καὶ ἀπὸ δύο μικρά, περίπου τετράγωνα, τὰ II 5 καὶ II 6 τῶν 6,50 καὶ 5,30 τ.μ., ποὺ εἶναι προσκολλημένα στὴν ἀνατολική πλευρά τοῦ II 2. Πίσω ἀπὸ αὐτά, πρὸς Β., ὑπάρχουν τρία τραπεζιόσχημα ὀπισθαύλια, τὰ II 3, II 4 καὶ II 7, ποὺ ἀντιστοιχοῦν τὰ δύο πρῶτα στὰ μεγάλα δωμάτια καὶ τὸ τρίτο στὰ μικρά, καὶ ποὺ ἔχουν γιὰ βόρεια πλευρά τους τὴν ἐσωτερικὴ λοξή καὶ καμπύλη ὄψη τοῦ τείχους. Στὸ σύνολό του τὸ κτίριο καταλαμβάνει ἑκτασὴ περίπου 300 τ.μ., κατὰ τι μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ κτίριο N, οἱ στεγασμένοι του χώροι ὅμως δὲν ξεπερνοῦν τὰ 160,5 τ.μ. σὲ σύγκριση μὲ τὰ 246 τ.μ. τοῦ N. Τὰ δωμάτια δὲν ἐπικοινωνοῦν οὔτε μεταξύ τους οὔτε μὲ τὰ ὀπισθαύλια, τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς εἶναι ἄδηλος. Ἴσως, ἐφόσον ἡ διαμόρφωση τοῦ χώρου ἐπέβαλλε ἔτσι κι ἔτσι τὴν ὑπαρξή τους, νὰ χρησίμευαν γιὰ τὸ στάβλισμα μικρῶν κατοικιδίων ζώων, αἰγοπροβάτων κλπ. Μεγαλύτερα ζῶα, π.χ. ὑποζύγια, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ μπαινοβγαίνουν στοὺς περικλειστοὺς καὶ βαθεῖς αὐτοὺς χώρους.

Ἄν καὶ ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τῶν II 5 καὶ II 6 εἶναι στὴν ἴδια οἰκοδομικὴ γραμμὴ μὲ τὸν δυτικὸ τοῖχο τοῦωματίου I 2 καὶ τῆς αὐλῆς I 3, τὸ κτίριο II εἶναι ἀνεξάρτητο καὶ δὲν ἐπικοινωνεῖ οὔτε μὲ τὸ N στὰ νότια οὔτε μὲ τὸ I στὰ ἀνατολικά του.

ΔΩΜΑΤΙΟ II 1

Τὸ δωμάτιο II 1 συνορεύει πρὸς Α. μὲ τὸ II 2, πρὸς Ν. μὲ τὸ χωρίσμα Β, πρὸς Β. μὲ τὸν χώρο II 3 καὶ πρὸς Δ. μὲ τὸ δυτικὸ κυκλώπειο τείχος. Ἔχει σχῆμα κανονικὸ τετράπλευρο μὲ τὸν μακρὸν ἄξονά του ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Ἡ βόρεια πλευρά του ἔχει μῆκος 6 μ., ἡ ἀνατολική 8,35 μ., ἡ νότια 6,30 μ. καὶ ἡ δυτικὴ 8,35 μ. Ἡ πλευρά αὐτὴ σχηματίζεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ὄψη τοῦ δυτικοῦ κυκλωπέου τείχους ποὺ διατηρήθηκε σὲ ὕψος 1-2 δόμων. Πάνω σ' αὐτοὺς πατάει ἡ συνέχεια τοῦ τοίχου τοῦωματίου, πάχους 1,05 μ., κατασκευασμένη ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι τοῖχοι τοῦ συγκροτήματος ἀπὸ ἀσβεστολιθικοὺς ὀγκολίθους (σχ. 7: 1), ἀνάμικτους ἐδῶ μὲ ἀρκετοὺς κροκαλοπαγεῖς. Καθὼς φαίνεται δηλαδὴ, ὅταν χτίστηκε ἡ Πύλη τῶν Λεόντων καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη τοῦ δυτικοῦ τείχους ἀπέκτησε τὴν κροκαλοπαγὴ ἐπένδυσή της, τὸ παλαιότερο κυκλώπειο τείχος ὄχι μόνο κολοβώθηκε καὶ ἔχασε τὴν συνέχειά του πρὸς Ν.⁴²

42. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *AE* 1962, 68-73, πίν. 17α-β, *Anc. Myc.* 38.

Σχέδιο 7. Τὸ κτίριο II.

ἀλλὰ ἔχασε καὶ μερικοὺς δόμους ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἐσωτερικά, πὺν ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ τὸν πολὺ στενότερο τοῖχο τοῦ δωματίου. Στὴν κατασκευὴ τοῦ χρησιμοποιήθηκαν καὶ θραύσματα τοῦ καινούριου ὕλικου, ἀκατάλληλα λόγῳ σχήματος ἢ μεγέθους γιὰ τὴν πρόσοψη. Μὲ ἄλλους λόγους, τὸ δωμάτιο εἶναι σύγχρονο ἢ λίγο μεταγενέστερο ἀπὸ τὴν Πύλη τῶν Λεόντων καὶ ἡ χρονολόγησις τῆς κατασκευῆς τοῦ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς terminus a quo γιὰ τὴν Πύλη καὶ τὴ δεύτερη φάσις τῆς ὀχυρώσεως τῆς ἀκρόπολης.

Οἱ τοῖχοι τοῦ σώζονται σὲ ἀρκετὸ ὕψος χωρὶς κανένα ἄνοιγμα, ὥστε νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἐπικοινωνοῦσε ἀπευθείας μὲ τοὺς γύρω τοῦ χώρους. Ἦταν δηλαδὴ κατῶγι, προφανῶς προσιτὸ μόνον ἀπὸ ἐπάνω. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ βράχος χαμηλώνει ἔντονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπιφάνειά τοῦ σκεπάστηκε μὲ ἓνα προοδευτικὰ παχύτερο ἐξισωτικὸ ἰσχυρὸ καὶ πυκνὸ λιθολόγημα ἀπὸ ἀρκετὰ μεγάλες πέτρες πὺν δημιουργήσαν μίαν ὀπωσδήποτε ὁμαλὴ ὀριζόντια ὑποδομὴ γιὰ τὴν κατασκευὴ δαπέδου. Τὸ λιθολόγημα αὐτὸ ἐρευνήθηκε στὴ βορειοανατολικὴ γωνία τοῦ δωματίου μὲ μίαν τομὴ ἐκτάσεως 2,30×2,70 μ. ὡς τὸν βράχο γιὰ τὴ συλλογὴ ὕλικου χρονολογήσεως τῆς κατασκευῆς τοῦ δωματίου (σχ. 7: 2). Ἡ τομὴ ἀπέδωσε:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 146.

Ὅστρακα διάφορα ὀλόβαφα ἢ διακοσμημένα μὲ ταινίες 23.

Ἀναγνωρίσιμα 66.

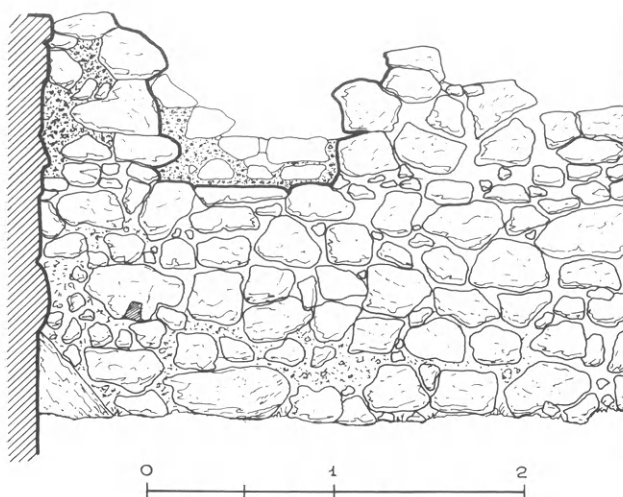
Ἀγραπτα: Δύο κομμάτια ἀπὸ γάστρες, δύο στελέχη καὶ πέντε βάσεις κυλίκων (οἱ δύο μὲ κεντρικὸ κοίλωμα). – Βάσις ἐπίπεδη λεκανιδίου. – Δύο ταινιωτὲς λαβὲς κυάθων. – Κομμάτια οἰκιακῶν - μαγειρικῶν ἀγγείων, ἐκτεθειμένων στὴ φωτιά: Ἐνα χεῖλος καμένο ἐξωτερικά, μίαν κυλινδρική λαβή, μίαν δισκοειδῆς βάση, μίαν ρίζαν λαβῆς, ἓνα ταινιωτὸ πόδι χύτρας. – Τμῆμα κυλινδρικῆς λαβῆς προχοειδοῦς ἀπὸ ἄσπρο πηλὸ. – Στόμιο ψευδοστόμου σὲ δύο κομμάτια.

Γραπτά: Δύο κομμάτια ἀπὸ τὴν βάση, τὸ στέλεχος καὶ τμῆμα τῆς γάστρας μιᾶς κύλικος ἀπὸ κεραμό-

χρωμο-ρόδινο πηλὸ. Στὴν βάση δακτύλιοι μὲ κόκκινη βαφή, τὸ στέλεχος βαμμένο χαμηλά, στὸ τοίχωμα πλατιῆς ταινίες. – Δύο κομμάτια ἀγγείου ἀπὸ κίτρινο πηλὸ μὲ μαῦρες ταινίες. – Τμῆμα λαβῆς ψευδοστόμου βαμμένο στὴν ῥάχη, καμένο. – Δίσκος ψευδοστόμου ἐπίπεδος μὲ μαῦρους ὁμόκεντρος κύκλους, καμένος. – Ὅμοιος, μὲ μόλις διαγραφόμενη ἀπόφυσή. – Πόδι εἰδωλίου ζῶου μὲ ἵχνος μαύρης ταινίας στὸ μῆκος του. – Σκύφοι: Τέσσερα μικρὰ κομμάτια ὀλόβαφα. – Ἐξὶ χεῖλη, βαμμένα στὴν ἀκμή. Τὰ δύο ἐξωτερικὰ ἄβαφα. Στὰ ἄλλα ταινίες. Στὸ ἓνα πλατιά λοξὴ γραμμὴ. – Τρία κομμάτια τοιχώματος, τὸ ἓνα μὲ στενὴ στήλη τεθλασμένης, τὸ ἄλλο μὲ ἐλλιπὲς στρογγυλὸ κόσμημα, τὸ τρίτο μὲ κατακόρυφη διαγράμμιση μεταξὺ ζωνῶν.

Τὸ λιθολόγημα εἶχε παχιά ἐπίστρωση ἀνίσου πάχους ἀπὸ ἄσπρόχρωμα (πλέσια) πὺν ἐξίσωνε τὶς ἀνωμαλίες τοῦ καὶ πὺν ἀποτελοῦσε τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου. Ἐπάνω καὶ ἐν μέρει μέσα στὴν ἐπίστρωση αὐτὴ ὑπῆρχαν, σὲ ὅλη τὴ σωζόμενη ἔκτασή τοῦ, μικρὰ κομμάτια κάρβουνου.

Ὁ νότιος τοῖχος ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὴν κάθετο καὶ ἔχει κλίνει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δωματίου. Ἡ κλίσις αὐτὴ, πὺν εἶναι λιγότερο ἐμφανὴς ἢ καὶ ἀνύπαρκτη στὶς ἄκρες τοῦ, ἐκεῖ δηλαδὴ πὺν συναντᾷ τὸν ἀνατολικὸ καὶ τὸν δυτικὸ τοῖχο, φτάνει τὰ 0,31 μ. σὲ ὕψος 2-2,10 μ., ὅσο ἔχει σωθεῖ ὁ τοῖχος. Ἐπιπλέον, σὲ ὀλόκληρο τὸ μῆκος τοῦ, ἀλλὰ κυρίως στὸ

Εἰκ. 18. Δωμάτιο II 1, ἔσοχή νοτίου τοίχου.

ἀνατολικό του τμήμα, παρουσιάζει ἔντονη κύρτωση (σχ. 7: 3) καὶ οἱ ἄρμοι ἀνάμεσα στὶς πέτρες του ἔχουν σὲ πολλὰ σημεῖα διευρυνθεῖ. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ τοῖχος, ποὺ εἶναι θεμελιωμένος πάνω στὸ λιθολόγημα, μετατοπίστηκε ἀπὸ τὴν κάθετο καὶ ἀπὸ τὴν οἰκοδομική του γραμμὴ κατὰ τρόπο καὶ σὲ βαθμὸ ποὺ ὑποδηλώνει σεισμικὴ δόνηση. Ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικό του εἶναι ὅτι σὲ ἀπόσταση 0,65 μ. ἀπὸ τὴ νοτιοανατολικὴ γωνία καὶ σὲ ὕψος 1,45 μ., δηλαδή 1-2 ὀγκολίθους ἀπὸ τὴ γωνία καὶ τέσσερις δόμους ἐπάνω ἀπὸ τὸ δάπεδο, διαγράφεται ἓνα ἄνοιγμα στὴν τοιχοδομία πλάτους περίπου 1,10 μ. (σχ. 7: 3, πίν. 13: 22, εἰκ. 18). Συγκεκριμένως, στὸ ὕψος αὐτὸ ἡ τοιχοδομία διακόπτεται ἀπὸ μία σειρὰ λίθων πλακοειδῶν ἢ πάντως μὲ ἐπίπεδη ἐπάνω ἐπιφάνεια, ποὺ εἰσέχουν στὸ πάχος τοῦ τοίχου κατὰ 0,20 μ. τουλάχιστον καὶ ποὺ πλαισιώνονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ πέτρες ποὺ παρουσιάζουν μία κατακόρυφη πρόσοψη πρὸς τὰ μέσα, τονισμένη στοὺς ἄρμους μὲ κιτρινωπὸ πηλό. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πλαισίου αὐτοῦ ὑπάρχουν μερικὲς ἀραιὲς πέτρες, μικρότερες ἀπὸ τὸ οἰκοδομικὸ ὑλικὸ τοῦ τοίχου, μέσα σὲ ἄφθονο χῶμα. Ὑπῆρχε δηλαδή ἐδῶ ἓνα ἄνοιγμα στὸν τοῖχο, ἢ διατήρησή του ὅμως δὲν ἐπιτρέπει νὰ φανεῖ ἂν ἦταν διαμπερές, ἂν ἦταν δηλαδή παράθυρο πρὸς τὸ χώρισμα Β ἢ ἀπλῶς μία κόγχη βάθους ὄχι μικρότερου ἀπὸ 0,20 μ.

Οἱ ἐργάτες τοῦ Τσουντα εἶχαν σκάψει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ δωματίου φτάνοντας στὸ δάπεδο τὸ ὁποῖο εἶχαν παραβιάσει σὲ ἓνα-δύο σημεῖα. Στὴν περιοχὴ τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας ὅμως εἶχαν ἀφήσει ἄσκαφη μία ἀκατάστατη ἀνηφορικὴ λωρίδα πλάτους 2,85 μ. στὴ γένεσή της καὶ 1,45 μ. στὸ ψηλότερο σημεῖο της, ἡ ὁποία ἀπεῖχε ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο 1,75 μ., εἰσεῖχε στὸ δωμάτιο 1,60 μ. στὴ νότια πλευρὰ της καὶ 1,80 μ. στὴ βόρεια, καὶ ἔφτανε σὲ ὕψος 1,45 μ. στὴ σωζόμενη κορυφὴ τοῦ τοίχου, τὴν ὁποίαν ὑπερπηδοῦσε καὶ συνεχιζόταν μέσα στὸ γειτονικὸ δωμάτιο II 2 (σχ. 7: 4). Ἡ λωρίδα αὐτὴ, ποὺ ἀφέθηκε προφανῶς γιὰ νὰ διευκολύνει μαζί μὲ τὴ συνέχειά της τὴν ἀποκομιδὴ τῶν χωμάτων καὶ

τὴν ἀπόρριψή τους ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος, ἦταν ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τοῦ δωματίου, τὴν προερχόμενη κυρίως ἀπὸ τὴ διάλυση τῶν πλινθοτοίχων. Ἡ ἀνασκαφή της ἄρχισε ἀπὸ τὴν κορυφή, ἀπὸ ὅπου ἀφαιρέθηκε μία στρώση πάχους 0,10 μ., τῆς ὁποίας τὸ χῶμα ἦταν σχετικὰ χαλαρὸ καὶ σκοῦρο ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν ριζῶν ποὺ εἶχαν εἰσχωρήσει.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

᾽Οστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 631.

Δύο κομμάτια πίθου.

Δεκατέσσερα μὲ διακόσμηση ταινιῶν, λαβές, καὶ χεῖλη. Ἀναγνώρισμα 59.

᾽Αγραπτα: Δύο στελέχη καὶ τρεῖς βάσεις κυλίκων (ἢ μία μὲ κεντρικὴ κοιλότητα). – Βάση δακτυλιό-σχημη κυάθου. – ᾽Εντεκα κομμάτια ἀγγείων καὶ μία λαβὴ οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ μαυροκόκκινο ἢ κόκκινο τραχὺ πηλόν.

Γραπτά: Δύο κυλινδρικές λαβές προχοειδοῦς ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλόν. – Κεφάλι μικροῦ εἰδωλίου ταύρου μὲ δύο κέρατα σπασμένα στὶς ἄκρες. Βαμμένο τὸ κεφάλι, τὰ κέρατα καὶ ὁ τράχηλος. – Βάση καὶ πυθμένας (ραγιασμένος) μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ πρασινωπὸ πηλόν. Βαμμένη ἢ βάση. Στὸ κέντρο τῆς δύο ὁμόκεντροι δακτύλιοι. Ἐξωτερικὰ ταινίες ἐναλλασσομένου πάχους. – Λαβή, δίσκος καὶ τμήμα ὅμου μικροῦ ψευδοστόμου. Δίσκος ἀνεπαίσθητα κυρτός. Βαμμένα κοκκινοκάστανα ἢ ράχη τῆς λαβῆς, ὁμόκεντροι κύκλοι στὸν δίσκο, δακτύλιοι στὴ βάση τοῦ στελέχους, στὸν ὅμο ρόμβοι μὲ στίγματα στὶς γωνίες. – Σκύφοι: Δεκαοκτὼ κομμάτια, τὰ τέσσερα μεγάλα, καὶ ἔξι λαβές, βαμμένες στὶς ρίζες καὶ στὶς ἄκρες. – Βάση καὶ πυθμένας σὲ δύο συνανήκοντα κομμάτια. Βαμμένη ἢ περίμετρος τῆς βάσης, στὸν πυθμένα πυκνοὶ ἐνάλληλοι δακτύλιοι.

– Βάση καὶ τὸ κάτω μέρος τοιχώματος ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλόν μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαφὴ κόκκινη. Βαμμένη ἢ βάση, ἀπὸ πάνω τῆς ταινία. Ἐσωτερικὰ κύκλος στὸ κέντρο τοῦ πυθμένα, ψηλότερα πλατὺς δακτύλιος. – Λαβὴ καὶ μέρος τοιχώματος. Πινελιές στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη τῆς λαβῆς. Χαμηλότερα ταινίες. Στὸ τοίχωμα ἀρχὴ σπείρας. – Δύο χωριστὰ κομμάτια τοῦ ἰδίου σκύφου ποὺ διατηροῦν μέρος τοῦ χεῖλους καὶ τὶς λαβές. Στὶς λαβές πινελιές στὶς ρίζες καὶ στὶς ράχες. Τὸ χεῖλος στικτό. Στὸ τοίχωμα μικρὸς ρόμβος μὲ κύκλο στὸ κέντρο. – Τμήμα σκύφου μὲ χεῖλος καὶ λαβή. Ἡ λαβὴ βαμμένη στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη. Βαμμένο τὸ χεῖλος. Χαμηλότερα δακτύλιος ἔσωτερικὰ καὶ ταινία ἔξωτερικὰ. Ἄλλες δύο ταινίες κάτω ἀπὸ τὴ λαβή. Στὴ ζώνη τῆς ἀντιθετικῆς σπείρας. – Τμήμα σκύφου μὲ βαμμένο τὸ χεῖλος. – Ὅμοιο μὲ στικτὸ χεῖλος. – Ὅμοιο μὲ περιστικτὸ μεγάλο κύκλο στὴ ζώνη τῶν λαβῶν. – Ὅμοιο μὲ στενὴ στήλη τεθλασμένης. – Ὅμοιο, μὲ στήλη καθέτων γραμμῶν πλασιωμένων μὲ κροσσοπετάλια μεταξὺ πλατιῶν ὀριζοντίων ταινιῶν. – Ὅμοιο, μὲ περιστικτὸ τετρακτὶνο ρόδακα.

Τμήμα ἀγγείου σὲ σχῆμα στεφάνης πλάτους 0,025 μ. ἀπὸ τεφρόχρωμο διορίτη μὲ ἄσπρα στίγματα. Ἐπιφάνεια προσεκτικὰ λειασμένη.

Ἀμέσως μόλις ἀπομακρύνθηκε ἡ στρώση αὐτὴ φάνηκε ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ χώματος ἐκάλυπτε ἓνα μεγάλο πίθο κ.χ., σπασμένο μὲν ἀλλὰ ὄρθιο (σχ. 7: 5, πίν. 13: 23) καὶ ὅτι ἡ ἐπίχωση ποὺ τὸν περιέβαλλε καὶ ποὺ ἀπέδωσε ἄφθονη κεραμεικὴ ἦταν ἐνιαία.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 14: 24)

᾽Οστρακα 951.

Ἀναγνώρισμα 297.

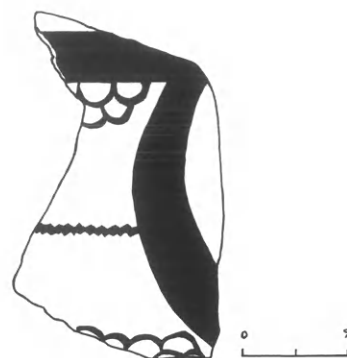
᾽Οστρακα διάφορα μὲ διακόσμηση ταινιῶν ἢ ὁλό-

βαφα, χεῖλη, λαβές καὶ βάσεις μεγάλων ἀγγείων περίπου 85.

᾽Αγραπτα: Χεῖλος ME τεφροχρόμου μινύειου ἀγ-

γείου. – Έπτά τροπιδωτά χείλη, δύο λαβές, μία γάστρα, ένα στέλεχος και έπτά βάσεις (οί τρεῖς με κεντρικό κοίλωμα) κυλίκων. – Δώδεκα βάσεις λεκανιδίων από κόκκινο, κεραμόχρωμο ή τεφρό πηλό. – Διάφορα χείλη και στόμια έντονα έξωστροφα, καθώς και βάση με μέρος του πυθμένος οικιακών αγγείων από κεραμόχρωμο, πρασινωπό ή κίτρινο πηλό, όλα έκτεθειμένα στη φωτιά. Τρία καμένα μετά το σπάσιμο. – Λαβή κατακόρυφη και μέρος του τοιχώματος με λίγο χείλος, καμένο μετά το σπάσιμο. – Τέσσερις ταινιωτές λαβές και μία άγκυλη από μικρά αγγεία. – Δύο κομμάτια κυάθων.

Γραπτά: Λαβές βαμμένες στη ράχη και δύο στελέχη, το ένα βαμμένο καστανό, το άλλο με μαυροκόκκινους δακτυλίους, από κύλικες. – Τρεῖς βάσεις κυλίκων βαμμένες κόκκινες ή μαύρες. – Ταινιωτή κατακόρυφη λαβή με μέρος του τοιχώματος και του χείλους κυάθου, με κόκκινες πινελιές στη ράχη, στο χείλος στίγματα. – Κομμάτι όμοιου με πινελιά στη ρίζα της λαβής. – Τμήμα στομίου προχοΐσκης από κιτρινωπό καλοψημένο πηλό. Βαφή καστανοπορτοκαλιά στο χείλος, χαμηλότερα ταινίες. – Τμήμα χείλους και λαμποῦ μικροῦ άπισοχήμου αγγείου. Βαφή κοκκινοκάστανη. Βαμμένο το χείλος. Στόν λαμποῦ όριζόντια ταινία από όπου κρέμονται άκατάστατες κάθετες γραμμές, άδέξια σχεδιασμένες. – Τμήμα τοιχώματος προχοειδοῦς διακοσμημένο με καστανές ταινίες. – Λαβή ταινιωτή μεγάλου αγγείου (κρατήρα;). Βαμμένα τα περιθώρια, στη ρίζα δύο έξίτηλες μαύρες πλατιές ταινίες. – Τέσσερις δακτυλιόσχημες βάσεις άνοιχτών αγγείων. Ή μία όλόβαφη, οί άλλες βαμμένες έξωτερικά με δακτυλίους στόν πυθμένα. – Τμήμα τοιχώματος σφαιρικοῦ αλαβαστροειδοῦς με μικρό διάτρητο ώτιό άντι λαβής. Στο σώμα πλατιές καστανοκόκκινες ταινίες, στη ζώνη των λαβών κομμένη τεθλασμένη. – Τμήμα τοιχώματος αγγείου από κεραμόχρωμο πηλό διακοσμημένο με μαυροκάστανη βαφή. Έπάνω όριζόντια πλατιά ταινία από την όποιαν κρέμονται φολίδες σε διπλή σειρά. Κάτω όμοιες φολίδες όρθιες, πιθανώς πάνω από ταινία. Άνάμεσα λεπτή πυκνότατη όριζόντια έλεύθερη τεθλασμένη. Δεξιά πλατιά καμπύλη ταινία, τμήμα άνηρητημένου ήμικυκλίου, που όρίζει τη διακόσμηση και φτάνει ως το κάτω μέρος του δοστράκου (εικ. 19). – Χείλος άσκοειδοῦς που καταλήγει σε άνοιχτή προχοή. Τοίχωμα λεπτό. Κατά μήκος της προχοῆς δύο πλατιές ταινίες. Από το χείλος προς τα κάτω σώζονται τρεῖς πινελιές (εικ. 20). – Κομ-

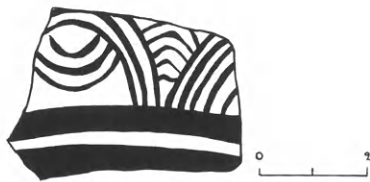
Εικ. 19. Τοίχωμα αγγείου από την επίχωση του πίθου στο δωμάτιο II 1.

Εικ. 20. Τμήμα άσκοειδοῦς αγγείου από την επίχωση του πίθου στο δωμάτιο II 1.

μάτι ψευδοστόμου καμένο. – Άλλο με έξωστροφο χείλος και εύρο στόμιο. – Στόμιο ψευδοστόμου. Βαμμένο το χείλος και δακτύλιος στη ρίζα. – Βάση και μέρος από τόν πυθμένα μικροῦ ψευδοστόμου που σώζει ζώνη άμειβόντων πλαισιωμένη μεταξύ ταινιών. – Τμήμα τοιχώματος ώμου πολῦ μικροῦ ψευδοστόμου. Στην περίμετρο δύο ταινίες. Στη ρίζα του στελέχους του δίσκου και της σωζόμενης λαβής δακτύλιοι, στόν ώμο κακοσχεδιασμένα περιόστια άνθη με άγκύλα στελέχη. – Όμοιο, μικρότατο, με τμήμα λαβής. Βαμμένη ή ράχη της λαβής, χαμηλότερα ταινίες. Στόν ώμο σώζονται ίχνη διαγράμμισης (άμείβοντες; τρίγωνα;). – **Σκύφοι:** Δεκατρία στικτά χείλη. – Έπτά με λεπτή ταινία. – Τρία όλόβαφα κόκκινα. – Ένα με ταινία έξωτερικά, βαμμένο έσωτερικά. – Ένα με πλατιά ταινία χαμηλότερα. – Ένα με την άρχή μετόπης. – Ένα με άγκύλο μίσχο σπείρας. – Ένα με την άρχή κατακόρυφης μετόπης όμοκέντρων ήμικυκλίων με μονό πλαίσιο. – Ένα με πλατιά ταινία έξωτερικά, βαμμένο έσωτερικά. – Εἴκοσι τρεῖς λαβές με πινελιές

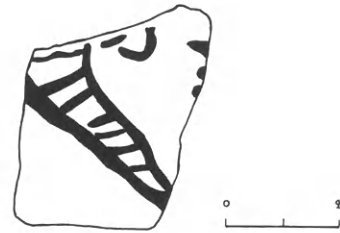
στη ρίζα καὶ στη ράχη. Ἡ μία σώζει καὶ λίγο τοίχωμα μετὴν ἀρχὴν σπείρας. – Ἑπτὰ βάσεις, ἐλαφρὰ κοῖλες. Βαμμένες στὴν περίμετρο, ἐσωτερικὰ δακτύλιοι. – Δύο τμήματα τοιχωμάτων ἀκόσμητα καὶ πενήντα δύο ποὺ σώζουν χεῖλος τονισμένο μετὰ καὶ μέρος τῆς διακοσμῆσεως τῆς ζώνης τῶν λαβῶν. – Δύο συνανήκουν καὶ εἶναι διακοσμημένα μετὸ στενὲς διάγραμμας μετόπες πλαισιωμένες μετὸ κροσσοπετάλια. – Ἄλλο εἶναι βαμμένο ἐσωτερικὰ. Ἐξω ἔχει μετόπη ἀπὸ ἔντονες κατακόρυφες γραμμὲς μετὸ πυκνὴ ὀριζόντια διαγράμμιση. – Ἐννέα εἶναι ἀκόσμητα. – Στὰ ἄλλα ὑπάρχουν κλιμακόμορφες στήλες (4 δείγματα), κατακόρυφες κυματοειδεῖς γραμμὲς (3), σπείρες (4), ὄρθια πολλαπλὰ ἄγκιστρα (1), περιστρεφόμενος σταυρός (1), ἄγκυλόμορφα ἀντιθετικὰ σπείρες (3), κατακόρυφη πορφύρα (1), μετόπη ὀριζοντίων κυματοειδῶν γραμμῶν μετὸ πενταπλὸ περιθώριο πλαισιωμένο ἀπὸ κροσσοπετάλια (1), κάθετες γραμμὲς, ἴσως περιθώρια (2). – Ἑβδομήντα ἕξι τμήματα τοιχωμάτων χωρὶς χεῖλος, τὰ πέντε καμένα. Τέσσερα βαμμένα ἐσωτερικὰ. Ἐννέα ἀπὸ τὸν ἴδιον σκύφο. Πηλὸς κίτρινος. Ἐσωτερικὰ βαμμένος. Ἐξωτερικὰ μετόπες ἀπὸ ὀριζόντιες κυματοειδεῖς γραμμὲς μετὸ διπλὸ περιθώριο. – Τέσσερα ὁλόβαφα, ἴσως καὶ ἓνα πέμπτο, καμένο. – Τρία ἐσωτερικὰ ἄβαφα μετὸ ἐξωτερικὴ διακόσμηση: ἓνα φέρει δύο πλατιεῖς ταινίες στὶς ὁποῖες πατοῦν ἀντίστροφες τριπλὲς καὶ πενταπλὲς ὄρθιες καμπύλες μετὸ τριπλὰ ἡμικύκλια ἀνηρτημένα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς κορυφῆς τους. Στὴ βάση τους, ὅπου πλησιάζουν, οἱ καμπύλες συνδέονται μετὸ στήλη ἀμειβόντων (εἰκ. 21). – Ἄλλα θέματα:

Εἰκ. 21. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τοῦ πίθου στὸ δωμάτιο II 1.

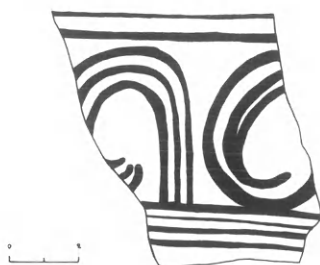
Ὁ πίθος πατοῦσε πάνω σὲ ἓνα ἀνώμαλο βάθρο, ὕψους περίπου 0,25 μ. ἀπὸ τὸ δάπεδο, ποὺ εἶχε τὴ μορφή σωροῦ ἀπὸ πέτρες (πίν. 14: 25), σκεπασμένου πιθανότατα ἀπὸ κάποιο σανίδωμα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ πυκνὰ κάρβουνα μεταξὺ τοῦ πίθου καὶ τοῦ βάθρου. Τὰ χρώματα ποὺ τὸν γέμιζαν, προερχόμενα προφανῶς καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὶς πλῆθες ποὺ τὸν

ἠδῆλα (2), στικτὸς κύκλος (1), τμήμα κύκλου, ἴσως μίσχος σπείρας (1), πορφύρες (2), λοξὸ διάγραμμα σχῆμα (1) (εἰκ. 22), κατακόρυφη κυματοειδὴς γραμμὴ (2), σπείρες (5), περιστρεφόμενος κύκλος μετὸ ἐξηρημένο σταυροειδὴ ρόδακα (1), κατακόρυφες γραμμὲς (2), ταινίες (30). – Ἐσωτερικὰ

Εἰκ. 22. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τοῦ πίθου στὸ δωμάτιο II 1.

βαμμένα, ἐξωτερικὰ ἀκόσμητα (2), διακοσμημένο μετὸ ὀριζόντιες λεπτὲς ταινίες (1), πορφύρα μετὸ συμπληρωματικὸς στικτὸς κύκλος (1), οὐρὲς πορφύρας (2), σπείρες (2), διάγραμμα στήλη μετὸ διπλὸ πλαίσιο (1), στενὴ στήλη μετὸ ἀκιδωτὴ διαγράμμιση (2), τριπλὰ τόξα (1), ἀντίστροφες καμπύλες γραμμὲς μετὸ δικτυωτὸ ρόμβο μεταξὺ τους (1), περιστρεφόμενος κύκλος (1), κατακόρυφη κυματοειδὴ γραμμὴ (1), φοιιδωτὸ κόσμημα τοῦ ὁποῖου οἱ πυκνὲς φοιιδες ἔχουν διπλὸ περίγραμμα (1), διάφορες γραμμὲς (4). – Κωδωνόσχημο συμπαγὲς κάτω τμήμα εἰδωλίου ἀπὸ κίτρινο πηλόν. Κατὰ μῆκος τοῦ ἔννεα κάθετες γραμμὲς μετὸ μαύρη βαφή. – Κάτω τμήμα εἰδωλίου, καμένο. – Ὡμος καὶ ἐπίπεδο κεφάλι μικροῦ εἰδωλίου χωρὶς πόλο. Στὸν τράχηλο καὶ στὴ ράχη πλεξίδα. Πηλὸς κίτρινος, βαφή καστανοπορτοκαλιά. Βαμμένη ἡ κορυφὴ τοῦ κεφαλοῦ, ἡ ράχη τῆς μύτης, στὰ μάτια στίγματα, στὸν λαμὸ ταινία. Στὸν κορμὸ κάθετη διαγράμμιση, στὴν πλεξίδα ὀριζόντιες πινελιές. Ἐπίπεδο κομμάτι μετὸ τὴ γένεση τοιχώματος ἢ πώματος ἀγγείου ἀπὸ τεφρὸ διορίτη.

Εἰκ. 24. Ὑστρακο σκύφου ἀπὸ τῆ βάσης τοῦ πίθου στὸ δωμάτιο II 1.

λαβῶν σειρὰ ἀπὸ τριπλὰ ὄρθια ἄγκιστρα ποὺ καμπυλώνονται ὡς κάτω (εἰκ. 24). – Ὅμοιο, συγκολλημένο ἀπὸ δύο κομμάτια. Πηλὸς κεραμιόχρωμος, ἀλείφωμα καστανότερο, βαφὴ καστανή. Στὸ χεῖλος λεπτή ταινία, ἄλλη, πλατιά, κάτω ἀπὸ τὶς λαβές. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν κατακόρυφη στενὴ στήλη τεθλασμένης καὶ τετράκτινος περιστiktos κύκλος. Στὰ τεταρτοκύκλια, κοντὰ στὸ κέντρο, τέσσερα ἡμικύκλια ποὺ σχηματίζουν ἐσωτερικὰ ρόδακα μὲ στίγματα στὰ κέντρα τους (εἰκ. 25). – Λαβὴ καὶ τοίχωμα μὲ συμμετρικὲς ἀκτινωτὲς καμπύλες γραμμὲς (ἀρχὲς σπειρῶν;). Βαμμένους οἱ ρίζες καὶ ἡ ράχη τῆς λαβῆς, ἐσωτερικὰ ἄβαφο. – Ἄλλο, συγκολλημένο ἀπὸ δύο συνανήκοντα κομμάτια.

Εἰκ. 25. Διακόσμηση ὀστράκου σκύφου ἀπὸ τῆ βάσης τοῦ πίθου στὸ δωμάτιο II 1.

Βαφὴ μαυροκάστανι. Βαμμένο τὸ χεῖλος. Χαμηλότερα ταινίες ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, μεταξὺ τῶν λαβῶν ἔντονη ὀριζόντια τεθλασμένη. – Τμήματα τοιχωμάτων μὲ διακόσμηση κατὰ μετόπες: Στήλη ρόμβων μὲ διπλὸ πλαίσιο (1 δειγμα). – Κύκλοι μὲ στικτὸ κέντρο (1). – Πλαισιωμένη στήλη ἀντιμετώπων κροσσοπεταλίων (3). – Στενὲς στήλες μὲ ἀκτινωτὴ διαγράμμιση (1). – Κατακόρυφες γραμμὲς (3). – Σπείρες (2, τὸ ἓνα καμένο). – Στέλεχος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ κορμοῦ μικροῦ εἰδωλίου ἀπὸ κεραμιόχρωμο πηλὸ. Βαφὴ κόκκινη. Στὸ σημεῖο θραύσεως ὁ κορμὸς διατηρεῖ ὀριζόντια λεπτὴ ταινία στὴν ὁποία καταλήγουν οἱ ἄκρες πυκνῆς κατακόρυφης διαγράμμισέως του. Κατὰ μῆκος τοῦ στελέχους μία κατακόρυφη γραμμὴ ἔμπρὸς καὶ μία πίσω. Διάμ. βάσης 14 χιλ., σωζόμενο ὕψος 28 χιλ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εὐρήματα αὐτά, τὸ τελευταῖο αὐτὸ στρώμα ἀπέδωσε καὶ δέκα μικρὰ κομμάτια χρωματισμένου κονιάματος μεγέθους ἀπὸ 0,08×0,04 ἕως 0,012×0,008 μ. Τὸ μέγιστο διατηρούμενο πάχος τους εἶναι 0,025 μ., τὸ μικρότερο 0,006 μ. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἦταν στρωμένο πάνω σὲ μία μᾶλλον μικρὴ πέτρα. Ὅλα αὐτὰ τὰ θραύσματα σώζουν χρῶμα. Δύο, προφανῶς καμένα (τὸ ἓνα μάλιστα εἶναι μαυρισμένο σὲ βάθος 0,015 μ.), εἶναι τεφρά. Ἑξὶ εἶναι βαμμένα κοκκινοκάστανι, σχεδὸν πορφυρά. Ἐνα εἶναι τὸ μισὸ κόκκινο καὶ τὸ ὑπόλοιπο τεφρὸ, μὲ σαφὴ διαχωρισμὸ τῶν χρωμάτων. Ἄλλο εἶναι ἐν μέρει κιτρινωπὸ καὶ ἐν μέρει τεφρο-μολυβί, ἴσως ἀρχικὰ γαλάζιο. Τὸ χρῶμα αὐτό, ὅπως δείχνει σὲ μία γωνία, ζωγραφήθηκε ἐπάνω στὸ κίτρινο καὶ ἡ διαχωριστικὴ τους γραμμὴ εἶναι καμπύλη. Εἶναι δηλαδὴ θραῦσμα ἀπὸ κάποιο διακοσμητικὸ θέμα ἢ κάποιας μορφῆς ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορισθεῖ ἀκριβέστερα.

Κάτω ἀπὸ τὸν πίθο βρέθηκε ἀρκετὴ κεραμεικὴ.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 17: 30)

Ὑστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 204 καὶ 4 κομμάτια πίθων.

Ἐπιπλέον 45 διάφορα κομμάτια μὲ ἀπλὴ διακόσμηση ἢ προερχόμενα ἀπὸ χεῖλη, λαβές κλπ.

Ἀναγνωρίσιμα 137.

Ἐγραπτα: Δύο βάσεις με κεντρικό κοίλωμα, δύο στελέχη καὶ μία λαβὴ ἀπὸ κύλικες. – Τρεῖς βάσεις λεκανιδίων. – Τμῆμα χύτρας με κυλινδρικό στόμιο καὶ λεπτό τοίχωμα. Πηλὸς τραχὺς κεραμόχρωμος. Ἐγραπτά: Λαβὴ ταινιωτὴ πλατιά, καμπύλη. Βαμμένος καστανόμαυρος δακτύλιος στὴ ρίζα τῆς καὶ ἐγκάρσια πλατιά ταινία ψηλότερα. – Δύο συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ τὸ τοίχωμα μικροῦ ψευδοστόμου ποὺ φέρει πυκνοὺς ὀριζόντιους ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – Τμῆμα ἀπὸ τὸ στόμιο ὁμοίου. Βαμμένη λεπτὴ ταινία στὸ χεῖλος. – Εἰδῶλιο σχήματος Φ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο λείπει τὸ κεφάλι καὶ μέρος τοῦ κοίλου κωνικοῦ στελέχους. Στήθη στρογγυλά μόλις ἔκτυπα. Πηλὸς καὶ ἀλείφωμα κεραμόχρωμα. Βαφὴ κοκκινοπορτοκαλιά. Βαμμένα: τέσσερις γραμμὲς κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, κάτω ἀπὸ τὸν κορμὸ ζώνη, στὸ στέλεχος κατακόρυφη διαγράμμιση. – Σκύφοι: Δύο δακτυλιόσχημες βάσεις, ἐλαφρότατα κοῖλες. Βαμμένες ἐξωτερικὰ στὴν περίμετρο. Ἐσωτερικὰ δακτύλιοι στὸν πυθμένα. – Τέσσερις λαβές, βαμμένες στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη. – Ἐννέα χεῖλη με μέρος τοῦ τοιχώματος ἐσωτερικὰ ἄβαφα. Τὰ τέσσερα στικτά, δύο με λεπτὴ ταινία στὴν ἀκμή, τρία με τὴν ἴδια ταινία καὶ ἐξωτερικὴ

διακόσμηση: στὸ ἓνα μετόπες με διπλὸ περιθώριο ποὺ πλαισιώνει ἀντιμέτωπες κατακόρυφες σειρὲς κροσσοπεταλίων καὶ κατακόρυφη διάγραμμα στήλη, στὰ ἄλλα δύο ἀκανόνιστα σχεδιασμένες σπείρες. – Ἐντεκα κομμάτια τοιχωμάτων, τὰ δύο ἀπὸ τὸ ἴδιο ἄγγειο, μὴ συγκολλώμενα. Διακόσμηση: Δύο με ἀγκυλόμισχες σπείρες ποὺ πλαισιώνουν μετόπη με τριπλὸ περιθώριο καὶ ἀπὸ ἓνα με τὰ ἐξῆς θέματα: στήλη τεθλασμένων με τριπλὸ περιθώριο κάτω ἀπὸ δύο ἐπάλληλες ταινίες, σπείρα ἀκατάστατα σχεδιασμένη πάνω ἀπὸ ταινία, ὅμοια πάνω ἀπὸ δύο ταινίες, ὅμοια (ἐσωτερικὰ στὸ τοίχωμα δακτύλιοι), κομμένο πλοχμό (τὸ κομμάτι αὐτὸ καμένο), ἀκόσμητο ἐξωτερικὰ, με λεπτοὺς δακτυλίους στὸ ἐσωτερικὸ, ἄδηλο κόσμημα καί, τέλος, κομμάτια τοῦ σκύφου ποὺ εἶχε βρεθεῖ στὶς ὁμάδες τοῦ δαπέδου πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. τοῦ πίθου, διακοσμημένου με στήλη τεθλασμένων μεταξὺ ταινιῶν καὶ βαμμένο ἐσωτερικὰ. – Κομμάτι κεραμίδιου (στρωτήρα), χειροποίητου, ἀπὸ τραχὺ κεραμόχρωμο πηλὸ. Τὸ περιχειλῶμά του, ποὺ σχηματίζει ὀρθὴ γωνία με τὴν πλάκα, χαμηλώνει πρὸς τὴν ἄκρη. Σωζ. μῆκος 11,4 ἐκ., σωζ. πλάτος 4,2 ἐκ., πάχος περιχειλῶματος 15 χιλ., ὕψος 14-22 χιλ.

Ἡ παρουσία τόσων καταλοίπων ἀπὸ ἀπανθρακωμένο ξύλο ἐπάνω στὰ σωζόμενα τμήματα τοῦ δαπέδου καὶ γύρω ἀπὸ τὸν πίθο δείχνει ὅτι τὸ περιεχόμενο τοῦ δωματίου εἶχε, ἐν μέρει τουλάχιστον, καεῖ, ἢ φωτιά ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν οὔτε πολὺ δυνατὴ οὔτε μεγάλης διάρκειας, γιατί δὲν εἶχε ἀφήσει ἵχνη πάνω στὶς πέτρες τῶν τοίχων.

Ἄλλος σωρὸς ἀπὸ σπασμένα ἀλλὰ σχεδὸν πλήρη ἄγγεῖα (μία-δύο πρόχους, ἓνα κρατηρίσκο, μερικοὺς σκύφους) ποὺ ἀνήκουν, ὅπως καὶ ὁ πίθος, στὴν περίοδο χρήσεως τοῦ δωματίου, βρέθηκε πάνω στὸ δάπεδο στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ πίθου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 17: 31)

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα 137.

Ἄλλα 26 διακοσμημένα με ταινίες, μία δισκοειδὴς βάση οἰκιακοῦ ἄγγείου, δύο μεγάλες κυλινδρικές λαβές.

Ἀναγνωρίσιμα 71.

Ἐγραπτα: Μία λαβὴ καὶ μία βάση κυλίκων. – Δισκοειδὴς βάση καὶ κομμάτι τοιχώματος μεγάλου προχοειδοῦς ἀπὸ τραχὺ ἀκάθαρτο πηλὸ. – Στόμιο, μέρος τοῦ λαμποῦ καὶ τοῦ ὤμου με κατακόρυφη

λαβὴ πρόχου, ὑδρίας ἢ ἀμφορέως ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ με λεῖο κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Διάμ. στομίου 0,11 μ., πάχος τοιχώματος 0,005-0,006 μ. – Κομμάτι ὑδρίας με ὀριζόντια ἀγκύλη λαβῆ. Ἴσως τμῆμα τοῦ προηγουμένου, με τὰ κομμάτια τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν ἔχει ἐπαφή.

Ἐγραπτά: Λαβὴ καὶ κομμάτι τοιχώματος κύλικος. Βαμμένο τὸ χεῖλος, τὰ περιθώρια τῆς λαβῆς, κάτω ἀπὸ τὴ λαβὴ ταινία, στὸ τοίχωμα στήλη ἀμειβόν-

των. – Λαβή και χεῖλος ὁμοίας. Βαμμένο τὸ χεῖλος καὶ τὰ περιθώρια τῆς λαβῆς. – Μέρος τοῦ στομίου καὶ τοῦ ὤμου προχοειδοῦς, βαμμένου στὸ χεῖλος καὶ στὴ συμβολὴ λαμοῦ καὶ ὤμου. Διάμ. στομίου 0,105 μ. – Τμήμα τοιχώματος καμένο μεγάλου κλειστοῦ ἀγγείου μὲ ἐξίτηλη ὀριζόντια ταινία ἐξωτερικά. – “Ομοιο ἀπὸ μικρότερο ἀνοιχτὸ ἀγγεῖο μὲ ἴχνος δακτυλίου ἐσωτερικά καὶ περιστρίκτο ρόδακα ἐξωτερικά. Καμένο. – Χεῖλος καὶ λαβὴ θηλάστρου καλῆς κατασκευῆς ἀπὸ ροδόχρωμο πηλὸ. Βαφὴ κόκκινη. Βαμμένο τὸ χεῖλος καὶ τὸ στόμιο, στὴ ράχη τῆς λαβῆς ἐγκάρσιες πινελιές. – Τμήμα τῆς κοιλιάς κρατηρίσκου ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαφὴ κόκκινη: δύο ὀριζόντιες ταινίες κάτω ἀπὸ σπείρα καὶ γραμμὴ, ἀρχὴ μετόπης ἢ μίσχος ἄλλης σπείρας. – Στόμιο μικροῦ ψευδοστόμου. Βαμμένο τὸ χεῖλος καὶ κλειστὸς δακτύλιος στὴ ρίζα. – “Ομοιο, μὲ δακτύλιο στὴ ρίζα

καὶ ταινία τοῦ ὤμου. – Κάτω τμήμα κωδωνόσχημου εἰδωλίου ποὺ σώζει ἐλάχιστο μέρος τοῦ κορμοῦ. Στὸν κορμὸ πυκνὴ διαγράμμιση, στὸ στέλεχος τρεῖς κατακόρυφες γραμμές. – Σκύφοι: Ἑπτὰ ἀγκύλες λαβές μὲ μέρος τοῦ τοιχώματος, βαμμένες στὶς ρίζες καὶ στὶς ράχες. Οἱ τρεῖς σώζουν ταινία κάτω ἀπὸ τὴ λαβή, ἢ μία ἔχει καὶ ἴχνος σπείρας κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος, καθὼς καὶ σειρὰ δακτυλίων στὸν πυθμένα. – Πέντε κομμάτια μὲ χεῖλος: τὰ δύο μὲ ταινία, τὸ ἓνα στικτὸ, τὸ τέταρτο ἔχει ταινία στὸ χεῖλος καὶ χαμηλότερα διάγραμμα κατακόρυφῃ στήλῃ. Τὸ πέμπτο, στὸ ὁποῖο ἀνήκουν δύο ἀκόμη τμήματα τοιχώματος, εἶναι ἐσωτερικὰ βαμμένο καὶ ἔχει ἐξωτερικὰ στῆλες πυκνῶν τεθλασμένων γραμμῶν μὲ τριπλὸ περιθώριο. – Ἑπτὰ κομμάτια τοιχωμάτων, ἐσωτερικὰ ἄβαφα, ποὺ κοσμοῦνται ἐξωτερικὰ μὲ διάγραμμα στῆλες, σπείρες ἢ ἀπλῶς ταινίες.

Τὸ δωμάτιο ἦταν χωρὶς ἀμφιβολία ἀποθήκη. Ἀκόμη καὶ ἂν τὸ ἀνοιγμα τοῦ νοτίου τοῖχου ἦταν πράγματι παράθυρο καὶ ὄχι κόγχη, πρέπει νὰ ἦταν ἀρκετὰ σκοτεινὸ. Ὑπάρχει ὡστόσο μία ἔνδειξη ὅτι μπορεῖ νὰ ἦταν τοιχογραφημένο: τὸ κομμάτι χρωματισμένου κονιάματος ποὺ ἦταν ἀπλωμένο σὲ πέτρα, ὑλικὸ ποὺ ἡ μυκηναϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιεῖ στὸν ὄροφο, προτιμώντας τὶς ἐλαφρότερες πλῖθες. Ἄν ἦταν πράγματι, δὲν θὰ ἀποτελοῦσε ἐξαιρέση. Τοιχογραφημένες ἀποθήκες εἶναι γνωστὲς καὶ ἀπὸ ἄλλου⁴³.

Κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ δωματίου εὐρέθηκε καὶ παρακολουθήθηκε μὲ δύο τομὲς στὴν ἐξισωτικὴ λιθοδομὴ κάτω ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου ἢ συνέχεια πρὸς Β. τοῦ ἀγωγοῦ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ χώρισμα **B** καὶ συνεχίζεται πρὸς τὸ βόρειο τεῖχος (σχ. 7: 6). Ἡ πρώτη τομὴ, ἐκτάσεως 2×1,50 μ., ἔγινε σὲ ἀπόσταση περίπου 1 μ. ἀπὸ τὴ νοτιοδυτικὴ γωνία τοῦ δωματίου γιὰ νὰ μὴ θιγεῖ τὸ ἀνέπαφο τμήμα τοῦ δαπέδου ποὺ εἶχε σωθεῖ στὴ γωνία. Ἡ δεύτερη τομὴ, ποὺ σκάφτηκε περίπου 3 μ. βορειότερα, κοντὰ στὴ βορειοδυτικὴ γωνία, ἀποκάλυψε τὸν ἀγωγὸ σὲ μῆκος 0,50 μ. περίπου καὶ ἔδειξε ὅτι αὐτὸς προχωρεῖ μὲ ἐλαφρὰ ἀπόκλιση πρὸς Β. καὶ συνεχίζεται στὸν ὥρο **II 3**, κατευθύνεται δηλαδὴ πρὸς τὸ βόρειο κυκλώπειο τεῖχος.

ΔΩΜΑΤΙΟ II 2

Εἶναι παράπλευρο, παράλληλο, ὁμοιο στὸ σχῆμα καὶ ἴσο σὲ διαστάσεις μὲ τὸ πρὸς Δ. του δωμ. **II 1**, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸ χωρίζει ἰσχυρὴ μεσοτοιχία. Ἔχει ἐσωτερικὸ μῆκος ἀπὸ Ν. πρὸς Β. 8,25 μ. καὶ πλάτος (Α.-Δ.) 5,40-5,50 μ. Ὁ νότιος τοῖχος του ἔχει πάχος 1,10 μ.,

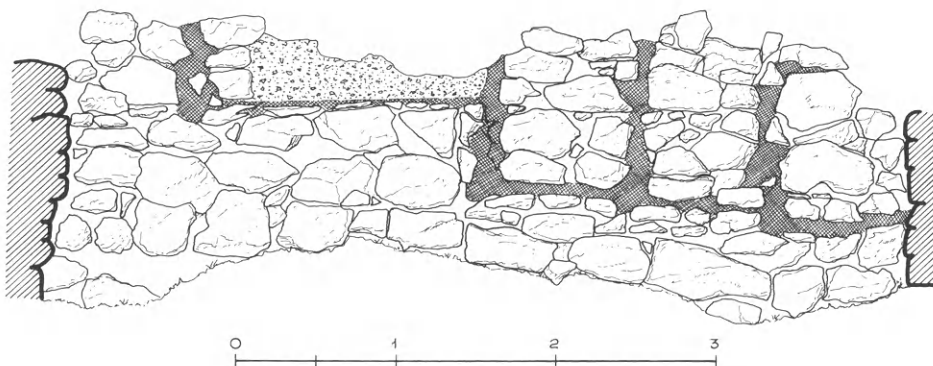
43. Σ. Ε. Ἰακωβίδης, *Γλᾶς II* (Ἀθῆναι 1998) 183-187.

οί άλλοι τρεῖς 1,18 μ. Ἡ ἀνασκαφή Τσουντα εἶχε ἀφήσει ἄθικτο κατὰ μῆκος τοῦ δυτικοῦ τοίχου σημαντικό τμήμα τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δωματίου ὕψους 1,25 μ. (περίπου ὅσο καὶ ὁ τοῖχος πίσω του), μήκους 5,60 μ. καὶ πλάτους 1,80 μ. στὴν κορυφὴ καὶ 2 μ. στὴ βάση. Ὁ ὄγκος αὐτὸς ἔφτανε ἕως περίπου 2,60 μ. ἀπὸ τὸν βόρειο τοῖχο. Ἐκεῖ ἔστρεφε κατ' ὀρθὴ γωνία καὶ προχωροῦσε παράλληλα πρὸς τὸν τοῖχο αὐτὸν φτάνοντας ὡς τὸν ἀνατολικό. Τὸ σκέλος τοῦτο εἶχε πλάτος 0,70 μ. στὴν κορυφὴ καὶ 2,40-3,10 μ. στὴ βάση. Ὅλος μαζὶ δηλαδὴ σχημάτιζε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δωματίου ἓνα Γ (σχ. 8, πίν. 18: 32) τοῦ ὁποίου τὸ ἓνα σκέλος ἀκουμποῦσε στὸν δυτικὸ τοῖχο καὶ τὸ ἄλλο, ἐλεύθερο, διέσχιζε τὸ δωμάτιο ἀπὸ Δ. πρὸς Α. Τὸ διάστημα τῶν 1,10-1,30 μ. μεταξύ τοῦ σκέλους αὐτοῦ καὶ τοῦ βορείου τοίχου εἶχε σκαφεῖ ἀπὸ τὸν Τσουντα.

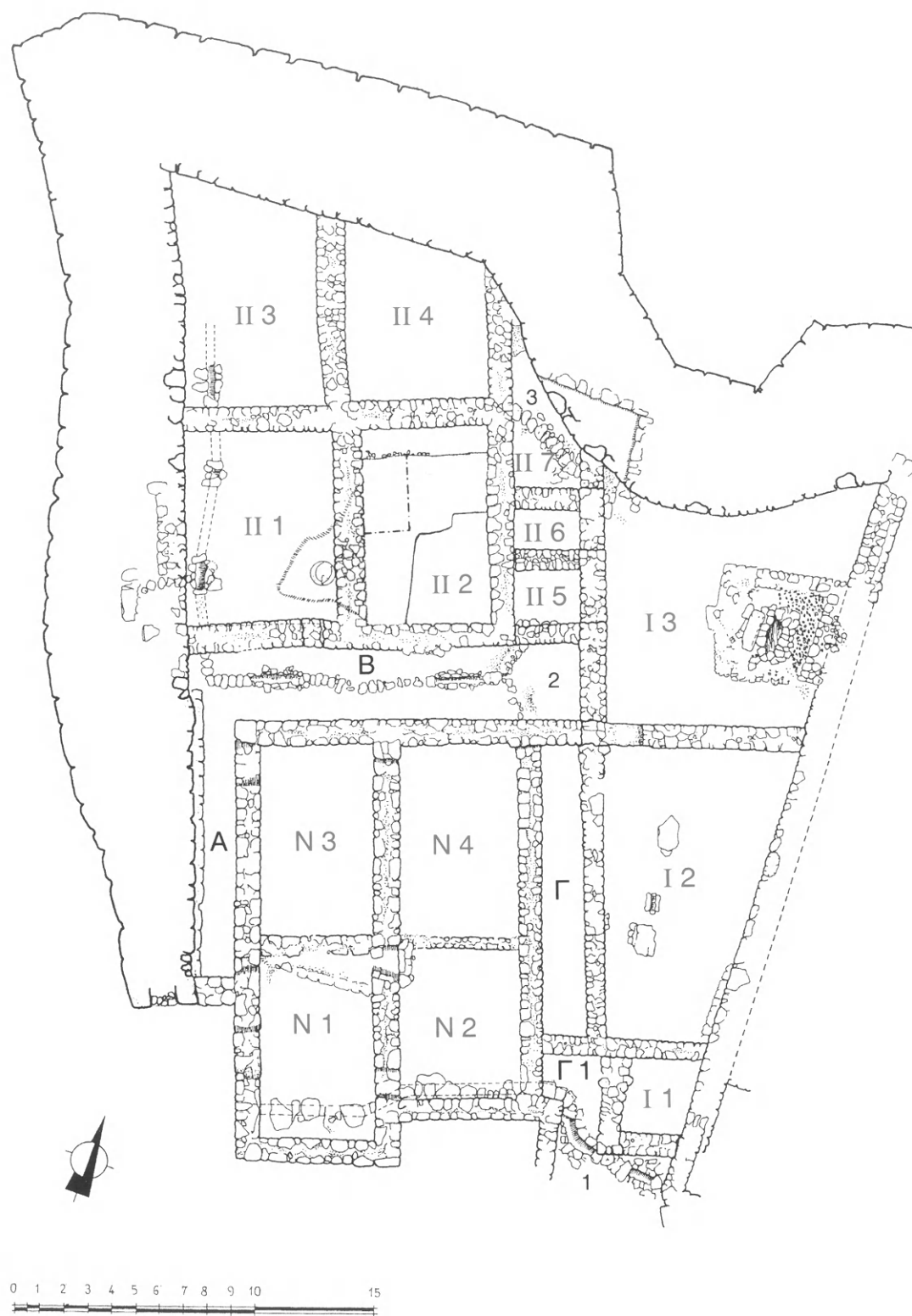
Τὸ ἐπίχωμα αὐτὸ ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀσκαφτῆς λωρίδας τοῦ δωματίου II 1 μὲ τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνοῦσε πάνω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ μεταξύ τους τοίχου καὶ πού ἀφέθηκε προφανῶς γιὰ νὰ διευκολύνει τοὺς ἐργάτες τοῦ Τσουντα στὴν ἀποκομιδὴ τῶν χωμάτων τῆς ἀνασκαφῆς τους ὡς τὸ τεῖχος.

Οἱ τοῖχοι τοῦ δωματίου εἶναι χτισμένοι ἀπὸ ἀρκετὰ μεγάλους ὀγκόλιθους συνδυασμένους μὲ μικρότερες πέτρες, ἔτσι πὺν οἱ ἄρμοι νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν ἐφαρμοστοί. Ὁ δυτικὸς καὶ ὁ νότιος τοῖχος διατήρησαν τὰ ἴχνη ξυλοδεσιᾶς (πίν. 18: 33). Στους ἄλλους τοίχους, πὺν ἔμειναν ἐκτεθειμένοι στοὺς καιροὺς ἔπειτα ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές τοῦ Τσουντα, τέτοια ἴχνη δὲν διακρίνονται, οὔτε ὁμως καὶ οἱ σχετικὲς κοιλότητες στὴ λιθοδομὴ πὺν θὰ εἶχαν ἀσφαλῶς διατηρηθεῖ.

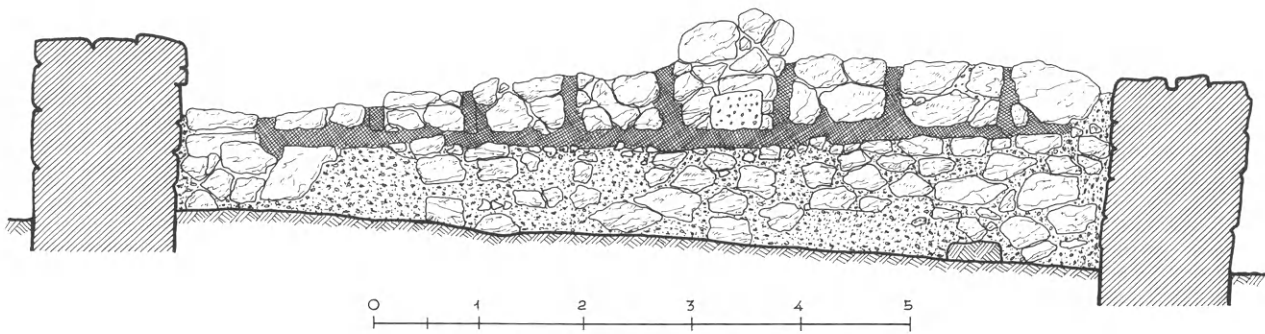
Στὴ νότια πλευρὰ τοῦ δωματίου ὁ φυσικὸς βράχος πάνω στὸν ὁποῖον εἶναι θεμελιωμένοι οἱ τοῖχοι κατηφορίζει ἔντονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ., ἔτσι ὥστε ἡ νοτιοδυτικὴ γωνία νὰ βρίσκεται 0,68 μ. χαμηλότερα ἀπὸ τὴ νοτιοανατολική. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ξυλοδεσιά, πὺν ἀκολουθεῖ στὴ βάση τῆς πάντοτε τὴν ὀριζόντια, ἔχει κλιμακωθεῖ στὴ μέση ἀκριβῶς τοῦ τοίχου σὲ δύο ἴσα σκέλη μήκους 2,70 μ. τὸ καθένα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἀνατολικὸ ἀρχίζει 0,60 μ. ψηλότερα ἀπὸ τὸ δυτικὸ. Ἐτσι τὰ δύο σκέλη εὗρισκονται σὲ ἴσο περίπου ὕψος ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη στάθμη τοῦ δαπέδου (πίν. 19: 34, εἰκ. 26). Οἱ ἐντοιχισμένες δοκίδες,

Εἰκ. 26. Ξυλοδεσιά τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δωματίου II 2.

Σχέδιο 8. Δωμάτια Π 1 και Π 2, επίχωμα πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς.

Εἰκ. 27. Ξυλοδεσιά τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου II 2.

ὀριζόντιες καὶ κατακόρυφες, εἶχαν πλάτος 0,14 μ. Οἱ τελευταῖες ἀπέχουν 0,67 καὶ 0,76 μ. μεταξύ τους καὶ εἰσδύουν στὴ λιθοδομὴ τοῦ τοίχου 0,05-0,06 μ. Στὸν δυτικὸ τοῖχο, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιφάνεια ἦταν προστατευμένη ἀπὸ τὴν ἄθικτη ἐπίχωση, τὰ ἴχνη τῆς ξυλοδεσιᾶς διατηρήθηκαν καλύτερα καὶ σαφέστερα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τελευταῖα 2,50 μ. πρὸς Β., ὅπου ἡ ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου εἶχε ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἀνασκαφὴ (πίν. 19: 35). Διατηρήθηκαν οἱ ὑποδοχὲς ἑξὶ κατακορύφων δοκίδων στὸ νεοσκαμμένο τμήμα τοῦ τοίχου καὶ ἄλλων δύο στὸ παλαιό (εἰκ. 27). Ἡ ξυλοδεσιά ἀρχίζει σὲ αὐστηρὰ ὀριζόντια γραμμὴ 0,70-1 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἐλαφρὰ κατηφορικὸ δάπεδο. Οἱ δοκίδες εἶχαν πλάτος 0,15-0,20 μ., εἰσδύουν στὸν τοῖχο 0,05 μ. καὶ ἦσαν ἐντοιχισμένες κατὰ διαστήματα 0,80-0,85-0,80-0,70 μ. Οἱ πέτρες τῶν τοίχων μεταξύ τῶν ξύλων, καθὼς καὶ οἱ ἄρμοί τους, ἦσαν ἐπιχρισμένα μὲ παχὺ στρώμα κιτρινοχώματος ποὺ εἶχε κατὰ τόπους διατηρηθεῖ στὴ θέση του, ποὺ θὰ ἐκάλυπτε ἀσφαλῶς καὶ τὶς δοκίδες καὶ ποὺ συνεχιζόταν πρὸς τὰ κάτω ὡς τὸ δάπεδο.

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δωματίου ὁ βράχος παρουσιάζει ἔντονη κλίση ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ., τόση ὥστε στὴ βορειοδυτικὴ γωνία νὰ εὐρίσκεται 1,30 μ. περίπου χαμηλότερα ἀπὸ τὴ νοτιοανατολική. Ἐντούτοις δὲν ἔγινε καμία προσπάθεια ἐξισώσεως τοῦ δαπέδου μὲ λιθολόγημα ἢ χῶμα ὅπως ἄλλοι. Ἀπλῶς ἡ ἐπιφάνειά του ἐξομαλύνθηκε μὲ μία στρώση ἀπὸ πατημένο χῶμα μὲ χαλίκια, σκεπασμένο ἀπὸ ἓνα σκληρὸ καὶ λεῖο μίγμα ἀσπροχώματος καὶ κοινῆς λάσπης, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξέχει ποῦ καὶ ποῦ ὁ φυσικὸς βράχος καὶ τὸ ὁποῖο φέρει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἴχνη φωτιάς. Ἡ ἐπίστρωση αὐτὴ εἶχε παραβιαστεῖ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἀνασκαφὴ στὸν χώρο μεταξύ τοῦ βορείου σκέλους τοῦ ἐπιχώματος καὶ τοῦ βορείου τοίχου ὅπου τὸ σκάψιμο ἔφτασε ὡς τὸν βράχο, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως καὶ ἰδίως κάτω ἀπὸ τὸ ἄσκαφτο τμήμα διατηρήθηκε ἀρκετὰ ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ προσδιοριστεῖ ἡ στάθμη καὶ τὸ εἶδος τοῦ δαπέδου.

Στὴ βάση του, ὅπου ἐκτείνεται περισσότερο, ὁ ὄγκος τοῦ ἐπιχώματος κάλυψε – καὶ προστάτευσε – τὴ μισὴ περίπου ἔκταση τοῦ δωματίου. Ἀρχισε νὰ ἀφαιρεῖται κατὰ τεχνητὲς στρώσεις τῶν 0,10 μ. μέχρις ὅτου νὰ φύγουν τὰ ἐπιφανειακά χῶματα, ὅμοια μὲ τὰ ἀντίστοιχα τοῦ δωματίου II 1 (βλ. ἄνωτ., σ. 47).

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 20: 36)

Ώστρακα 1.088.

Ώστρακα απροσδιόριστα ἄβαφα 574.

Ώστρακα απροσδιόριστα με ἔχνη βαφῆς 400.

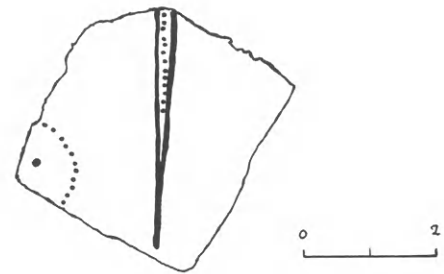
Κομμάτια πίθων 15.

Ἀναγνωρίσιμα 166.

Ἀγραπτα: Δεκαῆξι τροπιδωτὰ καὶ πέντε κυρτό-
πλευρα χεῖλη, ἑπτὰ λαβές, ἓνα τμήμα γάστρας, μία
γάστρα με τὸ στέλεχος καὶ τμήμα τῆς βάσης, δεκα-
επτὰ στελέχη καὶ δεκαῆξι βάσεις κυλίκων (οἱ 7 με
κεντρικὸ κοίλωμα). – Δεκαπέντε βάσεις λεκανι-
δίων. – Τμήμα ὧμου πίθου, με ἀνάγλυφη ταινία
ποῦ φέρει ἐντυπα διακοσμητικὰ κοιλώματα. Πλά-
τος ταινίας 42 χιλ., διάμετρος κοιλωμάτων 20 χιλ.,
πάχος τοιχώματος 14 χιλ. – Κάθετη κυλινδρική
λαβὴ με τμήμα ἐξώκυρτου χεῖλους καὶ τοιχώματος
μεγάλου πίθου ἀπὸ τραχὺ ἀμμόδη πηλό. Κάτω
ἀπὸ τὸ χεῖλος στενὴ ζώνη με κολλημένα κοῖλα δια-
κοσμητικὰ δισκάρια. Πλάτος χεῖλους 48 χιλ., διάμ.
λαβῆς 35 χιλ., πάχος τοιχώματος 16 χιλ., μήκος
λαβῆς 150 χιλ. – Κομμάτια δύο ἐπιπέδων πυθμέ-
νων μεγάλων ἀγγείων (πίθων;) πάχους 11 καὶ 15
χιλ. – Μία λαβὴ καὶ τρία τμήματα τοιχωμάτων
οἰκιακῶν ἀγγείων. – Δύο χεῖλη (τὸ ἓνα ἀπὸ χύτρα)
καὶ τέσσερα κομμάτια τοιχωμάτων μαγειρικῶν
ἀγγείων μαυρισμένα ἀπὸ τὴ φωτιά. – Μία βάση
καὶ δύο κομμάτια ἀπὸ χεῖλη χύτρας. – Βάση ἐπίπε-
δη καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος οἰκιακοῦ ἀγγείου
ἀπὸ τραχὺ κοκκινωπὸ πηλό, μαυρισμένο ἀπὸ τὴ
φωτιά. – Χεῖλος ἐλαφρὰ ἐξώκυρτο κρατηροειδοῦς
ἀπὸ κοκκινωπὸ τραχὺ πηλό. – Τμήμα κάθετης κυ-
λινδρικής λαβῆς με ὀπὴ ὀπτήσεως στήν κορυφὴ
ἀπὸ ὀρεκτὰ καθαρὸ κοκκινωπὸ πηλό.

Γραπτά: Δύο βάσεις κυλίκων, ἢ μία βαμμένη μαύ-
ρη, ἢ ἄλλη με ὁμόκεντρους κόκκινους δακτυλίους.
– Τμήματα κοιλιάς τεσσάρων μικρῶν ψευδοστό-
μων με διακόσμηση ἱμάντων μεταξὺ ταινιῶν. –
Στόμιο μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό.
Βαμμένο τὸ χεῖλος, στή ρίζα τοῦ στομίου δακτύ-
λιος. Διάμετρος στομίου 21 χιλ. – Τμήμα στομίου
μικροῦ ψευδοστόμου καμένο. Στή ρίζα βαμμένος
δακτύλιος. – Κάθετη κυλινδρική λαβὴ καὶ τμήμα
περίκυρτου χεῖλους πρόχου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό.
Στὴ ράχη τῆς λαβῆς καστανόμαυρη ταινία. Διάμε-
τρος λαβῆς 29 χιλ. – Στόμιο πρόχου με περίκυρτο
χεῖλος ἀπὸ τραχὺ πηλό. Στὸ χεῖλος μαυροκάστανι
ταινία. – Κορυφὴ κυλινδρικής λαβῆς ἀπὸ κίτρινο

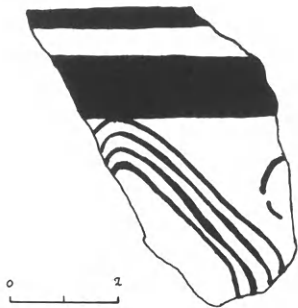
πηλό. Στὴ ράχη τῆς κυματοειδῆς γραμμῆ. – Τμήμα
τοιχώματος κυπέλλου ἀπὸ καθαρὸ κίτρινο πηλό.
Ἐξωτερικὰ τρεῖς κυματοειδεῖς κατακόρυφες πα-
ράλληλες γραμμὲς πάνω ἀπὸ ὀριζόντια ταινία, πα-
ραπλεύρως λοξὸς μίσχος σπείρας. – Κομμάτι ἀπὸ
τὸν ὧμο ἀγγείου με σωληνωτὴ προχοή, ἴσως ἀσκο-
ειδοῦς, ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλό με ὅμοιο ἀλείφωμα.
Γύρω στήν προχοή βαμμένοι δακτύλιοι, χαμηλότε-
ρα ὀριζόντια ταινία, ἀνάμεσά τους ἀκατάστατη
συνεχὴς σπείρα. – **Σκύφοι:** Τρία κομμάτια τοιχω-
μάτων ὀλόβαφα. – Ἐξὶ βαμμένα ἐσωτερικά. –
Ὅκτώ χεῖλη, τὰ δύο ὀλόβαφα. – Πέντε λαβές, ἢ μία
με ἐγκάρσιες πινελιές στή ράχη, ἄλλη βαμμένη στὶς
ρίζες καὶ στή ράχη. – Κομμάτι χεῖλους με τοίχωμα.
Λεπτὴ ταινία στὸ χεῖλος, πορφύρα κάπως λοξή
στὸ τοίχωμα. – Δύο χεῖλη βαμμένα στήν ἀκμή. Χα-
μηλότερα πορφύρες κατακόρυφες, ἢ μία με στικτὸ
κύκλο παραπλεύρως (εἰκ. 28). – Τοίχωμα με κατα-

Εἰκ. 28. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ
ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

κόρυφες πορφύρες ἐπάνω ἀπὸ δύο ταινίες. – Τοι-
χώματα διακοσμημένα με διάφορα θέματα: Πορ-
φύρες λοξές, σχεδὸν ὀριζόντιες. – Στήλη ἀμειβόν-
των. – Πορφύρα κατακόρυφη. – Ὅμοκεντροὶ κύ-
κλοι ἢ ἡμικύκλια (1 δεῖγμα). – Κατακόρυφες κυ-
ματοειδεῖς γραμμὲς (2). – Δέσμη ἑννέα καθέτων
γραμμῶν. – Στήλες καθέτων γραμμῶν πλασιωμέ-
νες με κροσσοπετάλια (3). – Στήλη τεθλασμένης με
διπλὸ περιθώριο. – Ἀνηρτημένα ἡμικύκλια ἀπὸ
τὴν ταινία τοῦ χεῖλους (1). – Ἐνάλληλοι καμπυλό-
γραμμοὶ ῥόμβοι με κύκλο παραπλεύρως (εἰκ. 29). –
Καμπύλες γραμμὲς (3). – Σπείρες (2). – Ζώνη ὀρ-
θίων πετάλων. – Στήλη με κυματοειδὴ διαγράμμι-

ση. – Όρθια σχηματοποιημένα άνθη (1). – Δέσμη καθέτων γραμμών με όμόκεντρα ήμικύκλια παρα-

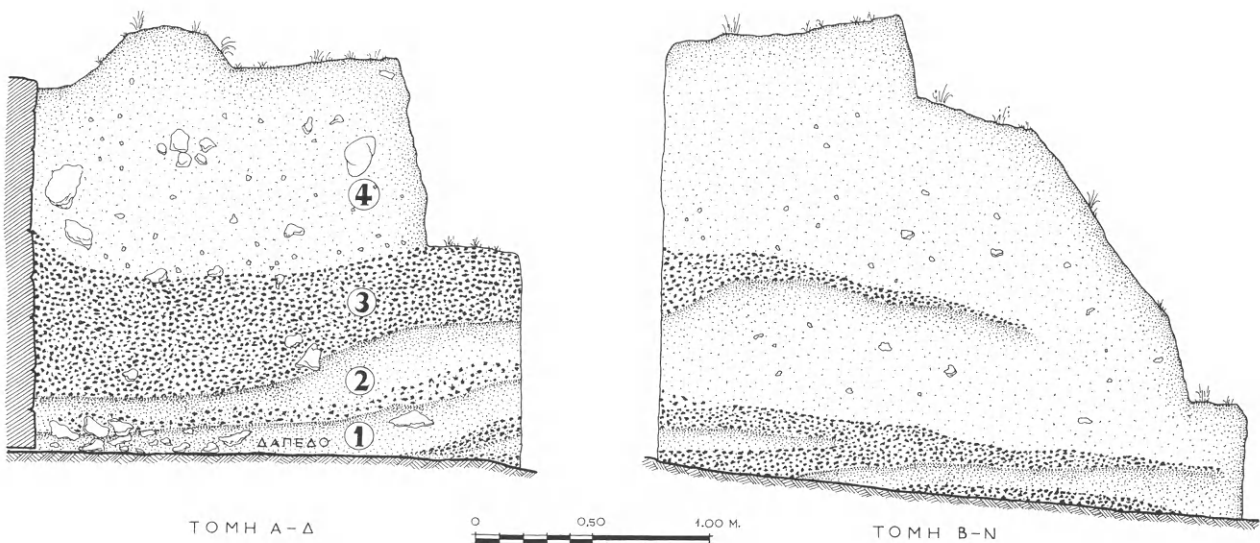

Εἰκ. 29. Τοίχωμα σκύφου από τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

πλεύρως. – Ἐξίτηλα δυσδιάκριτα θέματα (2). – Κορμός καὶ μέρος τοῦ στελέχους εἰδωλίου Φ. Χέρια σταυρωμένα ὁριζόντια στὸ στήθος. Λείπουν ὁ δεξιὸς ὤμος, τὸ κεφάλι καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος. Κυματιστὲς γραμμές, ὁριζόντιες στὸ στήθος, κατακόρυφες στὴ ράχη. – Κεφάλι καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ εἰδωλίου Ψ. Λείπουν οἱ ἄκρες τῶν χειρῶν. Μικρὰ πλαστικά στήθη. Στὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ μικρὸς πόλος, ἐπάνω κοῖλος. Πηλὸς κίτρινος, βαφὴ καστανοκόκκινη. Βαμμένη ἡ κορυφὴ τοῦ πόλου, στὸ πρόσωπο καὶ στὸν τράχηλο παχιές κάθετες γραμμές, στὸ ὕψος τῶν αὐτιῶν ταινία, ἄλλη στὸν λαιμό. Στὸ στήθος καὶ στὴ ράχη ἀκατάστατες κάθετες γραμμές. – Ἕνα πῆλινο κωνίδιο διάτρητο, καμένο.

Ὄταν ἡ ἀνασκαφὴ ἔφτασε σὲ βάθος περίπου 0,30 μ., στὸ πυκνότερο καὶ πραγματικὰ ἀπαραβίαστο τμῆμα τοῦ ἐπιχώματος, κόπηκε κοντὰ στὸ σημεῖο συναντήσεως τῶν δύο σκελῶν τοῦ μία δοκιμαστικὴ τομὴ ἐκτάσεως 1,30×1,30 μ. ὥς τὸ δάπεδο, γιὰ νὰ προσδιοριστεῖ καὶ νὰ μελετηθεῖ στὶς παρειές τῆς ἡ ἐνδεχόμενη στρωματογραφία.

Ξεχώρισαν τέσσερα ὄχι παντοῦ εὐδιάκριτα στρώματα ἀκανονίστου πάχους, τὸ ὁποῖο καμπυλώνεται καὶ μεταβάλλεται, κυρίως ἀδυνατίζοντας ἀπὸ Ν. πρὸς Β. καὶ ἀπὸ Δ. πρὸς Α. καὶ στὰ δύο σκέλη (πίν. 20: 37, σχ. 9). Τὰ στρώματα αὐτὰ διαφέρουν κάπως σὲ πυκνότητα καὶ χρῶμα. Γενικά τὸ χῶμα ἦταν καστανὸ καὶ σκληρὸ ἀνάμικτο μὲ ὄστρακα καὶ ὀστὰ

Σχέδιο 9. Δωμάτιο II 2, ἐπίχωμα, τομές.

ζώων. Λίγο επάνω από το δάπεδο υπήρχε μία στρώση καμένου σταχτερού χώματος, την οποία διαδεχόταν άλλη καστανόξανθη με χαλίκια, κομμάτια πύθων και βώλους από πλίθες που ξεχωρίζουν από το γέμισμα γιατί ήσαν πλασμένες με ασπρόχωμα.

Το ψηλότερο στρώμα, άμέσως κάτω από το επιφανειακό, πάχους 0,80-1 μ., που αριθμήθηκε **στρώμα 4**, ήταν γεμάτο χαλίκια και πέτρες αλλά και πολλή κεραμική.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 21: 38-39, 22: 40)

Όστρακα 4.800.

Όστρακα απροσδιόριστα άγραπτα 2.368.

Όστρακα απροσδιόριστα γραπτά 1.646.

Κομμάτια πύθων 139.

Άναγνωρίσιμα 946.

Ένα κομμάτι ΜΕ τεφροχρώμου μινυείου άγγείου.

Άγραπτα: Πενήντα όκτώ τροπιδωτά και πέντε κυρτόπλευρα χείλη, τριάντα τέσσερις λαβές, δεκαεννέα γάστρες, είκοσι όκτώ στελέχη και πενήντα τέσσερις βάσεις κυλίκων. – Είκοσι όκτώ βάσεις λεκανιδίων. – Κομμάτια μαγειρικών και γενικά οικιακής χρήσεως άγγείων από τραχείς κοκκινωπούς ή καστανούς άτελώς καθαρισμένους πηλούς, όλα μαυρισμένα από τη φωτιά, μερικά έντελώς καμένα: είκοσι όκτώ χείλη, είκοσι πέντε λαβές, είκοσι έπτά τμήματα τοιχώματων, δεκαόκτώ βάσεις, οί περισσότερες επίπεδες, μερικές δακτυλιόσχημες, έξι πόδια χυτροπόδων, μία λαβή με μέρος του τοιχώματος. – Κομμάτι από τον ώμο μεγάλου πύθου με ανάγλυφη ταινία πλάτους 95 χιλ. και πάχους 9-10 χιλ. διακοσμημένη με βαθιά αύλακωτή κυματοειδή γραμμή και κυκλικές κοιλότητες ανάμεσα στις καμπυλώσεις της. – Όμοιο από μικρότερο πύθο με ανάγλυφη ταινία πλάτους 85 χιλ. με αύλακωτή κυματοειδή γραμμή. – Όμοιο, με ταινία πλάτους 67 χιλ. με κυματοειδή γραμμή και ώσειδεις κοιλότητες ανάμεσα στις καμπυλώσεις της. Πάχος τοιχώματος 16-17 χιλ. – Όμοιο με ανάγλυφη ταινία πλάτους 45 χιλ. διακοσμημένη με διπλή σειρά κοιλοτήτων. Πάχος τοιχώματος 17 χιλ. – Τρεις λαβές με τμήματα περίκυρτων χειλέων πρόχων. – Μία λαβή πρόχου. – Μία κυλινδρική λαβή πρόχου, διαμ. 26 χιλ., με τρύπα όπτησεως στη ρίζα. – Στόμιο πρόχου με περίκυρτο χείλος. – Τρία χείλη πρόχων περίκυρτα. – Λαβή ταινιωτή πλάτους 40 χιλ. και πάχους 14 χιλ. με τρύπα όπτησεως διαμ. 15 χιλ. – Έξώκυρτο χείλος με άρχη ταινιωτής λαβής λεκανοειδούς. – Έξώκυρτο χείλος μεγάλου άνοιχτού

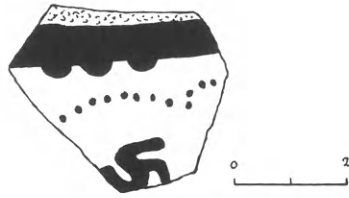
άγγείου πλάτους 21 χιλ. Πάχος τοιχώματος 8 χιλ. – Κάθετη λαβή με τρύπα όπτησεως στην κορυφή. – Τμήμα χείλους έξώκυρτο πολυ εύρυστόμου μεγάλου άγγείου καμένου.

Γραπτά: Τμήμα πλατιάς ταινιωτής λαβής ΜΕ άγγείου με άμαυρή διακόσμηση από πυκνές παράλληλες γραμμές στα περιθώρια συνδεδεμένες με έγκάρσιες. – Τμήμα ώμου και ή άρχη του στομίου μικρού ΥΕ ΙΙΑ άλαβαστροειδούς από κιτρινωπό πηλό. Στόν ώμο δύο παράπλευρα συμπαγή ήμικύκλια με συμπληρωματικό καμπυλόπλευρο τρίγωνο

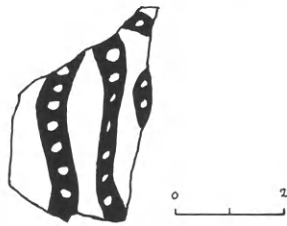
Εικ. 30. Όστρακο άλαβαστροειδούς από το στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο **II 2**.

μεταξύ τους (εικ. 30). – Κομμάτι από τον ώμο μικρού ΥΕ ΙΙΑ-Β άλαβαστροειδούς με την άρχη του στομίου. Πηλός λεπτός κίτρινος, αλείφωμα όμοιο, βαφή μαύρη. Ταινία στη συμβολή ώμου και στομίου από την όποία κρέμονται τρία συμπαγή πετάλια. Στόν ώμο στικτή καμπύλη γραμμή επάνω από τρισελή στρόβιλο (εικ. 31). – Μικρό κομμάτι πολυ λεπτού τοιχώματος ΥΕ ΙΙΑ-Β άγγείου από κοκκινόξανθο καλοψημένο πηλό με άραιή σπογγωτή διακόσμηση. – Όμοιο, πάχους 3 χιλ. από κοκκινωπό πολυ λεπτό πηλό, με κίτρινο αλείφωμα. Άραιή σπογγωτή διακόσμηση με καστανή βαφή (ΥΕ ΙΙΑ-Β). – Μικρό κομμάτι τοιχώματος άγγείου δια-

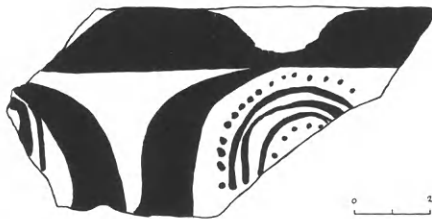
Εἰκ. 31. Ὑστρακο ἀλαβαστροειδοῦς ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

κοσμημένο με κόκκινη βαφή: πλόκαμοι χταποδιοῦ με πρόσθετα λευκά στίγματα (YE IIIA) (εἰκ. 32). –

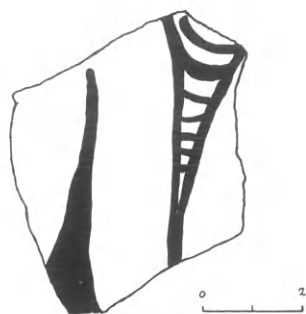
Εἰκ. 32. Ὑστρακο ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

Κομμάτι τοιχώματος κρατηρίσκου ἀπὸ καθαρό ροδόχρωμο πηλὸ με κίτρινο ἀλείφωμα. Πάχος τοιχώματος 6 χιλ. Βαμμένη με μαύρη ἐξίτηλη βαφή ὀριζόντια ταινία κάτω ἀπὸ πλάγιες περιστικτές οὐρές πορφυρῶν (YE IIIA2). – Κομμάτι ἀπὸ τὸ ἔντονα ἐξώκυρτο χεῖλος καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος YE IIIA2 κρατηροειδοῦς ἀγγείου. Πηλὸς λεπτὸς κοκκινόξανθος, ἀλείφωμα κίτρινωπό, βαφή μαύρη: Δύο συμπαγεῖς ἀντίνωτες γλωσσοειδεῖς καμπύλες πὺν πλαισιώνουν διπλά ἢ τριπλά περιστικτά ἡμικύκλια πλαισιωμένα με στικτές καμπύλες (εἰκ. 33). – Μία γάστρα βαμμένη ἐσωτερικὰ μαυροκάστανη, ἓνα στέλεχος βαμμένο καστανό, ἄλλο με πλατιά ταινία στὸν κορμό του, δύο βάσεις ὀλόβαφες καὶ ἕξι με ὁμόκεντρους δακτυλίους κυλίκων. –

Εἰκ. 33. Τοίχωμα κρατηροειδοῦς ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

Τρεῖς ὀριζόντιες ἀγκύλες λαβές βαμμένες στὴ ράχη. – Χεῖλος, τμήμα τοιχώματος καὶ ἀρχὴ κάθετης λαβῆς κυαθόσχημου ἀπὸ κίτρινωπό πηλὸ με ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένα κόκκινα τὸ χεῖλος καὶ τὰ περιθώρια τῆς λαβῆς. Χαμηλότερα ὄρθια ἀγκιστρα. – Ἀγκύλη ὀριζόντια λαβὴ βαμμένη στὴ ράχη καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος κρατηρίσκου. – Τμήμα ὁμοίας. – Χεῖλος βαμμένο με κόκκινη βαφή καὶ πλατιά ταινιωτὴ λαβὴ μεγάλου εὐρυστόμου ἀγγείου. – Μικρότατη ὀριζόντια ἀγκύλη λαβὴ ἀλαβαστροειδοῦς ἀπὸ κίτρινο πηλὸ, βαμμένη μαυροκάστανη. – Λαβὴ ἀπὸ λεπτὸ κοκκινόξανθο πηλὸ με κίτρινωπό ἀλείφωμα. Στὸ μῆκος τῆς κόκκινης γραμμῆς. – Ρίζα ταινιωτῆς πλατιάς λαβῆς πλάτους 26 χιλ. Κατὰ μῆκος τῆς μιᾶς πλευρᾶς ταινία. – Περίκυρτο χεῖλος πρόχου βαμμένο μαῦρο. – Ὅμοιο, ἐπίσης μαῦρο. – Ὅμοιο με ἔχνη κόκκινης βαφῆς. – Ὅμοιο. – Λαμὸς μεγάλης πρόχου με ρίζα τῆς λαβῆς στὸ χεῖλος. Πηλὸς κοκκινωπός. Στὴ γένεση τοῦ λαμοῦ κόκκινη ταινία. – Ὁκτὼ λαμοὶ πρόχων με περίκυρτα χεῖλη. Βαμμένα τὰ χεῖλη μαῦρα ἢ κόκκινα, στὶς γενέσεις τῶν λαμῶν ταινίες. – Στόμιο πρόχου, βαμμένο τὸ περίκυρτο χεῖλος. – Λαβὴ κάθετη πρόχου ἀπὸ κοκκινωπό πηλὸ με λευκὸ ἀλείφωμα. Βαμμένα τὰ περιθώρια μαῦρα με πυκνὴ διαγράμμιση. – Λαβὴ πρόχου με μαύρη κυματοειδὴ γραμμὴ στὴ ράχη. – Ὅμοια, βαμμένα στὴ ράχη. – Δύο τμήματα λαβῶν πρόχων, στὶς ρίζες δακτύλιοι, στὶς ράχες ταινίες. – Τμήμα τοιχώματος πρόχου ἀπὸ καστανόκοκκινω πηλὸ με κίτρινο ἀλείφωμα, διακοσμημένο με καστανὲς ταινίες. – Ὅμοιο, διακοσμημένο με τρεῖς ταινίες. Σὲ ἓνα σημεῖο ὁπὴ γιὰ ἔλασμα συγκολλήσεως διαμ. 4 χιλ. – Τμήμα τοιχώματος κρατήρα με δύο ὀριζόντιες ἀγκύλες λαβές. Βαμμένες οἱ ρίζες καὶ οἱ ράχες τῶν λαβῶν. Στὸ τοίχωμα ταινίες, ψηλότερα στενὴ στήλη τεθλασμένης. – Τμήμα στομίου μεγάλου εὐρυστόμου ἀγγείου, πιθανότατα κρατήρα. Πηλὸς κοκκινόξανθος καθαρός, ὅχι πολὺ καλὰ ψημένος. Χεῖλος ὀριζόντιο ἐξώκυρτο. Στόμιο βαμμένο με ἀκατάστατες πινελιὲς ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ. – Ρίζα τῆς λαβῆς καὶ τμήμα τοιχώματος μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου, ἴσως κρατήρα. Πηλὸς κοκκινόξανθος, κίτρινο ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα τῆς λαβῆς με μαυροκάστανη βαφή θύσανος, παραπλεύρως κάθετη γραμμὴ. – Ὅμοιο, ἀπὸ τραχὺ κοκκινόξανθο πηλὸ με ἄσπρο ἀλείφωμα. Με μαύρη βαφή δύο ἀντίστροφα κατακόρυφα σφηνοειδῆ σχήματα (οὐρές πορφυρῶν), τὸ ἓνα διάγραμμα, τὸ ἄλλο βαμμένο συμπαγές (εἰκ. 34). – Τρεῖς ὀριζόν-

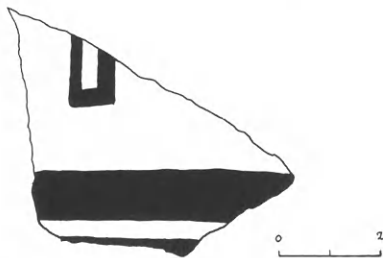

Εἰκ. 34. Τοίχωμα κρατηροειδοῦς ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

τιες ἀγκύλες λαβές κρατήρων, βαμμένες στὶς ρίζες καὶ στὶς ράχες. – Τμῆμα τοιχώματος κρατήρα, ἐσωτερικὰ βαμμένο, ἐξωτερικὰ διακοσμημένο μὲ πλατιῆς παράλληλες ταινίες. – Χεῖλος ἐξώκυρτο κρατήρα μὲ τμῆμα τοῦ τοιχώματος. Πηλὸς κιτρινωπός, ἀλείφωμα ὁμοιο, βαφὴ καστανὴ ἐξίτηλη. Βαμμένες οἱ ἀκμὲς τοῦ χείλους, χαμηλότερα πλατιά ταινία, στὴ ζώνη τῶν λαβῶν στήλη μὲ διπλὸ περιθώριο ἐγκάρσια διαγραμμισμένη. – Ἐξώκυρτο χεῖλος καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος κρατήρα ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ κίτρινο ἀλείφωμα. Βαμμένα μαυροκάστανά τὸ χεῖλος καὶ ταινία χαμηλότερα ἐξωτερικὰ. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν πλατιά μετόπη κυματοειδῶν ὀριζοντίων γραμμῶν μὲ ἐξαπλὸ περιθώριο (ἢ μία γραμμὴ ξέφυγε λοξά) μὲ κροσσοπετάλια ἐξωτερικὰ. – Τρία ὄστρακα κρατήρων μὲ διακόσμηση ταινιῶν, καμένα. – Τμῆμα ἐξωκύρτου χείλους στενοῦ ὀριζοντίου εὐρυστόμου ἀγγείου, ἴσως κρατήρα. Πηλὸς κιτρινωπός, ἀλείφωμα ὁμοιο, βαφὴ μαυροκάσταν. Βαμμένη ἡ ἀκμὴ τοῦ χείλους, ἐσωτερικὰ δακτύλιος, ἐξωτερικὰ ταινία. – Τμῆμα τοιχώματος κρατηροειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ κίτρινο ἀλείφωμα. Βαφὴ μαύρη ἐξίτηλη. Ἐπάνω ἀπὸ δύο πλατιῆς ὀριζόντιες ταινίες πυκνὲς κατακόρυφες κυματοειδεῖς γραμμές. – Χεῖλος ἐξώκυρτο κρατήρα βαμμένο ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ὅπου ἡ ταινία παίρνει μορφή κυματοειδή. – Τρία κομμάτια κρατήρα ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ κοκκινόξανθο ἀλείφωμα. Χεῖλος ἐξώκυρτο μὲ βαμμένη καστανόπορτοκαλιὰ τὴν ὀριζόντια ἐπιφάνειά του. Κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος πλατιά ταινία. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν ἀντιθετικὲς ἀγκυλόμισχες σπείρες. – Τμῆμα ἀπὸ τὴ γάστρα κρατήρα, ἐσωτερικὰ βαμμένο, ἐξωτερικὰ διακοσμημένο μὲ πλατιῆς ταινίες. – Τμῆμα τοιχώματος κρατήρα. Ἐξωτερικὰ δύο πλα-

τιῆς ταινίες κάτω ἀπὸ κατακόρυφες στήλες τεθλασμένης μὲ μονὸ καὶ διπλὸ περιθώριο. – Κομμάτια ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος μεγάλου σκύφου ἢ κρατηρίσκου. Χεῖλος ἔντονα ἐξώκυρτο, ὀριζόντιο. Πηλὸς κοκκινωπός, ἀλείφωμα κίτρινο. Βαφὴ μαυροκάσταν. Βαμμένο τὸ χεῖλος. Ἐξωτερικὰ ταινία κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος, χαμηλὰ τρεῖς ὁμοιες ἐπάλληλες. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν στήλη κατακόρυφης τεθλασμένης μὲ διπλὸ περιθώριο. Πάχος τοιχώματος 4 χιλ. – Μία λαβὴ καὶ τέσσερα κομμάτια κρατηρίσκου, ἀπὸ τραχὺ ἀμμόδη πηλὸ, μὲ πρασινωπὸ ἀλείφωμα. Βαφὴ καστανή. Βαμμένες οἱ ρίζες καὶ οἱ ράχες τῆς λαβῆς, στὴ γάστρα δύο ὀριζόντιες ταινίες. – Δύο συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ τὴν κοιλιά μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ ἀνοιχτὸ ἐδαφόχρωμο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Μὲ καστανὴ βαφὴ ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – “Ὅμοιο, μὲ τὴν ἴδια διακόσμηση. – “Ὅμοιο. – “Ὅμοιο, ἀπὸ τὸν ὅμοιο τοῦ ἀγγείου. – Στέλεχος καὶ δίσκος μικροῦ ψευδοστόμου μὲ τίς κορυφές τῶν λαβῶν, ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Βαμμένα καστανὰ δακτύλιος στὴ ρίζα τοῦ στελέχους, οἱ λαβές μὲ ἐξηρημένο τρίγωνο στὴν κορυφή, στὸν δίσκο ὁμόκεντροι κύκλοι μὲ συμπαγὴ κύκλο στὸ κέντρο. – Τμῆμα τοῦ ὅμοιο μικροῦ ψευδοστόμου. Ἰμάντες μεταξὺ ταινιῶν ἐπάνω ἀπὸ ζώνη ἀμβόντων κατὰ σειρά. – Τμῆμα ἀπὸ τὸν ὅμοιο μικροῦ ψευδοστόμου ποὺ σώζει στίγματα ἀπὸ τὴν περιστῆξη διακοσμητικοῦ θέματος, πιθανότατα ἄνθους. – “Ὅμοιο, μὲ στίγματα καὶ λεπτὲς γραμμές. – Δίσκος πλατὺς καὶ ἐπίπεδος, ἐλαφρότατα κοίλος καὶ τμῆμα τῆς μιᾶς λαβῆς μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ κοκκινωπὸ, ἀτελῶς ψημένο πηλὸ. Στὸν δίσκο μὲ κόκκινο-πορτοκαλιὰ βαφὴ πέντε ὁμόκεντροι κύκλοι μὲ συμπαγὴ κύκλο στὸ κέντρο, στὴ λαβὴ βαμμένη ἡ ράχη μὲ ἐξηρημένο τρίγωνο στὴν κορυφή. – Τμῆμα στομίου μικροῦ ψευδοστόμου μὲ δακτύλιο γύρω ἀπὸ τὴ ρίζα, καμένο. – Κομμάτι βάσης κυπέλλου. Πηλὸς κοκκινόξανθος, ἀλείφωμα κιτρινωπὸ. Γύρω στὴ βάση πλατιά ταινία. – “Ὅμοιο διακοσμημένο μὲ δύο ταινίες, στὶς ὁποῖες καταλήγει λεπτὴ κατακόρυφη γραμμὴ. – Τμῆμα ἀπὸ τὴν περίμετρο στρογγυλοῦ πώματος. Πηλὸς λεπτὸς ἐδαφόχρωμος, ἀλείφωμα κίτρινο. Ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ πυκνοὶ λεπτοὶ ὁμόκεντροι κύκλοι. – Κομμάτι ὅμοιο σταμνίσκου. Πηλὸς κιτρινωπός, βαφὴ καστανή. Διακοσμημένο μὲ στενὴ ὀριζόντια ζώνη ἀνηρημένων κροσσοπεταλίων μεταξὺ ταινιῶν. – Λαβὴ πλατιά ταινιωτὴ κατακόρυφη καὶ τὸ ἀντίστοιχο τμῆμα τοῦ τοιχώματος κυματοειδοῦς

άγγειου. Πηλός λεπτός, καθαρός, κιτρινωπός, επιφάνεια στυλπνή, βαφή μαύρη. Βαμμένα τὰ περιθώρια τῆς λαβῆς. Ἐσωτερικά στοῦ τοίχωμα, κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος, δακτύλιος, καὶ ἄλλος ἓνας χαμηλότερα. Ἐξωτερικά πλατιά ταινία κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος, ἄλλη κάτω ἀπὸ τὴ λαβή. – Στόμιο χωνοειδές ἐξωστροφο προχοϊδίου. Βαμμένο τὸ χεῖλος καὶ πλατιά ταινία στὸν λαιμό. – Κομμάτια μικρῶν ἀγγείων καμμένα. – Τμῆμα τοιχώματος ἀγγείου γενικῶν διαστάσεων 34×25 χιλ. καὶ πάχους 9 χιλ. Πηλός καστανόξανθος ἀμμόδης, ἀλείφωμα ἄσπρο. Βαφή μαύρη. Διακοσμημένο μὲ πυκνοὺς στικτοὺς κύκλους. – Τμῆμα τοιχώματος, πάχους 4 χιλ., καὶ κατακόρυφης ταινωτῆς λαβῆς ἀνοιχτοῦ σκυφοειδοῦς ἀγγείου. Βαμμένη ἡ ράχη τῆς λαβῆς. Δίπλα στὴ ρίζα τῆς ἵχνης καμπύλων γραμμῶν, ἴσως σπείρα. – Κομμάτι μεγάλου ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ ξανθοκάστανο πηλὸ μὲ ἀραιὸ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαφή καστανή. Πάνω ἀπὸ δύο ὀριζόντιες ταινίες ἡ ἄκρη κοσμήματος σὲ σχῆμα ἀνεστραμμένου Π, ἴσως συλλαβόγραμμα (εἰκ. 35). – Τμῆμα ἀπὸ τὴ γά-

Εἰκ. 35. Ὅστρακο ἀπὸ τὸ στρωῶμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στοῦ δωματίου II 2.

στρα μικροῦ ἀγγείου (σκύφου;) καμένο γκριζο. – Σκύφοι: Ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ τρεῖς ἑκατοντάδες ὅστρακα (101 χεῖλη, 78 λαβές, 129 τοιχώματα, 1 βάση) κατασκευασμένα ἀπὸ κιτρινωποὺς, κοκκινωποὺς καὶ κοκκινόξανθους πηλοὺς. Σὲ ἓνα δείγμα χρησιμοποιήθηκε πηλὸς πρασινωπός. Τὸ ἀλείφωμα ποὺ καλύπτει τοὺς πηλοὺς εἶναι κατὰ κανόνα κιτρινωπό. Ἦσαν διακοσμημένοι μὲ μαύρη, μαυροκάστανη, καστανή ἢ κόκκινη βαφή, ἡ ἀπόχρωση τῆς ὁποίας ἦταν ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς πυκνότητάς της καί, κατὰ δεύτερο λόγο, τοῦ χρόνου τῆς ὀπτήσεως τοῦ ἀγγείου. Εἴκοσι τρία δείγματα ἦσαν ὁλόβαφα. Ἀλλὰ 86 εἶχαν βαμμένη τὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια. Τὰ ὑπόλοιπα ἐμφανίζουν ἐσωτερικοὺς δακτυλίους (2) ἢ εἶναι ἐσωτερικὰ ἄβαφα. Ὅσα δὲν εἶναι ὁλόβαφα ἔχουν λεπτές (τὰ

περισσότερα) ἢ πλατιές ταινίες στὰ χεῖλη, ὑπάρχουν ὅμως καὶ 7 χεῖλη στικτά. Οἱ λαβές εἶναι βαμμένες στὶς ρίζες καὶ στὶς ράχες. Πλατιές ταινίες μονές ἢ διπλές ὀρίζουν πρὸς τὰ κάτω τὴ ζώνη τῶν λαβῶν, ποὺ εἶναι τὸ κύριο διακοσμητικὸ πεδίο στοῦ ὁποῖο ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ πολλά καὶ ποικίλα θέματα κατὰ διαφόρους συνδυασμοὺς καὶ κατὰ τοὺς γνωστοὺς βασικοὺς τρόπους διακοσμήσεως, τὸν ἀραιὸ (Α) καὶ τὸν μεστό (Β). Στὸν πρῶτο ἀνήκει τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν δειγμάτων (111 ἀπὸ τὰ 128 τοιχώματα), ὑπάρχουν ὅμως καὶ λίγα (17) τοῦ δευτέρου. Ἀραιὸς τρόπος: Σπείρες, μεμονωμένες, τρέχουσες (25 δείγματα) ἢ ἀγκυλόμισχες (5) (εἰκ. 36).

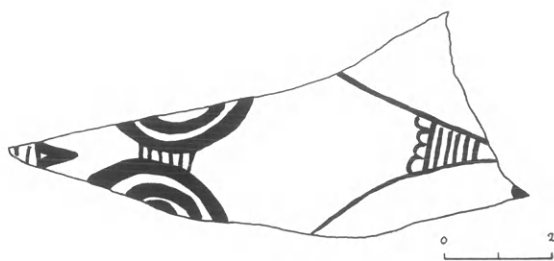
Εἰκ. 36. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρωῶμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στοῦ δωματίου II 2.

– Ὅριζόντια τεθλασμένη (3). – Συμπεπλεγμένα πέταλα (1). – Κυματοειδείς γραμμές (3). – Ζώνη ἀμβιβόντων (1). – Κομμένος πλοχμός (1). – Περίστικτος ὄρμος (1). – Φολίδες (4). – Περίστικτοι κύκλοι (1). – Διάγραμμα ρόμβος μεταξὺ ἀντιμέτωπων ἀνηρτημένων σπειρῶν (εἰκ. 37). – Ζεύγη ἀντιμέτωπων

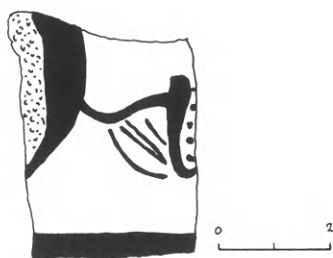
Εἰκ. 37. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρωῶμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στοῦ δωματίου II 2.

σπειρῶν μὲ μίσχους συγκλίνοντες σὲ γωνία. Οἱ σπείρες καὶ οἱ γωνίες συναντήσεως τῶν μίσχων συνδέονται μὲ διαγράμμιση (1) (εἰκ. 38). – Τετραπλὸ καμπυλόγραμμα δικτυωτὸ (tricuspid arch) μὲ παραπληρωματικοὺς κύκλους (2). – Στῆλη ὀριζοντίων κυματοειδῶν γραμμῶν μὲ τριπλὸ περιθώριο (1). – Στῆλες ἀντιμέτωπων κροσσοπεταλίων (6). – Ἀντιμέτωπα πέταλα (2). – Στῆλες πλαισιωμένης κάθετης τεθλασμένης (10). – Στῆλες μὲ πυκνὴ δια-

Εἰκ. 38. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

γράμμιση καὶ μονό, διπλὸ ἢ πολλαπλὸ περιθώριο (4). – Στήλες πλαισιωμένων ἀμειβόντων (6). – Στήλες ἐπαλλήλων διαγράμμων ρόμβων (3). – Κατακόρυφη γραμμὴ πλαισιωμένη ἀπὸ κροσσοπετάλια (1). – Ὁμόκεντροι κύκλοι (1). – Στήλη διαγράμμων ρόμβων μὲ ἀντίστοιχο γωνιῶδες περίγραμμα (1). – Στήλη καθέτων γραμμῶν πλαισιωμένη ἀπὸ κροσσοπετάλια καὶ ἀπὸ τὸν μίσχο ἀνηρημένης σπείρας (1). – Ὁριζόντια πορφύρα (σώζεται ἢ κορυφῇ) πάνω ἀπὸ ταινία ποὺ καταλήγει στὴν πινελιά ποὺ περιβάλλει τὴ ρίζα τῆς λαβῆς (ΥΕ IIIA2) (εἰκ. 39). – Κατακόρυφες πορφύρες (8). – Πέταλα μὲ γλωσσίδιο (εἰκ. 40). – Στήλες μὲ κυματοειδὴ δια-

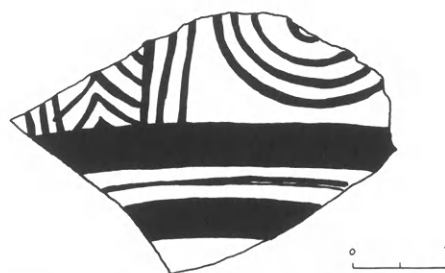
Εἰκ. 39. ΥΕ IIIA2 ὄστρακο ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

Εἰκ. 40. Ὅστρακο ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

γράμμιση (2). – Στήλη ἀντιρρόπων πετάλων (1). – Στήλη ἀμειβόντων πλαισιωμένη ἀπὸ σπείρες καὶ ἀπὸ σχηματοποιημένο ἄνθος (1). – Κάθετη κυμα-

τοιδὴς γραμμὴ (1). – Λοξὴ διαγράμμιση (1). – Στήλες σχηματοποιημένων ἀνθέων μὲ τετραπλὸ περιθώριο (2). – Μεστὸς τρόπος: Μετόπες ἀντινῶτων ἡμικυκλίων (10). – Ὅμοιες πλαισιωμένες ἀπὸ στήλες 7-9 καθέτων γραμμῶν (5). – Πλατιὲς πλαισιωμένες μετόπες πυκνῶν κυματοειδῶν γραμμῶν (2). – Στήλη ἀμειβόντων μὲ τριπλὸ περιθώριο πλαισιωμένη ἀπὸ σπείρες (εἰκ. 41). – Τμῆμα χεῖλους μὲ λεπτὴ ταινία, χαμηλότερα κακοσχεδιασμένο ἄνθος

Εἰκ. 41. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

Εἰκ. 42. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 4 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

μὲ στικτὸ ἀνθήρα (εἰκ. 42). – Δυσδιάκριτα θέματα (7). – Πόδι εἰδωλίου ζώου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ κίτρινο ἀλείφωμα. Στὸ μῆκος του βαμμένες δύο κόκκινες γραμμές. – Κορμὸς εἰδωλίου Ψ μὲ ἀνάγλυφα στήθη. Λεῖπει τὸ κεφάλι, τὰ χέρια καὶ τὸ κάτω μέρος. Βαφὴ καστανοκόκκινη. Στὸν τράχηλο καὶ στὴ ράχη πλεξίδα μὲ ἐγκάρσια πυκνὴ διαγράμμιση. Στὸν κορμὸ πυκνὲς κυματιστὲς κάθετες γραμμές. – Μικρὸ κεφάλι γυναικείου εἰδωλίου. Σώζεται τὸ πρόσωπο, ἡ ἀρχὴ τοῦ πόλου καὶ μέρος τοῦ λαιμοῦ. Στὸν τράχηλο πλεξίδα. Πηλὸς κιτρινωπός, ἀλείφωμα ὁμοιο, βαφὴ μαυροκόκκινη. Κοκκίδες στὴ θέση τῶν ματιῶν, βαμμένη ἡ ράχη τῆς μύτης, κροσσωτὰ μαλλιά κάτω ἀπὸ τὸν πόλο, στὴν πλεξίδα ἐγκάρσιες γραμμές, στὸν λαιμὸ λεπτὴ ταινία. – Μικροσκοπικὸ εἰδῶλιο Ψ σπασμένο στὸ μέτωπο.

Στὸ κεφάλι πλατὺς χωνοειδὴς πόλος, πλαστικά στήθη, κυλινδρικό στέλεχος με πλανυόμενη βάση. Πηλὸς κίτρινος, ἀλείφωμα ὁμοιο, βαφὴ κόκκινη. Βαμμένος ὁ πόλος, στὰ μάτια κοκκίδες, στὸν κορμὸ πυκνὲς κάθετες γραμμὲς, κατὰ μῆκος τοῦ στελέχους μία κυματιστὴ γραμμὴ ἔμπρὸς καὶ μία πίσω. – Κομμάτι ἀπὸ τὸ κυλινδρικό στέλεχος εἰδωλίου ποὺ πλαταίνει ἐπάνω καὶ κάτω. Βαφὴ καστανή. Διάκοσμος με λοξὲς κάθετες γραμμὲς. – Κορμὸς εἰδωλίου Ψ. Λεῖπει τὸ ἓνα χέρι. Στὴ ράχη κάτω ἀπὸ τὸν λαμὸ πλαστικὴ πλεξίδα. Στήθη δηλωμένα πλαστικά, τοποθετημένα ἀσύμμετρα. Πηλὸς κοκκινόξανθος, ἀλείφωμα κιτρινωπό. Βαφὴ κόκκινη-πορτοκαλιά. Βαμμένη ταινία στὸν λαμὸ καὶ στὴ μέση. Στὸν κορμὸ λοξὲς πυκνὲς κάθετες γραμμὲς.

Κάτω ἀπὸ τὸν κορμὸ, στὸ στέλεχος, τρεῖς κάθετες γραμμὲς. – Μικρὸ κεφάλι εἰδωλίου Φ ἐπίπεδο ἐπάνω με μέρος τοῦ ὧμου, μάτια δηλωμένα πλαστικά καὶ με βαφὴ. Πηλὸς κοκκινόξανθος, ἀλείφωμα ὁμοιο, βαφὴ κόκκινη. Βαμμένα τὰ μάτια, στὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ σταυρός, ἡ ράχη τῆς μύτης ὡς τὸ σαγόνι. Στὸν λαμὸ, τὸν τράχηλο καὶ τὸ σῶμα κάθετες κυματιστὲς γραμμὲς.

Μέρος τῆς πλάκας καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κάθετης πλευρᾶς στρωτήρα. Πηλὸς τραχὺς ἀκαθάριστος κίτρινος. Ἡ κάτω ἐπιφάνεια ἀνώμαλη, ἡ ἐπάνω λειασμένη προσεκτικά. Πάχος πλάκας 20 χιλ., πλευρᾶς 16 χιλ. – Κομμάτι λεπίδας ὀψιανοῦ τριγωνικῆς διατομῆς. Σωζόμενο μῆκος 24 χιλ., πλάτος 10 χιλ.

Τὸ ἐπόμενο πρὸς τὰ κάτω, τὸ **στρώμα 3**, πάχους 0,50-0,10 μ., περιεῖχε ἀρκετὴ στάχτη, μικρὲς πέτρες καὶ ἐλάχιστα μικρότατα κομμάτια καμένο ξύλο, καθὼς καὶ ὅσὰ ζῶν καὶ πολλὰ ὅστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 22: 41, 23: 42-43)

Ὅστρακα 2.983.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 1.166.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα γραπτά 1.094.

Κομμάτια πίθων 44.

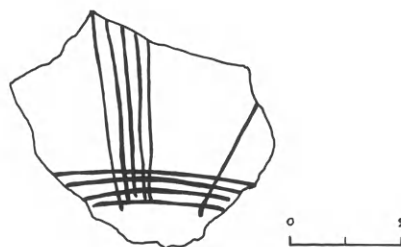
Ἀναγνωρίσιμα 723.

Ἄγραπτα: Ὅστρακα πάχους 8 χιλ. ἀπὸ τὸ τοίχωμα ΠΕ χειροποίητου ἀγγείου ἀπροσδιορίστου σχήματος ἀπὸ τραχὺ ἀμμόδη πηλὸ, καμένο μαῦρο. Ἐξωτερικὰ πλαστικὴ ταινία με πυκνὰ παρὰλληλα χαράγματα.

Δεκαεπτὰ τροπιδωτὰ καὶ τρία κυρτόπλευρα χεῖλη, δώδεκα λαβές, πέντε γάστρες, σαράντα τέσσερα στελέχη καὶ εἴκοσι ὀκτὼ βάσεις κυλίκων. – Εἴκοσι ἕξι βάσεις λεκανιδίων. – Ἑκατὸν δύο τμήματα οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχεῖς ἀκαθάριστους ἀμμόδεις πηλοῦς, κοκκινωπούς, ροδόχρωμους ἢ μαυροκόκκινους. Τὰ περισσότερα ἐκτεθειμένα στὴ φωτιά, τὰ εἴκοσι ἑννέα καμένα: Χεῖλη κυλινδρικά (11 δείγματα), ἐξώστροφα ἢ ἐξώκυρτα (15), λαβές κάθετες κυλινδρικές ἢ ταινιωτές (24), ὀριζόντιες ἀγκύλες (10), τοιχώματα (12), πυθμένας με βάση (1), βάσεις δισκοειδεῖς (20), ἐπίπεδες (6), πόδια χυτροπόδων (2) καὶ μία ταινιωτὴ λαβὴ με ὀπὴ ἀναρτήσεως. – **Πρόχοι:** Χεῖλη περίκυρτα (12), λαβές κά-

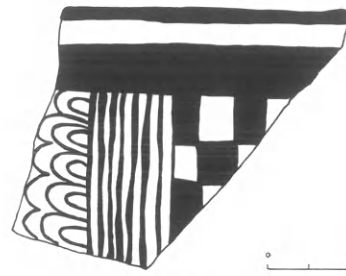
θετες κυλινδρικές (6), ἓνα κομμάτι ὧμου καὶ ἓνα ἀπὸ τοίχωμα. – Τρεῖς δισκοειδεῖς βάσεις. – Δύο βάσεις δακτυλιόσχημες. – Ὅστρακο καμένο γκριζο. – Τμήμα ἀπὸ τὸν πυθμένα καὶ τὴν ἀρχὴ ἐπίπεδης βάσης μεγάλου πιθοειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ πηλὸ. – Τμήμα ἀπὸ τὸν ὧμο πίθου με ἀνάγλυφη διακοσμητικὴ ταινία πλάτους 36 χιλ., ποὺ φέρει κάθετες ἐγγράφατες γραμμὲς.

Γραπτά: Κομμάτι ἀπὸ τὴ γάστρα κύλικος με στήλη πέντε καθέτων γραμμῶν καὶ μονὴ οὐρὰ πορφύρας ὀριζόμενα κάτω ἀπὸ τέσσερις ἱμάντες (εἰκ. 43). – Δύο λαβές κυλίκων, βαμμένες. – Στέλεχος κύλικος

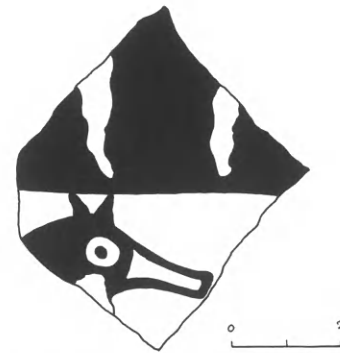
Εἰκ. 43. Γάστρα κύλικος ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

όλόβαφο κόκκινο. – Τρεις ολόβαφες βάσεις κύλικος. – Δύο βάσεις κύλικος με καστανούς όμοκεντρους δακτυλίους. – Όμοια, με μαύρους δακτυλίους. – Στέλεχος κύλικος με δέκα λεπτές κάθετες γραμμές στο μήκος του (οὐρές πορφυρῶν;), χαμηλά ἔξι ὀριζόντιοι ἱμάντες καὶ μία πλατιά ταινία. – Κυλινδρική λαβή πρόχου ἀπὸ κοκκινωπὸ τραχὺ πηλὸ με κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Στὴ ράχη κοκκινόμαυρη κυματοειδὴς γραμμὴ, κάτω ἀπὸ τὴ λαβὴ ταινία. – Ἐξι κομμάτια ἀπὸ περίκυρτα χεῖλη πρόχων βαμμένα στὴν ἀκμή τους. – Τμῆμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα προχοειδοῦς ἀγγείου, καμένο, με πλατιά ὀριζόντια ταινία. – Μία ὀριζόντια ἀγκύλη καὶ δύο κάθετες λαβὲς οἰκιακῶν ἀγγείων βαμμένες στὶς ράχες. – Τρεῖς κάθετες λαβὲς πρόχων με δακτύλιο βαμμένο στὴ ρίζα τους καὶ κυματοειδὴ ταινία στὴ ράχη. – Τμῆμα ὅμου πρόχου με ἵχνος καστανῆς ταινίας στὴ γένεση τοῦ λαιμοῦ. – Ἐξι περίκυρτα χεῖλη πρόχων βαμμένα μαῦρα καὶ καστανά. – Τέσσερις κάθετες λαβὲς πρόχων βαμμένες στὴ ράχη. – Λαβὴ κάθετη πρόχου με κυματοειδὴ γραμμὴ στὴ ράχη. – Στόμιο πρόχου με περίκυρτο χεῖλος. Μαῦρες ταινίες στὸ χεῖλος καὶ στὸν λαιμό. – Δύο κομμάτια τοιχωμάτων οἰκιακῶν ἀγγείων διακοσμημένα με ὀριζόντιες ταινίες καὶ ἓνα πού φέρει κατακόρυφη πλασιωμένη στήλη τεθλασμένης. – Λαβὴ ὀριζόντια ἀγκύλη κρατήρα ἀπὸ κίτρινο πηλὸ καὶ ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένα καστανά ἢ ρίζα καὶ ἢ ράχη, χαμηλότερα ταινία. – Ἐξι δακτυλιόσχημες καὶ μία ψηλὴ κωνικὴ βάση μεγάλων ἀγγείων, με ταινίες στὴ συμβολὴ με τὸ τοίχωμα. – Δύο κάθετες λαβὲς, βαμμένες, στὴ ράχη. – Ἐξι κομμάτια τοιχωμάτων μεγάλων ἀγγείων, τὰ τέσσερα με ταινίες. Τὰ δύο σώζουν τὴν ἀρχὴ στηλῶν ἀπὸ κάθετες γραμμές, τὸ ἓνα γραμμὴ με τριπλὸ κροσσωτὸ περιθώριο. – Χεῖλος ὅμοιου ἀγγείου με ταινία ἐξωτερικὰ καὶ βαμμένο μέσα. – Όμοιο, βαμμένο ἐσωτερικὰ. Στὸ τοίχωμα ταινία κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος ἀπὸ τὴν ὁποία κρέμεται στήλη ὀκτὼ λεπτῶν καθέτων γραμμῶν πού ὀρίζεται ἀριστερὰ ἀπὸ τριπλὸ κροσσωτὸ κόσμημα καὶ δεξιὰ ἀπὸ ἀβακωτὸ θέμα (εἰκ. 44). – Τμῆμα ἀπὸ τὸν ὅμο ἀλαβαστροειδοῦς ἢ σταμνίσκου, πού σώζει καὶ τὶς ρίζες ὀριζόντιας ἀγκύλης λαβῆς περιβαλλόμενες ἀπὸ καστανόμαυρες πινελιές. Μεταξὺ δύο ταινιῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἢ κάτω ἔχει σειρὰ ἀπὸ κροσσοπετάλια, ὀρθὸ φοιδωτὸ τρίγωνο. – Τμῆμα ἐπίπεδο, μικρὸ ἀπὸ τὸ τοίχωμα μικροῦ ἀγγείου. Πηλὸς λεπτὸς ξανθορόδιος. Σώζει καστανοπορτοκαλιὰ ταινία ἐπάνω ἀπὸ

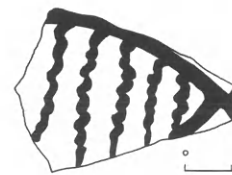
Εἰκ. 44. Τοίχωμα μεγάλου ἀγγείου ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

περίστικτα ὀμόκεντρα ἡμικύκλια. – Κομμάτι κρατήρα ἀπὸ τραχὺ πηλὸ με κοκκινόξανθο ἀλείφωμα. Ἐσωτερικὰ πλατὺς κόκκινος δακτύλιος. Ἐξωτερικὰ πολὺ πλατιά ταινία με ἐξηρημένες δύο παράλληλες μακρόστενες ἐπιφάνειες με ἀνώμαλο περιγύγραμμα (πόδια ζώου;). Κάτω ἀπὸ τὴν ταινία κεφάλι ἀλόγου πρὸς δεξιὰ με μακρὸν ρύγχος καὶ κυκλικὸ μάτι ἐξηρημένο ἀπὸ τὸ ὁλόβαφο κεφάλι (εἰκ. 45). – Όμοιο, ἀπὸ καθαρὸ πηλὸ, με λεπτότε-

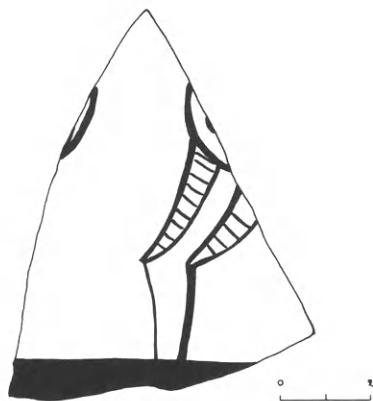
Εἰκ. 45. Τοίχωμα κρατήρα ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

ρο τοίχωμα, ἐσωτερικὰ ἄβαφο. Ἐξωτερικὰ σώζει ὠοειδὲς περιγύγραμμα με πυκνὴ κάθετη κυματοειδὴ διαγράμμιση, σῶμα ζώου ἢ, πιθανότερα, πουλιοῦ (εἰκ. 46). – Τμῆμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα κρατήρα με εἰ-

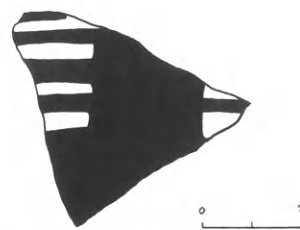
Εἰκ. 46. Τοίχωμα κρατήρα ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

κονιστική παράσταση: Τὰ δύο πίσω πόδια τετραπόδου πρὸς δεξιὰ πού πατοῦν ἐπάνω σὲ πλατιά ταινία χωρὶς νὰ καταλήγουν σὲ ὀπλές ἢ δάκτυλα πού θὰ προσδιόριζαν τὸ εἶδος τοῦ ζώου. Ὁ γλουτὸς δηλώνεται μὲ (ἐλλιπές) στρογγυλὸ σχῆμα. Οἱ μηροί, τριγωνικοί, ἔχουν πυκνὴ ἐγκάρσια διαγράμμιση. Οἱ κνήμες σχεδιασμένες μὲ ἀνίσου πάχους λεπτές γραμμές. Πίσω ἀπὸ τὰ πόδια, στὸ ὕψος τοῦ γλουτοῦ, καμπύλη γραμμὴ, πού πρέπει νὰ ἀνήκει στὸ σῶμα ἄλλου παρομοίου ζώου (εἰκ. 47). – Τμήμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα μικροῦ ἀπίοσχημου ἢ δακτυ-

Εἰκ. 47. Τοίχωμα κρατήρα ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

λίοςχημου ἀγγείου, καμένου γκριζοῦ, μὲ δέσμη τεσσάρων ἐγκαρσίων καμπύλων γραμμῶν. – Δύο λαβές κρατήρων. Ἡ μία ἔχει πινελιές στὴ ρίζα τῆς καὶ στὴ ράχη. Ἡ ἄλλη τὸ ἴδιο, καθὼς καὶ ταινία στὸ τοίχωμα χαμηλότερα καὶ τὰ τέρματα λοξῶν γραμμῶν πρὸς δεξιὰ. – Χεῖλος ἔντονα ἐξώκυρτο ὀριζόντιο κρατήρα, μὲ τμήμα τοῦ τοιχώματος. Τὸ χεῖλος βαμμένο στὴν κορυφή του. Ἐσωτερικά, χαμηλότερα πλατὺς δακτύλιος. Ἐξωτερικά ταινία κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος μὲ συστάδα ἐναλλήλων καμπυλοπλευρῶν γωνιῶν χαμηλότερα. – Τμήμα τοιχώματος κρατήρα διακοσμημένο μὲ δύο ἀντίνωτα τρίαιχμα ἡμικύκλια. – Τμήμα τοιχώματος κρατήρα διακοσμημένο μὲ πλατιά ταινία στὴν ὁποία καταλήγει ἄλλη, κατακόρυφη, ἐξίσου πλατιά, πλαισιωμένη ἀπὸ πυκνές ὀριζόντιες γραμμές (εἰκ. 48). – Τμήμα ἐξώκυρτου χείλους κρατήρα ἀπὸ κίτρινο πηλὸ. Βαμμένο κόκκινο τὸ χεῖλος, ἀπὸ κάτω, λοξά, πλατὺ κροσσωτὸ κόσμημα. – Κομμάτι τοιχώματος πάχους 6 χιλ. κρατήρα ἀπὸ κίτρινο πηλὸ μὲ ὅμοιο ἀλείφωμα. Ἐξωτερικά μαυροκάστανο συμπαγές δίλοβο ἡμικύκλιο. – Δύο κομμάτια τοιχώματος

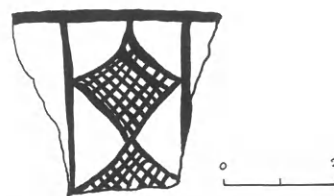

Εἰκ. 48. Τοίχωμα κρατήρα ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

κρατήρα, συνανήκοντα. Πηλὸς καὶ ἀλείφωμα κίτρινα. Δύο ὀριζόντιες πλατιές καστανές ταινίες κάτω ἀπὸ τετραπλὸ ἢ πενταπλὸ περιθώριο μετόπης πού περιέχει ὄρθια (καί, πιθανότατα, ἀντιμέτωπα) ὁμόκεντρα ἡμικύκλια. – Χαμηλὸς λαίμμος, στόμιο καὶ κάθετη λαβὴ μικροῦ κυανοειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ. Βαμμένο καστανὸ τὸ χεῖλος, ἐσωτερικά δακτύλιος, ταινία στὸν λαίμμο, στὴ ράχη τῆς λαβῆς πινελιά. – Τμήμα τοῦ ὤμου, ἀρχὴ τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ ρίζα μιᾶς ἀγκύλης λαβῆς μικροῦ ἀλαβαστροειδοῦς ἀπὸ πρασινωπὸ πηλὸ. Στὸν λαιμὸ μαῦρες ταινίες. Βαμμένη ἡ ράχη τῆς λαβῆς. Δίπλα τῆς ἀνηρητημένο φολιδωτὸ τρίγωνο. – Τμήμα ἀπὸ τὸν πυθμένα καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος κυπέλλου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κίτρινο ἀλείφωμα. Στὸ τοίχωμα δύο λεπτές ταινίες, στὴν κάτω ἐπιφάνεια τοῦ πυθμένα δύο λεπτοὶ ἐνάλληλοι δακτύλιοι. – Δύο κομμάτια ἐξώκυρτου χείλους καὶ μέρους τοῦ τοιχώματος μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου. Βαμμένο τὸ χεῖλος καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τοιχώματος καστανόκόκκινα. – Ὅμοιο, βαμμένο κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. – Τμήμα λαβῆς καὶ στομίου ἀπὸ προχοῖδιο. Στὴ ράχη τῆς λαβῆς ἐγκάρσιες πινελιές. – Στόμιο ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ καὶ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα μὲ ἀνοιχτὴ γεφυρωτὴ προχοή. Ἐξωτερικά, κάτω ἀπὸ τὴν προχοή, πλατιά καστανὴ ταινία. Δύο ταινίες ἐσωτερικά. Βαμμένα καὶ τὸ χεῖλος τοῦ ἀγγείου καὶ τῆς προχοῆς. – Τμήμα χείλους καὶ ὤμου μικροῦ ἀλαβαστροειδοῦς ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένο τὸ χεῖλος ἐσωτερικά καὶ ἐξωτερικά καστανόμαυρο, κάτω ἀπὸ τὸν ὤμο ταινία, στὸν ὤμο πολὺ ἀνοιχτὰ γωνιῶδη τριπλὰ ἄνθη μὲ ἀγκύλο στέλεχος. – Ἐξώστροφο χεῖλος ἀνοιχτοῦ σκυφοειδοῦς ἀγγείου πού διατηρεῖ τὴ ρίζα ὀριζόντιας ταινιωτῆς λαβῆς ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ. Ἡ ἀκμὴ τοῦ χείλους βαμμένη κόκκινη. – Κομμάτι ὤμου μικροῦ ψευδοστόμου μὲ τὴ γένεση τοῦ στομίου ἀπὸ κοκκινωπὸ ἀνοιχτὸ πηλὸ μὲ κίτρινο στιλπνὸ ἀλείφωμα. Καστανόκόκκινες ταινίες

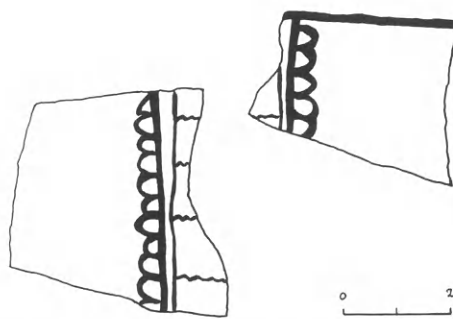
στον ὦμο, δακτύλιος γύρω ἀπὸ τὸ στόμιο καὶ στικτοὶ κύκλοι στὸ πεδίο τοῦ ὦμου. – Τμῆμα δίσκου καὶ ἀρχὴ λαβῆς μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ λεπτὸ ξανθὸ πηλὸ. Στὸν ἐπίπεδο δίσκο καστανόμαυρη πυκνὴ σπείρα. Στὴ λαβὴ βαμμένα τὰ περιθώρια καὶ ἐγκάρσιες πινελιές. – Μικρὸ ὄστρακο, πιθανότατα ἀπὸ τὸν ὦμο ψευδοστόμου, μὲ γωνιώδες σχηματοποιημένο ἄνθος. – Δύο κομμάτια ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τῆς κοιλιᾶς ψευδοστόμου μὲ ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – “Ομοιο μὲ τὴν ἀρχὴ 5-6 καμπύλων γραμμῶν στὸν ὦμο (ἐνάλληλα ἡμικύκλια;). – Τμῆμα στομίου μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ. Στὴ ρίζα του κόκκινος δακτύλιος, χαμηλότερα ἡ ταινία τοῦ ὦμου. – Δύο κομμάτια κοιλιᾶς μικρῶν ψευδοστόμων, ποὺ φέρουν ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – Κομμάτι κυλινδρικοῦ λαβῆς μικροῦ ψευδοστόμου. Στὴ ρίζα τῆς μαῦρος δακτύλιος. – *Σκύφοι*: Τὸ στρώμα αὐτὸ ἀπέδωσε 238 κομμάτια σκύφων (71 χεῖλη, 74 λαβές, 92 τοιχώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα ἦταν καμένο γκριζο, καὶ 1 βάση), πλασμένα ἀπὸ κοκκινόξανθους, κιτρινωποὺς καὶ κόκκινους πηλοὺς, ἐπιχρισμένους μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Ἡ διακόσμηση ἔχει γίνεи μὲ μαῦρη, καστανόμαυρη, κόκκινη ἢ κοκκινόξανθη βαφὴ ποὺ ἀλλάζει συχνὰ τόνους στὸ ἴδιο ἀγγεῖο. Μερικά (11) εἶναι ὀλόβαφα, ἄλλα ἐνενήντα ἔχουν βαμμένη τὴν ἐσωτερικὴν τοὺς ἐπιφάνεια. Σὲ αὐτὰ τὸ χεῖλος ἔχει ἐξωτερικὰ μία πλατιά ταινία. Σὲ ὅσα εἶναι ἄβαφα ἢ ταινία αὐτὴ εἶναι λεπτὴ καὶ περιορίζεται στὴν ἀκμὴ τοῦ χεῖλους. Ὁκτὼ δείγματα ἔχουν στικτὰ χεῖλη, τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ κοσμεῖται μὲ στικτὸ κύκλο στὸ τοίχωμα. Οἱ λαβές ἔχουν κατὰ κανόνα πινελιές στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν ἐμφανίζονται διάφορα διακοσμητικὰ θέματα σὲ ποικίλους συνδυασμοὺς. Μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις ἡ διακόσμηση ἀνήκει στὸν ἀραιὸ τρόπο (Α). Τὰ θέματα εἶναι σπείρες, ἀπλές (15), ἢ ἀγκυλόμοιχες (3). Ὑπάρχει καὶ μία μὲ στίγμα στὸ κέντρο, περιβαλλόμενο ἀπὸ ὁμόκεντρος κύκλους. Ἀλλὰ κυκλικὰ θέματα εἶναι ὁμόκεντροι κύκλοι περιστικτοὶ (1) ἢ ἀπλοὶ (1), περιστικτὸς κύκλος μὲ ἐγγεγραμμένα συμπαγὴ τεταρτοκύκλια, κύκλος μὲ στικτὸ κέντρο, τετραπέταλος ρόδακας καὶ τροχὸς μὲ τεταρτοκύκλια σχεδιασμένα στὸ κέντρο του (βλ. καὶ εἰκ. 25). Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐνάλληλα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια (3), ὄρθια ἡμικύκλια σὲ σειρὰ (1), ἀνηρημένα ἀπὸ τὴν ταινία τοῦ χεῖλους (2) καὶ ὅμοια, ἐξηρημένα ἀπὸ βαμμένο βάθος (1). Ἡ ἐπικρατέστερη μέθοδος διακοσμήσεως ὅμως εἶναι ἡ σχεδίαση θε-

μάτων σὲ στενὲς κατακόρυφες στήλες μὲ ἢ χωρὶς περιθώρια σὲ ἀραιὴ διάταξη ποὺ ἀφήνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ βάθους τοῦ ἀγγείου ἀκάλυπτο: Κυματοειδεῖς μονὲς γραμμές, συνεχεῖς (4) ἢ κομμένες (1), κάθετες τεθλασμένες (2), δέσμες λοξῶν γραμμῶν εὐθειῶν (1) ἢ καμπύλων (1), διάγραμμαι ρόμβοι (1), ὄρθιες πορφύρες (3), ἄνθη (1), ἄνθη μεταξὺ σπειρῶν (1), στήλη καθέτων γραμμῶν πλαισιωμένων μὲ κροσσοπετάλια (3), στήλη τεθλασμένης (6), στήλη ἀμειβόντων (5), στήλη ἀντικριστῶν τριπλῶν κροσσοπεταλίων, στήλη διαγραμμίων ρόμβων (2) (εἰκ. 49), στήλη διαγραμμισμένη μὲ ὀριζόν-

Εἰκ. 49. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

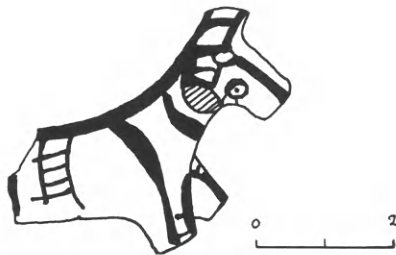
τία τεθλασμένη (2) ἢ κυματοειδεῖς γραμμές (4) καὶ στήλη ἀνθέων μὲ τετραπλὸ περιθώριο. Τὰ δείγματα τοῦ μεστοῦ τρόπου (Β) εἶναι πλατιὲς στήλες κυματοειδῶν γραμμῶν μὲ τριπλὰ περιθώρια (1), ὅμοιες μὲ διπλά, ἐπταπλά ἢ ὀκταπλά περιθώρια πλαισιωμένα μὲ κροσσοπετάλια (5) (εἰκ. 50) καὶ

Εἰκ. 50. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 3 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

στήλη ἀντιμετώπων κροσσοπεταλίων μεταξὺ καθέτων γραμμῶν, πλαισιωμένη μὲ μετόπες ἀντιθετικῶν ἐναλλήλων ἡμικυκλίων. Ὑπάρχουν ἐπιπλέον καὶ πέντε ἐξίτηλα δυσδιάκριτα θέματα. – Κεφάλι μὲ πόλο καὶ τμῆμα ὦμου εἰδωλίου Ψ, καμένο γκριζο. Ἡ βαφὴ μαυρισμένη. Βαμμένος ὁ πόλος, ἢ μύτη, στίγματα στὴ θέση τῶν ματιῶν, πλεξίδα στὴ ρά-

χη και κατακόρυφες γραμμές στον κορμό και στα χέρια. – Στέλεχος μικρού ανθρωπομόρφου ειδωλίου διακοσμημένο με τέσσερις κατακόρυφες γραμμές. – Κορμός ειδωλίου Ψ χωρίς τα χέρια. Στήθη δηλωμένα πλαστικά. Πηλός κόκκινος, αλείφωμα όμοιο. Στον λαιμό και στη μέση κόκκινες ταινίες, στο στήθος και στη ράχη πυκνές κυματοειδείς γραμμές. Στο στέλεχος τέσσερις γραμμές κατακόρυφες. – Τμήμα στελέχους γυναικείου ειδωλίου. Βαμμένες κάθετες γραμμές κόκκινες κατά μήκος του στελέχους. – Πόδι ειδωλίου ζώου από κιτρινωπό πηλό με δύο καστανές γραμμές στο μήκος του. – Τμήμα ειδωλίου ταύρου. Σώζεται το κεφάλι χωρίς το ρύγχος και τα κέρατα και το πρόσθιο μέρος του σώματος χωρίς τα πόδια. (εικ. 51). Πηλός κοκκινωπός, αλείφωμα κοκκινόξανθο. Βαφή κόκ-

Εικ. 51. Ειδώλιο ταύρου από το στρώμα 3 του επιχώματος στο δωμάτιο II 2.

κινη. Βαμμένα τα μάτια (κύκλοι με στίγμα στο κέντρο) γύρω στον λαιμό ταινία, τα περιθώρια των κεράτων με διαγράμμιση μεταξύ τους και κύκλο στο μέτωπο του ζώου. Πλατιά γραμμή από το μέτωπο στη ράχη, τα περιθώρια των σκελών με διαγράμμιση μεταξύ τους, όμοια ἐγκάρσια διαγράμμιση στο σώμα. – Κέρατο από ειδώλιο (ταύρου) μεγαλύτερου από τα συνηθισμένα, σπασμένο κοντά στη ρίζα του. Σωζ. μήκος 54 χιλ. Πηλός κοκκινωπός, αλείφωμα κίτρινο, βαφή μαύρη ἐξίτηλη. Βαμμένοι πέντε ἐγκάρσιοι δακτύλιοι σε κανονικά διαστήματα και ἡ αἰχμή του. – Πρόσθιο πόδι ειδωλίου ζώου από κοκκινόξανθο πηλό με όμοιο αλείφωμα. Ὁ μηρός είναι πλατύτερος από την κνήμη και το γόνατο είναι κάπως διαμορφωμένο. Βαμμένες στο μήκος του τρεις κόκκινες γραμμές. – Λίθινη πλάκα σπασμένη, με ανώμαλες ἀκατέργαστες ἐπιφάνειες ἐκτός από μία που είναι και αὐτή χτυπημένη και ἀρκετά διαβρωμένη ἀλλὰ διατηρεῖ κάποια λείανση και ἀποτελοῦσε προφανῶς τὴν ἀρχικὴ ὄψη. Λείπει τὸ πρὸς τὶς δύο πλευρὲς και πρὸς τὰ ἐπάνω τμήμα της. Σωζ. διαστάσεις 13×13×8 ἐκ. Στὴν ὄψη σώζεται μόλις διακρινόμενο περίγραμμα ἀναγλύφου σχήματος με ὀξεία ἀπόληξη ἐπάνω δεξιὰ (κέρατο;), μικρότερη ὀξεία ἐπέκταση πρὸς τὰ κάτω (αὐτί;) και τριγωνικὸ περίγραμμα. Πιθανότατα βουκράνιο κατὰ μέτωπο, τόσο φθαρμένο ὥστε μόλις ἀναγνωρίζεται (πίν. 24: 44).

Ἀκολουθοῦσε χαμηλότερα τὸ στρώμα 2, πάχους 0,15-0,35 μ., ἀπὸ λεπτὸ ἀμμῶδες καστανοκόκκινο χῶμα με πυκνὰ μικρὰ χαλίκια, προφανῶς νεροχῶματα. Ἀπέδωσε ἀρκετά ὄστρακα.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 24: 45, 25: 46)

Ὅστρακα 1.836.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 782.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα γραπτά 600.

Κομμάτια πίθων 74.

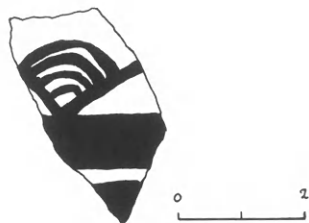
Ἀναγνωρίσιμα 292.

Ἐνα χεῖλος και ἓνα χαμηλὸ στέλεχος και βάση κανθάρου ἀπὸ τεφρόχρωμα μινυῖα ἀγγεῖα.

Ἄγραπτα: Εἴκοσι ἑννέα τροπιδωτὰ και 11 κυρτόπλευρα χεῖλη, δύο λαβές, ἕξι γάστρες, δώδεκα στελέχη, εἴκοσι μία βάσεις, οἱ περισσότερες με κεντρικὸ κοίλωμα, και ἓνα στέλεχος με μέρος τῆς γά-

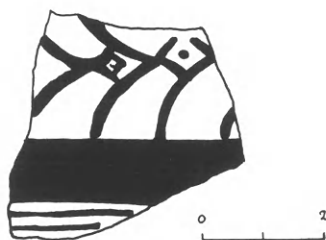
στρας και ὁλόκληρη τὴ βάση διαμ. 65 χιλ. ἀπὸ κύλικες. – Δεκατέσσερις βάσεις λεκανιδίων. – Τριάντα ἑννέα ὄστρακα ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως: Κομματί ἑντονα ἐξώκυρτου χεῖλους και δύο ὄστρακα, δύο δισκοειδείς βάσεις, τρεῖς λαβές, τέσσερα χεῖλη ἀπὸ χύτρες, μακριὰ ταινιωτὴ λαβὴ με ὀπὴ ἀναρτήσεως, δύο πόδια χυτρώποδος και τέσσερα τμήματα τοιχώματος, ὅλα ἀπὸ κοκκινωπὸ τραχὺ ἀμμόδη πηλό, ὅλα ἐκτεθειμένα στη φωτιά και μαυρισμένα ὁλόκληρα ἢ κατὰ τόπους. – Τμήμα δισκοειδοῦς βάσεως διαμ. 10 ἐκ. μεγάλου ἀγγείου

3×3 χιλ. Στην άρχή του λαμποῦ ταινία. Μία ἐπάνω ἀπὸ τὴν προχοή καὶ ἄλλη ἀπὸ κάτω. Στὴ ρίζα τοῦ στομίου καὶ στὸ χεῖλος του δακτύλιοι. Στὸ πεδίο τοῦ ὤμου κάθετες κυματοειδείς γραμμές. – Τμῆμα ἀπὸ τὸ ἐξώκυρτο ὀριζόντιο χεῖλος λεκάνης, ὀλόβαφο, μὲ ἐξηρημένη διάγραμμα ἐπιφάνεια. – Κομμάτι ἀπὸ τὸν ὤμο μικροῦ ψευδοστόμου, ποῦ σώζει δύο πλατιές ταινίες καὶ ἄδρᾶ σχεδιασμένο γω-

Εἰκ. 55. Τμῆμα ὤμου ψευδοστόμου ἀπὸ τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

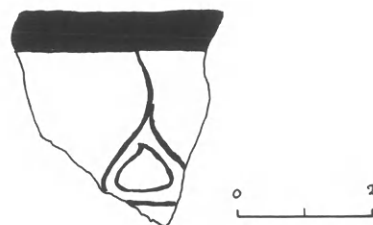
νώδες ἄνθος (εἰκ. 55). – Κομμάτι τῆς κοιλιᾶς μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ τὸ κύρτωμα πρὸς τὸν ὤμο. Πηλὸς κοκκινόξανθος, ἀλείφωμα κιτρινωπό. Ταινία γύρω στὸν ὤμο, χαμηλότερα ἱμάντες, ἀπὸ ἐπάνω σειρά πολὺ εὐρυγωνίων ἀνθέων πρὸς ἄριστερά, τῶν ὁποίων οἱ μίσχοι ἐφάπτονται πρὸς τοὺς

Εἰκ. 56. Τμῆμα κοιλιᾶς ψευδοστόμου ἀπὸ τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

προηγούμενους γωνιώδεις ἀνθήρες (εἰκ. 56). – Δύο μικρὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ τοίχωμα ψευδοστόμων μὲ ταινίες ἐναλλασσόμενες μὲ ἱμάντες. – Στόμιο μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κίτρινο πηλό. Βαμμένο μαῦρο τὸ χεῖλος, στὴ ρίζα τοῦ στομίου δακτύλιος, στὸν ὤμο δυσδιάκριτο ἴχνος διακοσμητικοῦ θέματος. – Σκύφοι: Ὅγδόντα τρία κομμάτια (25 χεῖλη, 14 λαβές, 40 τοιχώματα καὶ ἄλλα διάφορα). Ὑπάρχουν πέντε ὀλόβαφα καὶ ἑντεκα βαμμένα ἐσωτερι-

κά, στὰ χεῖλη τῶν ὁποίων εἶναι βαμμένες πλατιές ταινίες, καὶ ἓνα χεῖλος στικτό. Τὰ τοιχώματα εἶναι διακοσμημένα κατὰ τὸν ἀρχαῖο τρόπο (Α) μὲ μία ἐξαίρεση (ἐξαπλή στήλη καθέτων γραμμῶν μὲ ὁμόκεντρα ἡμικύκλια στὴ μετόπη) ποῦ ὑπάγεται στὸν μεστὸ τρόπο (Β). Στὰ ἄλλα ἡ διακόσμηση συνίσταται σὲ ἀπλές σπεῖρες (6 δείγματα), ἀγκυλόμι-σches σπεῖρες (2) καὶ σπεῖρα μὲ μακρὸ μίσχο (1), πορφύρες κατακόρυφες (3) (εἰκ. 57-58), ἢ μία μὲ

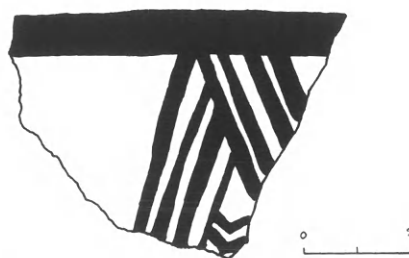

Εἰκ. 57. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

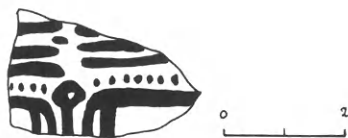
Εἰκ. 58. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

συμπαγές παχὺ στέλεχος, ὀριζόντια σειρά ἀντιστροφῶν πετάλων (2), φολίδες (2), ἱμάντες (2), ὀριζόντια τεθλασμένη καὶ συστάδες ἀπὸ λοξές διαγώνιες γραμμές (4), οἱ ὁποῖες σὲ μία περίπτωση συναντῶνται στὴν ταινία τῆς κορυφῆς τῆς ζώνης τῶν λαβῶν, συνδεόμενες στὴ γένεσή τους μὲ βραχεία στήλη ἀμειβόντων (εἰκ. 59). Τὰ ὑπόλοιπα τοιχώματα διακοσμοῦνται μὲ τριπλὸ περιστικτὸ κύ-

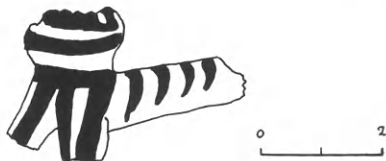
Εἰκ. 59. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

κλο, πλαισιωμένη στήλη τεθλασμένης, δέσμη λεπτών όριζοντίων γραμμών, συνδυασμό γραμμών και στιγμάτων, στήλη κομμένου πλοχμού με έξαπλό και με διπλό περιθώριο, κάθετη κυματοειδή γραμμή με μονό περιθώριο, δέσμη καθέτων γραμμών, όμοια, πλαισιωμένη από χρossoπετάλια, ένα με-

Εικ. 60. Τοίχωμα σκύφου από τὸ στρώμα 2 τοῦ επιχώματος στο δωμάτιο II 2.

ρικά σωζόμενο άνθος (εικ. 60), στήλη κυματοειδών γραμμών με μονό περιθώριο ή χωρίς, ένάλληλα όρθια άγκιστρα, στήλη διάγραμμη με μονό και άλλη όμοια με τετραπλό περιθώριο, και στήλη έξι καθέτων γραμμών με δύο όμόκεντρα ήμικύκλια έκατέρωθεν. – Στρογγυλός κορμός ειδωλίου Φ. Λείπει τὸ κεφάλι, τὸ στέλεχος και ή μία πλευρά. Τά στήθη είναι δηλωμένα πλαστικά, όχι στο ίδιο ύψος. Πηλός κοκκινωπός, βαφή κόκκινη. Βαμμένα τά στήθη, ή σωζόμενη πλευρά και κυματιστές κατακόρυφες γραμμές στη ράχη και στο στήθος. – Χωνοειδής πόλος ειδωλίου. Στόν τράχηλο έλαφρά άνάγλυφη πλεξίδα. Πηλός κοκκινωπός, βαφή κόκκινη. Βαμμένος ό πόλος, ή πλεξίδα και κοντές κυματιστές γραμμές πρὸς τά κάτω (μαλλιά). – Ειδώλιο ζώου έλλιπές. Σώζει μέρος τοῦ λαμποῦ, τοῦ προσθίου σώματος και τῶν δύο άντιστοιχῶν ποδιών, από κοκκινόξανθο πηλό με κίτρινο αλείφωμα. Έγκάρσιες μαῦρες γραμμές στη ράχη και στο σώμα, άλλες κατά μήκος τῶν ποδιών (εικ. 61). – Όμοιο, που διατηρεῖ τά ίδια μέρη τοῦ σώματος του αλλά και μέρος τοῦ όρθιου κορμοῦ του. Ό κορμός είναι πλακοειδής και σπασμένος στο άριστερό πλευρό. Στο δεξι στρογγυλεύει, σχηματίζοντας ένα είδος ώμου. Βαφή κόκκινη. Η ράχη όρι-

Εικ. 61. Ειδώλιο ζώου από τὸ στρώμα 2 τοῦ επιχώματος στο δωμάτιο II 2.

ζόντια διαγραμμισμένη. Κατά μήκος τῶν ποδιών πλατιές γραμμές, όριζόντιες ταινίες στόν κορμό. – Μικρό κεφάλι ειδωλίου Φ, έπίπεδο στην κορυφή, με μέρος τοῦ ώμου από κοκκινόξανθο πηλό με όμοιο αλείφωμα. Βαφή κόκκινη. Τά μάτια δηλωμένα πλαστικά και βαμμένα. Έπιπλέον βαμμένα: Στήν κορυφή τοῦ κεφαλιού σταυρός, ή ράχη της μύτης ως τὸ σαγόνι. Στόν λαμπο, τὸν τράχηλο και τὸ σώμα κάθετες κυματιστές γραμμές. – Ήμικυλινδρικό κεραμίδι (καλυπτήρας), τροχήλατο, έλλιπές, από άρκετά καθαρό καλά ψημένο κόκκινο πηλό. Η σωζόμενη απόληξή του έλαφρά χωνοειδής, οι πλευρές του κομμένες με μαχαίρι ή με νήμα. Η έξωτερική του επιφάνεια άρκετά καλά λειασμένη. Έσωτερικά βαθιά αὐλάκια από τὸ γύρισμα στόν τροχό. Πάχος τοιχώματος 9-10 χιλ., σωζ. μήκος 160 χιλ., διάμετρος στην απόληξή του 140-145 χιλ. – Κομμάτι κεραμιديوῦ (στρωτήρα), που διατηρεῖ την αποστρογγυλεμένη άκρη του αλλά έχει την κάθετη πλευρά του σπασμένη. Σωζ. διαστάσεις 19x20 εκ., πάχος 3 εκ. – Όμοιο από τραχύ άκαθάριστο πηλό, με την επιφάνειά του λειασμένη με τὸ χέρι, που διατηρεῖ δύο αποστρογγυλεμένες πλευρές (μία στην πρόσοψη και μία στο πλευρό, σε όρθή γωνία ή μία πρὸς την άλλη, και λίγο από τὸ κάθετο τοίχωμά του. Είναι πολύ στενό (10 εκ.) με μία μόνο κάθετη πλευρά, και θα πρέπει να είναι τὸ τελευταίο, από την άκρη της στέγης. Σωζ. διαστάσεις 10x11 εκ., πάχος 15 χιλ. – Κομμάτι της κάθετης πλευρᾶς όμοίου, με μικρό τμήμα από την όριζόντια πλάκα. Χειροποίητο, από τραχύ κίτρινωπό πηλό. Η πλευρά του διατηρεῖ τά ίχνη τῶν δακτύλων τοῦ κατασκευαστή του. Η άκμή της πλευρᾶς του αποστρογγυλεμένη. Ύψος της κάθετης πλευρᾶς 60 χιλ., πάχος της 22-24 χιλ., πάχος όριζόντιας πλάκας 25 χιλ. – Τρία κομμάτια κεραμιδιών (στρωτήρων), χειροποίητα, από τραχύ ξανθό, σχεδόν κίτρινο πηλό: Τμήμα της όριζόντιας πλάκας με την άρχή της κάθετης πλευρᾶς, και δύο κομμάτια πλευρᾶς, τὸ ένα με τη στροφή πρὸς την πλάκα. Πάχος πλάκας 15-17 χιλ., πάχος πλευρᾶς 16-18 χιλ. – Τμήμα πλάκας από έδαφόχρωμο χοντροειδή άκαθάριστο πηλό. Η μία επιφάνεια λειασμένη με τὸ χέρι, ή άλλη κάπως άνώμαλη. Σωζ. διαστάσεις 15x18 εκ., πάχος 19 χιλ. Πιθανότατα από στρωτήρα. – Λίθινος τριπτήρας, τετράπλευρης διατομής, δηλαδή σε σχήμα κολούρου πυραμίδας με τις άκμές στρογγυλεμένες. Η επιφάνεια τριβῆς κυρτή και πολύ στιλπνή. Ύψος 95 χιλ., πλάτος πλευρῶν 40-45 χιλ.

Μεταξὺ τοῦ στρώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπομένου, **1**, κάπως πιὸ λεπτοῦ (0,10-0,20 μ.) ὑπῆρχε μεγάλη ποσότης ἀπὸ κιτρινόχωμα (πλέσια), ἴσως ἀπὸ τὴν ἐπάλειψη τοῦ τοίχου τοῦ ὁποίου οἱ πλίθες ἔπесαν ἐπάνω σὲ στάχτη καὶ καμένα χώματα. Τὸ **στρώμα 1** ἦταν πλούσιο σὲ περιεχόμενο.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 25: 47)

Ὅστρακα 1.186.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 599.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα γραπτὰ 373.

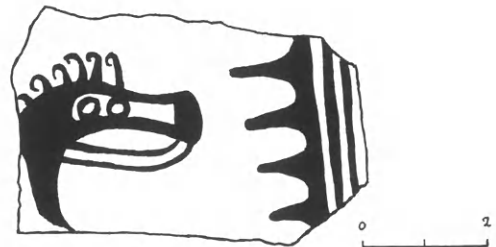
Κομμάτια πίθων 14.

Ἀναγνωρίσιμα 171.

Ἄγραπτα: Ἐντεκα τροπιδωτὰ καὶ τρία κυρτό-πλευρα χεῖλη, δύο λαβές, ἓνα κομμάτι γάστρας, ἄλλο ὅμοιο μὲ στέλεχος καὶ βάση, δεκατρία στελέχη καὶ εἴκοσι μία βάσεις κυλίκων ἀπὸ κοκκινωπό, κοκκινόξανθο, κίτρινο καὶ ὑπόλευκο πηλό. – Τμήμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα λεκανιδίου. – Δεκατέσσερις βάσεις λεκανιδίων. – Οἰκιακὰ ἀγγεῖα: Τμήμα κάδου ἀπὸ τὸ χεῖλος ἕως τὴ βάση. Τὸ χεῖλος καμένο ἀπὸ ἰσχυρὴ φωτιά. – Δύο δισκοειδείς βάσεις μὲ λίγο τοίχωμα πολὺ ἀνοιχτῶν ἀγγείων (κάδων), πάχους 7 καὶ 7 χιλ. ἀντιστοίχως. – Τμήμα τετραπλεύρου πηλίνου σκεύους μὲ εὐθύγραμμα τοιχώματα πάχους 30 χιλ. καὶ στρογγυλεμένες γωνίες. – Κομμάτι σχεδὸν ἄμορφο, ἀπὸ τὴ βάση πιθοειδοῦς. – Ὡμος πιθοειδοῦς μὲ ἐλαφρὰ ἀνάγλυφη ταινία πλάτους 20 χιλ., διακοσμημένη μὲ εὐθύγραμμα χαράγματα. – Χεῖλος πιθοειδοῦς. – Δύο χεῖλη χύτρας μαυρισμένα ἀπὸ τὴ φωτιά, τὸ ἓνα μὲ λαβή. – Τμήμα ἐξω-στροφου χεῖλους. – Δύο κομμάτια χειλέων. – Δεκατέσσερις κυλινδρικές κατακόρυφες λαβές προχοειδῶν. – Ἐνα στόμιο πρόχου μὲ περίκυρτο χεῖλος. – Πέντε ὀριζόντιες ἀγκύλες λαβές. – Ἐξι δισκοειδείς βάσεις. – Κοίλη βάση κρατηρίσκου. – Δύο πόδια χυτῶν. – Τμήμα μικροῦ ἀγγείου καμένο. – Βάση ἐπίπεδη μικροῦ ἀγγείου. – Τμήμα χεῖλους μὲ γεφυρωτὴ προχὴ διαμ. 42 χιλ. – Τέσσερα κομμάτια μικρῶν ἀγγείων (τὸ ἓνα πιθανῶς ἀπὸ ἀρύταινα, τὸ ἄλλο ἀπὸ βάση) καμένα καὶ παραμορφωμένα.

Γραπτὰ: Τμήμα τοιχώματος, πάχους 5 χιλ., κρατηροειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Ἡ σωζόμενη ἐπιφάνεια καλύπτεται ἀπὸ παχύγραμμας καστανές φολίδες μέσα σὲ εὐθύγραμμο πλάγιο πλαίσιο (ΥΕ ΠΑ). – Τρεῖς βάσεις κυλίκων ὀλόβαφες. – Τέσσερις ὅμοιες μὲ ὁμόκεντρος δακτυλίου. – Δύο ἀγκύλες ὀριζόν-

τιες λαβές μὲ καστανές πινελιές στὴ ρίζα τους. – Λαβὴ ταινιωτὴ κάθετη πρόχου μὲ βαμμένα τὰ περιθώρια καστανὰ καὶ κυματοειδὴ γραμμὴ μεταξὺ τους. – Τμήμα περίκυρτου χεῖλους ἀπὸ πρόχου βαμμένο ἐσωτερικὰ καστανό. – Λαίμους πρόχου μὲ ἐξίτηλη μαύρη ταινία. – Πέντε περίκυρτα χεῖλη πρόχων βαμμένα κόκκινα ἢ μαῦρα στὴν ἀκμή, τὸ ἓνα καμένο. – Ρίζα μὲ τὴ γένεση κυλινδρικής λαβῆς πρόχου ἀπὸ κοκκινωπὸ ἀμμώδη πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένη ἡ ράχη τῆς λαβῆς μαύρη, στὸ τοίχωμα κάτω ἀπὸ τὴ λαβὴ ταινία. – Τμήμα μεγάλου ἀγγείου (ἀμφορέως;) ἀπὸ καστανόξανθο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Διακόσμηση ἀπὸ καστανές ταινίες κάτω ἀπὸ πυκνὸ καμπυλόγραμμο δικτυωτό. – Κομμάτι τοιχώματος, πάχους 6 χιλ., ἀπὸ κρατήρα. Πηλὸς κοκκινωπὸς-ροδόχρμος, ἀλείφωμα κίτρινο. Ἐσωτερικὰ βαμμένο καστανό. Ἐξωτερικὰ μὲ τὴν ἴδια βαφὴ στήλη ἀπὸ κάθετες γραμμές (σῶζονται δύο), πλαισιωμένη μὲ ἀκιδωτὸ περιθώριο. Ἀριστερὰ κεφάλι ἀλόγου μὲ τὴ χαιτὴ διαρρυθμισμένη σὲ σειρὰ ὀρθίων ἀγκίστρων καὶ δύο παραπλεύρους κύκλους στὴ θέσῃ τοῦ ματιοῦ. Ἀπὸ τὸ ρύγχος του κρέμονται, τραβηγμένα πρὸς τὰ πίσω, δύο ἡνία (εἰκ. 62). Σκηνὴ ἀρματοδρομίας.

Εἰκ. 62. Τμήμα κρατήρα μὲ εἰκονιστικὴ παράσταση ἀπὸ τὸ στρώμα **1** τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο **II 2**.

– Τρία κομμάτια ἀπὸ τὴν κοιλιά μικρῶν ψευδοστόμων μὲ διακόσμηση ταινιῶν καὶ ἱμάντων. – Τμήμα ἀπὸ τὸν ὦμο μικροῦ ψευδοστόμου μὲ σχεδιασμένο

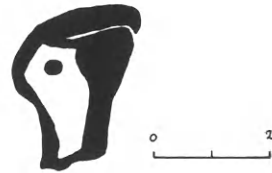
περίστικτο ἄνθος. Κομμάτια τοῦ ἴδιου ἀγγείου βρέθηκαν στὸ δάπεδο τοῦ δωματίου (βλ. κατωτ. σ. 77). – Χωνοειδὲς στόμιο, διαμ. 22 χιλ., μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Στὸ χεῖλος καὶ στὴ ρίζα του μαῦροι δακτύλιοι. Στὸ σωζόμενο τμήμα τοῦ ὧμου γραμμὲς ἀπὸ δυσαναγνώριστο διακοσμητικὸ θέμα. – *Σκύφοι*: Στὸ στρώμα αὐτὸ βρέθηκαν πενήντα πέντε κομμάτια σκύφων (23 χεῖλη, 10 λαβές, 20 τοιχώματα καὶ δύο βάσεις) ἀπὸ κοκκινόξανθο, κόκκινο ἢ κιτρινωπὸ πηλὸ, ὅλα μὲ κιτρινοἀλείφωμα. Τρεῖς ἦσαν ὁλόβαφοι. Δεκαέξι ἦσαν βαμμένοι ἐσωτερικὰ μὲ πλατιά ταινία ἐξωτερικὰ στὸ χεῖλος. Στοὺς ἄλλους ἦταν βαμμένη ἡ ἀκμὴ τοῦ χείλους. Δύο-τρεῖς εἶχαν στικτὰ χεῖλη. Οἱ λαβὲς ἦσαν βαμμένες στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη, ἐκτὸς ἀπὸ μία ποὺ ἦταν ὁλόβαφη. Οἱ δύο βάσεις ἦσαν βαμμένες στὴ συμβολή τους μὲ τὸ τοίχωμα καὶ ἡ μία εἶχε δακτύλιο σχεδιασμένο ἐσωτερικὰ στὸν πυθμένα. Τὰ τοιχώματα ἦσαν ὅλα διακοσμημένα στὴ ζώνη τῶν λαβῶν κατὰ τὸν ἀραιὸ τρόπο (Α) μὲ σπεῖρες (5), κάθετες πορφύρες (3), στήλες καθέτων γραμμῶν πλαισιωμένες ἀπὸ κροσσοπετάλια (4), στήλη καθέτων κυματοειδῶν γραμμῶν, στήλη ἀμειβόντων σὲ τριπλὸ πλαίσιο ἐπάνω ἀπὸ ὀριζόντιους ἱμάντες, στήλες ἀμειβόντων (2), ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μία καταλήγει στὴν κορυφὴ σὲ σπειροειδὲς ἄγκιστρο, στήλες κατακόρυφης τεθλασμένης μὲ διπλὸ περιθώριο (2) καὶ ὀριζόντια ζώνη ἀνθέων πρὸς τὰ ἀριστερά, οἱ μίσχοι τῶν ὁποίων ἐφάπτονται στὶς

Εἰκ. 63. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ στρώμα I τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

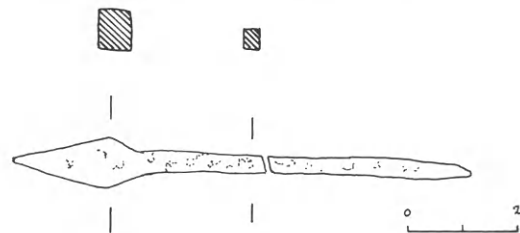
στεφάνες τῶν πρὸς τὰ δεξιὰ προηγούμενων (εἰκ. 63). – Κεφάλι γυναικεῖου εἰδωλίου μὲ πόλο ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ καμένο γκριζο. Στὴν περίμετρο τοῦ πόλου κόκκινος δακτύλιος μὲ κρεμαστὰ κροσσοπετάλια, τὰ μαλλιά σχεδιασμένα κάτω ἀπὸ τὸν πόλο, καὶ κοκκίδες στὴ θέση τῶν ματιῶν. Βαμμένη ἡ ράχη τῆς μύτης καὶ γραμμὴ στὸν τράχηλο (πλεξίδα). – Ἡ δεξιὰ πλευρὰ ἀπὸ τὸν κορμὸ γυναικεῖου εἰδωλίου ἀπὸ κόκκινο πηλὸ μὲ ὅμοιο ἀλείφωμα. Τὸ σωζόμενο στήθος δηλωμένο πλαστικά. Κόκκινες κυματοειδεῖς γραμμὲς ἐμπρὸς καὶ πίσω. – Τμήμα

τοῦ κυλινδρικοῦ στελέχους γυναικεῖου εἰδωλίου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ κοκκινόξανθο ἀλείφωμα. Κατὰ μῆκος τοῦ κυλίνδρου τέσσερις κόκκινες γραμμὲς. – Κεφάλι εἰδωλίου χωρὶς πόλο ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένα κόκκινα ἡ κορυφὴ τοῦ κεφαλοῦ καὶ τὰ πλάγια τοῦ προσώπου ὥς τὸν λαϊμό, ἀρχὴ πλεξίδας πρὸς τὸν τράχηλο, στὰ μάτια στίγματα, συνεχὲς γραμμὴ ἀπὸ τὸ μέτωπο στὴ ράχη τῆς μύτης, στὸ στόμα, στὸ σα-

Εἰκ. 64. Κεφαλὴ εἰδωλίου ἀπὸ τὸ στρώμα I τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

γόνη καὶ στὸν λαϊμό (εἰκ. 64). Τμήμα τριποδικοῦ σκεύους ἀπὸ τραχύτη. Σώζεται τὸ ἓνα πόδι καὶ τὸ ἀντίστοιχο κομμάτι τοῦ κοίλου τοιχώματος. Τὸ χεῖλος, ποὺ δὲν ἔχει καμία εἰδικὴ διαμόρφωση, σώθηκε μόνο σὲ ἓνα σημεῖο. Τὸ πόδι, συμφυὲς μὲ τὸ κοῖλο, ἔχει τίς πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς τὰ πλάγια τρεῖς πλευρὲς τοῦ ἐπίπεδου καὶ τὴν πρὸς τὰ μέσα κυρτή. Ὀλόκληρη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σκεύους καλὰ λειασμένη. Ἐσωτερικὰ, κοντὰ στὸ χεῖλος, μακριὰ μαῦρη κηλὶδα (ἀπὸ φωτιά). Πλάτος τῶν ἐπιπέδων πλευρῶν 60 χιλ., τῆς κυρτῆς 50 χιλ., πάχος τοιχώματος στὸν πυθμένα 30 χιλ., στὸ χεῖλος 12 χιλ. Ὑψος ὥς τὴν κορυφὴ τοῦ χείλους 105 χιλ., ὕψος ποδιοῦ ὥς τὸν πυθμένα 17 χιλ. – Κωνίδιο ἀπὸ γκριζοπράσινο στεατίτη, διάτρητο, ἀκέραιο. Διάμ. βάσης 25 χιλ., ὕψος 20 χιλ., διάμ. ὀπῆς 5 χιλ. – Χάλκινη πυραμιδόσχημη αἰχμὴ μὲ μακρὸν στέλεχος σπασμένο σὲ δύο κομμάτια. Κατιωμένο. Πιθανότατα ὀπήτιο μὲ μακριὰ ξύλινη λαβή. Συνολ. μῆκος 84 χιλ., μῆκος αἰχμῆς 23 χιλ. Πλάτος αἰχμῆς στὴ βάση τῆς 8 χιλ. Πλάτος πλευρᾶς στελέχους 4 χιλ. (εἰκ. 65).

Εἰκ. 65. Χάλκινο ὀπήτιο ἀπὸ τὸ στρώμα I τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.

Κάτω από την επίχωση αυτή υπήρχε τὸ ἀσπρόχρωμα τοῦ δαπέδου ποικίλου πάχους, στρωμένο πάνω σὲ γέμισμα ἀπὸ χῶμα καὶ χαλίκια. Παράλληλα πρὸς τὸν βόρειο τοῖχο, σὲ ἀπόσταση 1,15-1,20 μ. εὐρέθηκε χαμηλὸ χῶρισμα, μήκους 3,20 μ., πλάτους 0,35 μ., πρὸ-χειρα χτισμένο μὲ πέτρες διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν (πίν. 26: 48). Στὶς δύο πλευ-ρές του εὐρέθηκαν περισσότερα κομμάτια πύθων, καὶ μάλιστα βάσεις, ἀπὸ ἄλλου, κανένα ὅμως κατὰ χώραν. Εἶναι πολὺ πιθανὸ ὅτι στὸν χῶρο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τοίχου ἦταν ἀρχικὰ τοποθετημένη σειρὰ πύθων πού ἔσπασαν καὶ καταστράφηκαν κάποτε μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ δωματίου. Τὸ δάπεδο ἦταν σπαρμένο μὲ πλῆθος ἀντικειμένων, κερα-μικῶν καὶ ἄλλων, πού ἔπεσαν ἢ ἀφέθηκαν ἐκεῖ τὴ στιγμή τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ κτιρίου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 26: 49, 27: 50-51, 28: 52-54, 29: 55-56, 30: 57-59)

Ὅστρακα 2.491.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 1.058.

Ὅστρακα ἀπροσδιόριστα γραπτά 763.

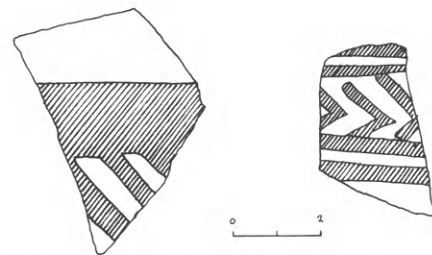
Κομμάτια πύθων διάφορα 108.

Ἀναγνωρίσιμα 435.

Ἄγραπτα: Τριάντα ὀκτὼ τροπιδωτὰ καὶ δέκα κυρ-τόπλευρα χεῖλη, εἴκοσι δύο λαβές, δώδεκα γά-στρες, εἴκοσι ἕξι στελέχη, τρία κομμάτια γάστρας μὲ στέλεχος καὶ βάση, καὶ σαράντα πέντε βάσεις (οἱ δεκατρεῖς μὲ κεντρικὴ κοιλότητα) κυλίκων ἀπὸ κοκκινωπὸ, κοκκινόξανθο, κιτρινωπὸ, ὑπόλευκο καὶ γκριζο πηλὸ. – Δεκαοκτὼ βάσεις λεκανιδίων. – Δύο τμήματα ὦμων πύθων μὲ ἀνάγλυφες ζῶνες διακοσμημένες μὲ αὐλακωτὴ κυματοειδὴ γραμμὴ. – Τμήμα ὦμου πύθου μὲ ἀνάγλυφη ζώνη πλάτους 5 ἐκ. διακοσμημένη μὲ πυκνὲς ἐγχάρακτες μηνοει-δεῖς γραμμές. – Τμήμα ζώνης ἀπὸ τὸν ὦμο πύθου μὲ λοξὰ εὐθύγραμμα χαράγματα. – Δύο χεῖλη, ὀκτὼ κομμάτια τοιχωμάτων καὶ τμήμα ὦμου ἀπὸ πύθους, καμένα καὶ παραμορφωμένα ἀπὸ ἰσχυρὴ φωτιά. – Δύο συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ τὴ βάση πύθου, διαμ. 25 ἐκ. καὶ πάχους 14 χιλ. – Τρία ἐξώ-κυρτα χεῖλη πύθων. – Τέσσερα τμήματα ἀπὸ βάσεις πύθων. – Τέσσερα συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ στρογγυλὸ ψηστήρι μὲ πυκνὰ κοιλώματα καὶ χεῖ-λος ὕψους 25 χιλ. Ὁ πυθμένας ἐξωτερικὰ μανρι-σμένος ἀπὸ τὴ φωτιά. – Εἴκοσι τέσσερα κομμάτια βάσεων, λαβῶν, χεϊλέων καὶ τοιχωμάτων οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἀγγείων, καμένα. – Χεῖλος πρόχου. – Κυλινδρικές κάθετες λαβές προχοειδῶν. – Δέκα χεῖλη (τὰ 5 ἐξώκυρτα, τὸ ἓνα περίκυρτο), δέκα λα-βές, τέσσερα κομμάτια τοιχωμάτων καὶ ἑντεκα ἐπί-πεδες καὶ δακτυλιόσχημες βάσεις πρόχων καὶ ἄλλων ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως. – Τρία κομμά-

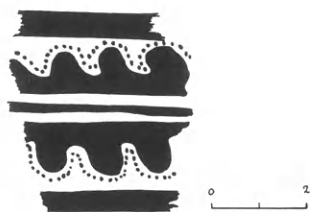
τια ἀπὸ τὸ χεῖλος καὶ δύο ἀγκύλες ὀριζόντιες λαβές κάδου. – Μισὸς περίπου πυθμένας μὲ δισκο-ειδὴ βάση λεκάνης ἢ ἄλλον μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ λευκὸ ἀλείφωμα. – Τμήμα δακτυλιόσχημης βάσης καὶ τοιχωμάτος μεγάλου ἀγγείου. – Κομμάτι ἀρύταινας ἀπὸ κοκ-κινόξανθο ὄχι πολὺ καθαρὸ πηλὸ.

Γραπτά: Δύο ὅστρακα ΜΕ ἀμαυρόχρωμων ἀγ-γείων (εἰκ. 66). Τὸ ἓνα, μὲ τοίχωμα, πάχους 7 χιλ.,

Εἰκ. 66. ΜΕ ὅστρακα ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωμα-τίου II 2.

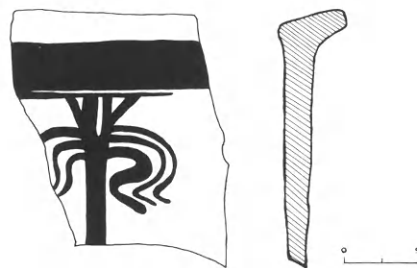
σώζει πλατιά ὀριζόντια ταινία μὲ λοξές γραμμές πρὸς τὰ κάτω. Στὸ ἄλλο ζώνη ἀμειβόντων μεταξὺ διπλῶν ταινιῶν. – Τέσσερα μεγάλα μὴ συνανήκον-τα κομμάτια ἀπὸ μεγάλο ἀμφορέα ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ (ΥΕ ΙΑ). Πηλὸς κοκκινόξανθος ἀκαθάρ-στος μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Συνεχὲς περιστῆτο κυματοειδὲς κόσμημα σὲ δύο ἐπ'ἀλλήλους ζῶνες με-ταξὺ ταινιῶν, ἐπάνω ὄρθιο, κάτω ἀνηρημένο (εἰκ. 67). – Τρία κομμάτια συνανήκοντα, πιθανότατα ἀπὸ ἀμφορέα ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ. Διακόσμηση μὲ συνεχὴ σπείρα μεταξὺ ταινιῶν (ΥΕ ΙΑ). – Δε-καπέντε κομμάτια ἀμφορέως ἀνακτορικοῦ ρυθ-

Εἰκ. 67. Τμήμα YE II A ἀμφορέως ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

μοῦ (YE II A) με διακόσμηση ἀπὸ παχύγραμμη περίστικτη συνεχὴ σπείρα με φυτικά παραπληρωματικά θέματα μεταξὺ τῶν ἐλίκων. – Μικρότατο ὄστρακο με λεπτὸ τοίχωμα καὶ σπογγωτὴ διακόσμηση (YE IIIA1). – Στέλεχος κύλικος διακοσμημένο με πλαισιωμένη στήλη ἀμειβόντων κατὰ μῆκος του, βαμμένη με κόκκινη βαφή. – Τρεῖς βάσεις κυλίκων, βαμμένες κόκκινες. – Δύο βάσεις κυλίκων με ὁμοκέντρους καστανοὺς δακτυλίου. – Μία βάση κύλικος βαμμένη μαύρη. – Δύο βάσεις κυλίκων με πλατεῖς κόκκινους δακτυλίου. – Τμήμα γάστρας κύλικος με τρεῖς ὀριζόντιες μαῦρες ταινίες στὴ συμβολὴ με τὸ στέλεχος. – Λαβὴ κύλικος με ἴχνη κόκκινης βαφῆς στὴ ράχη. – Ὅμοια, βαμμένη μαυροκάσταν. – Λαβὴ πρόχου βαμμένη στὴ ράχη. – Τμήμα ἀρύταινας, σχεδὸν τὸ 1/2 τοῦ κοίλου, ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ, με στικτὸ χεῖλος. – Κυλινδρική λαβὴ διαμ. 28 χιλ. καὶ τμήμα τοῦ χεῖλους πρόχου. Στὴ ράχη τῆς λαβῆς κυματοειδὴς ταινία, ἐσωτερικὰ στὸ χεῖλος δακτύλιος. – Κομμάτια τοιχώματος πρόχου ἀπὸ κόκκινο πηλὸ με κίτρινο ἀλείφωμα καὶ καστανὴ ὀριζόντια ταινία. – Τμήμα ἀπὸ τὸν λαμὸ καὶ τὸν ὦμο πρόχου ἀπὸ λεπτὸ καθαρὸ πηλὸ με μαύρη ταινία στὴ γένεση τοῦ λαμοῦ, καμένο γκριζο. – Λαβὴ πρόχου βαμμένη στὴ ράχη. – Τμήμα τοῦ ὦμου πρόχου ἀπὸ κόκκινο πηλὸ με ὑπόλευκο ἀλείφωμα ποὺ φέρει τμήμα καμπύλης γραμμῆς με ἀραιὴ κόκκινη βαφή. – Λαβὴ πρόχου ἀπὸ ἀκαθάριστο ἀμμώδη κιτρινωπὸ πηλὸ. Στὴ ρίζα τῆς δακτύλιος, στὴ ράχη κυματοειδὴς γραμμὴ. – Τρεῖς λαβὲς μεγάλων προχοειδῶν ἀγγείων με καστανόμαυρους δακτυλίου. – Τέσσερα κομμάτια ἀπὸ τοιχώματα κρατῆρων. Τὸ ἓνα σώζει καὶ ὀριζόντια ἀγκύλη λαβῆ. Τὰ δύο ἔχουν δακτυλίου βαμμένους ἐσωτερικὰ. Ἐξωτερικὰ ταινίες κάτω ἀπὸ τὶς λαβές. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν δίλοβα ἡμικύκλια (1 δεῖγμα), στήλη κάθετης τεθλασμένης με διπλὸ περιθώριο (1), ὅμοια με ὀριζόντιες κυματοειδεῖς γραμμές (1) καὶ πλατὺ καμπύλο σχῆμα

βαμμένο με κοκκινόμαυρη βαφή. – Δύο συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ τὸ τοίχωμα κρατῆρα, ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ με ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένες χαμηλὰ δύο καστανὲς πλατεῖς ταινίες. Ἀπὸ πάνω, στὴ ζώνη τῶν λαβῶν, δέση πέντε καθέτων λεπτῶν γραμμῶν ποὺ ὀρίζει μετόπη με ὄρθια ὁμόκεντρα ἡμικύκλια. – Τμήμα κρατηρίσκου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Ἐξωτερικὰ τρεῖς πλατεῖς ταινίες. Στὴ ζώνη ἀπὸ ἐπάνω τους στενὴ στήλη ἀμειβόντων/τεθλασμένων παραπλεύρως σὲ μικρὸ ρόδακα με τέσσερα συμμετρικὰ πέταλα. – Τμήμα ἔντονα ἐξώκυρτου χεῖλους καὶ τοιχώματος κρατηροειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ λεπτὸ κοκκινόξανθο πηλὸ με ὑπόλευκο ἀλείφωμα. Κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος πλατιά καστανόμαυρη ταινία καὶ ἱμάς, στὸν ὁποῖο ἐφάπτεται ἡ κορυφὴ σχηματοποιημένου φοινικόδεντρου (πίν. 26: 49, εἰκ. 68). – Δίσκος με τὸ στέλεχος του, μία λα-

Εἰκ. 68. Χεῖλος καὶ τοίχωμα κρατηροειδοῦς ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

βὴ καὶ τμήμα τοῦ ὦμου μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ με ὅμοιο ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα τοῦ στελέχους καστανοπορτοκαλὴς δακτύλιος, στὸν δίσκο λεπτοὶ ὁμόκεντροι κύκλοι με τὸν κεντρικὸ συμπαγή, βαμμένες καὶ οἱ ράχες τῶν λαβῶν με ἐξηρημένο τρίγωνο στὴν κορυφὴ. Ὑψος στελέχους 28 χιλ., διάμ. δίσκου 30 χιλ., πλάτος λαβῆς 10 χιλ. – Κομμάτι λαβῆς μικροῦ ψευδοστόμου με κόκκινο δακτύλιο στὴ ρίζα. – Κομμάτια ἀπὸ τὴν κοιλιὰ δύο ψευδοστόμων ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ με διακόσμηση ταινιῶν. – Εἴκοσι δύο κομμάτια ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος μικροῦ ψευδοστόμου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ τέσσερα συνανήκουν. Ψηλὰ στὴν κοιλιὰ στενὴ πλαισιωμένη ζώνη τεθλασμένης κάτω ἀπὸ πολὺ λεπτοὺς ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. Στὸν ὦμο ἀγκυλόμισχα ἄνθη με διπλὸ στικτὸ κάλυκα, στὴ ρίζα τοῦ στομίου καὶ στὸ χεῖλος του δακτύλιος (πίν. 26: 49). – Μικρότατο κομμάτι ψευδοστόμου ποὺ σώζει τμήμα περίστικτου ἄνθους. – Στόμιο με χωνοειδὲς χεῖλος μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ με κι-

τρινωπό ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα καὶ στὸ χεῖλος κόκκινοι δακτύλιοι. – Τρία κομμάτια ἀπὸ τὴν κοιλιά καὶ τὸν ὦμο μικροῦ ψευδοστόμου μὲ τὸν δίσκο καὶ μέρος τῆς μιᾶς λαβῆς, ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Στὴν κοιλιά καστανόμαυρες ταινίες, στὸν δίσκο ὁμόκεντροι κύκλοι, στὴ λαβὴ βαμμένη ἡ ράχη μὲ ἐξηξημένον τρίγωνο στὴν κορυφὴ τῆς. – Δίσκος μὲ τὸ στέλεχος καὶ λαβὴ μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ καστανοκόκκινο τραχὺ καὶ ἀμμόδη πηλὸ μὲ λεπτὸ καὶ ἐξίτηλο κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δίσκου ἔντονα κοίλη. Βαμμένη καστανόμαυρη ἡ περιμέτρος τοῦ δίσκου, τὰ περιθώρια τῆς λαβῆς καὶ δακτύλιος στὴ ρίζα τῆς. – Στόμιο σὲ ἔξι κομμάτια μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ ὁμοιο πηλὸ μὲ παχὺ ὑπόλευκο ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα καὶ στὸ χεῖλος μαῦροι ἀπολεπισμένοι δακτύλιοι. Διάμ. στομίου 80 χιλ. – Σωληνωτὴ προχοὴ θηλάστρου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Κατὰ μῆκος τῆς βαμμένες τέσσερις ταινίες. Σωζ. μῆκος 35 χιλ., διάμ. 9-15 χιλ. – Τμήμα προχοῆς θηλάστρου μὲ κόκκινο δακτύλιο στὴ ρίζα τῆς. – Τμήμα πώματος μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς κάθετης πλευρᾶς τοῦ ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένη ἡ πλευρά, στὴν κορυφὴ πυκνοὶ ὁμόκεντροι δακτύλιοι. – Λαβὴ ταινιωτὴ καμπύλη, βαμμένη στὰ περιθώρια, μὲ ἐγκάρσια γραμμὴ στὴ μέση. – Ὅμοια, βαμμένη στὰ περιθώρια. – Δύο χεῖλη, τὸ ἓνα περικυρτό, τὸ ἄλλο ἐξώκυρτο, καμένα. – Λαμὸς, χεῖλος καὶ ρίζα κάθετης λαβῆς μικροῦ προχοῦδιου, πιθανότατα διώτου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Ἡ λαβὴ δὲν φτάνει ὥς τὸ χεῖλος ἀλλὰ συνδέεται μὲ τὸν λαμὸ. Βαμμένο τὸ χεῖλος. – Κομμάτι μικροῦ ἀγγείου (σκυφοειδοῦς;) καμένο. – Δύο ὄστρακα (ἀπὸ πρόχου καὶ ψευδοστόμου) καμένα. – Τμήμα ἐξώκυρτου χείλους μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ κίτρινο τραχὺ πηλὸ, βαμμένο καστανὸ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ. – Δύο κομμάτια πολὺ φθαρμένου τοιχώματος ἀγγείου ἀπὸ κιτρινωπὸ ἀκαθάριστο πηλὸ. Ἐξωτερικὰ βαμμένα μαῦρα. – Τμήμα κοιλιάς κυπέλλου ἀπὸ λεπτὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένες δύο ὀριζόντιες ταινίες, ψηλότερα σπείρα μὲ γωνιώδη μίσχο. – Τμήμα ἀπὸ τὸ τοίχωμα πώματος μὲ μικρὴ ὀπὴ στὸ κέντρο καὶ πλατεῖς ὁμόκεντρος δακτύλιος γύρω τῆς. – Κομμάτι καὶ πυθμένας ἀπίοσχημου ἀγγείου ἐξωτερικὰ διαγραμμισμένου μὲ στῆλες 5-6 γραμμῶν. – Λαβὴ ὀριζόντια ἀγκύλη κρατήρα ἀπὸ κόκκινο πηλὸ μὲ ὑπόλευκο ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα τῆς κόκκινη πινελιά. – Κομμάτι χείλους καὶ ἀνοιχτὴ προχοὴ σκυφοει-

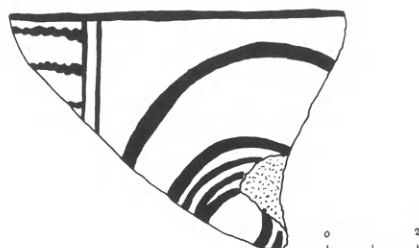
δοῦς ἀγγείου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ ὁμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένα κοκκινοκάστανα τὰ χεῖλη τοῦ ἀγγείου καὶ τῆς προχοῆς, καθὼς καὶ ἡ ρίζα τῆς. – Κατακόρυφη λαβὴ ἀρύταινας μὲ ἐγκάρσιες πινελιές στὴ ράχη. – Λεπτὸ καὶ μακρὸ πόδι ἀγγείου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ. Κατὰ μῆκος τοῦ ἄλυσιδωτοῦ κόσμημα μὲ ἀραιὰ κόκκινη βαφή. – Στόμιο μικροῦ ἀσκοειδοῦς ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ διακοσμημένο μὲ παχιές κυματοειδεῖς γραμμές. – Στόμιο, ὦμος, μικρὴ ἀλλὰ σαφῶς διαπλασμένη λαβὴ καὶ μέρος τῆς κοιλιάς σταμνίσκου μὲ ἔντονα ἐξώκυρτο γωνιώδες χεῖλος καὶ βραχυστρόγγυλο σῶμα, ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ ὑπόλευκο ἀλείφωμα. Βαμμένα: τὸ χεῖλος ἐσωτερικὰ, στὴν ἀκμὴ τοῦ στίγμα-τα, ἐξωτερικὰ πλατιά ταινία. Στὴ ζώνη τῶν λαβῶν, ὀριζόμενη ἀπὸ πλατιές ταινίες, σειρὰ ἀπὸ διάγραμμους ῥόμβους. Ἡ ράχη τῆς λαβῆς. Στὴν κοιλιά ἱμάντες καὶ χαμηλότερα πλατιά ταινία (πίν. 26: 49). – Τμήμα κρατηροειδοῦς ἀπὸ καστανὸ πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Στὸ τοίχωμα μία λεπτὴ καὶ δύο πλατιές μαῦρες ταινίες. Στὴν ψηλότερη πατοῦν ἐνάλληλα καμπυλόγραμμη τρίγωνα μὲ συμπαγὲς κέντρο (εἰκ. 69). Πάχος τοιχώματος 6 χιλ. –

Εἰκ. 69. Διακοσμητικὸ θέμα στὸ τοίχωμα κρατηροειδοῦς ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

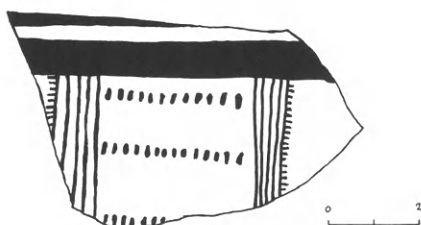
Σκύφοι: Συνολικὰ ἑκατὸν πενήντα τρία ὄστρακα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τριάντα τέσσερα ἀπὸ χεῖλη, δεκαεπτὰ ἀπὸ λαβές, σαράντα τρία ἀπὸ τοιχώματα, καὶ δύο ἀπὸ βάσεις ἀπὸ κιτρινωποῦς, κοκκινόξανθους καὶ κιτρινωποῦς πηλοῦς μὲ ἀλείφωμα κατὰ κανόνα κιτρινωπὸ ἢ ὑπόλευκο. Ἐντεκα κομμάτια τοιχωμάτων εἶναι ὁλόβαφα, καὶ δεκαεπτὰ εἶναι βαμμένα ἐσωτερικὰ, μὲ πλατιές ταινίες στὸ ἐξωτερικὸ τοῦ χείλους. Τὰ ὑπόλοιπα ἔχουν λεπτές ταινίες στὸ χεῖλος ἢ στίγματα (9 δείγματα), οἱ βάσεις εἶναι βαμμένες στὴν περιμέτρο, μερικοὶ πυθμένες ἔχουν ἐσωτερικὰ δακτύλιους, καὶ οἱ λαβές εἶναι βαμμένες στὴ ρίζα καὶ στὴ ράχη. Ἡ κύρια διακόσμηση εὐρίσκεται στὴ ζώνη τῶν λαβῶν, ἀνάμεσα στὶς ταινίες τοῦ χείλους καὶ τῆς γάστρας. Ὑπάρχουν πέντε δείγματα μεστῆς, ἀλλὰ ὄχι πολὺ πυκνῆς διακοσμήσεως τοῦ Β τρόπου: Μετόπες μὲ

καμπυλόγραμμα τρίγωνα συνδυασμένα με ὄρθια και ἀνηρτημένα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια (1), πλατιά στήλη ὀριζοντίων τεθλασμένων με διπλὸ περιθώριο πὺν ὀρίζει μετόπη με ἀδέξια σχεδιασμένες σπείρες (1) (εἰκ. 70), πλατιά μετόπη με πενταπλὸ

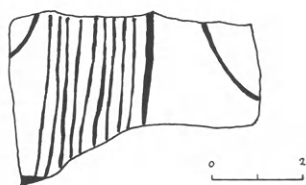

Εἰκ. 70. Τοῖχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

περιθώριο, κροσσωτὸ πρὸς τὰ ἔξω, γεμάτη με σειρὲς ἀπὸ κοντὲς πυκνὲς κάθετες πινελιές (1) (εἰκ. 71), στήλη πολλῶν καθέτων γραμμῶν πλαισιωμένη ἀπὸ σπείρες (1) (εἰκ. 72) καὶ πλατιά μετόπη με πεν-

Εἰκ. 71. Τοῖχωμα σκύφου με διακόσμηση κατὰ μετόπες ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

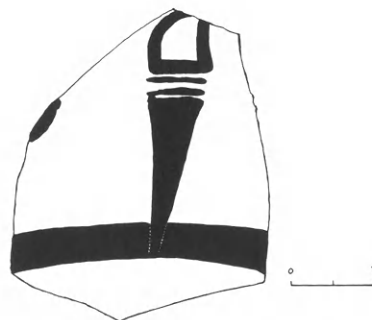
Εἰκ. 72. Τοῖχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

ταπλὸ περιθώριο. Στὸ ἐσωτερικὸ της σειρὲς ἀπὸ ὀριζόντιες τεθλασμένες πὺν ἔχουν τίς κορυφὲς το- νισμένες με στίγματα καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς μετα- ξύ τους γωνίας μικρὸ κύκλο με στικτὸ κέντρο (1) (πίν. 26: 49). Τὰ ὑπόλοιπα, πενήντα καὶ πλέον, ἔχουν διακόσμηση τοῦ ἀραιοῦ τρόπου (Α), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ στενὲς στήλες με μονά, διπλά ἢ τριπλά περιθώρια καὶ με ἐλεύθερα θέματα στὰ πεδία με-

ταξὺ τῶν στηλῶν καὶ τῶν λαβῶν. Οἱ στήλες περιέ- χουν κάθετες τεθλασμένες (10), ἀμείβοντες (9), κά- θετες λεπτὲς γραμμὲς (3), ὅμοιες πλαισιωμένες ἀπὸ κροσσοπετάλια (1) ἢ με λοξὰ στελέχη (ἴσως μί- σχους σπειρῶν) ἐκατέρωθεν (1), δέσμες καμπύλων (1), ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν (1) καὶ λοξὴ διαγράμ- μιση (1). Στὰ πεδία τῆς ζώνης ὑπάρχουν σπείρες ἀπλές (9) ἢ ἀγκυλόμισχος (1) με διάγραμμα ῥόμβο στὸ κέντρο (2), ὀριζόντιες κυματοειδεῖς γραμμὲς (2), μονά ἡμικύκλια με γλωσσίδα στὴ μέση (1) (εἰκ. 73), δύο ἀντιμέτωπες σειρὲς κροσσοπεταλίων με τετραπλὸ περιθώριο (6), πορφύρες, μία συμπα- γή (εἰκ. 74) καὶ δύο σὲ περιγύγραμμα, δέσμες καθέ-

Εἰκ. 73. Τοῖχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

Εἰκ. 74. Τοῖχωμα σκύφου με διακόσμηση πορφυ- ρῶν ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

των κυματοειδῶν γραμμῶν (2), δύο ἐνάλληλους κύκλους με συμπαγὲς κέντρο καὶ κοκκιωτὴ περί- στιξη (1), περίστικτους κύκλους συνδυασμένους με στικτὰ χεῖλη (1), τετραπέταλους ῥόδακες μέσα σὲ κροσσωτὴ περίμετρο (1) (πίν. 26: 49, εἰκ. 75) καὶ

Εἰκ. 75. Τοῖχωμα σκύφου με διακόσμηση ῥοδάκων ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

όμόκεντρα ήμικύκλια (1). – Ώμος ειδωλίου Φ με έκτυπα στήθη από κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Στο στήθος και στη ράχη πυκνές ἐγκάρσιες καστανοκόκκινες γραμμές. – Τμήμα (στήθος και ὦμος) ειδωλίου Ψ με έκτυπα στήθη και πλεξίδα στην πλάτη, διακοσμημένο με πυκνές κατακόρυφες γραμμές. – Κυλινδρικό στέλεχος ειδωλίου από κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Λείπουν ο κορμός και η βάση. Κάθετες γραμμές με καστανή βαφή ἔμπρὸς και στὰ πλάγια, πίσω ἄβαφο. – Κορμός ειδωλίου, χωρίς το στέλεχος και το κεφάλι, από καστανόξανθο πηλό με ὁμοιο αλείφωμα. Τὸ ἔνα χέρι σταυρωμένο στο στήθος. Διακόσμηση με πυκνές κυματοειδείς γραμμές. – Εἰδῶλιο Φ χωρίς δηλωμένα στήθη, σὲ δύο (συγκολλημένα) κομμάτια, με μακρὸν λαμὸ και κυρτὴ τὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ από κιτρινωπό λεπτό πηλό. Ἄβαφο. Συνολ. μήκος 105 χιλ., διάμ. στο στήθος 31 χιλ., διάμ. βάσης 26 χιλ. – Εἰδῶλιο Φ σὲ δύο κομμάτια συγκολλημένα, από κιτρινωπό πηλό. Ἔχει τὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ κυρτὴ, στήθη ἔκτυπα και πλεξίδα πλαστική από τὸν τράχηλο ἕως τὴ μέση. Βαμμένα με στιλπνὴ καστανὴ βαφή ἢ κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ, ἢ ράχη τῆς μύτης ἕως τὸ στόμα, κοκκίδες στὴ θέση τῶν ματιῶν, ὁ τράχηλος, ταινία στὸν λαμὸ, ἄλλη στὴν κορυφὴ τοῦ στελέχους, στὴν πλεξίδα ἐγκάρσιες πινελιές, στο στήθος και στὴ ράχη πυκνές λοξές καμπύλες γωνίες, στο στέλεχος τέσσερις κατακόρυφες γραμμές συμμετρικά. Συνολ. ὕψος 100 χιλ., διάμ. κορμοῦ 41 χιλ., διάμ. τῆς (χωνοειδοῦς) βάσης 29 χιλ. – Μικρότατο εἰδῶλιο Φ με πολὺ στενὸ κορμὸ από κιτρινωπό πηλό. Βαμμένα καστανὰ ἢ περιμέτρος τοῦ κεφαλιοῦ, στὴν κορυφὴ του ἐγκάρσιες γραμμές, κάτω από τὴν ταινία τῆς περιμέτρου κρόσσια (μαλλιά), ἢ ράχη τῆς μύτης, τὰ μάτια με κοκκίδες, στο στήθος και στὴ ράχη από μία πλάγια ἔλλειψη, στὰ στήθη κοκκίδες, ὁ τράχηλος, τὰ πλάγια τοῦ λαμοῦ. Τὸ στήθος και ἢ πλάτη διαγραμμισμένα, στο στέλεχος δύο κατακόρυφες γραμμές ἔμπρὸς και μία πίσω. Ὑψος 57 χιλ., διάμ. κορμοῦ 16 χιλ. – Στέλεχος ειδωλίου από κοκκινωπό πηλό, με κοίλη χωνοειδὴ βάση. Λείπουν ὁ κορμός και τὸ κεφάλι. Ἄβαφο. Διάμ. 12 χιλ. – Κεφάλι με κυρτὴ κορυφὴ και ράχη ειδωλίου, από κιτρινωπό πηλό. Βαμμένα καστανὰ τὸ κεφάλι, στὰ μάτια κοκκίδες, στὸν τράχηλο παχιά γραμμὴ (πλεξίδα), στὴ ράχη κυματοειδείς γραμμές. Σωζ. διάσταση 40 χιλ. – Κορμός και κοίλο στέλεχος ειδωλίου Φ ἢ Τ (λείπει

ὁ ὦμος και τὸ κεφάλι), από κιτρινωπό πηλό. Με κόκκινη βαφή ἔλλειψοειδὲς περίγραμμα ἐγκάρσια διαγραμμισμένο στο στήθος και στὴ ράχη. Στο στέλεχος μία κατακόρυφη γραμμὴ ἔμπρὸς και μία πίσω. Σωζ. ὕψος 58 χιλ., διάμ. κορμοῦ 32 χιλ., διάμ. στελέχους 22 χιλ. – Κεφάλι ειδωλίου με κοίλο χωνοειδὴ πόλο σωζόμενο ὡς τὸν τράχηλο, από ξανθοκόκκινο πηλό. Στὴν κορυφὴ τοῦ πόλου κοκκινολάστανος δακτύλιος με κροσσοπετάλια, κατὰ μήκος τῆς πλεξίδας κυματοειδὲς γραμμὴ, στο μέτωπο λεπτὴ ταινία με κρόσσια (μαλλιά). Βαμμένη ἢ ράχη τῆς μύτης και κοκκίδες στὴ θέση τῶν ματιῶν. – Τριποδικὸς θρόνος με ψηλὴ ράχη σπασμένη στὴν κορυφὴ και γυναικεία καθιστὴ μορφὴ ὑποτυπωδῶς δηλωμένη πλαστικά από κιτρινωπό πηλό. Λείπει τὸ κεφάλι, ποὺ ἦταν στο ὕψος τῆς σπασμένης κορυφῆς τοῦ καθίσματος. Στήθη πλαστικά, μόλις προεξέχοντα. Βαμμένα κοκκινολάστανα ἢ περιμέτρος τοῦ θρόνου, κάθετες γραμμές κατὰ μήκος τῶν ποδιῶν ποὺ συνεχίζονται στο κάθισμα, στὴ ράχη πυκνές ἀσύμμετρες κυματιστές γραμμές. Στὴ μορφὴ βαμμένα τὰ στήθη και δύο γραμμές πρὸς τὰ κάτω ποὺ θυμίζουν σκέλη. Ὑψος 40 χιλ., μήκος ποδιῶν 18-20 χιλ., πλάτος καθίσματος 19 χιλ., πλάτος ράχης 20-21 χιλ. – Μικρὸ τρίτο σφαιρικό-ἀπίοσχημο ἀγγεῖο από κοκκινωπό πηλό με χαμηλὸ ἑλαφρὰ χωνοειδές, ἐν μέρει σπασμένο, στόμιο και ἐπίπεδο πυθμένα χωρίς διαμορφωμένη βάση. Ἔχει δύο ὑποτυπώδεις ὀριζόντιες ἀγκύλες λαβὲς κολλημένες στο τοίχωμα και μία κάθετη, τὴν πραγματική, από τὴν ὁποία σώζεται μόνο ἢ ρίζα τῆς. Ἡ ἐπιφάνειά του εἶναι ἐν μέρει ἀπολεπισμένη, και ἢ περιοχὴ γύρω στὴν κάθετη λαβὴ καμένη μετὰ τὸ σπάσιμο. Βαμμένη κόκκινη ταινία στὸν λαμὸ και ἄλλη γύρω στὸν πυθμένα, καθὼς και οἱ δύο ὀριζόντιες λαβές. Από τὸν λαμὸ κρέμονται δέσμες τεσσάρων, ἑπτὰ και ἔξι καθέτων ἢ λοξῶν γραμμῶν ἕως τὸν πυθμένα. Διάμ. ἀγγείου 62 χιλ., ὕψος 63 χιλ., διάμ. στομίου 36 χιλ., ὕψος στομίου 12 χιλ. – Μικρότατο βραχυστρόγγυλο προχοῖδιο με μόλις διαμορφωμένη βάση από κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Λείπει τὸ στόμιο. Λαβὴ ταινωτὴ, χεῖλος (σώζεται στὴν κορυφὴ τῆς λαβῆς) χωνοειδὲς περίκυρτο. Βαμμένα καστανὰ τὸ χεῖλος, ταινία στὸν λαμὸ, ἄλλη στὴν κοιλία κάτω από τὴ λαβὴ, ἢ ὁποία ἔχει στὴ ράχη ἀκατάστατη κυματιστὴ γραμμὴ. Ὑψος 59 χιλ., διάμ. βάσης 28 χιλ., διάμ. ἀγγείου 65 χιλ., πάχος τοιχώματος στὸν λαμὸ 2 χιλ. – Ἐπίπεδο τμήμα κεραμιδιοῦ (στρωτή-

ρα), από κόκκινο ακαθάριστο πηλό ανάμικτο με χαλικάκια και άχυρα, πάχους 15-21 χιλ., με χαμηλότερη παραχειλωτή πλευρά. Έπιφάνεια άδρὰ λειασμένη με ύφασμα ή με τὸ χέρι.

Έκατὸν εἴκοσι τέσσερις ὁλόκληρες καὶ ἑκατὸν πενήντα ἓνα κομμάτια ἀπὸ σφαιρικές πεπιεσμένες διάτρητες χάντρες ἀπὸ ὑαλόμαζα. Έσωτερικά, στίς σπασμένες ἐπιφάνειες, τὸ χρῶμα τους εἶναι πράσινο ἀνοιχτό. Έξωτερικά ποικίλλει ἀπὸ ἄσπρο σὲ γαλάζιο ἢ γαλαζοπράσινο. Διάμ. 11-15 χιλ., διάμ. ὁπῶν 3-5 χιλ. – Χάντρα ἀπὸ γαλάζια ὑαλόμαζα σὲ σχῆμα διπλῆς ἑλικος, σπασμένη καὶ ἑλλιπῆς (εἰκ. 76). Σωζ. μῆκος 16 χιλ., πλάτος 12 χιλ. –

Εἰκ. 76. Χάντρα ἀπὸ ὑαλόμαζα ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.

Τετράγωνη χάντρα ἀπὸ πρασινωπὴ ὑαλόμαζα, ἑξωτερικά χρώματος λευκοπράσινου με ἁσμημένες ἀνταύγειες. Έλλιπῆς ἀπὸ τὴ μία πλευρά. Ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς κομμένη ἐπίπεδη, προφανῶς γιὰ νὰ τοποθετηθεῖ δίπλα σὲ ὅμοια. Οἱ ἄλλες δύο ἐπιφάνειες, ἐπάνω καὶ κάτω, ἔχουν σχοινοειδῆς περίγραμμα. Στὴ μέση ἀνάγλυφοι κύκλοι. Στὸν μεσαῖο τέσσερις ὁπὲς συμμετρικά ἀνοιγμένες. Διάτρητη κατὰ τὸ μῆκος της. Διαστάσεις 21×21 χιλ., πάχος στὴ μέση 3 χιλ. – Μακρόστενη χάντρα ἀπὸ ὑαλόμαζα χρώματος (τώρα) γκριζοῦ. Στὸ ἓνα ἄκρο σχοινοειδῆς περίγραμμα, διάτρητο κατὰ τὸ μῆκος του. Ἀπὸ κάτω δύο ἀνάγλυφες σπείρες με προεξέχοντα κέντρα. Μῆκος 21 χιλ., πλάτος 11 χιλ., πάχος 1 χιλ. – Πλήρης καὶ ἄριστα διατηρημένος διπλὸς ρόδακας ἀπὸ σκούρα γαλάζια ὑαλόμαζα. Ἡ ἑξωτερικὴ του στεφάνη ἔχει 8 διπλὰ πέταλα, ἡ ἑσωτερικὴ ἐπίσης. Στὸ κέντρο στικτὸς ἀνάγλυφος κύκλος. Ἡ πίσω πλευρά του εἶναι ἐπίπεδη στὸ κέν-

τρο, τὰ πέταλα ὅμως κυρτώνονται πρὸς τὰ ἐπάνω δίνοντας τὴν ἐντύπωση κάλυκα ἄνθους⁴⁴. Στὴν πίσω πλευρά της περιμέτρου τῶν πετάλων μικρότατες ὄχι διαμπερεῖς ὁπὲς προφανῶς γιὰ νὰ στερεωθεῖ τὸ κόσμημα σὲ κάποιο δέσμιο. Ἀνάρτημα; Διάμ. 24 χιλ., πάχος 4 χιλ. – Χάντρα ἀπὸ ὑαλόμαζα πλήρης καὶ ἀκέραια, σὲ σχῆμα σπόρου δημητριακοῦ, διάτρητη στὸ μῆκος της. Μῆκος 25 χιλ., μέγιστο πλάτος 8 χιλ., διάμ. ὁπῆς 3 χιλ. – Κωνικὴ χάντρα συμπαγῆς ἀπὸ ὑαλόμαζα, πλήρης καὶ ἀκέραια. Βάση ἐπίπεδη. Στὴν ἐπιφάνεια λεπτότατη ἀνάγλυφη σχοινοειδῆς ταινία ποὺ ἀνεβαίνει σπειροειδῶς ὡς τὴν κορυφή. Διάμ. βάσης 20 χιλ., ὕψος 15 χιλ. – Τρία ἄμορφα κομμάτια ἀπὸ γαλάζια καὶ γκριζὰ ὑαλόμαζα. Μέγ. σωζ. διαστάσεις 22 χιλ., 12 χιλ., 11 χιλ. – Ἀρκετὰ μεγάλο ἄμορφο ἀντικείμενο ἀπὸ γαλάζια ὑαλόμαζα, συγκολλημένο ἀπὸ 10-12 μικρὰ κομμάτια, καὶ ἄλλα τόσα κομμάτια ποὺ τοῦ ἀνήκουν ἀλλὰ δὲν συγκολλῶνται. Διατηρεῖται τμῆμα ἀπὸ μία μόνο ἐπιφάνεια, λεία, χωρὶς διάκοσμο ἢ ὁπὲς. Μέγ. σωζ. διάσταση 34 χιλ., σωζ. πάχος 12 χιλ. – Μικρὴ κυλινδρική χάντρα ἀπὸ πρασινωπὴ φαγεντιανή, ἀκέραια, διάτρητη στὸ μῆκος της. Στίς ἄκρες στενὲς περιμέτροι, ἀνάμεσά τους ἡ ἐπιφάνεια ἐγχάρακτη με λοξὴ διαγράμμιση. Διάμ. 9 χιλ., μῆκος 9 χιλ., διάμ. ὁπῆς 3 χιλ. – Δύο μικρὰ κομμάτια χαντρῶν ἀπὸ κύανο. Ἡ μία, διάτρητη, ἦταν πιθανότατα σιτόσχημη. Ἡ ἄλλη ἔχει τὸ σχῆμα κυρτεπιδέδου πλακιδίου. Σωζ. μήκη 9, 10 χιλ., πλάτη 4, 6 χιλ. – Πλήρης ἀμφίκυρτη χάντρα ἀπὸ ἤλεκτρο, διάτρητη στὴ μέση. Διάμ. 26 χιλ., πάχος 10 χιλ., διάμ. ὁπῆς 1,5 χιλ. – Μικρὴ σφαιρικὴ πεπλατυσμένη χάντρα ἀπὸ ἤλεκτρο, διάτρητη, συγκολλημένη καὶ ἑλλιπῆς. Διάμ. 10 χιλ., διάμ. ὁπῆς 1,5 χιλ. – Τμῆμα χάντρας ἀπὸ ἤλεκτρο σὲ σχῆμα τεταρτοσφαιρίου. Σωζ. πάχος 16 χιλ. – Στρογγυλὴ ἀμφίκυρτη χάντρα ἀπὸ ἤλεκτρο, συγκολλημένη ἀπὸ τρία κομμάτια, διάτρητη στὴ μέση, ἑλλιπῆς, με πολὺ φθαρμένη ἐπιφάνεια. Σωζ. διάμ. 20 χιλ., πάχος 6 χιλ., διάμ. ὁπῆς 3 χιλ. – Στενόμακρο τετρά-

44. Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ κοσμήματος εἶναι ἀρκετὰ σύνθετος στοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Τὰ χρονικά πλησιέστερα ἀλλὰ ὄχι σύγχρονα δημοσιευμένα δείγματα ἀπὸ τὶς Μυκῆνες εἶναι μερικοὶ ὅμοιοι χρυσοὶ ρόδακες τοὺς ὁποίους εὗρε ὁ Wace στὸν ταραγμένο τάφο κάτω ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸ Ὑπόγειο τοῦ Σιτοβολῶνος (BSA 25, 1921-23, 56, εἰκ. 14:a-b). Ὁ τάφος

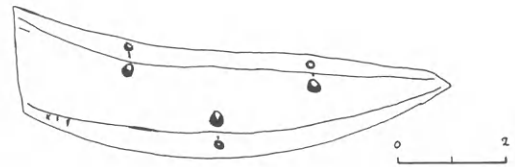
αὐτὸς εἶναι σημαντικὰ παλαιότερος ἀφοῦ συλήθηκε περὶ τὸ 1250 π.Χ. ἀπὸ τοὺς κατασκευαστὲς τοῦ Δ. κυκλωπείου τείχους (Γ. Ε. Μυλωνᾶς, AE 1958, 192-193), συγχρόνου τῆς Πύλης τῶν Λεόντων καὶ ἐπομένως προγενεστέρου τῆς κατασκευῆς καὶ κατὰ μείζονα λόγο τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ κτιρίου II.

πλευρο πλακίδιο από ορεία κρύσταλλο, λοξά σπασμένο στο ένα άκρο. Επιφάνειες, εκτός από το σημείο της θραύσης, λείες. Μέγ. σωζ. μήκος 34 χιλ., πλάτος 13 χιλ., πάχος 2 χιλ. – Άμορφο κομμάτι ορείας κρυστάλλου με μία λειασμένη επίπεδη έδρα. Μέγ. σωζ. διάσταση 23 χιλ.

Δύο κωνίδια από σκοῦρο γκρίζο, σχεδόν μαῦρο στεατίτη, λίγο φθαρμένα στις βάσεις τους. Διάμ. 28, 22 χιλ., ὕψη 20, 15 χιλ., διάμ. ὀπής 4, 2 χιλ. – Τέσσερα ὅμοια, με περιχέλωμα τῆς ὀπῆς στήν κορυφή, από σκοῦρο γκρίζο στεατίτη. Τὰ δύο λίγο φθαρμένα στήν κορυφή. Τὸ ἓνα ἐλαφρὰ κοῖλο στή βάση. Διάμ. 23, 19, 18, 16 χιλ., ὕψη 16, 10 (σωζ.), 16, 12 χιλ., διάμ. ὀπῆς 3, 2, 2, 1 χιλ. – Τέσσερα ὅμοια δι-σκοειδή, τὰ δύο ἀπὸ σκοῦρο γκρίζο, τὰ ἄλλα δύο ἀπὸ ἀνοιχτὸ πράσινο στεατίτη. Τὸ ἓνα φθαρμένο στή βάση καὶ στήν κορυφή, ἓνα ἄλλο ἐλλιπές στή βάση. Διάμ. 27, 24, 22, 17 χιλ., ὕψη 11, 11, 11, 11 χιλ., διάμ. ὀπῆς 3, 2, 2, 2 χιλ. – Ὅμοιο, μεγάλο, ἀπὸ μαῦρο στεατίτη, λίγο φθαρμένο στή βάση. Διάμ. βάσης 30 χιλ., ὕψος 20 χιλ., διάμ. ὀπῆς 5 χιλ. – Λίθινος τρι-πτήρας ἀπὸ μεγάλη ὠοειδὴ πέτρα (χαλίκι ποταμοῦ) με τριμμένη καὶ λειασμένη τὴ μία ἐπιφάνεια ἀπὸ τὴ χρήση. Μήκος 85 χιλ., διάμ. ἐπιφ. τριβῆς 70 χιλ. – Μικρὸς πηνιόσχημος τριπτήρας ἀπὸ ὑπόλευ-κη πέτρα με ἰώδεις φλέβες. Οἱ δύο ἔδρες στὰ ἄκρα του κυρτές, ἐπιφάνεια λεία. Μήκος 35 χιλ., διάμ. ἔδρων 18 χιλ., μεσαία διάμ. 14 χιλ. – Δύο κομμάτια μακρόστενου τριεδρικοῦ ἀντικειμένου, μὴ συγκολλη-ώμενα. Τὸ σύνολο ἐλλιπές. Ἐπιφάνεια καλὰ λειασ-μένη. Σωζ. μήκη 27, 11 χιλ., πλάτος ἔδρων 10, 11 χιλ. – Ἀμφικωνικὸ ἐργαλεῖο ἀπὸ στεατίτη με μία ἐπίπεδη ἔδρα, λεία καὶ στιλπνὴ (τριπτήρας;). Ἡ ὑπόλοιπη ἐπιφάνειά του λειασμένη ἀπὸ κατα-σκευῆς ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ τὴ χρήση. Μήκος 50 χιλ., μέγ. πλάτος 26 χιλ., διάμ. στὰ ἄκρα 5-6 χιλ. – Μακρό-στενο λίθινο ἀντικείμενο σὲ σχῆμα στενοῦ τετρα-πλεύρου πλακιδίου, κομμένο λοξὰ καὶ κάπως ἀνώμαλα στὸ ἓνα ἄκρο, σπασμένο στὸ ἄλλο. Ἡ μία ἐπιφάνειά του ἐν μέρει λειασμένη ἀπὸ τὴ χρήση ἀλλὰ ὄχι στιλπνὴ. Μικρὸ ἄκονι; Μήκος 93 χιλ., πλάτος 18 χιλ., πάχος 13 χιλ. – Δύο κωνίδια, κάπως φθαρμένα στήν κορυφή, ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλό. Τὸ ἓνα βαμμένο μαῦρο. Διάμ. 25, 25 χιλ., ὕψη 25, 17 χιλ., διάμ. ὀπῆς 4, 3 χιλ.

Τρεῖς ἐλλιπεῖς ὀστεινοὶ κρῖκοι, κομμένοι πιθανότα-τα ἀπὸ τὸ μνηαῖο μεγάλου ζώου καὶ λειασμένοι. Ὁ ἓνας ἔχει καὶ ἐπίπεδες ἔδρες σχηματισμένες στήν περίμετρό του σὲ προσπάθεια νὰ τοῦ δοθεῖ

ἐξωτερικὰ σχῆμα τετράπλευρο με κομμένες γω-νίες. Χρήση ἄδηλη. Διάμ. 40, 34, 30 χιλ., πάχος δα-κτυλίων 8 χιλ. – Τμῆμα ὅσπου τοῦ ὁποίου τὸ ἓνα ἄκρο ὀξύνθηκε σὲ στρογγυλὴ αἰχμή, ποὺ ἔσπασε καὶ ἀμβλύνθηκε. Τὸ πλατὺ τμῆμα ποὺ χρησίμευε γιὰ λαβὴ εἶναι πεπλατυσμένο. Ὅπῃτιο; Γραφίδα; Συναλ. μήκος 94 χιλ., μήκος λαβῆς 65 χιλ., πλάτος λαβῆς 16 χιλ. (πίν. 30: 58γ). – Ἡ τριγωνικὴ αἰχμή ὁμοίου, ἐπίσης σπασμένη στήν ἄκρη, χωρὶς τὸ τμῆμα τῆς λαβῆς. Σωζ. μήκος 42 χιλ., μέγ. πλάτος 10 χιλ. (πίν. 30: 58β). – Μισὸ δόντι κάπρου, κομμέ-νο κατὰ τὸ μήκος του, με μικρὲς διαμπερεῖς ὀπές στὰ πλάγια γιὰ νὰ ραφτεῖ στὸ κράνος. Ἐξωτερικὰ διατηρεῖ τὴν ἀδαμαντίνη τοῦ δοντιοῦ. Ἐσωτερι-κὰ κομμένο καὶ κάπως λειασμένο. Οἱ ὀπές εἶναι ἀνοιγμένες κατὰ ζεύγη λοξὰ στὰ χεῖλη τῆς τομῆς, δύο ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ καὶ ἓνα ἀπὸ τὴν ἄλλη (πίν. 30: 58α, εἰκ. 77). Μήκος 75 χιλ., μέγ. πλάτος 19 χιλ.,

Εἰκ. 77. Δόντι κάπρου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωμα-τίου II 2.

πάχος 4 χιλ. – Τμῆμα πλακιδίου ἀπὸ ἐλεφαντό-δοντο, συγκολλημένο ἀπὸ δύο κομμάτια, σφηνοει-δοῦς τομῆς. Ἡ μία πλευρὰ του, λοξὰ κομμένη, κα-ταλήγει σὲ ἀκμή. Στήν ἄλλη ἐγκάρσια ἐπιπόλαια παρὰλληλα χαράγματα. Διαστάσεις 45×28 χιλ., μέγ. πάχος 5 χιλ. – Τρία κομμάτια ὁμοίου ἀπὸ τὰ ὁποῖα συγκολλῶνται τὰ δύο σὲ τμῆμα πλακιδίου ἰσόπαχο καὶ ἀκόσμητο, διαστάσεων 41×11 χιλ. καὶ πάχους 3 χιλ. Τὸ τρίτο κομμάτι εἶναι 33×4 χιλ. – Μικρὸ κομμάτι ὁμοίου πλακιδίου. Στήν περίμετρο ἐγχάρακτος πλοχμὸς σὲ στενὴ ζώνη πλαισιωμένη ἀπὸ διπλὸ ἐγχάρακτο περιθώριο (τμῆμα ἐλεφάντι-νης ἀσπίδας;). Πάχος 2 χιλ. – Στενόμακρο πλακί-διο ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο, συγκολλημένο ἀπὸ πολλὰ κομμάτια, σπασμένο στὸ ἓνα ἄκρο καὶ ἐλλιπές. Ἡ ἐπιφάνειά του εἶναι πριονισμένη ἐπίπεδη ἀλλὰ ἀλείαντη καὶ ἀδιακόσμητη. Σωζ. μήκος 100 χιλ., πλάτος 30 χιλ., πάχος 6 χιλ. – Εὐθύγραμμο κομμάτι ἀπὸ λεπτὸ χάλκινο σύρμα σπασμένο στὰ δύο ἄκρα. Ἴσως ἀπὸ βελόνα ποὺ ἔχασε τὴν ἀκίδα καὶ

τὴν κεφαλὴ τῆς. Σωζ. μήκος 54 χιλ., διάμ. 1 χιλ. – Τέσσερα κομμάτια λεπτοῦ χάλκινου σύρματος, πολὺ κατιωμένον. Τὸ ἓνα καταλήγει σὲ ἀκίδα καὶ εἶναι ἴσως τμῆμα βελόνας. Σωζ. μήκη 38, 24, 14, 7 χιλ., διάμ. 1-2 χιλ. – Ἕνα μεγάλο, δύο μικρότερα καὶ τρία πολὺ μικρὰ ἀπὸ στενόμακρες μολύβδινες ράβδους. Τὰ μεγάλα διατηροῦν τέσσερις πλευρές, φθαρμένες ἀλλὰ ὁρατές. Καλοδιατηρημένο, βαρὺ μέταλλο. Σωζ. μήκη 190, 114, 95, 45, 43, 41 χιλ., πλάτος πλευρᾶς, ὅπου σώζεται, 10-15 χιλ. – Δώδεκα διάφορα κομμάτια πολὺ λεπτοῦ μολύβδινου ἐλά-

σματος, διπλωμένα, συνεστραμμένα, παραμορφωμένα καὶ κατιωμένα. Δὲν φέρουν διακόσμηση, χάραγμα ἢ ὁποιοδήποτε σημάδι. Μέγ. σωζ. διαστάσεις ἀπὸ 80×53 ἕως 15×9 χιλ.

Κοχύλι *conus mediterraneus*, ἀκέραιο, μήκους 28 χιλ. – Εἴκοσι ὁλόκληροι καὶ ἓνας ἐλλιπῆς πυρῆνες ἀπὸ ἐλιές, συρρικνωμένοι ἀλλὰ ἄριστα διατηρημένοι. Μήκη 9-13 χιλ. – Δώδεκα ὁλόκληρα καὶ ἀκέραια ἀμύγδαλα, κάπως συρρικνωμένα λόγω τοῦ χρόνου ἀλλὰ ἀρίστης διατηρήσεως, μήκους 16-18 χιλ.

ΔΩΜΑΤΙΑ II 5 - II 6

Τὸ στενόμακρο διάστημα μεταξὺ τῆς αὐλῆς **I 3** καὶ τοῦ δωματίου **II 2** ποὺ καταλήγει στὸ τεῖχος κλείστηκε ἀπὸ Ν. μετὰ τὴν προέκταση τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ **II 2** καὶ διαμορφώθηκε, μετὰ τὴν κατασκευὴ δύο ἀκόμη ἐγκαρσίων τοίχων, σὲ δύο μικρὰ συνεχόμενα τετράπλευρα δωμάτια καί, στὴν ἐπέκτασή τους πρὸς Β., σὲ ἓνα τριγωνικὸ ὑπαίθριο χῶρο (σχ. 7). Τὰ ἐγκάρσια χωρίσματα δὲν δένουν μετὰ τοὺς ἰσχυροὺς πλευρικοὺς τοίχους, μετὰ τοὺς ὁποίους σχηματίζουν εὐδιάκριτους ἄρμους. Ἄρμους σχηματίζουν καὶ οἱ ἐξωτερικοί, ἀνατολικοὶ τοῖχοι μεταξὺ τους, χτισμένοι ὅπως εἶναι κατὰ τμήματα, ἔτσι ὥστε τὸ πρὸς Α. ὄριο τῶν δωματίων νὰ σχηματίζεται ἀπὸ τέσσερα τμήματα χτισμένα στὴν ἴδια γραμμὴ καὶ μετὰ τὸ ἴδιο πάχος, ποὺ ὅμως δὲν συνδέονται ἀλλὰ ἀπλῶς ἐφάπτονται τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο. Τὸ πρῶτο τμῆμα, τὸ νοτιότερο, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πλάτος τοῦ ἀνοίγματος **B**, τὸ δεύτερο πρὸς Β. μετὰ τὸ μήκος τοῦ δωματίου **II 5**, τὸ τρίτο μετὰ τὸ μήκος τοῦ δωματίου **II 6** καὶ τὸ τελευταῖο καὶ βραχύτερο εἶναι αὐτὸ ποὺ προχωρεῖ ὡς τὸ τεῖχος. Τὸ δεύτερο τμῆμα, δηλαδή ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ **II 5**, ἀποκολλήθηκε ὁλόκληρο ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τὸ ἐπόμενο καὶ ἔγειρε πρὸς τὰ ἔξω, παρουσιάζοντας κλίση 0,05 μ. σὲ διατηρούμενο ὕψος 1 μ. (πίν. 31: 60). Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἰσχύει σὲ μικρότερο καὶ λιγότερο διακριτὸ βαθμὸ καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα τμήματα τοῦ τοίχου καὶ δὲν ὀφείλεται ἀσφαλῶς στὸ βάρος τῶν χωμάτων τῆς ἐπιχώσεως – ποὺ ἦταν χωρὶς ἀμφιβολία περισσότερο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς αὐλῆς **I 3** – ἀλλὰ σὲ σεισμὸ ποὺ συνέβη προτοῦ ἐγκαταλειφθοῦν τὰ δωμάτια καὶ ἀρχίσουν νὰ γεμίζουν μετὰ τὰ γκρεμίσματα τῶν πλινθοτοίχων τους, τῶν πατωμάτων καὶ τῶν ἐπάνω ὀρόφων. Τὰ δωμάτια αὐτὰ δὲν ἐπικοινωνοῦν οὔτε μεταξὺ τους οὔτε μετὰ τὰ μεγάλα πλευρικά τους. Ἦσαν τυφλά, προσιτὰ προφανῶς ἀπὸ τὸν ὄροφο. Θὰ πρέπει νὰ ἦσαν ἀποθήκες. Τὰ εὐρήματα δὲν μαρτυροῦν τίποτε γιὰ τὴν χρῆσιν τους. Χωρὶς ἀμφιβολία, τὰ δωμάτια αὐτὰ χτίστηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων καί, ἐφόσον ὁ χῶρος ἀνατολικά τους εἶναι ἡ αὐλὴ **I 3**, τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἀποτελοῦν προσθήκες στὴν οἰκίαν **II**, τόσο μᾶλλον ὅσο ποὺ ὁ νότιος τοῖχος τους ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ **II 2** χωρὶς νὰ δένει μετὰ τὸν δυτικὸ τοῦ **I 3**. Γι' αὐτὸ ἀριθμοῦνται **II 5** τὸ νότιο, **II 6** τὸ βόρειο καὶ **II 7** ὁ ἀντίστοιχος ὑπαίθριος χῶρος.

Τὰ δύο δωμάτια, καθὼς καὶ ἡ αὐλὴ πρὸς Β. τους, εἶχαν γεμίσει, ὅπως καὶ τὸ γειτονικὸ **I 3**, μετὰ ἐλληνιστικὰς ἐπιχώσεις. Οἱ ἐπιχώσεις αὐτὲς εἶχαν ἐν συνεχείᾳ διαταραχθεῖ ἀπὸ τὸν

Τσούντα, οί ἐργάτες τοῦ ὁποίου ἔσκαψαν βαθιά στὸ κέντρο τῶν δωματίων παραβιάζοντας τὰ δάπεδα καὶ φτάνοντας ὡς τὸν βράχο, ἀφήνοντας ὅμως στὰ πλάγια καὶ στὶς γωνίες μικροὺς θυλάκους λίγο-πολὺ ἀπαραβιάστους. Μετὰ τὴ ἀνασκαφὴ ἔριξαν τὰ σκαμμένα πίσω στὰ δωμάτια, σωρεύοντας ἔτσι ἓνα χαλαρὸ γέμισμα ἀπὸ πέτρες καὶ ταραγμένα χώματα, τὸ ὁποῖο περιεῖχε ἀνάμικτη κεραμεικὴ καὶ τὸ ὁποῖο σκέπασε ἑλληνιστικὸ νόμισμα πεσμένο πάνω στὴ μεσοτοιχία μεταξὺ τῶν δύο δωματίων.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 172.

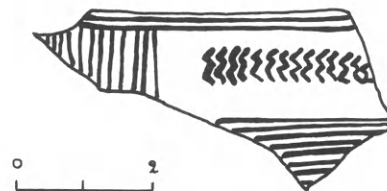
Κομμάτια πίθων 12.

Ὅστρακα οἰκιακῶν ἀγγείων, κυλίκων, πρόχων, σκύφων κλπ. (τὰ περισσότερα μὲ διακόσμηση ταινιῶν) 109.

Ἀναγνωρίσιμα 4.

Στόμιο μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο ἀμμώδη κόκκινο πηλὸ, ἀδιακόσμητο. Διάμ. 52 χιλ. – Κομμάτι ἀπὸ τὸ τοίχωμα σκύφου ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ μὲ ὑπόλευκο ἀλείφωμα. Κόκκινη ταινία κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος. Χαμηλότερα τετρακτίνος περιστρεφτικὸς κύκλος μὲ τέσσερα τεταρτοκύκλια στὸ κέντρο μεταξὺ τῶν ἀκτίνων. – Κεφάλι καὶ ὦμος εἰδωλίου Τ ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Στὸ κεφάλι πλατὺς κοῖλος πόλος. Τὰ χέρια σταυρωμένα στὸ στήθος. Βαμμένα κόκκινα ἢ περιμέτρος τοῦ πόλου, στὴν κορυφὴ του σταυρός. Στίγματα στὰ μάτια καὶ στὸ στόμα, πυκνὲς κοντὲς ἐγκάρσιες γραμμὲς στὸν τράχηλο (πλεξίδα). Πυκνὴ διαγράμμιση στὸ σῶμα.

Μικρὸ κομμάτι πρωτοκορινθιακοῦ σκύφου διακοσμημένο μὲ ζώνη πυκνῶν κατακορύφων τεθλασμένων, πλαισιωμένων ἐπάνω, κάτω καὶ στὰ πλάγια μὲ πυκνὲς ὀριζόντιες καὶ κάθετες λεπτὲς ταινίες (εἰκ. 78).

Εἰκ. 78. Ὅστρακο ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τῶν δωματίων II 5 - II 6.

Μικρὸ χάλκινο νόμισμα τοῦ Ἀργεῶς, ἀρκετὰ φθαρμένο ἀπὸ τὴ χρήση, σχετικὰ καλῆς διατηρήσεως. Ἐμπρ.: κεφαλὴ λύκου σὲ κατατομή. Ὅπ.: κεφαλαῖο Α. 3ος αἰ. π.Χ.⁴⁵

Δωμάτιο II 5 (σχ. 7, πίν. 32: 61): Σχεδὸν τετράγωνο, μήκους (Β.-Ν.) 2,25-2,35 μ. καὶ πλάτους (Α.-Δ.) 2,85 μ. Ὁ τοίχος ποὺ τὸ χωρίζει ἀπὸ τὸ II 6 ἔχει πάχος 0,80 μ., εἶναι δηλαδὴ κάπως λεπτότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τόσο αὐτὸς ὅσο καὶ οἱ ἄλλοι εἶναι χτισμένοι ἀπὸ πέτρες ἀκατέργαστες ἀρκετὰ μεγάλου μεγέθους, ἀνάμικτες μὲ μερικὲς μικρὲς καὶ ἐλάχιστους ὀγκολίθους, ἀρμολογημένες χωρὶς πολλὴ προσοχὴ καὶ μὲ ἄφθονο κιτρινόχωμα ἀνάμεσά τους, ποὺ εἶχε ξεπλυνθεῖ στὰ ἐκτεθειμένα σημεῖα ἀλλὰ διατηρήθηκε πολὺ καλὰ στὰ νεοσκαμμένα. Τὸ χῶμα αὐτὸ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἀνάμεσα στὶς ἀνώμαλες ὀριζόντιες στρώσεις τῆς τοιχοδομίας κυρίως ὡς ἐξισωτικὸ καὶ μονωτικὸ καὶ πολὺ λιγότερο ὡς συνδετικὸ ὑλικό, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἐμφανίζεται κυρίως στοὺς ἄρμους τῶν προσόψεων καὶ πολὺ λιγότερο στὸν πυρήνα τῶν τοίχων. Ὁ φυσικὸς βράχος κατεβαίνει ἀνώ-

45. Τὴν ταύτιση καὶ χρονολόγηση τοῦ νομίσματος ὀφείλω στὴν κ. Μ. Οἰκονομίδου, τὴν ὁποία καὶ εὐχαριστῶ.

μαλα από Α. πρὸς Δ. με τόσο ἰσχυρὴ κλίση ὥστε ἐνῶ στὴ νοτιοανατολικὴ γωνία ἐξέχει ἀπὸ τὸ δάπεδο, εὐρίσκεται 2,85 μ. πὺρ πέρα κατὰ μῆκος τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ σὲ μικρὴ ἔκταση στὴ βορειοανατολικὴ γωνία σὲ στάθμη 0,40 μ. χαμηλότερη. Τὸ δάπεδο, ὅπου σώθηκε, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα γέμισμα διαφορετικοῦ πάχους ἀνάλογα με τὶς ἀνωμαλίες πού εἶχε νὰ καλύψει, καμωμένο ἀπὸ χῶμα καὶ μικρὲς πέτρες, ζυμωμένο με πλέσια καὶ ἐπιχρισμένο με καθαρὸ στρώμα κιτρινοχώματος στὴν κορυφή, τοῦ ἴδιου πού εἶχε χρησιμοποιηθεῖ καὶ ἀνάμεσα στὶς πέτρες τοῦ τοίχου. Τὸ περιεχόμενό του εἶναι διδακτικό.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 32: 62)

Ὅστρακα 752.

Ὅστρακα ἄγραπτα 468.

Ὅστρακα γραπτά (μονόχρωμα, ταινίες κλπ.) 163.

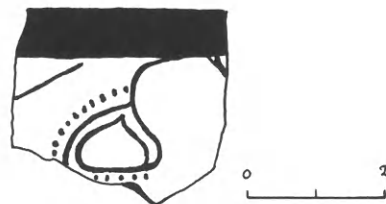
Κομμάτια πίθων 6.

Ἀναγνωρίσιμα 113.

Ἄγραπτα: Τέσσερα τροπιδωτὰ χεῖλη, ἐννέα λαβές, δεκαεννέα στελέχη καὶ δεκαοκτὼ βάσεις (ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ πέντε με κεντρικὴ κοιλότητα) κυλίκων. – Ἐννέα βάσεις λεκανιδίων. – Δεκατρία κομμάτια οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχεῖς ἀκαθάριστους πηλούς (χυτρόποδες κ.ἄ.), πολλὰ καμένα μαῦρα. – Τέσσερα μικρὰ ἐπίπεδα κομμάτια πήλινης πλάκας, πάχους 27-28 χιλ., ἀπὸ πολὺν τραχὺ πηλὸ γεμάτο χαλίκια καὶ ἄχυρα με πρόχειρα λειασμένη τὴ μία ἐπιφάνεια, διαστάσεων 8×6-7×4 ἐκ., πιθανότατα ἀπὸ κεραμίδι (στρωτήρα). – Στόμιο πρόχου ἀπὸ κοκκινωπὸ τραχὺ πηλὸ. – Κομμάτι λαμποῦ καὶ ὅμοιο μικροῦ προχοειδοῦς ἀπὸ ξανθοκάστανο πηλὸ. – Πέντε λαβές πρόχων, ἄγραπτες. – Μικρὸ τμήμα ταινιωτῆς λαβῆς, πλάτους 32 χιλ., ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ.

Γραπτά: Δύο στελέχη κυλίκων βαμμένα με πλατιὲς καστανὲς ταινίες. – Μία βάση κύλικος με ὁμόκεντρος δακτυλίους. – Δύο λαβές πρόχων με κυματοειδεῖς γραμμὲς στὴ ράχη. – Τμήμα τοιχώματος πρόχου με τρεῖς ἐπ'ἀλλήλες ὀριζόντιες ταινίες, καμένο μαῦρο. – Κοῖλο στέλεχος διαμ. 6 ἐκ. καὶ τμήμα ἐλαφρὰ κοίλου δίσκου μεγάλου ψευδοστόμου ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο γκρίζο πηλὸ με κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Στὸν δίσκο με μαῦρη βαφὴ σταυρός, στὴ ρίζα τοῦ στελέχους δακτύλιος. – Μικρὸ κομμάτι ἀπὸ τὸ τοίχωμα μικροῦ ψευδοστόμου με ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν. – Στρογγυλὸ πῶμα κομμένο ἀπὸ τὸ τοίχωμα ἀγγείου ἀπὸ κόκκινο πηλὸ με λειασμένη τὴν ἐπιφάνεια. Διάμ. 5 ἐκ. – Ρίζα λαβῆς καὶ τμήμα τοιχώματος μικροῦ κρατήρα ἀπὸ καθαρὸ κιτρι-

νωπὸ καλοψημένο πηλὸ με ὅμοιο ἀλείφωμα. Στὴ ρίζα τῆς λαβῆς καστανὴ πινελιά, κάτω ἀπὸ τὴ λαβὴ δύο ἐπ'ἀλλήλες ταινίες. – Τμήμα κρατηρίσκου. Ἐσωτερικὰ ταινία. Ἐξωτερικὰ δύο κόκκινες ταινίες κάτω ἀπὸ δύο συγκλίνουσες λεπτὲς γραμμὲς, ἴσως ἀπὸ τὸ στέλεχος ἀγκυλόμοσχης σπείρας. – Κομμάτι κυπέλλου. Ἐπάνω ἀπὸ πλατιὰ ταινία σπείρα με γωνιώδες στέλεχος. – Τμήμα τοῦ χείλους καὶ τῆς ἀνοιχτῆς γεφυρωτῆς προχοῆς μεγάλου προχοϊκοῦ σκύφου ἀπὸ καθαρὸ κοκκινόξανθο πηλὸ με κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Με καστανὴ βαφὴ ἐγκάρσιες γραμμὲς κατὰ ὁμάδες στὸ ἐντονα ἐξώκυρτο, ὀριζόντιο χεῖλος. Ὅμοιες στὸ χεῖλος τῆς προχοῆς. Πλατιὲς ταινίες κάτω ἀπὸ τὸ χεῖλος καὶ γύρω στὴ ρίζα τῆς προχοῆς. – Τμήμα κυανοειδοῦς με λεπτὸ ἀδιαμόρφωτο χεῖλος ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ με κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Με καστανὴ βαφὴ κροσσοπετάλια στὸ χεῖλος, χαμηλότερα πυκνὲς πινελιές, κατακόρυφες πρὸς τὸν πυθμένα. – **Σκύφοι:** Μία λαβή. – Τέσσερα κομμάτια ἀπὸ ὀλόβαφα τοιχώματα. – Δύο ὅμοια βαμμένα ἐσωτερικὰ με ταινία στὸ χεῖλος καὶ ἄλλα τρία ἄβαφα ἐσωτερικὰ, με ταινία στὸ χεῖλος καὶ διακόσμηση χαμηλότερα ἀπὸ ὁμόκεντρα τόξα, καλοσχεδιασμένη ὀρθία πορφύρα (εἰκ. 79), καμπύλη γραμμὴ με τρεῖς λεπτὲς ἐγκάρσιες διαγραμμίσεις (σῶμα ζῶν), στὴλῃ ἀμει-

Εἰκ. 79. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ ὀψοματίου II 5.

βόντων επάνω από ιμάντες και στήλη ανεστραμμένων αμειβόντων με διπλό περιθώριο πλαισιωμένο με κροσσοπετάλια. – Πόδι και τμήμα του κορμού πολὺ μικροῦ ειδωλίου ζώου ἀπὸ καθαρὸ κοκκινωπὸ πηλὸ. Μὲ κόκκινη βαφή πέντε γραμμὲς στὸ μῆκος του. Συνολικὸ μῆκος 20 χιλ., μῆκος ποδίου 12 χιλ.

Ἀπὸ τῆ βορειοανατολικῆς γωνίας τοῦ δωματίου, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ βράχου: Τμήμα λίθινου σκεύ-

ους ἀπὸ γκρίζο τραχύτη. Στρογγυλὸ, μὲ ἐπίπεδη βάση, πλευρὰ ἐξωτερικὰ μαλακὰ κυρτή. Τὸ χεῖλος, ποὺ μόλις σώζεται, κυρτό, συνεχίζει τὴν καμπύλη τοῦ τοιχώματος μὲ ὁμαλὴ μετάβαση στὴν κοίλη ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια. Αὐτὴ εἶναι ἰδιαίτερος λεία καὶ στιλπνὴ ἀπὸ τὴ χρήση. Ἡ ἐξωτερικὴ εἶναι ἄρκετὰ τραχιά. Μέγ. σῶζ. διάσταση 120 χιλ., πάχος στὸν πυθμένα 50 χιλ., πάχος πλευρᾶς 50-25 χιλ., πάχος χεῖλους 12 χιλ.

Στὴ ΒΑ. γωνία, σὲ ἔκταση $1,12 \times 1,58$ μ., τὸ ἐπίχρυσμα αὐτὸ ἦταν σκεπασμένο μὲ λίγη ἀραιή στάχτη, ἀνάμικτη μὲ ἐλάχιστα μικρὰ καρβουνάκια. Ἐπάνω σὲ αὐτὴ τὴ στρώση εἶχε σχηματιστεῖ σωρὸς ὕψους 1,50 μ. ἀπὸ ἄρκετὰ μεγάλες πέτρες καὶ ἀκάθαρτο κιτρινόχωμα ἀπὸ πεσμένους πλινθοτοίχους. Οἱ ἐργάτες τοῦ Τσουντα δὲν τὸν εἶχαν παραβιάσει, ἢ κεραμικὴ ποὺ περιεῖχε ὅμως δείχνει ὅτι εἶχε ἀναμοχλευτεῖ στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 254.

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 107.

Ὅστρακα ἀγγείων οἰκιακῶν, κυλίκων, λεκανιδίων, σκύφων (τὰ περισσότερα γραπτὰ) 128.

Κομμάτια πίθων 16.

Ἀναγνωρίσιμα 3.

Ἑλληνιστικά: Δύο κωνικὲς ἀγνύθες. – Κομμάτι ἀπὸ τὸν ὄμο πίθου μὲ διακόσμηση ἀπὸ σειρὰ μικρῶν ἐγχαρακτῶν κύκλων.

Στὸ ὑπόλοιπο δωμάτιο τὸ δάπεδο εἶχε ταραχεῖ ἐντελῶς, τόσο ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν συσσώρευση ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἀνασκαφή. Ἡ καλύτερη ἔνδειξη γιὰ τὴν ἀρχικὴ στάθμη του ὑπάρχει στὸν νότιο τοῖχο, ὁ ὁποῖος πατεῖ πάνω σὲ μία ὀριζοντιωτικὴ στρώση ἀπὸ πλακοειδεῖς πέτρες ποὺ ἀρχίζει 1 μ. ἀπὸ τὴ νοτιοανατολικὴ γωνία, προχωρεῖ ὡς τὴ νοτιοδυτικὴ καὶ ἐξέχει 0,20-0,25 μ. μέσα στὸ δωμάτιο, χωρὶς νὰ κατεβαίνει ὡς τὸν βράχο, διότι πατοῦσε πάνω στὸ χῶμα ποὺ τὸν σκέπαζε. Ἡ στάθμη τῆς στρώσης αὐτῆς βρίσκεται παντοῦ ψηλότερα ἀπὸ τὸν βράχο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ νοτιοανατολικὴ γωνία, ὅπου αὐτὸς ἐξέχει, καὶ εἶναι περίπου ἡ ἴδια μὲ τὸ δάπεδο, ἐκεῖ ὅπου τοῦτο διατηρήθηκε μόνο σὲ μία στενὴ λωρίδα.

Δωμάτιο II 6 (σχ. 7, πίν. 33: 63): Τετράπλευρο καὶ αὐτό, μικρότερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, διαστάσεων $2,85$ (Α.-Δ.) \times $1,85$ μ. (Β.-Ν.) Ἡ ἑλληνιστικὴ ἐπίχωση ἐκάλυψε τὸ πλάτος του σὲ ἔκταση 1,60 μ., δηλαδὴ περισσότερο ἀπὸ τὸ μισό. Ἡ ἀνασκαφή Τσουντα ἔφτασε καὶ ἐδῶ ὡς τὸν βράχο, ταράζοντας τὸ ἀρχικὸ γέμισμα τοῦ δωματίου, τὸ ὁποῖο ἔριξε πίσω μαζί μὲ ἄφθονες πέτρες.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

*Οστρακα 285,

*Αναγνωρίσιμα 7, προερχόμενα από αγγεία οικιακής χρήσεως, κύλικες, πρόχους, σκύφους κλπ.

Κομμάτια πίθων 4.

Τμήμα πήλινης πλάκας, πάχους 27 χιλ., καμένης γκρίζας, με διαγώνια χαράγματα στη μία, λεία, επι-

φάνειά της.

Κομμάτι μολύβδινου δίσκου.

*Επιπλέον, έλληνιστικά: Μία αγνύθα. – Τρία μεταλαμβαφή οστρακα αγγείων απροσδιορίστου σχήματος. – Τρία κομμάτια κεραμιδιών κατασκευασμένα σε μήτρα.

Στο δυτικό τμήμα και επάνω από το κοκκινόχωμα που σκέπαζε, όπως συνήθως, τον φυσικό βράχο σώθηκε σε μικρή έκταση μία άθικτη λεπτή και σκληρή (δηλαδή άσκαφη) στρώση από ανοιχτόχρωμο χώμα με λίγη κεραμική, που ανήκε προφανώς στην αρχική επίχωση του δωματίου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

*Οστρακα 137.

*Οστρακα διάφορα απροσδιόριστα άγραπτα 91.

*Οστρακα διάφορα απροσδιόριστα γραπτά 33.

*Αναγνωρίσιμα 13.

*Ένα τροπιδωτό χεῖλος, ένα στέλεχος από κιτρινωπό πηλό με στιλπνό αλείφωμα και με διακόσμηση λεπτών κατακορύφων καστανόμαυρων γραμμών (μία ομάδα από τέσσερις και δύο μεμονωμένες), μία βάση με κεντρική κοιλότητα και άλλη με βαμμένους τέσσερις κόκκινους δακτυλίου, από

κύλικες. – Μία βάση λεκανιδίου. – Τμήμα τοιχώματος οἰκιακού σκεύους καμένο γκρίζο. – Κομμάτι μικρού αγγείου καμένο γκρίζο. – Τμήματα δύο μεγάλων κυλινδρικών καθέτων λαβών από κοκκινωπό και κιτρινωπό ακαθάριστο αμμώδη πηλό, άβαφα. – Τέσσερα κομμάτια από τοιχώματα σκύφων με διακόσμηση σπειρών (τά δύο) και όριζόντια ζώνη τεθλασμένης με μονό περιθώριο (τά άλλα δύο, από το ίδιο αγγείο).

*Ο ανατολικός τοίχος του, που τον χωρίζει από την αυλή I 3, είναι θεμελιωμένος πάνω στον βράχο, στρωμένο με πλέσια πάχους 0,04-0,08 μ. Το ίδιο και ο νότιος, αν και εδώ το στρώμα της πλέσιας είναι ακανόνιστα παχύτερο, λόγω της ανωμαλίας του βράχου. Είναι ή τεχνική που εφαρμόστηκε και στη θεμελίωση του δυτικού κυκλωπείου τείχους⁴⁶. *Ο δυτικός πατάει κατ' ευθείαν πάνω στον βράχο και στο σκληρό κοκκινωπό χώμα που τον σκέπαζε χωρίς τη μεσολάβηση πλέσιας. *Ο βόρειος όμως, αυτός που χωρίζει το δωμάτιο από τον χώρο II 7, χτίστηκε πάνω σε μία επίχωση χώματος πάχους 0,20-0,25 μ. (σχ. 10), που περιείχε ρίζες, χαλίκια και οστρακα, ένα τουλάχιστον κάρβουνο και μερικές μεγάλες πέτρες. *Από το πόδι του τοίχου, κατά μήκος της επίχωσης αυτής, συγκεντρώθηκαν,

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

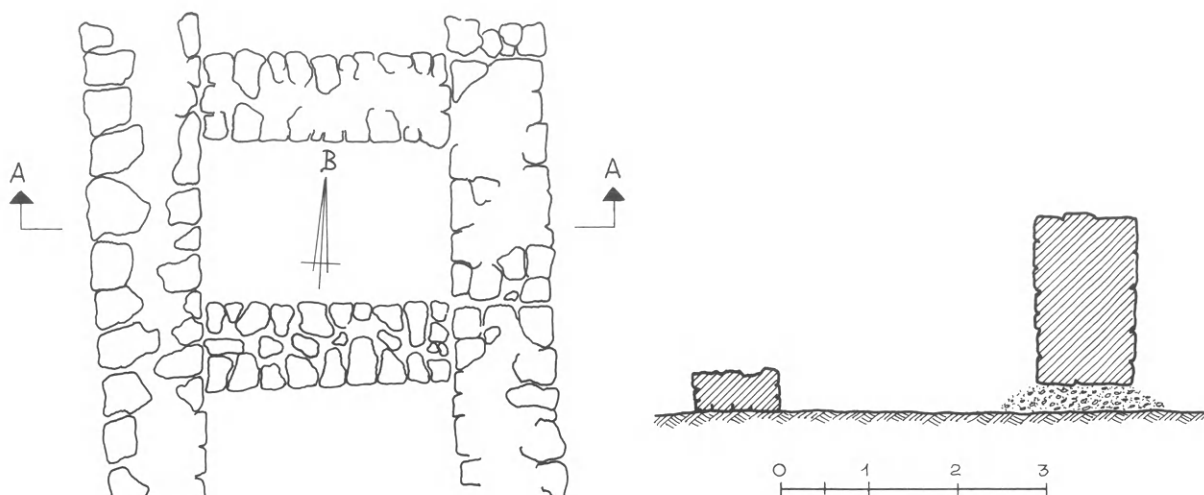
*Οστρακα 538.

*Οστρακα διάφορα άγραπτα 66.

*Οστρακα διάφορα γραπτά 92.

Κομμάτια πίθων 13.

46. Γ. Ε. Μυλωνάς, *ΑΕ* 1962, 101-2, πίν. 13α, β.

Σχέδιο 10. Δωμάτιο II 6, θεμελίωση βορείου τοίχου.

Ἀναγνωρίσιμα 4.

Ἄγραπτα: ἀπὸ οἰκιακὰ ἀγγεῖα, κύλικες καὶ λεκανίδια.

Δύο μικρὰ συνανήκοντα ὄστρακα ἀγγείου μὲ πολὺ λεπτὸ τοίχωμα καὶ σπογγωτὴ διακόσμηση (ΥΕ ΠΑ-Β).

Γραπτά: ἀπὸ πρόχους, κρατῆρες, σκύφους καὶ εἰδώλια Ψ καὶ ζώων, καθὼς καὶ: Δύο συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ κρατήρα μὲ σειρὰ ἀπὸ κατακόρυ-

φες πορφύρες στὴ ζώνη τῶν λαβῶν. – Τμῆμα μεγάλου σκύφου, ἐσωτερικὰ ἄβαφου. Ἐξωτερικὰ φολιδωτὴ μετόπη πλαισιωμένη ἀπὸ στήλες 6-7 γραμμῶν, ἐναλλασσόμενη μὲ μετόπη ἀντιθετικῶν ἡμικυκλίων.

Κωνίδιο ἀπὸ στεατίτη.

Ἐπιπλέον, ἐλληνιστικά: Μεγάλο κομμάτι κεραμιδιοῦ (στρωτήρα). – Τμῆμα πίθου μὲ διακόσμηση ἐντύπων ροδάκων. – Ὅστρακο ἐσωτερικὰ βαμμένο.

Τὸ χῶμα αὐτὸ εἶχε στρωθεῖ πάνω στὸν βράχο ποὺ κατηφορίζει καὶ ἐδῶ ἔντονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ τὸ λίγο κοκκινόχωμα ποὺ τὸν σκέπαζε κατὰ τόπους. Τὸ συνεργεῖο τοῦ Τσουντα εἶχε σκάψει παντοῦ ὥς τὸν βράχο, καταστρέφοντας τὸ δάπεδο, ἢ στάθμη του ὅμως προσδιορίζεται ἀπὸ τὴ θεμελίωση τοῦ βορείου τοίχου, ἀπὸ τὸ θεμέλιο τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ ἀπὸ μία στενὴ λωρίδα, στὰ πόδια τοῦ δυτικοῦ τοίχου, συνέχεια τῆς ἀντίστοιχης τοῦ δωματίου II 5, ποὺ περεῖχε:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὅστρακα 122.

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 77.

Ὅστρακα διάφορα μὲ γραπτὴ διακόσμηση (μονόχρωμα, ταινίες) 25.

Κομμάτια πίθων 3.

Ἀναγνωρίσιμα 17.

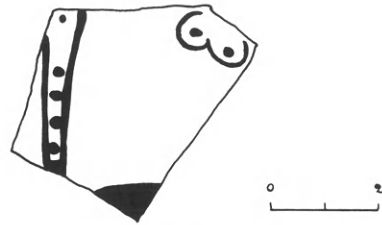
Δύο στελέχη, τὸ ἓνα μὲ βάση ἐπίπεδη, ἓνα κυρτό-πλευρο χεῖλος καὶ τρεῖς βάσεις (οἱ δύο ἐπίπεδες, ἢ μία μὲ κεντρικὴ κοιλότητα) κυλίκων. – Πόδι χυτρόποδος καὶ χεῖλος μικρότερου οἰκιακοῦ ἀγγείου ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο πηλὸ, καμένα μαῦρα. – Λαβὴ καὶ τμῆμα τοῦ περικυρτου χεῖλους πρόχου

ἀπὸ ἀρκετὰ καθαρὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ ὅμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένο τὸ χεῖλος στὴν ἀκμή του καὶ χαμηλότερα. Στὴ ράχη τῆς λαβῆς κυματοειδῆς γραμμὴ. – Μικρότατο κομμάτι ἀπὸ τὸν ὦμο ψευδοστόμου, διακοσμημένο μὲ ἱμάντες μεταξὺ ταινιών. – Σκύφοι: Ἕνα κομμάτι δόλοβαφο. – Ἐξι

ἄβαφα ἐξωτερικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τέσσερα χεῖλη μὲ λεπτὲς ταινίες στὴν ἀκμή, καὶ ἄλλα τρία τοιχώματα μὲ διακόσμηση ἀπὸ πεταλοειδῆ ἡμικύκλια στὴ σειρὰ, ἐνάλληλους ἀγκῶνες γωνιώδεις καὶ καμπύλους (εἰκ. 80) καὶ ὀρθιες πορφύρες μὲ ρόδακες μεταξὺ τους (εἰκ. 81).

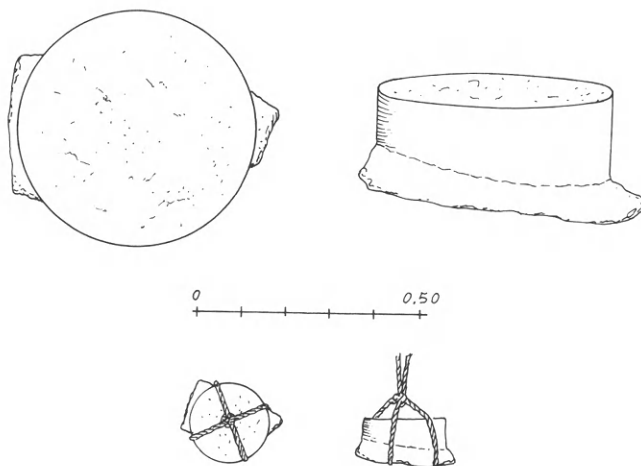

Εἰκ. 80. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 6.

Εἰκ. 81. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 6.

Οἱ τοῖχοι διατηροῦνται σὲ ὕψος 0,45 μ. (ὁ νότιος) ἕως 2,10 μ. (ὁ βόρειος) ἐπάνω ἀπὸ τὰ δάπεδα, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ δωμάτιο πρέπει νὰ ἦταν προσιτὸ μόνο ἀπὸ ἐπάνω. Ἀνάμεσα στὰ χώματα ποὺ εἶχε σωρεύσει μέσα στὸ ἐσωτερικὸ του ἡ προηγούμενη ἀνασκαφὴ βρέθηκε καὶ μία στρογγυλὴ βάση κίονος ἀπὸ πωρόλιθο, ἀναμφισβήτητα μυκηναϊκή, ποὺ εἶχε κυλίσει ἕως ἐκεῖ ἀλλὰ προερχόταν ἀσφαλῶς ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ (εἰκ. 82). Ἔχει συνολικὸ ὕψος 0,21-0,28 μ. καὶ τὸ κατεργασμένο τῆς τμήμα, κυλινδρικό, ἔχει διάμ. 0,53 καὶ ὕψος 0,10-0,19 μ. Χαμηλότερα εἶναι ἀκατέργαστη, μὲ δύο ἀσύμμετρους ἀγκῶνες ποὺ ἔξέχουν κατὰ 0,04-0,05 μ., σὲ γωνία περίπου 60° μεταξύ τους. Τρίτος, ὑποτυπώδης καὶ μυτερός, ἔχει ἀφεθεῖ κατὰ τὴ διάμετρο τοῦ πρώτου. Ἡ κατεργασμένη ἐπιφάνεια, σημαδεμένη

Εἰκ. 82. Πώρινη βάση κίονος ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τοῦ δωματίου II 6.

ποῦ καὶ ποῦ ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῆς σκαπάνης τῶν ἐργατῶν τοῦ Τσουντα, εἶναι πελεκη-
μένη μὲ ξέστρο. Τὰ ἴχνη του, πυκνὰ ἀλλὰ ὄχι συμμετρικά οὔτε παράλληλα μεταξύ τους,
εἶναι ἐμφανῆ καὶ κατὰ τόπους ἀρκετὰ βαθιά. Ἡ κορυφή τῆς βάσης εἶναι ἀρκετὰ καλὰ
λειασμένη, ἔχει ὅμως καὶ διάφορες μικροκοιλότητες ποὺ ὀφείλονται σὲ ἐλαττώματα τῆς
πέτρας. Ἡ κυλινδρική πλευρὰ εἶναι ἐπίσης λειασμένη ἀλλὰ πιὸ ἀδρά, ἔχοντας ἔντονα τὰ
ἴχνη τοῦ ἐργαλείου. Τὸ κάτω μέρος εἶναι ἀσύμμετρο καὶ ἀπελέκητο.

Στὸ σχῆμα, τὶς ἀναλογίες καὶ τὴν κατασκευὴ ἡ βάση θυμίζει τὶς ὅμοιες ἀλλὰ πολὺ
παλαιότερες ποὺ βρέθηκαν στὴ Θήρα, καθὼς καί, γενικότερα, τὶς γνωστὲς μυκηναϊκὲς
βάσεις κιόνων, ποὺ εἶναι ὅμως κατὰ κανόνα πολὺ μεγαλύτερες⁴⁷.

Εἶναι ἀδηλο γιὰτὶ ἀφέθηκαν οἱ ἀγκῶνες. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ πέτρα ἦταν ἀρχικὰ
περίπου κυβική, ἀνώμαλη καὶ ἀσύμμετρη, καὶ ἡ κατεργασία τῆς σὲ κύλινδρο περιορίστηκε
στο ἐπάνω ἐμφανὲς τμήμα τῆς, ὅποτε οἱ ἀγκῶνες ἀφέθηκαν γιὰτὶ θὰ τοὺς ἔκρυβε ἡ ἐπί-
στρωση τοῦ δαπέδου. Ἀφ' ἐτέρου, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχαν, θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμεύσουν ἂν
ἡ βάση ἔπρεπε νὰ ἀνυψωθεῖ μὲ σκοινί, πράγμα πιθανὸ ἀφοῦ μοιάζει νὰ προέρχεται ἀπὸ
δωμάτιο τοῦ ὀρόφου. Ἔτσι θὰ μπορούσε τὸ σκοινὶ νὰ δεθεῖ σταυρωτά, χωρὶς τὸν κίνδυνο
νὰ γλιστρήσει ἀπὸ τὴ θέση του καὶ νὰ φύγει ἡ πέτρα, ἀφοῦ θὰ τὸ συγκρατοῦσαν οἱ προ-
εξέχοντες ἀγκῶνες.

ΧΩΡΟΙ Π 3 - Π 4

Οἱ χώροι αὐτοὶ (σχ. 7), ποὺ ἦσαν ἀσφαλῶς ὑπαίθριοι, εὐρίσκονται πρὸς Β. τῶν δωμα-
τίων Π 1 καὶ Π 2. Πρὸς Α. ὀρίζονται ἀπὸ τὴ συνέχεια τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δωμα-
τίου Π 2, καὶ πρὸς Β. καὶ Δ. ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ὄψη τοῦ κυκλωπέιου τείχους ποὺ λοξεύει
ἀπὸ Δ. πρὸς Α. δίνοντας στὴν ἔκταση αὐτὴ σχῆμα τραπεζοειδές, δηλαδὴ τετράπλευρο μὲ
εὐθεῖες πλευρές, ὀρθὲς γωνίες στὴ βάση του ἀλλὰ μία ὀξεία καὶ μία ἀμβλεία γωνία στὴν
κορυφή του. Ὁ νότιος τοῖχος τῆς, ποὺ τὴ χωρίζει ἀπὸ τὰ δύο δωμάτια, ἔχει πάχος 1,05
μ. στὸ δυτικὸ τοῦ τμήματος καὶ 1,15 μ. στὸ ἀνατολικό, καὶ εἶναι προσκτισμένος ἀφ' ἑνὸς στὸ
τείχος καὶ ἀφ' ἐτέρου στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο, μὲ τὸν ὅποιο σχηματίζει ἀρμό.

Ὁ χώρος δὲν εἶναι ἐνιαῖος. Ἐνας τοῖχος, πάχους 1,10-1,20 μ., ποὺ χτίστηκε στὴ συνέ-
χεια τῆς μεσοτοιχίας τῶν δωματίων Π 1 καὶ Π 2 ἀλλὰ ὄχι ἀκριβῶς στὴν ἴδια οἰκοδομικὴ
γραμμὴ, διαίρεσε τὴν ἔκταση αὐτὴ σὲ δύο παράπλευρες κλειστὲς αὐλές, δύο ὀπισθαύλια,
τὸ Π 3 πρὸς Δ. καὶ τὸ Π 4 πρὸς Α., τὸ ὅποιο συνορεύει μὲ τὸ ἀντίστοιχο Π 7 ἀνατολικά
του. Ὁ διαχωριστικὸς αὐτὸς τοῖχος μεταξύ Π 3 καὶ Π 4 δὲν εἶναι αὐστηρὰ εὐθύγραμμος
ἀλλὰ ἀκολουθεῖ ἐλαφριά καμπύλη, κοίλη πρὸς τὸ Π 4 καὶ κυρτὴ πρὸς τὸ Π 3. Ἡ ἐσωτε-
ρικὴ ὄψη τοῦ τείχους πρὸς τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶναι ἐπίσης κάπως καμπύλη, πράγμα ποὺ
καθιστᾷ τὸν χώρο ἀνεπαίσθητα πηνιόσχημο, στενότερο δηλαδὴ στὴ μέση τοῦ μήκους του

47. Σ. Μαρινάτος, *Θήρα* II (1968) πίν. 8, 9, *Θήρα* τήρη *Θήρας, Ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη* (Ἀθῆναι 1999) 229-
VII (1976) 19, εἰκ. 1, 2, πίν. 26β, Κ. Παλυβοῦ, *Ἀκρω-* 235, εἰκ. 120-121α-δ.

από ό,τι τὰ δύο άκρα του, τὸ βόρειο καὶ τὸ νότιο. Οί αὐλές ἔχουν τὸ ἴδιο σχῆμα ἀλλὰ διαφορετικό ἐμβαδόν (54 τ.μ. ἢ II 3, 38,5 τ.μ. ἢ II 4).

Ἡ δυτική πλευρὰ τοῦ II 3 ἔχει μήκος 10,30 μ., ἡ ἀνατολική 8,20 μ., ἡ νότια 5,85 μ. καὶ ἡ βόρεια, ἡ λοξή, 6,50 μ. Λόγω τῆς ἔντονης κατωφέρειας τοῦ βράχου στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ δάπεδο, προκειμένου νὰ ἔρθῃ περίπου στὴ στάθμη τῶν γειτονικῶν χώρων, πῆρε τὴ μορφὴ λιθόστρωτου πάνω σὲ ἓνα γέμισμα προοδευτικὰ ἀυξανόμενου πάχους ἀπὸ μεγάλες πέτρες πὺν σώθηκε μόνο στὴ βορειοδυτικὴ γωνία. Στὸ ὑπόλοιπο δωμάτιο παραβιάστηκε ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀνασκαφὴ ἄνισα, ἀλλὰ ἀρκετὰ ὥστε νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχικὴ τοῦ ἐπιφάνεια, πὺν δὲν φαίνεται νὰ εἶχε καμία ἰδιαίτερη ἐπίστρωση. Μέσα στὸ λιθολόγημα αὐτὸ εὐρέθηκε ἡ συνέχεια τοῦ ἀγωγοῦ 2 (σχ. 7: 7), ὁ ὁποῖος, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ πέρασμα Β καὶ περνώντας ἀπὸ τὸ δωμάτιο II 1, προχωρεῖ πρὸς Β., δηλαδὴ πρὸς τὸ τεῖχος, κοντὰ καὶ παράλληλα πρὸς τὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς αὐλῆς.

Τὸ ὀπισθαύλιο II 4 ἀποτελεῖ συνέχεια πρὸς Β. τοῦ δωματίου II 2 καὶ ἔχει τὸ ἴδιο τραπεζιοειδὲς σχῆμα μὲ τὸ πρὸς Δ. γειτονικὸ του καὶ μεγαλύτερο II 3. Ἡ ἀνατολικὴ τοῦ πλευρὰ ἔχει μήκος 5,65 μ., ἡ νότια 5,75 μ., ἡ δυτικὴ 7,70 μ. καὶ ἡ βόρεια, ἡ λοξή, 6,25 μ. Ἀπὸ τὴν αὐλὴ II 7, στὰ ἀνατολικά του, τὸ χωρίζει ἰσχυρὸς εὐθύγραμμος τοῖχος, πάχους 1,10 μ., πὺν ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ ἀνατολικοῦ τοῖχου τοῦ II 2. Μὲ τὸν τοῖχο αὐτὸν ὁ νότιος τοῖχος τοῦ II 4, ὁ ὁποῖος ἔχει πάχος 1,15 μ., σχηματίζει ἄρμό. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ δυτικὸς καμπύλος τοῖχος, πὺν ἔχει πάχος 1,20 μ. καὶ πὺν συνεχίζει τὴ μεσοτοιχία μεταξὺ II 1 καὶ II 2, δὲν δένει μὲ τὸν τοῖχο μεταξὺ τῶν δωματίων καὶ τῶν αὐλῶν. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ μεσοτοιχία II 3 - II 4 χτίστηκε ἐκ τῶν ὑστέρων γιὰ νὰ διχοτομήσῃ συμμετρικὰ πρὸς τὰ δύο δωμάτια τὸν βορειότερό τους χώρο.

Ὁ βράχος κατηφορίζει καὶ ἐδῶ ἔντονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπιφάνειά του στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ὀπισθαυλίου II 4 καταλήγει περίπου 1,50 μ. χαμηλότερα ἀπὸ τὸ γειτονικὸ του II 7, καὶ ἔτσι χρειάστηκε καὶ ἐδῶ νὰ ἰσοπεδωθεῖ ὁ χώρος μὲ πυκνὸ λιθολόγημα, τὸ ὁποῖο οἱ ἐργάτες τοῦ Τσουντα εἶχαν ἀφήσῃ ἀπαραβίαστο σὲ ἔκταση 2,35×1,40 μ. στὴ βορειοδυτικὴ γωνία, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα εἶχαν σκάψῃ σὲ βάθος τουλάχιστον 0,60 μ. ἀπὸ τὴ διατηρημένη ἐπιφάνεια τοῦ λιθοστρώτου. Ἡ νοτιοδυτικὴ γωνία εἶχε ἐπίσης παραμείνῃ ἄθικτη. Ἐδῶ ἔγινε μία τομὴ διαστάσεων 1,80×1,70 μ., πὺν προχώρησε σὲ βάθος 3-4 στρώσεων ὀγκολίθων μέχρι βάθους περίπου 1 μ. Ἀπὸ τὴν τομὴ αὐτὴ συγκεντρώθηκε κεραμεικὴ πὺν χρονολογεῖ τὴν κατασκευὴ τοῦ λιθοστρώτου.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 33: 64)

Ὅστρακα 227.

Διάφορα μονόχρωμα ἢ μὲ διακόσμηση ταινιῶν 33. Ἀναγνώρισμα 116.

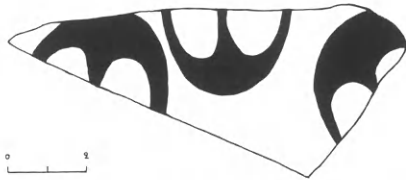
Τμήμα τοιχώματος μὲ κάθετη ταινιωτὴ λαβὴ γκρίζου ΜΕ μινυεῖου κυπέλλου. – Ἐξώστροφο χεῖλος καὶ μέρος τοῦ τοιχώματος κυανοειδοῦς ΥΕ ΠΑ-Β ἀγγείου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Βαμμένο καστανὸ

τὸ χεῖλος. Χαμηλότερα, ἐξωτερικά, σπογγωτὴ διακόσμηση.

Ἀγραπτα: Δύο τροπιδωτὰ χεῖλη (τὸ ἓνα μὲ τμήμα κάθετης λαβῆς) δύο στελέχη (τὸ ἓνα μὲ ἐπίπεδη βάση) καὶ δύο βάσεις κυλίκων. – Πέντε βάσεις λεκανιδίων. – Ἐντεκα κομμάτια οἰκιακῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο πηλὸ. – Κυλινδρικό ἐξώ-

κυρτο χεῖλος καὶ τμήμα τοιχώματος ὁμοίου ἀγ-
γείου. – Δύο συνανήκοντα κομμάτια ἀπὸ τὸ ἐξω-
στροφο τροπιδωτὸ χεῖλος χύτρας, ἀπὸ τραχὺ πη-
λὸ, μαυρισμένο ἐξωτερικὰ ἀπὸ φωτιά καὶ ἀπολεπι-
σμένο. – Δύο κυλινδρικές καμπύλες λαβές. – Πυθ-
μένας με χαμηλὴ δισκοειδὴ βάση χυτροειδοῦς. –
Βάση ὁμοίου μαυρισμένη ἀπὸ φωτιά. – Ἕνα κυ-
λινδρικό καὶ ἓνα ταινιωτὸ πόδι ἀπὸ χυτρώποδες. –
Λαβὴ προχοειδοῦς ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. – Ὅμοια
ἀπὸ κοκκινωπὸ πηλὸ.

Γραπτά: Τμήμα χεῖλους καὶ τοιχώματος κρατήρα,
ἐσωτερικὰ ἄβαφο. Ἐξωτερικὰ βαμμένο τὸ χεῖλος,
καὶ ὀριζόντιες ταινίες χαμηλότερα. Μεταξὺ τους
ἀγκυλόμοσχη σπείρα. – Ὅμοιο, ἐσωτερικὰ ἄβαφο.
Ἐξωτερικὰ στὴ ζώνη τῶν λαβῶν ἀνηρτημένα ὁμό-
κεντρα ἡμικύκλια μεταξὺ ταινιῶν. – Τμήμα τοιχώ-
ματος κυπέλλου με ἀνάγλυφη ζώνη στὴ μέση. Δια-
κόσμηση με πυκνοὺς ὀριζόντιους ἱμάντες. – Μέρος
ἀπὸ τὸ τοίχωμα ἀρκετὰ μεγάλου κλειστοῦ ἀγ-

Εἰκ. 83. Ὅστρακο ἀπὸ τὴν τομὴ στὸ δάπεδο τοῦ
χώρου II 4.

γείου, πάχους 4 χιλ., συγκολλημένο ἀπὸ δύο κομ-
μάτια. Πηλὸς ἐδαφόχρωμος καθαρὸς, ἀλείφωμα
κιτρινωπὸ. Βαμμένα με ἐξίτηλη μαυροκάστανη
βαφή τρία ἀντιθετικὰ δίλοβα ἡμικύκλια (εἰκ. 83). –

Σκύφοι: Δώδεκα κομμάτια χευλέων με μέρος τοῦ
τοιχώματος, ὀκτὼ κομμάτια τοιχωμάτων, τέσσερις
λαβές καὶ δύο δακτυλιόσχημες βάσεις με τμήμα
τοῦ πυθμένος, ὀλόβαφες, κόκκινες. Τρία χεῖλη
φέρουν λεπτὴ ταινία στὴν ἀκμὴ καὶ εἶναι ἐσωτερι-
κὰ ἄβαφα. Ἕνα ἔχει πλατιά ταινία ἐξωτερικὰ καὶ
εἶναι μέσα βαμμένο, ἄλλο ἔχει ὅμοια ταινία καὶ στὴ
ζώνη τῶν λαβῶν κυματοειδὴ γραμμὴ. Στὰ ὑπόλοι-
πα ὑπάρχουν χαμηλότερα ἀρχὴ λοξῆς γραμμῆς
πρὸς τὰ κάτω (στέλεχος σπείρας;), πλατιὲς λοξές
γραμμές, ὁμάδα ὀκτὼ κατακορύφων γραμμῶν δί-
πλα σὲ ἀνηρτημένα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια. – Ἀπὸ
τὰ τοιχώματα τὸ ἓνα εἶναι ὀλόβαφο. – Ἄλλο εἶναι
βαμμένο κόκκινο ἐσωτερικὰ, με ταινία ἐξωτερικὰ,
κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπάρχει ὁμάδα κατακορύ-
φων γραμμῶν καὶ παραπλεύρως ἀνηρτημένα πε-
ρίστικτα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια. – Ὅμοιο, ἐσωτε-
ρικὰ βαμμένο μαῦρο, ἐξωτερικὰ χαμηλὰ ταινία
κάτω ἀπὸ στήλη τεθλασμένης με διπλὸ περιθώριο
καὶ ἀδέξια σχεδιασμένη ἀγκυλόμοσχη σπείρα. – Τὰ
ὑπόλοιπα εἶναι ἄβαφα ἐσωτερικὰ καὶ ἔχουν ἐξω-
τερικὰ καμπυλόμοσχη σπείρα (καμένο), περίστικτο
κύκλο, κορυφὴ κατακόρυφης πορφύρας, κομμένο
πλοχμὸ καὶ κάθετη διάγραμμα μετόπη δίπλα σὲ
καμπύλη γραμμὴ (μίσχο σπείρας;).

Κεφάλι εἰδωλίου κυρτὸ στὴν κορυφὴ, χωρὶς πόλο,
καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ. Βαμ-
μένη καστανὴ ἢ κορυφὴ τοῦ κεφαλίου, ἢ ῥάχη τῆς
μύτης, στὰ μάτια κύκλοι, στὸν λαιμὸ ταινία. Ὁ
κορμὸς διαγραμμασμένος. Στὴ ῥάχη ὑπῆρχε πλεξι-
δα ποὺ ἀποκολλήθηκε. – Τὸ πίσω μέρος τοῦ σώμα-
τος καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ὀπισθίων ποδιῶν ἀπὸ εἰδῶλιο
ζῶου ἀπὸ κεραμόξανθο πηλὸ. Λεῖπει ἡ οὐρά. Στὰ
πλευρὰ δύο ταινίες ποὺ συνεχίζονται κάτω ἀπὸ
τὴν οὐρά. Στὴ ῥάχη στίγματα.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴ ἡ τομὴ κλείστηκε καὶ οἱ πέτρες, καθὼς καὶ τὸ λίγο χῶμα μεταξὺ
τους, διευθετήθηκαν, ἀποκαθιστώντας τὴν ἀρχικὴ στάθμη τοῦ δαπέδου.

ΧΩΡΟΣ II 7

Μικρὸς, ἀσύμμετρα τριγωνικὸς χῶρος προσκτισμένος στὸ καμπύλο σκέλος τοῦ βορείου
κυκλωπείου τείχους ποὺ σχηματίζει τὴν πρὸς Α. ὑποτείνουσα τοῦ τριγώνου. Ἡ νότια
πλευρὰ του ἔχει μῆκος 2,80 μ., ἡ δυτικὴ 9,50 μ. καὶ τὸ μικρὸ εὐθύγραμμο τμήμα τῆς ἀνα-

τολικῆς 1,90 μ. Στὸν βορειοδυτικὸ μυχὸ τοῦ χώρου, στὸ σημεῖο ὅπου ὁ δυτικὸς τοῖχος συναντᾷ τὸ κυκλώπειο, σώθηκε, 0,25 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου, παχιά ἐπίχριση ἀπὸ πλέσια ἀλειμμένη πάνω σὲ μία ἐξομαλυντικὴ στρώση μαύρου χόματος ἀνάμικτου μὲ χαλίκια, ἀπλωμένη προφανῶς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα ὁμαλὸ δάπεδο.

Ὁ χώρος διασχίζεται λοξὰ ἀπὸ τὸν ἀγωγὸ **3** (πίν. 43: 80), ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν χώρο **I 3** καὶ παρακολουθεῖται ὡς τὸ σημεῖο ὅπου συναντᾷ τὸν τοῖχο μεταξὺ τοῦ **II 7** καὶ τοῦ **II 4**. Ὁ καθαρισμὸς του ἔδειξε ὅτι ἐκεῖ ἀλλάζει κατεύθυνση καὶ καταλήγει καὶ αὐτὸς στὸ κυκλώπειο τεῖχος.

ΑΓΩΓΟΙ

ΑΓΩΓΟΣ 1 (σχέδια 3 και 11).

Ἡ ἀρχή του εὐρίσκεται λίγο ἔξω ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸ διαχωριστικὸ τοῖχο τοῦ συγκροτήματος (πίν. 34: 65). Προχωρεῖ σὲ διπλὴ ΝΑ.-ΒΔ. καμπύλῃ μέσα ἀπὸ τὸν ἀνοιχτὸ χῶρο πρὶν ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα Γ 1, περνάει κάτω ἀπὸ τὴ ΝΔ. γωνία τοῦ Ι 1, μπαίνει στὸ Γ 1, στρίβει πρὸς Δ. παρακάμπτοντας τὸν ἀγκῶνα τοῦ κτιρίου Ν, συνεχίζει κατὰ μῆκος καὶ ἐν μέρει κάτω ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο τοῦ Ν 2 καὶ ἐξακολουθεῖ παράλληλα ἀλλὰ σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο τοῦ Ν 1, ἐκβάλλοντας στὸ γέμισμα τοῦ ἀνδῆρου ποῦ χτίστηκε στὴν ἀνατολική πλευρὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς τῆς Πύλης τῶν Λεόντων καὶ ποῦ στηρίζε τὸ κτίριο Ν⁴⁸. Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ ἀγωγὸς χτίστηκε πρὶν ἀπὸ τὸν μεγάλου διαχωριστικὸ τοῖχο, τὸ δωμάτιο Ι 1 καὶ τὸ κτίριο Ν, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶχε κατασκευαστεῖ τὸ ἄνδρo. Ἡ χρονικὴ ἀκολουθία τῶν κατασκευῶν αὐτῶν εἶναι ἀναμφίβολη, τὸ διάστημα ὅμως μεταξὺ τους δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη μεγάλο καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀνήκουν σὲ διαδοχικὲς ἀλλὰ οὐσιαστικὰ σύγχρονες οἰκοδομικὲς φάσεις. Ἡ συνέχεια τοῦ ἀγωγοῦ μέσα ἀπὸ τὸ κτίριο Ν καὶ στὸ γέμισμα τοῦ ἀνδῆρου εἶχε ἐπισημανθεῖ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ 1958⁴⁹, ὅποτε καὶ εἶχε παρατηρηθεῖ ὅτι «φαίνεται ὅτι εἶχε προγενεστέρως ἀνασκαφῇ ὑπὸ τοῦ Τσουντα, διότι τὸ χῶμά του ἦτο καὶ ὀλίγον καὶ δὲν περιεῖχεν ὄστρακα». «Τὸ στόμιον τοῦ ὑπονόμου εὐρέθη πληρὲς χωμάτων καὶ μικρῶν λίθων καὶ οὐδὲν ἀπέδωκεν»⁵⁰. Τοῦτο ὅμως δὲν ἰσχύει γιὰ τὸ σύνολο, καὶ πάντως ὄχι γιὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγωγοῦ. Στὰ δύο σημεῖα πρὶν καὶ μέσα στὸ Γ 1 (πίν. 35: 66), ὅπου ἦταν δυνατόν νὰ ἀφαιρεθοῦν μερικὲς καλυπτῆριες πέτρες χωρὶς νὰ γίνῃ ζημία, τὸ ἐσωτερικὸ του, ἐκτὸς ἀπὸ λίγα πρόσφατα πεσμένα χῶματα, περιεῖχε λεπτὰ, ξανθὰ καὶ σφιχτὰ νεροχώματα, ἀνάμικτα μὲ ἄφθονα ὄστρακα, προφανῶς ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς χρήσης του.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 35: 67)

Ὅστρακα 292.

Ὅστρακα διάφορα ἀπὸ χεῖλη, λαβὲς ἢ μὲ διακό-

σμηση ταινιῶν 61.

Ἀναγνωρίσιμα 106.

48. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *ΑΕ* 1962, παρ. πίν. Α', ἀνατολικὸν ἄνδρoν.

49. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *ΠΑΕ*, 1958, 150.

50. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *ΑΕ* 1962, 94.

Δύο μικρά κομμάτια (χειλός και βάση) από γκρίζα μινυεία ΜΕ άγγεϊα. – Χειλός και τμήμα του τοιχώματος ΥΕ Ι κυπέλλου τύπου Βαφειού από κίτρινο πηλό. Τό χειλός βαμμένο έσωτερικά και έξωτερικά. Χαμηλότερα στο τοίχωμα πυκνή κυματοειδής διαγράμμιση (Ripple pattern).

Άγραπτα: Ένα τροπιδωτό χειλός, μία λαβή, ένας πυθμένας συνδεδεμένος άπευθείας με τη βάση, χωρίς στέλεχος, και πέντε βάσεις (οί τέσσερις με κεντρική κοιλότητα) κυλίκων. – Έξι βάσεις λεκανιδίων. – Πέντε τμήματα τοιχωμάτων οικιακών άγγειών (τό ένα με λοξά έξώστροφο χειλός) από τραχύ άκαθάριστο πηλό με έγκλείσματα και μία δισκοειδής βάση μαυρισμένη από φωτιά.

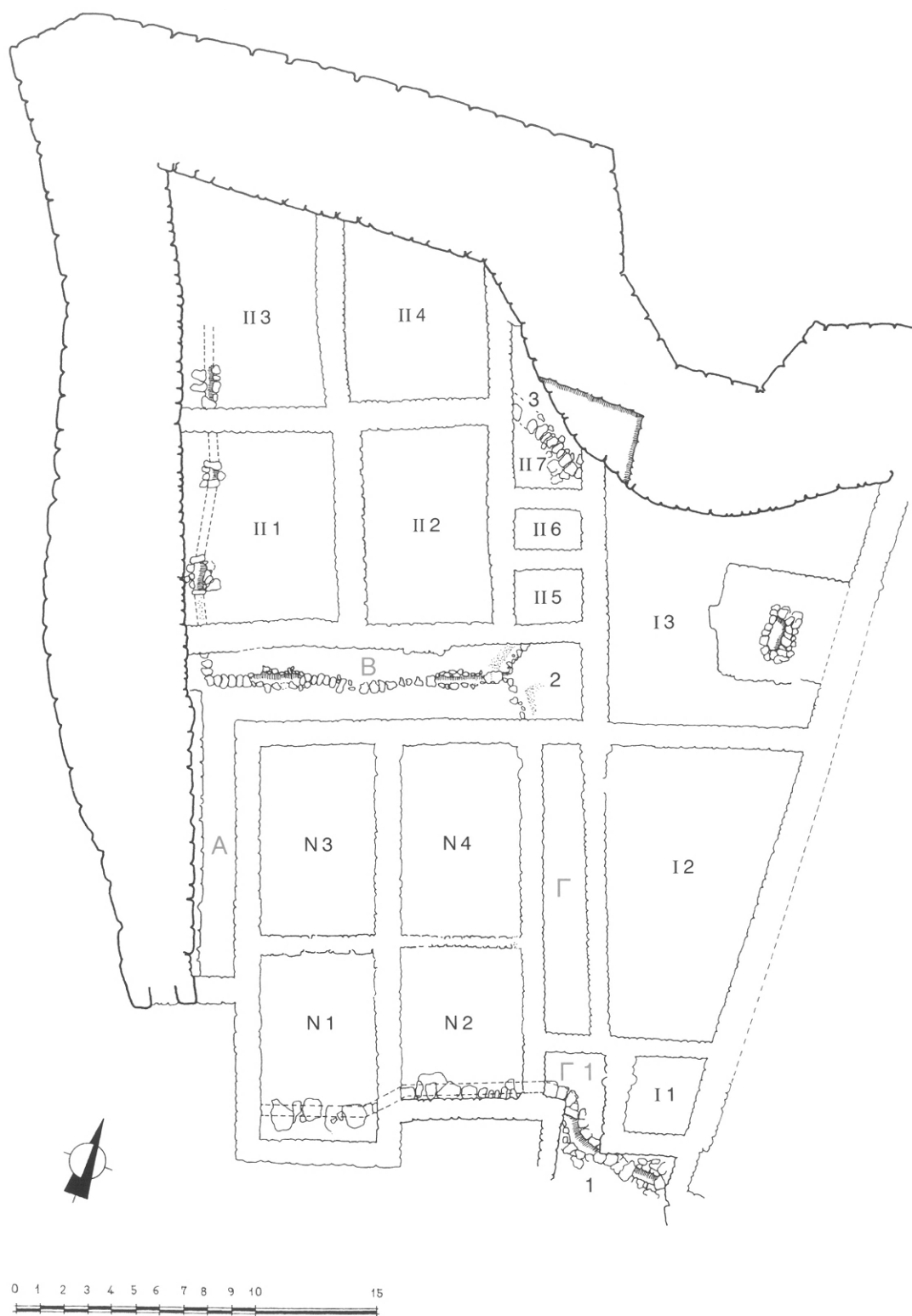
Γραπτά: Ρίζα της λαβής με όπη όπτήσεως προχοειδοϋς από κιτρινωπό πηλό με όμοιο αλείφωμα. Στη ράχη κόκκινη κυματοειδής ταινία. – Τμήμα του τοιχώματος πρόχου καμένο, με ίχνη διακοσμητικών ταινιών. – Δακτυλιόσχημη βάση μικροϋ άνοιχτοϋ άγγείου από κιτρινωπό, όχι πολύ καθαρό, πηλό. Βαμμένη ταινία στη βάση, στο έσωτερικό του πυθμένα ίχνη δύο δακτυλίων. – Χειλός παχύ έξώστροφο περίκυρτο, επάνω επίπεδο, κρατηροειδοϋς άγγείου. Βαμμένη ή κορυφή του μαϋρη, χαμηλότερα έξωτερικά ταινία. – Λαβή και τμήμα του τοιχώματος κρατηρίσκου. Έσωτερικά βαμμένο μαυροκάστανο. Έξωτερικά πλατιά πινελιά στη ρίζα

της λαβής. – Τμήμα τοίχωματος σκυφοειδοϋς από κεραμόχρωμο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Έξωτερικά άντιθετικά όμόκεντρα πλατιά ήμικύκλια με στίγματα στα διαστήματα μεταξύ τους. – Τμήμα τοιχώματος ψευδοστόμου από κίτρινο πηλό με όμοιο στιλπνό αλείφωμα. Έξωτερικά δύο ίμάντες μεταξύ ταινιών. – Μικρότατο κομμάτι από τον όμο μικροϋ ψευδοστόμου με τη ρίζα της μιās λαβής, από κιτρινωπό πηλό. Στη ράχη της λαβής πλατιά μαϋρη ταινία, στην άρχή του όμου 2-3 ίμάντες. Δίπλα στη λαβή οί άρχές τεσσάρων καμπύλων γραμμών (όμόκεντρα ήμικύκλια). – Τμήμα του πυθμένα και της δισκοειδοϋς βάσης ψευδοστόμου από ρόδινο πηλό με όμοιο αλείφωμα. Στη βάση και στο τοίχωμα πλατιές μαϋρες ταινίες, μεταξύ τους 8-9 ίμάντες. – Σκύφοι: Δεκατρία δείγματα (3 χείλη, 1 λαβή, 7 τοιχώματα και 2 βάσεις), από τά όποια τρία όλόβαφα, δύο βαμμένα έσωτερικά με πλατιά ταινία στο χειλός έξωτερικά και ένα στικτό χειλός. Η διακόσμηση των τοιχωμάτων στη ζώνη των λαβών συνίσταται σε άκατάστατα σχεδιασμένες σπείρες, σπείρα με συμπληρωματικά άντιθετικά ήμικύκλια, στήλη τεθλασμένης με διπλό περιθώριο, μετόπη δέκα πυκνών καθέτων γραμμών και πλατιά μετόπη από πυκνές όριζόντιες τεθλασμένες με μονό περιθώριο.

Η αϋλακα του άγωγού έχει έλεύθερο άνοιγμα πλάτους 0,27-0,34 μ. και βάθος από τό χειλός, εκεί όπου μετρήθηκε, 0,48-0,61 μ. Τόν πυθμένα άποτελεϊ ό βράχος, τόν όποιον είχαν προσπαθήσει κάπως νά πελεκήσουν και νά έξομαλύνουν.

ΑΓΩΓΟΣ 2 (σχέδια 1, 3, 7 και 11).

Άρχίζει σε άπόσταση περίπου 1,50 μ. από τόν άνατολικό τοίχο του άνοιγματος Β. Την άρχή του άποτελοϋσαν δύο συγκλίνουσες καμπύλες σειρές λίθων που έφταναν ως τούς πλευρικούς τοίχους του άνοιγματος και όριζαν έναν άνοιχτό τριγωνικό-τοξοειδή χώρο με χορδή (Β.-Ν.) 3,10 μ. και βέλος (Α.-Δ.) 0,50 μ., δηλαδή μία πλατιά ύδατοσυλλεκτική λεκάνη (σχ. 3: 5, πίν. 36: 68). Ο άγωγός προχωρεί κατά μήκος του άνοιγματος επί 12,50 μ. περίπου. Η διαδρομή του δέν είναι άπολύτως εϋθεία, γενικά όμως, παρ ό τις επί μέρους καμπυλώσεις της, ακολουθεϊ τόν μεσαίο άξονα του άνοιγματος απέχοντας 1,20-1,30 μ. από τούς πλευρικούς τοίχους, και φθάνει σε άπόσταση 0,30-0,40 μ. από την έσωτερική όψη του δυτικοϋ κυκλωπειού τείχους (σχ. 3: 6, πίν. 37: 69). Εκεί στρέφει κατ' όρθή γωνία πρός Β., προχωρεί κάτω από τό δάπεδο του δωματίου II 1 παράλληλα πρός τό τείχος και σε

Σχέδιο 11. Βορειοδυτική συνοικία, σύστημα αγωγών.

απόσταση 0,38-0,90-1 μ. από αυτό (σχ. 7: 6, πίν. 38: 70) και συνεχίζεται προς την ίδια κατεύθυνση μέσα στον χώρο **Π 3**, όπου, κοντά στην ΝΔ. γωνία, είχε παραβιαστεί από την ανασκαφή Τσουντα (σχ. 7: 7, πίν. 38: 71). Λόγω της παραβίασεως αυτής δεν παρακολούθηθηκε παραπέρα, δεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι θα κατέληγε στην έσωτερική όψη του βορείου κυκλωπέιου τείχους. Η διαδρομή του διαπιστώθηκε από την αποκάλυψη των καλυπτηρίων πλακών του σε όλο το μήκος του ανοίγματος **B**, σε δύο σημεία μέσα στο δωμάτιο **Π 1** και σε ένα σημείο του χώρου **Π 3** (σχέδια 3: 5, 7: 6 και 11).

Η αυλακά του έχει άνοιγμα 0,25 μ. στην αρχή του, 0,30-0,35 μ. στο υπόλοιπο, 0,50 μ. στο σημείο της στροφής προς **B**. και 0,39 μ. στο τελευταίο του τμήμα. Τα τοιχώματά του ήταν ιδιαίτερος καλὰ και προσεκτικά χτισμένα. Το βάθος του, πού φθάνει παντού ως τον βράχο ο οποίος έχει ισχυρή κλίση από **A**. προς **Δ.**, αρχίζει από τα 0,55-0,60 μ. στην αρχή της διαδρομής του, πέφτει στα 1,30 μ. στο σημείο της στροφής του και συνεχίζεται αντίστοιχα μετά από αυτήν.

Το έσωτερικό του άγωγου έρευνήθηκε σε διάφορα σημεία. Προς τον σκοπό αυτό άφαιρέθηκαν μερικές από τις καλυπτήριες πλάκες του, και τούτο έδωσε την ευκαιρία να συλλεγεί λίγη κεραμική από τον πηλό της επάλειψής τους, ο οποίος απέδωσε:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Όστρακα 64.

Όστρακα διάφορα ακαθόριστα άγραπτα 33.

Όστρακα διάφορα ακαθόριστα γραπτά (ταινίες κλπ.) 6.

Άναγνωρίσιμα 25.

Άγραπτα: Δύο τροπιδωτά χείλη, μία λαβή, δύο τμήματα από γάστρες, τρία στελέχη και δύο επίπεδες βάσεις κυλίκων από κοκκινωπό, πρασινωπό και υπόλευκο πηλό. – Δύο επίπεδες βάσεις λεκανιδίων. – Λαβή και πόδι χυτροπόδος από τραχύ κοκκινωπό πηλό με έγκλείσματα, μαυρισμένα από τη φωτιά. – Τμήμα λαβής κρατηροειδούς άγγείου.

Γραπτά: Στέλεχος κύλικος με πλατιές καστανόμαυρες ταινίες. – Κατακόρυφη κυλινδρική λαβή πρόχου, βαμμένη στη ρίζα και στη ράχη. – Αρχή του λαιμού προχοειδούς με πλατιά ταινία στη γένεσή του. – Οριζόντια άγκυλη λαβή κρατηροειδούς, βαμμένη στη ρίζα. – Τμήμα του τοιχώματος μεγάλου άγγείου, πάχους 4 χιλ., από κοκκινόξανθο πηλό με διακόσμηση από πλατιές κυματοειδείς γραμ-

μές (σπειρές;). – Μικρότατο κομμάτι από την έπιπεδη βάση και μέρος του τοιχώματος κυπέλλου. Στο τοίχωμα δύο κοκκινοκάστανι ιμάντες μεταξύ ταινιών. – Τμήμα από την κοιλιά μικρού ψευδοστόμου από καστανόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Βαμμένοι καστανοί ιμάντες μεταξύ ταινιών. – Σκύφοι: Μία λαβή με πινελιές στη ρίζα και στη ράχη, και τέσσερα κομμάτια τοιχωμάτων (το ένα με χείλος), διακοσμημένα με ακατάστατες φολίδες (1), στήλη πέντε τουλάχιστον καθέτων γραμμών δίπλα σε παχύ άνηρτημένο ήμικύκλιο (1), συμπαγή ρόμβο κάτω από ταινίες (1) και μεμονωμένο τετράκτινο κύκλο στο τοίχωμα με ομάδες στιγμάτων στο χείλος. – Μέρος του κυλινδρικού σώματος με ένα όπισθιο πόδι ειδωλίου ζώου από καστανόξανθο πηλό. Κοντή ούρα κολλημένη στο σώμα ανάμεσα στα σκέλη. Βαμμένη παχιά μαύρη γραμμή στη ράχη, στην ούρα και κατά μήκος των ποδιών, στη ράχη επιπλέον πυκνές έγκάρσιες πινελιές. Σωζ. μήκος σώματος 51 χιλ., διάμ. 9-18 χιλ.

Τα σημεία πού έρευνήθηκαν είναι πέντε: ένα, μήκους 2 μ. στην αρχή της διαδρομής του, άλλο μήκους 1,70 μ. στη στροφή του προς **B**, τρίτο και τέταρτο μήκους αντίστοιχως 1,25 μ. και 0,50 μ. στο δωμάτιο **Π 1** και ένα τελευταίο, μήκους 1,30 μ. στον χώρο **Π 3**, όπου

καὶ ἡ παραβίαση τοῦ Τσουντα. Σημειωτέον ὅτι τὰ διαστήματα πού ἐρευνήθηκαν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὶς τομὲς πού ἔγιναν στὴν κάλυψη τοῦ ἀγωγοῦ χάρη στὶς προσπάθειες τοῦ πεπειραμένου ἀλλὰ καὶ πιὸ μικρόσωμου ἐργάτη τοῦ ἀνασκαφικοῦ συνεργείου⁵¹, ὁ ὁποῖος κατόρθωσε νὰ εἰσχωρήσει στὴν αὐλάκα τοῦ ἀγωγοῦ καὶ νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἔρευνα ὅσο ἔφθαναν τὰ χέρια καὶ τὰ ἐργαλεῖα του.

Τὸ χτίσιμο τοῦ ἀγωγοῦ καὶ ἡ κάλυψή του εἶχαν γίνει μὲ τέτοιο σύστημα καὶ τόση προσοχὴ ὥστε τὸ ἐσωτερικὸ του νὰ εὗρεθεῖ παντοῦ στεγνὸ καὶ καθαρὸ, μὲ λίγο χῶμα στὸν πυθμένα πού περιεῖχε ἄφθονη κεραμεικὴ. Ἡ πρώτη τομὴ ἀπέδωσε:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 39: 72)

᾽Οστρακα 1.041.

᾽Οστρακα ἀπροσδιόριστα 596.

᾽Αναγνωρίσιμα 442.

Κομμάτια πίθων 3.

Δύο κομμάτια χειροποίητων ΠΕ ἀγγείων ἀπὸ τραχὺ ἀκαθάριστο πηλὸ μὲ κάπως ἀνώμαλη ἐπιφάνεια. Στὸ ἓνα ἐξωτερικὰ διπλὴ σχοινοειδὴς ἀνάγλυψη ταινία. – Τμῆμα χεῖλους μεγάλου εὐρυστόμου ΠΕ ἀγγείου μὲ συμπαγὴ καμπύλη λαβὴ χαμηλότερα, ἀπὸ κεραμόχρωμο ἀκαθάριστο πηλὸ μὲ ἐγκλείσματα, καὶ μὲ λειασμένη τὴν ἐπιφάνεια. Πάχος τοιχώματος 11 χιλ. – Ταινιωτὴ λαβὴ καὶ τμῆμα τοιχώματος ἀπὸ δύο γκριζα μινύεια ἀγγεῖα. – Τμῆμα χεῖλους μινύειας βαθιᾶς κύλικος μὲ ἔκτυπες ταινίες ἐξωτερικὰ. – Ρίζα λαβῆς προχοειδοῦς ΜΕ ἀγγείου ἀπὸ πρασινωπὸ πηλὸ μὲ λεπτὸ ἀμαυρόχρωμο δακτύλιο γύρω της. – Τμῆμα ΥΕ ΠΙΑ2 ρυτοῦ ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ ὅμοιο ἀλείφωμα. Σῶζεται τὸ κάτω μέρος τοῦ σάκκου χταποδιοῦ μὲ συμμετρικοὺς ἀντιθετικοὺς πλοκάμους πού καμπυλώνονται πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἡ καστανοκόκκινη βαφὴ ποικίλλεται μὲ ἄσπρα στίγματα⁵².

᾽Αγραπτα: Δεκαεξὶ τροπιδωτὰ καὶ ἑπτὰ κυρτόπλευρα χεῖλη, εἴκοσι τρεῖς λαβές, τριάντα ἓνας πυθμένες, εἴκοσι τρία στελέχη, δεκαεννέα ἐπίπεδες καὶ σαράντα ἑπτὰ βάσεις μὲ κεντρικὴ κοιλότητα κυλίκων. – Εἴκοσι τέσσερις βάσεις λεκανιδίων. – Δύο κυλινδρικὰ καὶ ἓνα ταινιωτὸ πόδι χυτρόποδος μαυρισμένα ἀπὸ τὴ φωτιά, μία ρίζα λαβῆς, μία κυλινδρική λαβὴ καὶ ἓνα τμῆμα πυθμένος ἀγγείων

οἰκιακῆς χρήσεως. – Ἐντεκα ταινιωτὲς καὶ ἑπτὰ κυλινδρικές λαβές ἀπὸ κεραμόχρωμους καὶ καστανοὺς ἀκαθάριστους πηλοῦς. – Μία δακτυλιόσχημη βάση μεγάλου ἀνοιχτοῦ ἀγγείου ἀπὸ κεραμόχρωμο πηλὸ. – Δύο κομμάτια ἀπὸ τοιχώματα ἀγγείων, κομμένα στρογγυλὰ γιὰ πώματα.

Γραπτά: Μία γάστρα κύλικος μὲ διακόσμηση δύο πλατιῶν ταινιῶν χαμηλὰ καὶ δύο στενότερων ψηλότερα μὲ δακτύλιο ἐσωτερικὰ στὸν πυθμένα. – Δύο πυθμένες κυλίκων. Στὸν ἓνα ἐξωτερικὰ κόκκινη ταινία. Στὸν ἄλλο στενὴ κατακόρυφη τεθλασμένη σὲ διπλὸ πλαίσιο. – Στέλεχος κύλικος μὲ δύο μαυροκάστανες πλατιὲς ταινίες χαμηλὰ καὶ ὀκτὼ ἱμάντες στὴ συμβολὴ μὲ τὴ γάστρα, ὅπου καταλήγουν τρεῖς (ἴσως τέσσερις) στήλες πλασιωμένων ἀμειβόντων. – Δύο μεγάλες κυλινδρικές λαβές μὲ κόκκινο δακτύλιο στὴ ρίζα καὶ κυματοειδὴ γραμμὴ στὴ ράχη. – Ταινιωτὴ λαβὴ ὀλόβαφη μαύρη. – Δεκατρία κομμάτια τοιχωμάτων προχοειδῶν ἀγγείων ἀπὸ τραχεῖς κεραμόχρωμους καὶ ὑπόλευκους πηλοῦς διακοσμημένα μὲ πλατιὲς κοκκινωπές (3) ἢ καστανόμαυρες ταινίες (10). – Τμῆμα τοιχώματος πρόχου καμένο γκριζο. Ἐξωτερικὰ δύο πλατιὲς ταινίες. – Δύο κομμάτια ἀπὸ τοιχώματα ἀγγείων, κομμένα στρογγυλὰ γιὰ πώματα. Τὸ ἓνα βαμμένο ἐξωτερικὰ μαῦρο, τὸ ἄλλο μαῦρο ἐσωτερικὰ μὲ κόκκινη ταινία ἐξωτερικὰ. – Ὀκτὼ τμήματα ἀγγείων μὲ ἐξώστροφα χεῖλη ὀλόβαφα μαῦρα (1), καστανὰ (4) καὶ κόκκινα (3). – Τέσσερα ἐξώστροφα χεῖλη ἀγγείων μὲ πλατιὲς ταινίες ἐξωτε-

51. Τοῦ Ἰ. Μητροβγένη.

52. Ὅμοιο πρὸς τὸ δημοσιευόμενον ἀπὸ τὸν Α. J.

B. Wace, The Cyclopean Terrace Building and the House of the Wine Merchant, *BSA* 48, 1953, 11b.

ρικά και έσωτερικά. – Ένα όμοιο, βαμμένο έσωτερικά. – Όμοιο, με κυματοειδή γραμμή στην άκμή του. – Τριάντα ένα κομμάτια από τοιχώματα προχοειδών άγγείων με διακόσμηση ταινιών. – Δύο όμοια από μικρά άγγεϊα (σκύφους;) έσωτερικά βαμμένα. – Δύο βάσεις και χαμηλά στελέχη κρατηροειδών. Η μία όλόβαφη μαύρη. Η άλλη έχει ταινίες στη συμβολή με τὸ στέλεχος και δακτύλιο έσωτερικά στὸν πυθμένα. – Τμήμα τοῦ τοιχώματος μεγάλου ανοιχτοῦ άγγείου όλόβαφου μαύρου. – Κοίλη βάση κρατηροειδοῦς έξωτερικά βαμμένη καστανή. – Μικρὴ δακτυλιόσχημη βάση ανοιχτοῦ άγγείου από κεραμόχρωμο πηλὸ με όμοιο αλείφωμα έξωτερικά βαμμένη. Έσωτερικά λεπτοὶ δακτύλιοι στὸν πυθμένα. – Δακτυλιόσχημη βάση μικροῦ ψευδοστόμου, βαμμένη έξωτερικά. – Δύο τμήματα από τὴν κοιλιά ψευδοστόμων με διακόσμηση ἱμάντων μεταξὺ ταινιών. Βαφή κοκκινοκάστανη. – Στόμιο μικροῦ ψευδοστόμου από κιτρινωπὸ πηλὸ. Στὴ ρίζα κλειστὸς δακτύλιος, όμοιος στὸ χεῖλος. – Μικρὸ κομμάτι από τὸν ὦμο με τὴ ρίζα τοῦ στομίου ψευδοστόμου από κεραμόχρωμο πηλὸ με όμοιο αλείφωμα. Στὴ ρίζα τοῦ στομίου κόκκινος δακτύλιος πὺν ἐφάπτεται σὲ πλατύτερη ταινία πὺν περιέβαλ-

λε τὸν ὦμο. – Σκύφοι: Τριάντα τρία διάφορα κομμάτια σκύφων: Τέσσερα χεῖλη, ἔξι λαβές, εἴκοσι δύο τοιχώματα και μία βάση. Πέντε από αὐτὰ εἶναι όλόβαφα. Ένα εἶναι βαμμένο έσωτερικά με πλατιά ταινία έξωτερικά στὸ χεῖλος. Τὰ τοιχώματα στὴ ζώνη τῶν λαβῶν φέρουν διάφορα διακοσμητικά θέματα: Κατακόρυφες πορφύρες (5), σπείρες (3), φοινικόδεντρα (2), δέσμες κατακορύφων γραμμῶν (2), και, μεμονωμένα, κατακόρυφη στήλη τεθλασμένης, όριζόντια ζώνη αμειβόντων, διάγραμμα τόξα έναλλασσόμενα με κύκλους, τρικάμπυλα τόξα με συμπληρωματικούς κύκλους, στήλη αμειβόντων, πλατιά μετόπη όριζοντίων τεθλασμένων με διπλὸ πλαίσιο, ζώνη τριπλῶν άνηρτημένων ἡμικυκλίων, ταινία με όμοια μονὰ άνηρτημένα ἡμικύκλια, ταινίες και ἱμάντες. – Τμήμα τοιχώματος σκυφιδίου με μαστοειδὴ απόφυση από κιτρινωπὸ πηλὸ. Έσωτερικά ἄβαφο. Έξωτερικά βαμμένη κόκκινη ἢ άκμή τοῦ χεῖλους, ἢ απόφυση, χαμηλότερα ταινία και στὸ τοίχωμα δύο κατακόρυφες κυματοειδεῖς γραμμές. – Τὸ όπίσθιο τμήμα (σῶμα, οὐρά και άρχὴ ποδιῶν) εἰδωλίου ζῶου από κιτρινωπὸ πηλὸ με καστανές γραμμές κατὰ μήκος τοῦ σώματος.

Στὶς ἐπόμενες δύο τομές εὐρέθηκε άφθονη κεραμεική, καθὼς και ὅσα ζῶων, ένα κωνίδιο από στεατίτη και κομμάτια μολύβι.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 39: 73, 40: 74-75)

Όστρακα 1.088.

Όστρακα διάφορα άπροσδιόριστα 554.

Όστρακα άπροσδιόριστα με ἔχνη γραπτῆς διακοσμῆσεως 207.

Τμήματα από άγραπτα άνοιχτά άγγεϊα 9.

Κομμάτια πίθων 7, τὸ ένα από λαβή, πάχους 16-17 χιλ., ἄλλο από τὴ στενὴ ἐγγάρακτη διακοσμητικὴ ταινία ὦμου. Πηλὸς άμμόδης, αλείφωμα ροδόχρωμο. Πάχος τοιχώματος 14-16 χιλ., προεξοχή ταινίας 6 χιλ., πλάτος τῆς 14 χιλ.

Άναγνωρίσιμα 311.

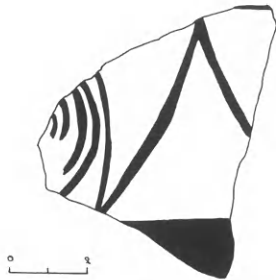
Άγραπτα: Τριάντα δύο τροπιδωτὰ και τέσσερα κυρτόπλευρα χεῖλη, ἔξι λαβές, έννέα γάστρες, τριάντα ένα στελέχη (τὸ ένα πολὺ κοντό), ἔξι στελέχη με βάσεις, δεκατρεῖς ἐπίπεδες και πέντε βά-

σεις με κεντρικὸ κοίλωμα κυλίκων. – Ἐπτὰ βάσεις λεκανιδίων. – Δύο τμήματα τοιχωμάτων χοντροειδῶν οἰκιακῶν άγγείων πάχους 5-6 χιλ., καμένα μαῦρα. – Ἐξι χεῖλη έξώκυρτα (τὸ ένα καμένο έξωτερικά), δεκαεπτὰ κάθετες και δύο όριζόντιες ταινιωτὲς ἢ κυλινδρικὲς λαβές, πέντε δισκοειδεῖς και δύο δακτυλιόσχημες βάσεις και ένα κομμάτι ὦμου όμοίων άγγείων. – Ἐξι όριζόντιες άγκύλες λαβές από χύτρες. – Τρία πόδια από χυτρώποδες, τὸ ένα καμένο μαῦρο. Όλα αὐτὰ τὰ άγγεϊα από τραχεῖς άκαθάριστους κόκκινους, καστανούς και καστανόξανθους πηλούς με ἐγκλείσματα. – Δύο λαμιοὶ και μία μεγάλη κυλινδρική λαβὴ από πρόχους. Πηλὸς κοκκινωπὸς με κίτρινο αλείφωμα.

Γραπτά: Ένα στέλεχος με διακόσμηση ταινιών και

τρεις βάσεις με όμοκεντρους δακτυλίους κυλίκων. – Έννέα κομμάτια τοιχωμάτων και τέσσερα περικυρτα χείλη πρόχων από σχετικά τραχύ πρασινωπό ή υπόλευκο πηλό, διακοσμημένα με καστανές, καστανόμαυρες ή κόκκινες ταινίες. – Ταινιωτή λαβή πλάτους 34 χιλ. από κοκκινόξανθο πηλό με ομοιόχρωμο αλείφωμα. Στα περιθώρια δύο καστανοκόκκινες ταινίες που συγκλίνουν προς τη ρίζα. – Λαβή κυλινδρική κατακόρυφη, διαμ. 12-15 χιλ., από κοκκινόξανθο πηλό. Στη ράχη πλατιές όριζόντιες πινελιές. – Μικρή όριζόντια ανοιχτή γεφυρωτή προχοή από λεπτό κιτρινωπό πηλό με όμοιο αλείφωμα. Βαμμένα μαύρα τὰ χείλη του άγγείου και της προχοής. – Τμήμα του τοιχώματος και ή άρχή της βάσης κυπέλλου από κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Στη βάση κόκκινη ζωνηρή ταινία, όμοια ψηλότερα, ανάμεσά τους ίχνηγωνιώδους διακοσμητικού θέματος. – Όμοιο, από τοίχωμα. Πλατιά καστανή ταινία χαμηλά. Ψηλότερα

πτό κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Μεταξύ δύο πλατιών ταινιών στήλη έξαπλής τεθλασμένης. – Όμοιο, από κοκκινόξανθο πηλό με κίτρινο αλείφωμα. Διακόσμηση με ταινίες και ζώνη πυκνών καθέτων κυματοειδών γραμμών μεταξύ τους. – Κομμάτι κρατηρίσκου με διακόσμηση πυκνής σπείρας. – Κοίλη βάση κρατήρα από κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Καστανή ταινία στη συμβολή με τη γάστρα και δακτύλιος στην περίμετρο. – Τμήμα από το τοίχωμα κρατήρα από κοκκινόξανθο πηλό με κιτρινωπό αλείφωμα. Έσωτερικά βαμμένο καστανό. Έξωτερικά εικονίζεται ή κοιλιά και ή άρχή του στέρνου και του προτεταμένου προσθίου ποδιού ζώου, του όποιου φαίνεται και το ένα όπίσθιο πόδι που πατεί σέ όριζόντια ταινία. Το σώμα, όσο διατηρείται, και το όπίσθιο πόδι όλόβαφα. Στο κάτω μέρος του στέρνου άντιμέτωπα διπλά ήμικύκλια, στο πρόσθιο πόδι γραμμή κατά μήκος (είκ. 85). Σκύφοι: Τριάντα

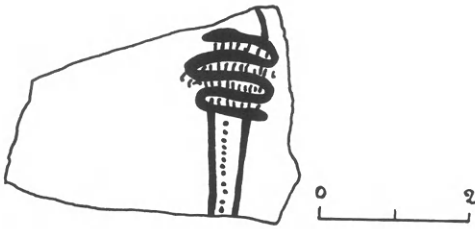
Είκ. 84. Τμήμα κυπέλλου από τον άγωγό 2.

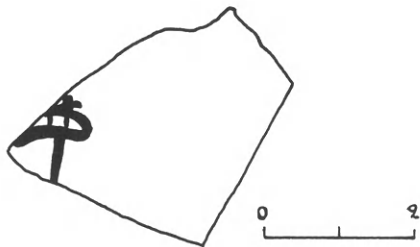
Είκ. 85. Τοίχωμα κρατήρα με εικονιστική διακόσμηση από τον άγωγό 2.

σπείρα μεγωνιώδη μίσχο (είκ. 84). – Δακτυλιόσχημη βάση με ταινία στη συμβολή με το τοίχωμα. – Άλλη, δισκοειδής με δύο ταινίες έξωτερικά και όλόβαφο τόν πυθμένα έσωτερικά. – Μικρή σωληνωτή προχοή σπασμένη στο χείλος και μικρό μέρος του τοιχώματος θηλάστρου. Βαμμένες τρεις γραμμές κατά μήκος της προχοής, ίχνη γραμμών στο τοίχωμα. Σωζ. μήκος 20 χιλ., διάμ. 10 χιλ. – Τμήμα χείλους πολύ λεπτού κυάθου από κοκκινωπό πηλό. Κάτω από το χείλος ζώνη καθέτων γραμμών. – Λαβή και τμήμα του τοιχώματος κυπέλλου από καστανόξανθο πηλό με όμοιο ανοιχτότερο αλείφωμα. Στη ράχη της λαβής καστανή ταινία. Άλλη στη μέση του άγγείου. Έπάνω και κάτω σπείρες. – Δίσκος μικρού ψευδοστόμου, διαμ. 26 χιλ., από υπόλευκο πηλό με κιτρινόξανθο αλείφωμα. Στόν δίσκο όμόκεντροι καστανοί κύκλοι, ό μεσαίος συμπαγής. – Τμήμα της κοιλιάς ψευδοστόμου από λε-

πέντε κομμάτια χεϊλέων, είκοσι πέντε λαβές, όι περισσότερες με τμήμα του τοιχώματος και τριάντα ένα κομμάτια τοιχωμάτων σκύφων. Από αυτά τέσσερα είναι όλόβαφα, όκτώ είναι βαμμένα έσωτερικά με πλατιά ταινία στο χείλος έξωτερικά. Δύο έχουν στικτά χείλη. Όι λαβές έχουν πινελιές στις ρίζες και στη ράχη. Στα τοιχώματα, στη ζώνη τών λαβών, χρησιμοποιήθηκαν διάφορα διακοσμητικά θέματα. Στα περισσότερα δείγματα που είναι άβαφα έσωτερικά και έχουν λεπτές ταινίες στο χείλος ή διακόσμηση συνίσταται σέ δέσμες καθέτων γραμμών πλαισιωμένες με κροσσοπετάλια (5), στήλες άμειβόντων (5), στήλες κάθετης τεθλασμένης (3), όρθιες πορφύρες (3) (είκ. 86-87), όριζόντια γραμμή πετάλων (3), σπείρες (2), ίμάντες χαμηλά στο τοίχωμα (2) και διάγραμμαους ρόμβους (2). Μεμονωμένα παρουσιάζονται στενή μετόπη τεθλασμένης, μετόπη κατακορύφων κυματοειδών γραμ-

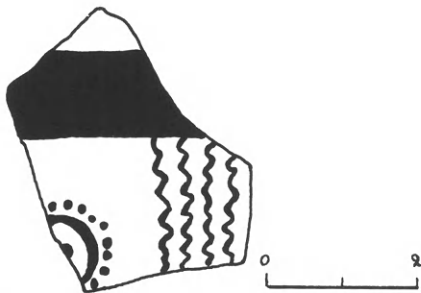

Εἰκ. 86. Ὑστρακο σκύφον με διακόσμηση πορφύρας ἀπὸ τὸν ἄγωγὸ 2.

Εἰκ. 87. Ὑστρακο σκύφον με διακόσμηση πορφύρας ἀπὸ τὸν ἄγωγὸ 2.

μῶν συνδυασμένη με περίστικτους κύκλους (εἰκ. 88), παράλληλες στήλες ἑξὶ καθέτων γραμμῶν με ἀντιμέτωπα κροσσοπετάλια ἐσωτερικὰ καὶ παχὺ ἡμικύκλιο με ἐξηρημένα ἄσπρα στίγματα ἐξωτερικά (εἰκ. 89), στήλη δύο ὀρθίων γραμμῶν, στήλη ἑξὶ

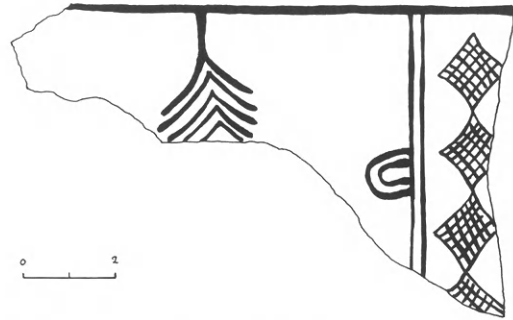

Εἰκ. 88. Ὑστρακο σκύφον με διακόσμηση περίστικτου κύκλου ἀπὸ τὸν ἄγωγὸ 2.

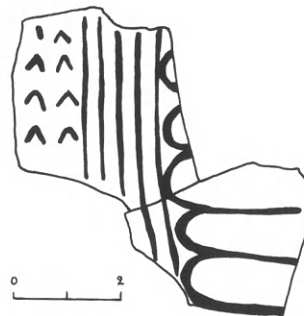
Εἰκ. 89. Τοίχωμα σκύφον ἀπὸ τὸν ἄγωγὸ 2.

ὀρθίων γραμμῶν, στήλη κάθετης τεθλασμένης δίπλα σὲ ἀνηρτημένο φολιδωτὸ τρίγωνο, στήλη καθέτων διάγραμμων ρόμβων με διπλὸ περιθώριο πλαισιωμένο ἀπὸ διπλὸ ἡμικύκλιο δίπλα σὲ στάχνη ἀμειβόντων (εἰκ. 90), ὀριζόντια ζώνη ὀρμου, σειρὰ

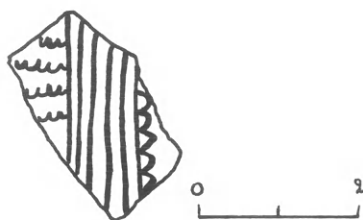
Εἰκ. 90. Τοίχωμα σκύφον με στάχνη ἀμειβόντων καὶ στήλη ρόμβων ἀπὸ τὸν ἄγωγὸ 2.

ἀκανθῶν, ζώνη ὁμοκέντρων κύκλων καὶ στήλη ἀμειβόντων πλαισιωμένη με ἡμικύκλια στὴ μέση τοῦ ὕψους. – Τὰ θέματα ποὺ ἀπαντοῦν στὰ ἐνδόβαφα με πλατιά ταινία στὸ χεῖλος εἶναι σειρὰ ἐναλλήλων κυρτοπλεύρων ρόμβων με συμπληρωματικά πέταλα μεταξύ τους, δέσμη πέντε κατακορύφων γραμμῶν πλαισιωμένη με ἀκανθωτὸ κόσμημα ὡς περιθώριο μετόπης γεμάτης με στήλες μικρῶν γωνιῶν (εἰκ. 91), ὅμοια στήλη ἑξὶ γραμμῶν πλαι-

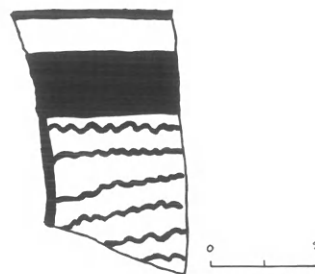

Εἰκ. 91. Τοίχωμα σκύφον με διακόσμηση κατὰ μετόπες ἀπὸ τὸν ἄγωγὸ 2.

σιωμένη με κυματοειδὴ γραμμὴ ὡς περιθώριο μετόπης πυκνῶν ὀριζοντίων τεθλασμένων (εἰκ. 92), μετόπη ὁμοίων τεθλασμένων με μονὸ σωζόμενο περιθώριο (εἰκ. 93) καὶ μετόπη ἀνηρτημένων ἡμικυκλίων.

Εἰκ. 92. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση κατά με-
τόπες τεθλασμένων από τὸν ἄγωγό 2.

Εἰκ. 93. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση κατά με-
τόπες τεθλασμένων από τὸν ἄγωγό 2.

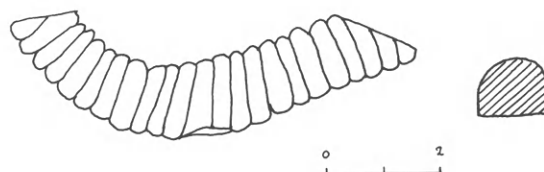
Κωνίδιο δισκοειδές διάτρητο ἀπὸ πράσινο στεατί-
τη, λίγο χτυπημένο στὴ βάση του. Διάμ. βάσης 26
χιλ., ὕψος 12 χιλ., διάμ. ὀπῆς 3 χιλ. – Ἄμορφο
θραῦσμα μαύρου ὀψιανοῦ. Μέγ. σωζ. διάσταση 19
χιλ., πάχος 1-2 χιλ. – Δύο μολύβδινα ἐλάσματα κα-
θαρισμένα καὶ πολὺ καλὰ διατηρημένα. Τὸ ἓνα
συμπιεσμένο, τὸ ἄλλο ἀνεπτυγμένο. Προέρχονται

ἀπὸ φύλλο μολυβιοῦ καὶ ἔχουν τέρμα κανονικό,
ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἔχουν ἀποκοπεῖ στρογ-
γυλὰ κομμάτια, συνεχόμενα ἢ μεμονωμένα. Εἶναι
δηλαδή ὑλικὸ ὑπὸ μορφὴ φύλλων γιὰ κατεργασία.
Μέγ. σωζ. διαστάσεις 74 χιλ., 47 χιλ., πάχος φύλλων
1 χιλ., διάμ. ἀποκοπέντων κομματιῶν 15-18 χιλ.

Στὸ στρώμα τῆς ἐπαλείψεως τῶν καλυπτηρίων πλακῶν τῆς τέταρτης καὶ μικρότερης
τομῆς κοντὰ στὴ βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ δωματίου Π 1 εὐρέθηκε:

ΕΥΡΗΜΑ

Κομμάτι ἀπὸ ἐλεφαντοκόκαλο καμπύλο καὶ ἐλλι-
πές (εἰκ. 94). Ἡ κάτω ἐπιφάνειά του εἶναι πριονι-
σμένη λεία, με μικρὴ ὀπὴ γιὰ τὴ στερέωσή του στὸ
ἀντικείμενο τὸ ὁποῖο διακοσμοῦσε. Ἡ ἐπάνω κυρ-
τὴ του ἐπιφάνεια ἔχει χαραγμένες πυκνὲς βαθιὲς
αὐλακώσεις. Ἡ διατομή του εἶναι ἐπιπεδόκυρτη,
σχεδὸν ἡμικυκλική. Σωζ. μήκος 70 χιλ., πλάτος ἐπί-
πεδης ἐπιφάνειας 12 χιλ., πάχος 11 χιλ. Διάμ. ὀπῆς
2,5 χιλ., βάθος ὀπῆς 4 χιλ.

Εἰκ. 94. Τμήμα ἐλεφάντινου ἀντικειμένου ἀπὸ τὴν
ἐπάλειψη τῶν καλυπτηρίων πλακῶν τοῦ ἄγωγου 2.

Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἄγωγου στὴν τομὴ αὐτὴ περιεῖχε:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 41: 76)

Ὅστρακα 150.

Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα ἄγραπτα 65.

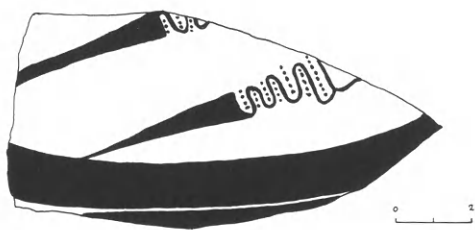
Ὅστρακα διάφορα ἀπροσδιόριστα γραπτά 33.

Ἀναγνώρισμα 52.

Ἄγραπτα: Πέντε τροπιδωτὰ καὶ ἓνα κυρτόπλευρο
χεῖλος, τρεῖς λαβές (ἢ μία με τμήμα χεῖλους καὶ γά-
στρας), ἓνα στέλεχος καὶ δύο βάσεις (ἢ μία με κεν-
τρικὴ κοιλότητα) κυλίκων ἀπὸ κοκκινόξανθους

και πρασινωπούς πηλούς. – Όκτώ κομμάτια λεκανιδίων, κυρίως βάσεις διαμ. 46, 47, 50 χιλ., από τὰ ὅποια τὸ ἓνα διατηρεῖ τὴν κατατομὴ τοῦ ἀγγείου ὡς τὸ τροπιδωτὸ χεῖλος. – Μία λαβὴ μὲ μέρος τοῦ τοιχώματος χύτρας, ἄλλη, ὅμοια, χωρὶς τοίχωμα, δύο βάσεις καὶ ἓνα πόδι χυτρόποδος, ὅλα λίγο-πολὺ μαυρισμένα ἀπὸ τὴ φωτιά.

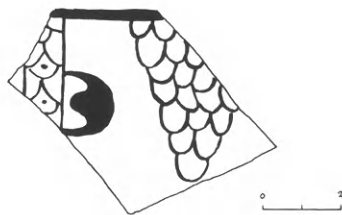
Γραπτά: Μία βάση κύλικος μὲ δακτύλιο βαμμένο στὴν περίμετρο. – Μέρος τοῦ λαμποῦ καὶ τοῦ ὦμου μὲ μικρὸ διάτρητο ὠτίο ἀπὸ πιθόσταμνο. Πηλὸς καστανόξανθος, ἀλείφωμα κιτρινωπὸ. Καστανό-μαυρες ταινίες στὸν λαμὸ καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ ὦμου, τὸ ὠτίο βαμμένο ὁλόκληρο, δίπλα του στήλῃ κάθετης τεθλασμένης. – Τμῆμα τοῦ τοιχώματος κρατηρίσκου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κίτρινο ἀλείφωμα. Βαμμένες προσεκτικὰ μὲ πυκνὴ ἑνιαία καστανοκόκκινη βαφὴ δύο παράλληλες καλοσχε-

Εἰκ. 95. Τοίχωμα κρατηρίσκου ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀγωγοῦ 2.

διασμένες λοξὲς πορφύρες πάνω ἀπὸ δύο ὀριζόντιες ταινίες (εἰκ. 95). Πάχος τοιχώματος 4 χιλ. – Τμῆμα τοῦ τοιχώματος καὶ τῆς χαμηλῆς βάσεως μ-

κροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ κοκκινόξανθο πηλὸ μὲ κιτρινωπὸ ἀλείφωμα. Βαμμένοι ἱμάντες μεταξὺ ταινιών. – Δύο συνανήκοντα κομμάτια τοῦ μικροῦ ψευδοστόμου ἀπὸ τὴν τρίτη τομὴ στὸν ἀγωγό, τοῦ διακοσμημένου μὲ τὴ ζώνη τῶν πυκνῶν καθέτων κυματοειδῶν γραμμῶν. – **Σκύφοι:** Ἐξὶ τμήματα χεϊλέων μὲ λαβή, ἑννέα χεῖλη μὲ μέρος τοῦ τοιχώματος, τρεῖς λαβές, τρία τοιχώματα καὶ ἓνα κομμάτι τοιχώματος μὲ βάση. – Δύο κομμάτια ὁλόβαφα, ἓνα βαμμένο ἐσωτερικά. – Τρία ἀπὸ τὰ κομμάτια χεϊλέων συνανήκουν καὶ ἔχουν πλατιά ταινία ἐξωτερικά καὶ δακτύλιο ἐσωτερικά. Πέντε χεῖλη ἔχουν λεπτὴ ταινία, ἕξι ἔχουν στίγματα. – Οἱ λαβές φέρουν πινελιές στὶς ρίζες καὶ στὴ ράχη, ἐκτὸς ἀπὸ μία συνδυασμένη μὲ κοκκιδωτὸ χεῖλος ποὺ κοσμεῖται ἢ ἴδια μὲ παχιές πινελιές. – Στὰ τοιχώματα ὑπάρχουν σπείρα (1), οὐρὲς ὀρθίων πορφύρων (1), ὀριζόντια ζώνη κομμένου πλοχμοῦ μεταξὺ ταινιών (1), στήλῃ ἀμειβόντων (1), στήλῃ τεθλασμένης (1), μετόπη πυκνῶν ὀριζοντίων τεθλασμένων (1), καὶ συνδυασμὸς στήλης ἀνθέων πρὸς τὰ κάτω μὲ μονὸ περιθώριο πλαισιωμένο μὲ δίλοβο ἡμικύκλιο δίπλα σὲ ἀνηρτημένο φολιδωτὸ τρίγωνο (εἰκ. 96).

Εἰκ. 96. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀγωγοῦ 2.

Τέλος, στὰ ταραγμένα χρώματα τῆς τομῆς στὸ δωμάτιο **II 3** εὐρέθηκαν ἀνασκαφικῶς ἀσυσχέτιστα:

ΕΥΡΗΜΑΤΑ (πίν. 41: 77)

Ἄσκος ἀπὸ κοκκινωπὸ καθαρὸ πηλὸ μὲ ἀραιὸ κίτρινο ἀλείφωμα. Λεῖπει ἡ λαβὴ καὶ τὸ πίσω μέρος τοῦ ἀγγείου. Βαμμένη κόκκινη γραμμὴ κατὰ μῆκος τῆς κοιλιᾶς ἀπὸ κάτω, ἕξι ἐγκάρσιες πινελιές ἀπὸ

τὸ ἓνα πλευρὸ καὶ πέντε ἀπὸ τὸ ἄλλο. – Μικρὸ εἰδῶλιο σχήματος T μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια στὸ στήθος. Λεῖπει τὸ κεφάλι. Ἰχνη βαφῆς κατὰ μῆκος τοῦ σώματος. Καμένο γκριζό.

ΑΓΩΓΟΣ 3

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγωγοῦ αὐτοῦ βρίσκεται στὴ βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ χώρου **I 3**, κάτω ἀπὸ τὸν τοῖχο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ **II 7** (πίν. 12: 21, σχέδια 4: 10, καὶ 11). Ἔχει τὴ μορφὴ στομίου πὺν σχηματίζεται ἀπὸ δύο παράλληλα τοποθετημένες πέτρες σκεπασμένες μὲ ἓνα ἀκατέργαστο πλακοειδὴ ὀγκόλιθο πὺν ἔχει τοὺς ἄρμους τοῦ καὶ τὴν περιοχὴ γύρω τοῦ στεγανοποιημένη μὲ πλέσια. Ἡ κατασκευὴ τοῦ εἶναι ἰδιαίτερα προσεκτικὴ. Τὰ πλευρά τοῦ εἶναι χτισμένα μὲ ἀκατέργαστες πέτρες σὲ 2-3 ἀνώμαλους δόμους, μὲ ἄφθονη πλέσια στοὺς ἄρμους καὶ στὰ τοιχώματα. Εἶναι σκεπασμένος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, μὲ μεγάλους ὀγκολίθους (ἐδῶ ἔχει χρησιμοποιηθεῖ μονόλιθος διαστάσεων 0,85×0,35 μ.) πὺν ἔχουν μικρότερες πέτρες στὰ κενὰ καὶ στὶς γωνίες, καὶ πλέσια στοὺς ἄρμους.

Μετὰ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ αὐτὴν κατευθύνεται ἀπὸ τὴ νοτιοανατολικὴ γωνία τοῦ χώρου **II 7** λοξὰ πρὸς τὸ σημεῖο συναντήσεως τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ χώρου μὲ τὸν ἰσχυρὸ ἐγκάρσιο πὺν χωρίζει τὰ δωμάτια **II 1** καὶ **II 2** ἀπὸ τὶς αὐλὲς **II 3** καὶ **II 4** (πίν. 42: 78), ἀκολουθεῖ δηλαδὴ κατεύθυνση λίγο-πολὺ παράλληλη πρὸς τὸ βόρειο κυκλώπειο τεῖχος (σχ. 7: 8). Στὸ σημεῖο ὅμως ὅπου ἐγγίζει τὸν δυτικὸ τοῖχο τοῦ **II 7** στρέφει κατ' ὀρθὴ γωνία (σχ. 7: 9) καὶ συνεχίζεται γιὰ 1,20 μ. περίπου ὡς τὴν ἐσωτερικὴ ὄψη τοῦ τείχους. Ἡ διαδρομὴ τοῦ αὐτὴ ἐξηγεῖται τόσο ἀπὸ τὸ σχῆμα καὶ τὴ στενότητα τοῦ χώρου ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν κατωφέρεια τοῦ βράχου, πὺν χαμηλώνει ἔντονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Πὰ νὰ λειτουργήσῃ ὁ ἀγωγὸς ἔπρεπε νὰ προσαρμόσῃ τὴν κλίση τοῦ πρὸς τὴ διαμόρφωση αὐτὴ τῆς ἐπιφάνειας τοῦ βράχου, πὺν ἀποτελοῦσε ἄλλωστε τὸν πυθμένα τοῦ, καὶ νὰ πλησιάσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὅσο γινόταν κοντύτερα στὸ σημεῖο τῆς ἀπορροῆς τοῦ.

Ἡ ἀφαίρεση 2-3 καλυπτηρίων πλακῶν ἔδειξε ὅτι περιεῖχε λεπτὰ νεροχώματα καὶ ἀρκετὴ κεραμεικὴ.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ὑστρακα 58.

Ὑστρακα διάφορα μὲ διακόσμηση ταινιῶν 16.

Ἀναγνωρίσιμα 38.

Ἐξώστροφο χεῖλος ΜΕ μινύειου ἀγγείου.

Ἀγραπτα: Δύο τροπιδωτὰ χεῖλη καὶ δύο στελέχη κυλίκων. – Χεῖλος λεκανιδίου ἄβαφο μὲ ταινιωτὴ ὀριζόντια λαβὴ καὶ τρεῖς βάσεις ὁμοίων. – Τμῆμα κυλινδρικοῦ χείλους χυτροειδοῦς οἰκιακοῦ ἀγγείου, ἐξωτερικὰ ἐκτεθειμένου στὴ φωτιά. Πηλὸς τραχὺς μὲ προσμίξεις, καμένος γκριζός. – Δύο λαβές, ἢ μία ὀριζόντια ἀγκύλη.

Γραπτά: Δεκαῆξι διάφορα μὲ διακόσμηση ταινιῶν. – Ἐνα ὀλόβαφο μαῦρο. – Λαβὴ ταινιωτὴ ὀλόβαφη κόκκινη. – Ὅμοια κυλινδρική προχοειδοῦς ἀπὸ κίτρινο πηλὸ μὲ μαύρη ταινία στὴ ράχη. – Τμῆμα τοι-

χώματος μεγάλου προχοειδοῦς ἀγγείου μὲ δύο ἐξίτηλες πλατιὲς μαῦρες ταινίες. – Κομμάτι κρατηροειδοῦς μὲ κόκκινες ταινίες ἐξωτερικὰ καὶ ὁμοίους δακτυλίους ἐσωτερικὰ. – Τμῆμα τοιχώματος μεγάλου κυπέλλου ἀπὸ κιτρινωπὸ πηλὸ μὲ ὁμοιο ἀλείφωμα. Βαμμένες τρεῖς κόκκινες ταινίες στὴ μέση καὶ δύο γύρω στὸν πυθμένα τοῦ ἀγγείου. Στὴ ζώνη μεταξὺ τοὺς συνεχῆς σπείρα. – Δύο κομμάτια ἀπὸ χεῖλη σταμνίσκων ἢ πιθοσταμνίσκων καμένα. Στὸ ἓνα, χαμηλότερα, καμπύλες γραμμές, πιθανῶς μίσχοι σπειρῶν. – Τμῆμα χείλους σκύφου, μὲ λεπτὴ ταινία στὴν ἀκμὴ τοῦ. Ἐσωτερικὰ ἄβαφο. – Κομμάτι πήλινης πλάκας μὲ λοξὰ κομμένο χεῖλος. Ἡ μία ἐπιφάνεια βαμμένη κόκκινη.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟ

ΓΕΝΙΚΑ

Ἡ ἀνασκαφή τῆς ΒΔ. συνοικίας ἀπέδωσε πολὺ περισσότερα εὐρήματα, κεραμεικὰ καὶ ἄλλα, ἀπὸ ὅσα θὰ περίμενε κανεὶς ἀπὸ ἓνα χῶρο ὁ ὁποῖος εἶχε ὑποστεῖ τόσες καὶ τέτοιες παραβιάσεις κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους, καὶ εἶχε κατόπιν ἀνασκαφῇ ὡς τὸν βράχο ἀπὸ τὸν Τσουντα καὶ ἀπογυμνωθεῖ ἐντελῶς ἀπὸ τὶς ἐπιχώσεις πού τὸν εἶχαν καλύψει κατὰ τὴν ὑστερομυκηναϊκὴ περίοδο καὶ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Τὸ ὑλικὸ πὺ συγκεντρώθηκε, ἰδίως μάλιστα ἐκεῖνο πὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς λίγες ἀπαραβίαστες θέσεις καὶ ἀπὸ τὶς τομὲς πὺ ἔγιναν στὰ ἐλάχιστα σημεῖα ὅπου δὲν εἶχαν σημειωθεῖ παλαιότερες παρεμβάσεις, εἶναι χαρακτηριστικὸ καὶ πολὺ κατατοπιστικὸ, ἀπέχει ὅμως πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι πλήρες.

Συγκεκριμένως, τὸ τμῆμα πὺ εἶχε μείνει ἄσκαπτο στὰ δωμάτια **II 1** καὶ **II 2** ἀντιστοιχεῖ σὲ ἔκταση καὶ ὄγκο στὸ 1/20 περίπου τοῦ συνόλου τῶν ἐπιχώσεων πὺ εἶχαν καλύψει ἐντελῶς τὸν χῶρο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ σχέδιο τοῦ Steffen⁵³, καὶ οἱ διάφορες τομὲς πὺ ἔγιναν στὰ δάπεδα, καθὼς καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀγωγῶν, δὲν ἐπρόσθεσαν πολλὰ στὸ σύνολο τῶν εὐρημάτων. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Τσουντα κατέσκαψε, ἀναμόχλευσε καὶ ἀπομάκρυνε τὸ μέγιστο μέρος τῶν ἐπιχώσεων αὐτῶν, χωρὶς νὰ φυλαχτεῖ ἢ καὶ νὰ ἀναφερθεῖ κὰν ὅτιδήποτε ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ λίγα ἐντυπωσιακὰ εὐρήματα πὺ ἀπαριθμοῦνται καὶ ἀπεικονίζονται στὴν ἔκθεση πὺ δημοσιεύτηκε στὴν *Αρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα* τοῦ 1891.

Παρ' ὅλη τὴν ἀφθονία τοῦ λοιπόν, τὸ ὑλικὸ πὺ προέκυψε ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνασκαφές δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἐλάχιστο σὲ σχέση μὲ ἐκεῖνο πὺ περιεῖχαν ἀρχικὰ οἱ ἐπιχώσεις καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴ συναγωγή συμπερασμάτων παρὰ σὲ περιορισμένη ἔκταση καὶ σὲ πολὺ γενικὲς γραμμές. Ὅσο καὶ ἂν δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸ, ἢ πιθανότητα νὰ ὑπῆρχαν στὸν ὄγκο πὺ ἐξαφανίστηκε στοιχεῖα πὺ νὰ συμπληρῶνουν ἢ καὶ νὰ ἀλλάζουν τὴν εἰκόνα στὸ σύνολο καί, ἰδίως, στίς λεπτομέρειές της δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοηθεῖ. Καί, ἐνῶ ἐπιτρέπει τὸν προσδιορισμὸ τῆς χρήσεως τῶν κτιρίων καὶ τὴ χρονολόγησή τους, δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ ἀσφαλεῖς στατιστικὲς καὶ τεχνοτροπικὲς συγκρίσεις. Ὡς ἐκ τούτου οἱ παρατηρήσεις πὺ ἀκολουθοῦν βασίζονται στὰ ἀρχιτεκτονικὰ κατάλοιπα καθ' ἑαυτά, οἱ διαπιστώσεις γιὰ τὴ χρῆση τους στὰ εὐρήματα ἐν γένει καὶ ἡ χρονολόγησή τους στὴν κεραμεικὴ πὺ συγκεντρώθηκε ἀπὸ ὅσα σημεῖα εἶχαν παραμείνει ἀπείραχτα τόσο ἀπὸ ἐλληνιστικὲς ἐπεμβάσεις ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ Τσουντα.

53. Βλ. ἀνωτ. σ. 2 σημ. 6.

ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ

ΔΙΑΤΑΞΗ. Ἡ διάταξη τῶν κτιρίων ἐκτίθεται λεπτομερῶς στὴν Εἰσαγωγή σ. 1-9. Πρόκειται περὶ ἑνὸς συμπλέγματος τριῶν κτισμάτων, τὰ ὁποῖα κατασκευάστηκαν στὸν χώρὸ πὺν περιβάλλεται ἀπὸ τὸ κυκλώπειο τεῖχος ἐπάνω ἀπὸ τὴν Πύλη τῶν Λεόντων καὶ ἀπὸ ἓνα μακρόστενο καὶ ἀκόμη ἀνερευνήτο οἰκοδόμημα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς σειρᾶς τῶν δωματίων **Λ1-Λ4** πὺν ἀνασκάφηκαν μαζὶ μὲ τὴν Οἰκία **Μ** τὸ 1963⁵⁴. Ὁ ἰσχυρὸς δυτικὸς τοῖχος τοῦ οἰκοδομήματος αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸ ὄριο τῆς περιοχῆς τῆς **ΒΔ**. συνοικίας. Ὁ τοῖχος αὐτὸς καὶ τὸ κυκλώπειο τεῖχος ὀρίζουν μίαν ἀκανόνιστα τραπεζιόσχημη ἑκταση τὴν ὁποίαν κατέλαβαν τὰ κτίρια τῆς συνοικίας (σχ. 1). Τὸ πρῶτο πὺν χτίστηκε παράλληλα πρὸς τὸ δυτικὸ σκέλος τοῦ τείχους εἶναι τὸ κτίριο **Ν**, τὸ ὁποῖο διαιρέθηκε σὲ τέσσερα περίπου ἰσομεγέθη δωμάτια.

Στενὰ χωρίσματα κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς, βόρειας καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ τὸ ἀπομονώνουν ἀπὸ τὰ δύο γειτονικά του κτίσματα. Τὸ ἓνα, τὸ κτίριο **Π**, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλα παράπλευρα δωμάτια, στὸ ἀνατολικὸ ἀπὸ τὰ ὁποῖα προσκολλήθηκαν δύο ἄλλα μικρὰ στὴ σειρά. Τὸ συγκρότημα αὐτὸ συμπληρώνεται μὲ τρεῖς αὐλές πρὸς τὸ τεῖχος. Τὸ τρίτο, τὸ κτίριο **Ι**, κατέλαβε τὸν χώρὸ πὺν εἶχε ἀπομείνει καὶ πὺν δίνει στὰ δωμάτια καὶ στὴν αὐλὴ του σχῆμα μακρόστενου σφηνοειδοῦς τραπεζίου. Τὰ δύο αὐτὰ κτίρια δὲν εἶναι ἐλεύθερα, ὅπως εἶναι τὸ **Ν**, ἀλλὰ χωρίζονται μὲ μεσοτοιχίες. Στὸ ἐπίπεδο πὺν σώθηκαν οὔτε τὰ κτίρια οὔτε τὰ δωμάτια ἐπικοινωνοῦν μεταξὺ τους, ἄρα, ὅπως εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Τσουντας⁵⁵, ἦσαν κατώγεια προσιτὰ ἀπὸ τὸν ὄροφο.

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ

ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ. Στὸ σημεῖο ὅπου χτίστηκαν τὰ κτίρια ὁ φυσικὸς ἀσβεστολιθικὸς βράχος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ὅπωςδήποτε ἀνώμαλη, εἶναι ἐπιπλέον καὶ ἔντονα κατηφορικὸς ἀπὸ **ΝΑ**. πρὸς **ΒΔ**. Κατὰ συνέπεια παντοῦ σχεδὸν οἱ τοῖχοι χρειάστηκαν κάποιου εἴδους ὑποθεμελίωση, ἀπλούστερη γενικά στὸ ἀνατολικὸ καὶ σχετικὰ ὁμαλότερο τμήμα, καὶ περισσότερη ἐνισχυμένη δυτικότερα. Ἔτσι, ὁ δυτικὸς τοῖχος τοῦ δωματίου **Ι 1** χτίστηκε ἀπευθείας ἐπάνω στὸν βράχο, ὁ ὁποῖος πελεκήθηκε στὴ νοτιοδυτικὴ γωνία ὅπως καὶ στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ **Ι 2**, γιὰ νὰ ἀποκοποῦν οἱ πὺν ἔντονες προεξοχές του. Ἄλλου

54. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *ΠΑΕ* 1963, 102, παρ. πίν. Α'.

55. *ΑΕ* 1891, 24.

ή επιφάνειά του εξομαλύνθηκε με μία επίστρωση από κιτρινόχωμα (πλέσια). Ο βόρειος τοίχος του **Π 6** πάτησε σε μία προφανώς προϋπάρχουσα επίχωση, πάχους περίπου 0,25 μ. από χώμα που περιείχε ρίζες, χαλίκια, ένα-δύο κομμάτια κάρβουνο και μικρές πέτρες. Οί πλευρικοί τοίχοι του **Ι 2** και του χωρίσματος **Γ** οικοδομήθηκαν επάνω σε μία εξισωτική υποθεμελίωση από μικρές πέτρες (σκαριά), ή όποια, πλατύτερη από τον ίδιο τον τοίχο, εξέχει από το θεμέλιο δημιουργώντας ένα ασφαλές αντιολισθητικό υπόστρωμα. Στο ανατολικό τμήμα του κτιρίου **Ν** ή υποθεμελίωση αυτή, ισχυρότερη, έχει πάχος 2 ή 3 δόμων. Τα δυτικά δωμάτια του **Ν** και οί τοίχοι του κτιρίου **Π** υψώθηκαν επάνω σε εξισωτικά λιθόχτιστα ισόπεδα πάχους πολλών δόμων που έφεραν τὰ θεμέλια και τὰ δάπεδα τών δωματίων στο επίπεδο τών ανατολικών κτισμάτων. Έκτος από ένα ή δύο σημεία (τὰ βόρεια άκρα τών δυτικών τοίχων τών δωματίων **Ι 1** και **Ι 2**) οί τρόποι αυτοί θεμελιώσεως αποδείχτηκαν απολύτως άνθεκτικοί.

Τοίχοι. Οί σωζόμενοι λίθινοι τοίχοι, που αποτελούν τὸ κατώτερο μέρος τών οίκοδομημάτων, διατηρήθηκαν σε διάφορα ύψη, κυμαινόμενα από τὰ 0,45 μ. του νοτίου τοίχου του **Π 6** έως τὰ 2,35 μ. του βορείου του **Ν**. Είναι όλοι τους χτισμένοι από άσβεστολιθικούς όγκολίθους, κατά τόπους όμως, όπως στο **Ν** και στο **Π 1**, περιλαμβάνουν και μερικούς κροκαλοπαγείς. Οί όγκόλιθοι είναι τοποθετημένοι άκανόνιστα κατά μήκος τών δύο όψεων του τοίχου ανάλογα με τὸ σχήμα τους και χωρίς καμία προσπάθεια διευθετήσεώς τους σε έστω και οίονει όριζόντιους δόμους. Οί επιφάνειες έπαφής τους δέν συναρμόζονται παντού και γι' αυτό χρησιμοποιήθηκαν στους άρμους μικρότερες πέτρες και πηλός από κιτρινόχωμα που εξασφάλιζαν τή σταθερή έδρασή τους, καθώς και τή σχετική μόνωση τών άρμών. Τὰ κενά μεταξύ τών δύο σειρών, όπου υπάρχουν, γεμίζουν με μικρότερες, επίσης άκατέργαστες, πέτρες. Οί όγκόλιθοι τών προσόψεων έχουν ποικίλα μεγέθη, είναι όμως όλοι σχετικά όγκώδεις. Οί μεγαλύτεροι, διαστάσεων 0,45×0,65 μ. έως 0,60×1 μ. χρησιμοποιήθηκαν στὸν μεγάλο διαχωριστικό τοίχο και τὸν βόρειο τοίχο του **Ν**, όπου φτάνουν τὰ 0,61×1,33×0,42 μ., προερχόμενοι κατά πᾶσαν πιθανότητα από τὸ παρακείμενο κολοβωμένο τμήμα του κυκλωπείου τείχους.

Τὸ πάχος τών τοίχων κυμαίνεται γενικά μεταξύ 0,95 και 1,10 μ. Ο παχύτερος και ισχυρότερος είναι ὁ διαχωριστικός τοίχος (1,20 μ.). Λεπτότεροι είναι οί τοίχοι του **Ι 2** (0,85-0,95 μ.) και του **Π 5** (0,80 μ.). Ειδικά, ὁ έγκάρσιος τοίχος τών δυτικών δωματίων του κτιρίου **Ν** φτάνει τὰ 0,90 μ., ενώ ὁ αντίστοιχος τών ανατολικών δέν υπερβαίνει τὰ 0,45 μ.

Ἡ μελέτη τών τοίχων του συγκροτήματος **Ι-Π**, ιδίως στα σημεία συναντήσεώς τους, και ὁ τρόπος με τὸν όποιο δένουν ή δέν δένουν παρὰ άπλως έφάπτονται σχηματίζοντας άρμό στο σημείο έπαφής τους δείχνει τή διαδοχή τών κατασκευών αυτών. Τέτοιοι άρμοι υπάρχουν στα σημεία συναντήσεως τών τοίχων του **Ι 1** με τὸν νότιο τοίχο του **Ι 2** και με τὸν μεγάλο διαχωριστικό τοίχο. Επίσης μεταξύ του δυτικού τοίχου του **Ι 2** και τής πρὸς **Α**. προεκτάσεως του βορείου τοίχου του κτιρίου **Ν**, μεταξύ τών διαδοχικών τεσσάρων σκελῶν του ανατολικού τοίχου τών **Π 5** και **Π 6** από τὸ ένα στο άλλο και μεταξύ τών έγκαρσίων τοίχων τους με τούς πλευρικούς τους πρὸς **Α**. και πρὸς **Δ.**, και, τέλος, μεταξύ του βορείου τοίχου τών δωματίων **Π 1** και **Π 2** (που είναι ενιαίος) και τών διατειχισμάτων ανάμεσα στα δύο δωμάτια και ανάμεσα στους χώρους **Π 3** και **Π 4**. Σύμφωνα με τες

παρατηρήσεις αυτές, χτίστηκαν πρώτα ο βόρειος τοίχος του Ν και ο νότιος τοίχος των Π 1 - Π 2, καθώς και ο ανατολικός των Π 2 - Π 3. Κατόπιν κατασκευάστηκε ο εγκάρσιος τοίχος που χωρίζει τα δωμάτια Π 1 και Π 2 από τους βορειότερους χώρους Π 3 και Π 4. Ακολούθησαν χωριστά (δεν εύρισκονται καν στην ίδια ακριβώς οικοδομική γραμμή) τα διατειχίσματα μεταξύ των δύο δωματίων και των δύο χώρων. Κατόπιν προσκολλήθηκαν στο ήδη χτισμένο Π 2 τα μικρά δωμάτια Π 5 και Π 6 μαζί με την βορειότερη μικρή αυλή Π 7 και έτσι συμπληρώθηκε το κτίριο Π. Οί κατασκευές αυτές άφησαν μεταξύ του Ν, αυτών και του διαχωριστικού τοίχου έναν έκτεταμένο τραπεζιόσχημο χώρο που διαιρέθηκε σε ένα μικρό δωμάτιο, το Ι 1, ένα μεγάλο, το Ι 2, και ένα προφανώς αστέγαστο χώρο, τον Ι 3. Ο βόρειος τοίχος του Ι 2 αποτελεί συνέχεια προς Α. του βορείου τοίχου του Ν. Ο νότιος τοίχος του Ι 1 προσκτίστηκε στον μεγάλο διαχωριστικό τοίχο και ο δυτικός του στον νότιο του Ι 2. Με άλλα λόγια, μεταξύ του Ν και του διαχωριστικού τοίχου που προ-υπήρχαν χτίστηκε πρώτα το Π, που διαιρέθηκε άμέσως σε δύο δωμάτια και δύο αυλές, και σ' αυτό προσκτίστηκαν τα Π 5, Π 6 και Π 7. Τέλος, ο χώρος που απέμενε μεταξύ των κτιρίων αυτών και του τοίχου διευθετήθηκε και αυτός σε δύο δωμάτια και μία αυλή. Η άκολουθία αυτή όμως, ή όποια προκύπτει από τις καθαρά οικοδομικές παρατηρήσεις, σημαίνει βέβαια ότι οι κατασκευές αυτές έγιναν διαδοχικά, όχι όμως κατ' ανάγκη και με ύπολογισμη χρονική απόσταση μεταξύ τους, πράγμα που υποδηλώνουν άλλωστε και τα εύρηματά. Έξ άλλου, οι τοίχοι περνούν επάνω από τους αγωγούς, οι όποιοι κατά ταύτα είχαν κατασκευαστεί ήδη προτού χρειαστεί να λειτουργήσουν. Είναι φανερό δηλαδή ότι ο χώρος διαμορφώθηκε στο σύνολο και στις λεπτομέρειές του από την αρχή, επί τη βάσει ενιαίου, προσεκτικά καταστρωμένου σχεδίου.

Οί κορυφές των λιθοχτίστων τοίχων δεν διατηρήθηκαν πουθενά, εκτός ίσως από μερικά σημεία στον μεγάλο διαχωριστικό τοίχο. Το είδος και η σύνθεση των επιχώσεων όμως, όπως τις παρατήρησε ο Τσουντας⁵⁶, αλλά και στα δωμάτια Π 1 και Π 2 όπου διατηρήθηκαν, δείχνουν ότι η κατασκευή συνεχιζόταν προς τα επάνω και μάλιστα στον ὄροφο με πλίθες πλασμένες από κοινή λάσπη με μικρές πέτρες και άφθονα ὄστρακα. Από τις πλίθες αυτές καμία δεν σώθηκε.

Στο δωμάτιο Π 2 ο νότιος και ο δυτικός τοίχος διατήρησαν σαφέστατα ίχνη ὀριζόντιας και κατακόρυφης ξυλοδεσιᾶς (βλ. ἄνωτ., σ. 55, 57, εἰκ. 26-27) από δοκίδες πλάτους 0,14-0,20 μ. που εἰσχωροῦσαν στο πάχος του τοίχου 0,05-0,06 μ., ἀπεῖχαν μεταξύ τους από 0,67 ἕως 0,85 μ. και συνέδεαν τὸ χαμηλότερο λιθοχτιστο τμήμα του τοίχου με τὸ ἀνώτερο πλινθόχτιστο, τὸ ὁποῖο ἐπιπλέον συγκρατοῦσαν.

Καθὼς μαρτυροῦν οἱ ὄψεις τῶν τοίχων στὸ κτίριο Π, οἱ ὁποῖες εἶχαν προστατευθεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιχώσεις που δὲν εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἀνασκαφή, οἱ ἐπιφάνειές τους ἦσαν ἐπιχρισμένες με ἀσβεστοκονίαμα (στὸ δωμάτιο Π 1) ἢ κιτρινόχωμα (στὸ Π 2) που ἐκάλυπτε τὶς πέτρες, τὶς πλίθες καὶ τὴν ξυλοδεσιά καὶ σχημάτιζε μία λεία καὶ ἀρκετὰ φωτεινὴ ἐπιφάνεια.

56. «Ἐκ τῆς μεταξύ τῶν τοίχων ἐπιχώσεως, ἣτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἐρειπίων – πηλοῦ καὶ λίθων ἐκ τοίχων

καταρρέντων – ἀναμειγμένων μετὰ τέφρας, τεμαχίων ἀγγείων καὶ ὀστέων ζώων» (ΑΕ 1891, 24).

Εἰδικὰ στὴν ἀνατολική ἄκρη τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δωματίου **II 1**, στὸ σημεῖο δηλαδὴ ὅπου αὐτὸς καμπυλώθηκε καὶ παραμορφώθηκε οὕτως ἢ ἄλλως ἀπὸ σεισμό, ὑπάρχει στὴν ἐσωτερικὴ ὄψη τοῦ τοίχου μία ἐσοχὴ πλάτους 1,10 μ. ποὺ δὲν μοιάζει νὰ εἶναι διαμπερὴς (δὲν εἶναι δηλαδὴ παράθυρο) ἀλλὰ εἰσχωρεῖ περίπου 0,20 μ. στὸ πάχος του, ὅσο μία κόγχη (βλ. ἄνωτ., σ. 46, σχ. 7: 3, εἰκ. 18). Τέτοια κατασκευὴ δὲν διαπιστώθηκε ἄλλοῦ.

Ἄν καὶ σὲ κανένα τοῖχο δὲν ἐσώθηκαν ἴχνη ἀσβεστοκονιάματος, εἶναι βέβαιο ὅτι, ἂν ὄχι τὰ κατώγεια, πάντως τὰ δωμάτια τοῦ ὀρόφου ἦσαν τοιχογραφημένα. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση στὸ δάπεδο τοῦ δωματίου **II 1** δέκα θραυσμάτων χρωματισμένου κονιάματος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύο ἦσαν καμένα. Ὅλα διατηροῦν ἴχνη ἐνὸς ἢ δύο χρωμάτων (κόκκινου, κίτρινου καὶ τεφροῦ, ἴσως ἀρχικὰ γαλάζιου), τὸ ἓνα μάλιστα ἐμφανίζει καμπύλη διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ κίτρινου καὶ γκριζογάλανου χρώματος, ἐνδειξὴ ὅτι προέρχεται ἀπὸ κάποιο διακοσμητικὸ θέμα. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἓνα μικρότατο (0.006 μ.) ἴχνος κονιάματος ἐπιχρισμένο σὲ μικρὴ πέτρα ποὺ δὲν φαίνεται ἂν ἀνῆκε στὸ λιθόχτιστο μέρος τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος δὲν διατήρησε πουθενὰ ἄλλοῦ παρόμοιο ἴχνος. Τέλος χρωματιστὸ κονίαμα εὐρέθηκε καὶ στὰ ταραγμένα χώματα τοῦ δωματίου **I 2**.

ΔΑΠΕΔΑ. Λόγω τῆς παλαιᾶς ἀνασκαφῆς μᾶλλον παρὰ ἀπὸ ἐλληνιστικὲς ἐπεμβάσεις τὰ περισσότερα δάπεδα εἶχαν καταστραφεῖ. Τὰ μόνον ποὺ εἶχαν διασωθεῖ ἦσαν σὲ γωνίες, σὲ στενὲς λωρίδες κατὰ μῆκος τοίχων, κάτω ἀπὸ τὸν πίθο στὸ δωμάτιο **II 1** καὶ σὲ ὁλόκληρη σχεδὸν τὴν ἔκταση τοῦ **II 2**. Ὅπως διαπίστωσε καὶ ὁ Τσουντας⁵⁷, κανένα δὲν εἶχε ἐπίχρισμα ἀπὸ ἀσβεστοκονίαμα. Στὰ σημεία ποὺ εἶχαν μείνει ἀπαραβίαστα (στὸ χώρισμα **Γ**, στὰ δωμάτια **I 1**, **II 2** καὶ **II 5**, στὶς αὐλὲς **II 3**, **II 4** καὶ **II 7**) καὶ ἐπάνω σὲ ἓνα ὑπόστρωμα ποὺ ἦταν κατὰ περίπτωσιν λιθολόγημα, πλακόστρωτο ἢ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου πελεκημένη ἢ ἰσοπεδωμένη μὲ γέμισμα ἀπὸ τὸ συνηθισμένο κοκκινόχωμα καὶ μερικὲς πέτρες, ἀπλυνόταν μία ἐξομαλυντικὴ στρώση ποικίλλοντος πάχους ἀπὸ κοινὴ λάσπη ἀνάμικτη μὲ μικρὲς πέτρες, ὄστρακα καί, κάποτε, λίγο ἀσπρόχωμα. Αὐτὴ σκεπαζόταν μὲ ἓνα παχὺ καὶ σφιχτὸ ἐπίχρισμα ἀπὸ κιτρινόχωμα σκέτο ἢ ἀνάμικτο μὲ κοινὴ λάσπη ἢ/καὶ στρογγυλὰ χαλίκια καὶ ὄστρακα. Τὸ ἐπίχρισμα αὐτό, ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ κυρίως δάπεδο, ἦταν καλὰ πατημένο καὶ λειασμένο καὶ εἶχε ποῦ καὶ ποῦ ἴχνη φωτιᾶς, ὅχι ὅμως τέτοια ἢ τόσα ὥστε νὰ ὑποδηλώνουν μία μεγάλη γενικὴ πυρκαγιά. Εἰδικὰ στὶς αὐλὲς **II 3** καὶ **II 4** οἱ ὀγκόλιθοι τοῦ γεμίματος ἦσαν ἐπιστρωμένοι μὲ ἀπλὴ πατημένη γῆ χωρὶς κιτρινόχωμα, τὸ ὁποῖο ὅμως ὑπῆρχε στὴν αὐλὴ **II 7**, κυρίως ἐπάνω στὶς καλυπτῆριες πλάκες τοῦ ἀγωγοῦ **3**.

ΘΥΡΕΣ. Ὑπάρχει μόνο μία, αὐτὴ ποὺ συνδέει τὸ δωμάτιο **I 2** μὲ τὴν αὐλὴ **I 3** (σ. 37-38, σχ. 6). Τὸ ἀνοιγμὰ της φτάνει τὰ 1,40 μ. Στὰ δύο πλευρὰ τοῦ ἀνοιγματος εὐρέθηκαν ὀρθιες λίθινες πλάκες καὶ ἐμπρὸς στὴ μία ἴχνη στάχτης ἢ ἀποσαθρωμένου ξύλου ποὺ δείχνουν ὅτι ἀρχικὰ πλαισιωνόταν ἀπὸ ξύλινο θύρωμα ποὺ περιορίζε τὸ ἀνοιγμὰ της στὰ 0,80 μ.

57. «Τῶν δωματίων τῶν οἰκῶν τούτων τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖται ἐκ στρώματος λίθων ἀργῶν, ἐπὶ τούτου δὲ κεῖται ἄλλο στρώμα οὐχὶ παχὺ γῆς πεπατημένης, ὡς

παρητηρήθη τοῦτο καλῶς μάλιστα ἐν ἐνὶ δωματίῳ κατέχοντι τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς ἀκροπόλεως· ἔδαφος κεχρισμένον οὐδὲν τῶν δωματίων ἔχει» (ΑΕ 1891, 24).

Τὸ κατώφλι της, πὸν ὑψώνεται σήμερα 0,50 μ. πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ βράχου, ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ὑποδομὴ χτισμένη μὲ πέτρες καὶ λάσπη ἐπιστρωμένη μὲ παχὺ καὶ ὁμαλὸ στρώμα κιτρινοχώματος ζυμωμένου μὲ ὄστρακα, πὸν ἀποτελοῦσε τὴ λειτουργικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κατωφλιοῦ καὶ ἔδινε καὶ τὴ στάθμη τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **I 2**.

ΣΤΕΓΕΣ. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδωσε δώδεκα θραύσματα ἀπὸ κεραμίδια, ἓνα ἀπὸ τροχήλατο καλυπτῆρα καὶ ἔντεκα ἀπὸ χειροποίητους στρωτῆρες. Ὁ καλυπτῆρας προέρχεται ἀπὸ τὸ 2ο στρώμα τῆς ἐπίχωσης στὸ δωμάτιο **II 2**. Οἱ στρωτῆρες προέρχονται ἀπὸ τὸ 2ο καὶ 4ο στρώμα τῆς ἴδιας ἐπίχωσης (8 δείγματα) ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ ἴδιου δωματίου (1), ἀπὸ τὴ στρώση κάτω ἀπὸ τὸν πίθο τοῦ δωματίου **II 1** (1) καὶ ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 5** (1). Τὰ οἰκήματα τῆς ΒΔ. συνοικίας δηλαδή, ὅπως ἄλλωστε ὅλα τὰ μυκηναϊκὰ κτίρια, εἶχαν ἐπικλινεῖς κεραμοσκεπεῖς στέγες⁵⁸. Λόγω τοῦ μεγάλου μήκους τοῦ δωματίου (12,55 μ. στὸν κεντρικὸ ἄξονα) ἡ κορυφαία δοκὸς τῆς στέγης τοῦ **I 2** χρειάστηκε νὰ ὑποστηριχθεῖ μὲ δύο στύλους (κίονες, πεσσοὺς ἢ ἀπλῶς κορμούς δέντρων) πὸν μοίρασαν τὸ ἄνοιγμα στὰ τρία καὶ ἐπάτησαν ἐπάνω σὲ δύο ἀκατέργαστους, ἐκ φύσεως ἐπίπεδους, ὀριζοντιωμένους ὀγκολίθους ἀπὸ ἀσβεστόλιθο (ὁ νότιος) καὶ ἀμυγδαλίτη (ὁ βόρειος), σφηνωμένους στὴ θέση τους μὲ στερεῆς λιθοχτιστες ὑποδομὲς ἐνσωματωμένες στὸ λιθολόγημα τοῦ δωματίου. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἡ στρογγυλὴ πώρινη βάση κίονος, πὸν βρέθηκε ἐκτὸς θέσεως στὰ ταραγμένα χώματα τοῦ δωματίου **II 6**, μὲ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει βεβαίως σχέση ἀλλὰ πὸν προέρχεται ἀπὸ κάποιο, γειτονικὸ ἴσως, κτίριο τῆς ἴδιας περιόδου.

ΑΓΩΓΟΙ. Ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀνάγκη τῆς κατασκευῆς ἐξισωτικῶν λιθοστρωμάτων γιὰ νὰ ἐξομαλύνουν τὶς ἀνωμαλίες τοῦ φυσικοῦ βράχου, οἱ Μυκηναῖοι οἰκοδόμοι φρόντιζαν νὰ ἐνσωματώνουν στὰ λιθολογήματα αὐτὰ καὶ τοὺς ἀναγκαίους ἀγωγούς γιὰ τὴν ἀποχέτευση τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Στὸ συγκρότημα τῆς Βορειοδυτικῆς συνοικίας κατασκευάστηκαν τρεῖς τέτοιοι ἀγωγοί (σχέδια 1: 1, 2, 3 καὶ 11): Ὁ πρῶτος (ἀγωγὸς **1**) ἄρχιζε ἔξω ἀπὸ τὸν διαχωριστικὸ ἀνατολικὸ τοῖχο καὶ κατευθυνόταν πρὸς Δ. ἐκβάλλοντας στὸ ἄνδηρο πὸν στήριζε τὸ κτίριο **N** πάνω ἀπὸ τὴν Πύλη τῶν Λεόντων. Ὁ δεῦτερος (ἀγωγὸς **2**) ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τοῦ ἀνοιγματος **B**, καὶ περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὸ **B**, τὸ δωμάτιο **II 1** καὶ τὸν χώρο **II 3** καταλήγοντας στὸ βόρειο σκέλος τοῦ τείχους. Ὁ τρίτος (ἀγωγὸς **3**) εἶχε τὴν ἀφετηρίαν του στὴ βορειοδυτικὴ γωνία τοῦ χώρου **I 3**, συνεχιζόταν μέσα στὸν **II 7**, καὶ ἐξέβαλλε καὶ αὐτὸς στὸ τεῖχος.

Μέσα στὸ λιθολόγημα πὸν τοὺς περιέβαλλε οἱ τρεῖς ἀγωγοὶ παρουσιάζουν παντοῦ τὴν ἴδια κατασκευὴ: Πυθμένες εἶναι παντοῦ ὁ βράχος, ἡ πορεία τῶν ἀγωγῶν ὅμως εἶναι σχεδιασμένη ἔτσι ὥστε ἡ φορὰ τους νὰ εἶναι γενικὰ κατηφορικὴ. Τὰ τοιχώματα εἶναι χτισμένα ἀπὸ ἀνώμαλες ἀλλὰ λίγο-πολὺ πλακοειδεῖς πέτρες, τοποθετημένες σὲ περίπου ὀριζόντιες στρώσεις, ὅσο τὸ ἐπέτρεπε τὸ ἀκανόνιστο σχῆμα τους (πίν. 42: 79). Τὰ μήκη τους

58. Sp. Iakovidis, *Mycenaean Roofs, Form and Construction*, BCH Suppl. XIX (Paris 1990) 147-160.

κυμαίνονται από 0,30 έως 0,42 μ., τὰ πλάτη τους από 0,27 έως 0,30 μ. καὶ τὰ πάχη τους, πὺν εἶναι ἡ ἀποφασιστικὴ διάσταση γιὰ τὴν τοποθέτησή τους κατὰ στρώσεις, ἀπὸ 0,08 ἕως 0,25 μ. Ἀνάλογα μὲ τὸ βάθος τοῦ ἀγωγοῦ οἱ στρώσεις αὐτὲς φτάνουν ἀπὸ 1-2 στὴν ἀρχὴ ὡς τὶς 4-5 στὸ τέλος.

Μικρότερες πέτρες, τοποθετημένες ὅπου χρειαζόταν ἀνάμεσά τους, ἐξασφάλιζαν κατάλληλες ἐπιφάνειες ἐδράσεως καὶ ἔφραζαν ὡς ἓνα σημεῖο τὰ κενά, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἶχε καταβληθεῖ καμία ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ τὴ στεγανοποίηση τῶν πλευρικῶν τοιχωμάτων.

Οἱ χτιστὲς αὐτὲς αὐλάκες ἔκλειναν ἀπὸ ἐπάνω μὲ ἀντίστοιχη ἀλλὰ πιὸ ἐπιμελημένη κατασκευή. Γενικὰ ἦσαν σκεπασμένες μὲ μεγάλες, βαριές, καθόλου πλακοειδεῖς πέτρες, τυχαίου σχήματος, σχεδὸν ὀγκολίθους, πὺν φτάνουν ἀπὸ 0,50×0,30 μ. ἕως 0,85×0,35 μ. καὶ μετροῦν κ.μ.δ. 0,60-0,57 (μῆκος) × 0,47-0,45 (πλάτος) × 0,30-0,20 μ. (πάχος) (πίν. 43: 80). Ἦσαν τοποθετημένες ἔτσι ὥστε νὰ σφηνώνουν καλὰ στὴ θέση τους, μὲ μικρότερες πέτρες καταλλήλου σχήματος καὶ μεγέθους στὰ κενά. Οἱ κορυφές τους ἦσαν στὸ ἐπίπεδο τοῦ λιθολογήματος καὶ τὸ σύνολο ἦταν σκεπασμένο μὲ παχιά ἐπάλειψη ἀπὸ ὕδατοστεγὲς ἀσπρόχωμα (πλέσια), ἀνάμικτο μὲ χαλικάκια, πὺν ἔκλεινε ἐρμητικὰ τοὺς ἄρμους καὶ τὶς χαραμάδες, ἐκτεινόταν πέρα ἀπὸ τὶς καλυπτῆριες πέτρες καὶ ἔφτανε στὴν περίπτωση τοῦ ἀγωγοῦ **2** ὡς τοὺς πλευρικοὺς τοίχους τοῦ ἀνοίγματος **B**. Τὸ σύστημα αὐτὸ καθιστοῦσε τοὺς ἀγωγούς ἀπολύτως στεγανούς. Παντοῦ ὅπου ἡ κάλυψή τους δὲν εἶχε παραβιαστεῖ τὸ ἐσωτερικὸ τους βρέθηκε στεγνὸ καὶ καθαρὸ μὲ λίγα λεπτὰ καὶ χαλαρὰ νεροχώματα στὸν πυθμένα, ἀνάμικτα μὲ διάφορα ὄστρακα παρασυρμένα ἀπὸ τὰ νερὰ κατὰ τὴν περίοδο τῆς χρήσης τους.

ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΚΕΡΑΜΕΙΚΗ

ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ-ΥΣΤΕΡΟΕΛΛΑΔΙΚΗ: Ἡ περιοχή παρουσιάζει ἴχνη κατοικήσεως ἤδη ἀπὸ τὴν 3η χιλιετία π.Χ. Μεταξὺ τῶν ὀστράκων εὐρέθηκαν τριάντα τρία τῶν Πρωτοελλαδικῶν χρόνων ἐρυθρόβαφα, πρωτοαλειφωτά, ἓνα στιλβωτὸ πινάκιο, δύο διακοσμημένα μὲ ἔκτυπη σχοινοειδῆ ταινία, ἄλλα δύο μὲ ἐγχάρακτο ψαροκόκκαλο καὶ διάφορα χεῖλη καὶ ὠτία, προερχόμενα ἀπὸ διάφορα σημεῖα τῶν δωματίων **I 1**, **I 2** καὶ τοῦ ἀγωγοῦ **2**. Ἀπὸ τὴν ἐπόμενη, Μεσοελλαδική περίοδο, ὑπάρχουν τριάντα μινύεια ἀπὸ τὰ δωμάτια **I 2**, **II 1** καὶ τοὺς ἀγωγούς **1**, **2**, **3**, ἰσάριθμα ἀμαυρόχρωμα ἀπὸ τὸ χῶρισμα **B** καὶ τὸ δωμάτιο **I 2**, καὶ ἓνα ἀκόμη μὲ δίχρωμη, ἐπίσης ἀμαυρὴ διακόσμηση (καστανὴ καὶ κόκκινη) ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **I 2**⁵⁹. Ἀκολουθοῦν πέντε δείγματα ΥΕ **I** κυπέλων τύπου Βαφειοῦ καὶ ὄστρακα μὲ στικτὴ διακόσμηση ἀπὸ τὸ δωμάτιο **I 2**, τὸ χῶρισμα **B** καὶ τὸν ἀγωγὸ **1** καὶ περὶ τὰ τριάντα πέντε ΥΕ **II** μὲ θέματα τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ (δωμάτια **I 2** καὶ **II 2**), σπογγωτὴ διακόσμηση (δωμάτια **I 2**, **II 2**, **II 4** καὶ **II 6**), κυματιστὴ διαγράμμιση (**I 2**), φολίδες (ἀγωγὸς **1**), τρισκελὴ στρόβιλο (**II 2**) καὶ συμπαγεῖς κυματοειδεῖς καμπύλες (**II 2**). Οἱ ΥΕ **III A** χρόνοι ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ 7 ὄστρακα μὲ σπογγωτὴ διακόσμηση ἀπὸ τὰ δωμάτια **I 2** καὶ **II 2** καὶ τὴν αὐλὴν **I 3**, καὶ ἓνα μὲ πλοκάμους χταποδιοῦ ποικιλιμένους μὲ ἄσπρα στίγματα⁶⁰. Ὁ κύριος ὄγκος τῆς κεραμεικῆς ὅμως, οἱ χιλιάδες τῶν ὀστράκων, ἀνήκουν στὴν ἐπόμενη ΥΕ **III B** φάση. Τὰ ἀγγεῖα ποὺ ἀντιπροσωπεύονται στὰ ἀναγνωρίσιμα ὄστρακα ἀνήκουν λίγο-πολύ στὰ γνωστὰ καὶ ἀναμενόμενα σχήματα τοῦ 13ου αἰ. π.Χ.: Ποτήρια (κύλικες, σκύφοι, κύπελλα (tankard), λεκανίδια, κύαθοι, μία φιάλη), δοχεῖα ὑγρῶν (πρόχοι, προχοειδῆ, προχοῖδια, μία ἡθμοπρόχους, κρατῆρες, κρατηρίσκοι, φλάσκες, ἀσκοί, λεκάνες, ὑδρίες, σταμνίσκοι, ἀπιόσχημα καὶ ἓνας πιθόσταμνος), ἀποθηκευτικά (πίθοι, μεγάλοι ψευδόστομοι, ἓνας πιθαμφορέας), μαγειρικὰ καὶ οἰκιακὰ σκεύη (χύτρες, χυτροπόδες, κάδοι, ψηστήρια, ἓνα πύραυνο, μία ἀρύταινα), δοχεῖα ἀρωμάτων καὶ καλλωπιστικῶν οὐσιῶν (μικροὶ ψευδόστομοι, ἀλάβαστρα, ἀλαβαστροειδῆ, δακτυλιόσχημα) καὶ διάφορα εἰδικῶν χρήσεων (πήλινες πλάκες, αὐτοσχέδια καὶ κανονικὰ

59. Στοὺς ἴδιους χρόνους πρέπει νὰ ἀνήκουν καὶ «πολλὰ τεμάχια ἀγγείων ...φέροντα ἐπὶ μέλανος ἀμαυροῦ κοσμήματα χρώματος ἐρυθροῦ βαθέος καὶ

λευκὰ ἐπιτεθειμένα» (AE 1891, 30).

60. Πρβ. ρυτὸ ἀπὸ τὴν Οἰκίαν τοῦ Οἰνεμπόρου, A. J. B. Wace, BS4 48, 1953, πίν. 11b.

πώματα, θήλαστρα). Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν ειδώλια γυναικῶν (7 σχήματος Ψ, 8 σχήματος Φ και 2 σχήματος Τ), δεκαέξι τετραπόδων ζώων, ένα τριποδικό κάθισμα και δεκαεπτὰ ἀδήλου σχήματος. Ὑπάρχουν ἐπίσης και ἀρκετὰ κεραμίδια (έντεκα χειροποίητοι στρωτήρες και ἕνας τροχήλατος καλυπτήρας). Ἐπιπλέον εὐρέθησαν στοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **II 2** και δύο σχεδόν ὁλόκληρα και ἀκέραια μικρὰ ἀγγεῖα, ἕνα προχοῖδιο και ἕνα ἀπιόσχημο, καθὼς και ἕνας ἀκόμη ἀσκὸς στὰ ταραγμένα χώματα τοῦ ἀγωγοῦ **3**. Τὰ συχνότερα και πολυπληθέστερα εἶναι οἱ κύλικες (1.640), οἱ σκύφοι (791) και οἱ πίθοι (ἕνας ὁλόκληρος και 510 κομμάτια ἀπὸ ἄλλους). Οἱ μεγάλοι ψευδόστομοι ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ δεκαπέντε ὄστρακα, οἱ μικροὶ ἀπὸ πενήντα τρία και τὰ κύπελλα ἀπὸ ἑξί. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ ὅτι πολλὰ, ἴσως τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὄστρακα αὐτά, δὲν προέρχονται ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα ποὺ χρησιμοποιοῦντο στὰ σπίτια ἀλλὰ ἀπὸ τὶς πλῖθες μέσα στίς ὁποῖες ἦσαν ζυμωμένα. Ἀκόμη και ἐὰν ὑποτεθεῖ ὅτι τὰ δωμάτια ἦσαν γεμάτα ἀπὸ πυκνὰ τοποθετημένους πίθους (τὸ ἄσκαπτο τμήμα τοῦ **II 2**, π.χ., δὲν ἦταν), δὲν θὰ εἶχαν χώρο γιὰ περισσότερους ἀπὸ 70-80 τὸ πολὺ. Ἐπιπλέον, τὰ ἀγγεῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ προορισμό τους χρησιμοποιοῦντο και κατὰ διαφόρους ἄλλους τρόπους. Δοχεῖα ὕγρων, π.χ., γέμιζαν κάποτε και μὲ στερεὰ (σιτηρὰ, ὄσπρια ἢ τροφίμα ἐν γένει), ἰδίως ὅταν εἶχαν σπάσει και εἶχαν συναρμολογηθεῖ μὲ μολυβένιους ἐνδέσμους. Ἡ ὑπαρξὴ δηλαδὴ ὀστράκων δὲν καθορίζει πάντοτε τὴ χρῆση ἑνὸς χώρου.

Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι ἡ μελέτη τῶν εὐρημάτων, και μάλιστα τοῦ εἶδους και τῆς συχνότητος τῶν σχημάτων και τῆς διακοσμήσεως τῆς κεραμεικῆς, βασίζεται κατ' ἀνάγκην σὲ ὅ,τι σώθηκε, δηλαδὴ σὲ ἕνα πολὺ μικρὸ ποσοστὸ τοῦ ὅλου. Ὡς ἐκ τούτου τὰ σχετικὰ συμπεράσματα διατυπώνονται μὲ κάθε ἐπιφύλαξη, ἐφόσον ὁ κύριος ὄγκος τοῦ ὑλικοῦ ἔχει χαθεῖ διὰ παντός και, μαζί μὲ αὐτόν, ἡ δυνατότητα παραβολῆς και συγκρίσεως τοῦ διασωθέντος ὑλικοῦ μὲ ὅσα πρέπει νὰ ὑπῆρχαν ἀρχικά. Ἀφ' ἑτέρου, αὐτὰ ποὺ στηρίζονται στὰ εὐρήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς λίγες ἐπιχώσεις και τὰ σημεῖα ποὺ εἶχαν παραμείνει ἀδιατάρακτα παρέχουν ἀρκετὰ ἐχέγγυα γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς χρονικῆς διαδοχῆς τους και, ἐνδεχομένως, τῶν φάσεων τῆς ἐξελιξεῶς τους, δηλαδὴ, τελικά, τοῦ χρονολογικοῦ σχήματος στοῦ ὁποῖο μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν.

Οἱ φάσεις αὐτές, ὅπως προκύπτουν ἀπὸ τὶς ἀνασκαφικὲς παρατηρήσεις, εἶναι τρεῖς, διαδοχικῆς: Ἡ πρώτη, ἡ φάση τῆς κατασκευῆς τῶν κτιρίων, περιλαμβάνει τὰ ὄστρακα ἀπὸ τὰ ἄθικτα σημεῖα τοῦ λιθολογήματος στοῦ χώρισμα **Γ**, τὸ κιτρινόχωμα στοῦ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **I 1**, τὴν ἐπίστρωση τοῦ κατωφλιοῦ τῆς θύρας μεταξὺ τῶν **I 2** και **I 3**, τὴν τομὴ στοῦ λιθολόγημα τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τοῦ **II 1**, τὴν παρόμοια στὴ νοτιοδυτικὴ γωνία τῆς αὐλῆς **II 4**, ἀπὸ τὴ στρώση τοῦ δαπέδου, ὅση σώθηκε, τοῦ **II 5**, ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα τῆς ἐπιστρώσεως τοῦ δαπέδου στὰ πόδια τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ **II 6**, και ἀπὸ τὸ κιτρινόχωμα τῆς ἐπαλείψεως στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγωγοῦ **2**. Ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ συγκεντρώθηκαν συνολικά 533 ἀναγνωρίσιμα δείγματα.

Στὴ δεύτερη, τὴ φάση τῆς χρήσεως τῶν κτιρίων, ἀνήκει ἡ κεραμεικὴ κάτω ἀπὸ τὴ βάση τοῦ πίθου τοῦ δωματίου **II 1** και τὸ περιεχόμενο τῶν ἀγωγῶν **1**, **2** και **3** (949 ὄστρακα). Ἡ τρίτη, ἡ φάση τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς συνοικίας, ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πίθο τοῦ **II 1** και ἀπὸ τὰ 643 δείγματα ἀπὸ τὸν σωρὸ τῶν ἀγγείων στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ πίθου και ἀπὸ τὴ στρώση τοῦ δαπέδου τοῦ ἄσκαπτου τμήματος στοῦ δωματίου **II 2**.

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ, ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ: Οἱ ψευδόστομοι ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ δεκατρεῖς ἀποθη-
κευτικούς, μεγάλους, πὺν ἔχουν ἐπίπεδους ἢ κοίλους δίσκους (σώθηκαν 7) μὲ κύκλους
βαμμένους στὴν περίμετρο γύρω ἀπὸ συμπαγὲς κέντρο, ἀραιὴ σπείρα ἢ σταυρό. Οἱ ράχες
τῶν λαβῶν εἶναι ὁλόβαφες ἢ φέρουν ἐγκάρσιες πινελιές. Ἐνα ἀπὸ τὰ δείγματα, ἀπὸ κοκ-
κινωπὸ πηλὸ, εἶναι διακοσμημένο μὲ λευκὴ βαφή. Ὑπάρχουν ἐπιπλέον ὄστρακα ἀπὸ
εἴκοσι δύο μικροὺς ψευδοστόμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας ἔχει δίσκο μὲ μόλις διαγρα-
φόμενη ἀπόφυση. Οἱ δίσκοι, ὅσοι σώζονται, φέρουν ὁμόκεντρος κύκλους. Τὰ στελέχη
τῶν δίσκων καὶ τὰ στόμια περιβάλλονται στὴ βάση τους μὲ κλειστοὺς δακτυλίους καὶ στὰ
πεδία τῶν ὤμων ὑπάρχουν ἄνθη καμπυλόγραμμα περίστικτα καί, σὲ μία περίπτωση,
γωνιώδη. Οἱ ράχες τῶν λαβῶν εἶναι βαμμένες. Στὶς γάστρες ἡ διακόσμηση συνίσταται
στοὺς συνήθεις ἱμάντες μεταξὺ ταινιῶν, ὑπάρχει ὅμως καὶ μία ζώνη ἀνεστραμμένων
ἡμικυκλίων μεταξὺ ταινιῶν κάτω ἀπὸ τὸν ὦμο.

Τὰ κύπελλα εἶναι πολὺ λιγότερα, μόλις πέντε. Τὸ ἕνα, πὺν προέρχεται ἀπὸ τὴν τομὴ
στὴ νοτιοδυτικὴ γωνία τοῦ Π 4, ἔχει ἀνάγλυφη ζώνη στὴ μέση τῆς γάστρας καὶ σώζει δια-
κόσμηση μὲ πυκνοὺς ἱμάντες. Στὰ ἄλλα ἡ ζώνη αὐτὴ εἶναι γραπτὴ καὶ ἡ διακόσμηση ἀπο-
τελεῖται ἀπὸ δέσμες κατακορύφων γραμμῶν, ἀπλὲς ἢ συνδυασμένες μὲ στήλες τεθλασμέ-
νης ἢ κρεμαστὲς σπείρες μὲ γωνιώδεις μίσχους.

Οἱ κρατῆρες πὺν ἀνήκουν στὴ φάση αὐτὴ εἶναι ἑπτὰ. Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθοῦν
ὄστρακα ἀπὸ ἕνα ἀκόμη κρατηρῖσκο καὶ ἑννέα κρατηροειδῆ ἀγγεῖα. Οἱ λεπτομέρειες τῶν
σημάτων τους (κατατομή, γάστρα πὺν καταλήγει σὲ πόδι ἐπάνω ἀπὸ τὴ βάση, διαμόρ-
φωση τοῦ χεῖλους) εἶναι ἄδηλες. Τὰ τοιχώματά τους διακοσμοῦνται μὲ ἀγκυλόμισχες
σπείρες ἢ ἀνηρητημένα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια.

Πολυπληθέστεροι καὶ χαρακτηριστικότεροι εἶναι οἱ σκύφοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συγ-
κεντρώθηκαν ἑκατὸν τρία δείγματα. Δεκατρία ἀπὸ αὐτὰ ἀνήκουν σὲ λαβὲς ἢ βάσεις καὶ
δὲν διατηροῦν διακόσμηση πὺν νὰ μπορεῖ νὰ μελετηθεῖ. Δεκαπέντε εἶναι ὁλόβαφα. Περί-
που τὰ δύο τρίτα (61) ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν ἐσωτερικὰ ἀβάφων πὺν ἔχουν ἐξω-
τερικὰ λεπτὴ ταινία στὸ χεῖλος καὶ ἀραιὴ διακόσμηση στὴ ζώνη τῶν λαβῶν σὲ διάταξη
ὀριζόντια (σειρὰ πεταλοειδῶν ἡμικυκλίων, κομμένος πλοχμός, ἢ, συχνότερα, σπείρες,
ἀπλὲς, καμπυλόμισχες ἢ συμπληρωμένες μὲ τρίγωνα ἀνάμεσα στὶς ἑλικες), κυρίως ὅμως
κατακορύφη, πὺν εἶναι ἡ ἀπολύτως ἐπικρατέστερη καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴ στενῶν
στηλῶν ἀπὸ ἀμείβοντες, τεθλασμένη, δέσμες κατακορύφων γραμμῶν ἀπλὲς ἢ πὺν πλαι-
σιώνουν ἢ πλαισιώνονται ἀπὸ κροσσοπετάλια, ἀπὸ κυματοειδῆ γραμμὲς ἢ ἀπὸ κρόσσια.
Λιγότερο συχνὲς εἶναι οἱ στήλες καμπύλων ἢ κυματοειδῶν γραμμῶν. Ὑπάρχουν ἐπίσης
πορφύρες κατακορύφες καὶ λοξὲς σὲ συνδυασμὸ μὲ κομμένο πλοχμό, στενὴ στήλη ὀρι-
ζοντίων γραμμῶν, ὁμόκεντρα τόξα, στήλη ἀμειβόντων πλαισιωμένη μὲ κροσσοπετάλια,
στήλη ὀριζοντίων τεθλασμένων καὶ ἐνάλληλοι ἀγκῶνες.

Λιγότερα (7) εἶναι τὰ δείγματα πὺν εἶναι ἐνδόβαφα καὶ ἔχουν ἐξωτερικὰ πλατιά ται-
νία στὸ χεῖλος. Αὐτὰ ἔχουν στὴ ζώνη τῶν λαβῶν κάπως πυκνότερη ἀλλὰ ὄχι πραγματικὰ
μεστὴ διακόσμηση πὺν περιλαμβάνει ὀριζόντια περιθέοντα θέματα (σπείρες, πλατιά ται-
νία, κυματοειδῆ γραμμὴ) καὶ μερικὰ μεμονωμένα (φολιδωτὴ μετόπη μὲ ἑξαπλὸ πλαίσιο
δίπλα σὲ ἀντιθετικὰ ἡμικύκλια). Κυρίως ὅμως, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα δείγματα, εἶναι
σχεδιασμένα κατακορύφα καὶ ἔχουν τὴ μορφὴ σχετικὰ πλατιῶν στηλῶν στὴ μέση τοῦ

πεδίου, πού τὸ χωρίζουν δεξιά καὶ ἀριστερὰ σὲ μετόπες οἱ ὁποῖες γεμίζουν μὲ διάφορα σχήματα. Οἱ στήλες ἀποτελοῦνται ἀπὸ 4-6 γραμμὲς πού πλαισιώνονται συνήθως ἀπὸ τεθλασμένη, ἀκιδωτὸ κόσμημα ἢ πλάγια ἡμικύκλια. Στὶς μετόπες εἶναι σχεδιασμένες σπεῖρες, καθὼς καὶ ἓνας δικτυωτὸς ρόμβος μὲ κοῖλες πλευρές.

Ἀκόμη λιγότερα (4) εἶναι τὰ ὄστρακα σκύφων μὲ μεστή διακόσμηση, στὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται στήλες κατακορύφων γραμμῶν, συνδυασμένες μὲ ἀνηρτημένα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια.

Τέλος, ὑπάρχει ἓνα κομμάτι ἀπὸ χεῖλος μὲ στικτὴ διακόσμηση καὶ δύο τμήματα τοιχωμάτων, τὸ ἓνα μὲ στικτὸ κύκλο καὶ τὸ ἄλλο μὲ περιστικτο τετράκτινο τροχό.

Σὲ αὐτὰ μποροῦν νὰ προστεθοῦν καὶ πέντε ἀποσπασματικά εἰδῶλια ζώων, καθὼς καὶ τρία γυναικεῖα ἀδήλου τύπου.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ, ΧΡΗΣΗ: Στὴ φάση αὕτὴ ἀνήκουν ὄστρακα ἀπὸ ἔντεκα μικροὺς ψευδοστόμους, ἓνα κύπελλο, ἑπτὰ κρατήρες καὶ κρατηροειδή, δύο κρατηρίσκους καὶ ἑκατὸν ὀγδόντα δύο σκύφους. Οἱ ψευδόστομοι ἔχουν ἐπίπεδους δίσκους διακοσμημένους μὲ ὁμόκεντρος κύκλους συμπαγεῖς στὸ κέντρο, στόμια μὲ δακτυλίους στὴ βάση καὶ ταινίες στὴν κοιλιά πού πλαισιώνουν ἱμάντες, εἴτε, κάτω ἀπὸ τὸν ὦμο, στενές ζώνες μὲ στήλες ἑξαπλῶν τεθλασμένων ἢ κατακορύφων κυματοειδῶν γραμμῶν. Ὑπάρχει καὶ ἓνα δεῖγμα μὲ ὁμόκεντρα ἡμικύκλια στὸν ὦμο. Τὸ κύπελλο ἔχει δύο ταινίες πού περιβάλλουν τὴ βάση, τρεῖς γύρω στὴ μέση καὶ ἀνάμεσά τους συνεχὴ σπείρα. Τὰ ὄστρακα τῶν κρατῆρων καὶ κρατηροειδῶν καὶ τῶν δύο κρατηρίσκων ἐμφανίζουν τὴν ἴδια περίπου διακόσμηση μὲ τὴν προηγούμενη φάση, ὑπάρχει ὅμως καὶ ἓνα μὲ εἰκονιστικὸ θέμα, τὴν κοιλιά καὶ δύο πόδια τετραπόδου ζώου, μὲ ἡμικύκλια σχεδιασμένα συμβατικά στὸ σῶμα.

Οἱ σκύφοι διακρίνονται καὶ ἐδῶ σὲ ὀλόβαφους (15), ἄβαφους ἐσωτερικά μὲ λεπτὴ ταινία στὸ χεῖλος (63), ἐνδόβαφους μὲ πλατιὰ ταινία στὸ χεῖλος καὶ μὲ σχετικὰ χαλαρὴ διακόσμηση (6), ὁμοίους μὲ μεστή διακόσμηση (3) καὶ δεκατρεῖς μὲ στικτὰ χεῖλη.

Οἱ ἐσωτερικά ἄβαφοι, πού ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι οἱ ἀπολύτως περισσότεροι, ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀραιὴ διακόσμηση τῶν δειγμάτων τῆς πρώτης φάσεως μὲ τὰ ἴδια περίπου θέματα: Δέσμες κατακορύφων γραμμῶν, μερικὲς πλαισιωμένες ἐξωτερικά μὲ κροσσοπετάλια, στήλες τεθλασμένης ἢ ἀμειβόντων καὶ μία στήλη κυματοειδῶν γραμμῶν δίπλα σὲ περιστικτὸ κύκλο. Ὑπάρχουν ἐπίσης ὀριζόντια περιθέοντα θέματα, ὅπως σπεῖρες, ζώνη ἀμειβόντων, κομμένος πλοχμός, ἐνάλληλοι ἀγκῶνες, τρικάμπυλα τόξα, ζώνη πετάλων καὶ ὄρμος, καθὼς καὶ μεμονωμένα σχήματα: ὄρθιες πορφύρες, πού εἶναι τὸ συχνότερο, φοινικόδεντρο καὶ διάγραμμα ρόμβοι. Στούς λίγους ἐνδόβαφους σκύφους μὲ τὴν πλούσια, ἀλλὰ χαλαρὴ διακόσμηση ἐμφανίζονται πλατιὲς δέσμες πολλῶν (ἕως 10) κατακορύφων γραμμῶν ἀπλῶν ἢ μὲ ἀκανθωτὸ περιθώριο, εἴτε ἐξίσου πλατιὲς στήλες πού περιέχουν σειρὲς μικρῶν γωνιῶν ἢ τεθλασμένη καὶ χωρίζουν τὴ ζώνη μεταξύ τῶν λαβῶν σὲ μετόπες. Στὶς μετόπες εἶναι σχεδιασμένες σὲ χαλαρὴ διάταξη σπεῖρες μὲ συμπληρωματικὰ ἡμικύκλια μεταξύ τους, τρικάμπυλα τόξα μὲ συμπληρωματικὸς κύκλους, ἐνάλληλοι κυρτόπλευροι ρόμβοι ἢ ἀνηρτημένα ἡμικύκλια. Τέλος, οἱ τρεῖς ἐνδόβαφοι σκύφοι μὲ τὴ μεστή διακόσμηση φέρουν στὰ τοιχώματά τους πλατιὲς μετόπες διαγραμματισμένες μὲ πυκνὲς σειρὲς τεθλασμένης καὶ ὁμοῖες μὲ ἀντιμέτωπα κροσσοπετάλια ἐσωτερικά καὶ ἀνηρτημένα

που είχε διαδεχτεί τὰ ΥΕ κτίρια. Ἡ ἐγκατάσταση αὐτὴ ὑδρευόταν ἀπὸ τὴ δεξαμενὴ τῆς καὶ τὰ κεραμοσκεπὴ κτίριά της φαίνεται ὅτι ἐστεγάζαν κάποια βιοτεχνία ὑφαντῶν, πέρα ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, τὰ πενιχρὰ κατάλοιπα που διασώθηκαν στοὺς χρόνους μας δὲν μᾶς πληροφοροῦν οὔτε γιὰ τὴ μορφή, οὔτε γιὰ τὴ χρῆση ἀλλὰ καὶ οὔτε γιὰ τὴν τύχη τῆς.

ΜΙΚΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΙΝΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ συνίστανται κυρίως σὲ διάφορα κομμάτια ἀπὸ μολύβδινα ἐλάσματα (1 ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς ἐπιχώσεως στὸ δωμάτιο **I 1**, 12 ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2**, καὶ 3 ἀπὸ τὸν ἄγωγό **2**), προερχόμενα ἀπὸ φύλλα προοριζόμενα γιὰ κατεργασία καὶ σὲ τμήματα μολύβδινου δίσκου ἀπὸ τὰ ταραγμένα χώματα τοῦ δωματίου **II 6**. Ὑπάρχουν ἐπίσης πέντε κομμάτια χάλκινου σύρματος καὶ ἕξι τμήματα λεπτῆς χάλκινης ράβδου τετράγωνης διατομῆς ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2**, καθὼς καὶ τὸ χάλκινο νόμισμα τοῦ Ἀργου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση που ἐκάλυπτε τὸν τοῖχο μεταξὺ τῶν δωματίων **II 5** καὶ **II 6**. Ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχὴ, ἀλλὰ χωρὶς ἔνδειξη γιὰ τὴν ἀκριβή τους προέλευση, προέρχονται τὰ πολὺ περισσότερα καὶ σημαντικότερα εὐρήματα τοῦ Τσουντα: Ἕνας θησαυρὸς κρυμμένων χάλκινων σκευῶν, ὄπλων καὶ ἐργαλείων⁶³, οἱ δύο τοξωτὲς καὶ ἡ μία δοξαρωτὴ χάλκινη πόρπη⁶⁴ καὶ τὸ συροπαλαιστινιακὸ ἀγαλμάτιο τοῦ Reshef⁶⁵.

ΤΑ ΛΙΘΙΝΑ εἶναι ποικίλα. Ὑπάρχουν δύο τμήματα ἀγγείων (ἢ ἀγγείου;) ἀπὸ τεφρὸ διορίτη μὲ ἄσπρα στίγματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν μέσα στὴν ἐπίχωση που εἶχε καλύψει τὸν πίθο στὸ δωμάτιο **II 1**, μία ἀποσπασματικὴ ἀνάγλυφη πλάκα μὲ παράσταση πιθανότατα βουκρανίου ἀπὸ τὸ ἐπίχωμα στὸ δωμάτιο **II 2**, δύο ἐπίσης ἀποσπασματικὰ στρογγυλὰ τριποδικὰ σκευὴ ἀπὸ γκρίζο τραχύτη, τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ τελευταῖο στρώμα τοῦ ἐπιχώματος στὸ **II 2** καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸ δωμάτιο **II 5**, δύο λίθινοι τριπτήρες ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐπίχωμα καὶ ἄλλοι τρεῖς ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2**. Μικροτέρων διαστάσεων εἶναι εἴκοσι ἓνα κωνίδια ἀπὸ στεατίτη, τὰ περισσότερα (15) ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2**, τὰ ἄλλα ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τοῦ πίθου στὸ **II 1**, τὸ χαμηλὸ στρώμα τοῦ **II 2**, ἀπὸ τὸ **II 6** καὶ τὸν ἄγωγό **2**, μία λεπίδα ὀψιανοῦ ἀπὸ τὸ **II 2** καὶ ἄλλη μία ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 6**.

ΤΑ ΟΣΤΕΪΝΑ εἶναι καὶ αὐτὰ λίγα: Τέσσερα θραύσματα ἀπὸ ἐλεφαντόδοντο καὶ ἓνα μεγαλύτερο τμῆμα πλακιδίου μὲ χαράγματα ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2**, ἄλλο, καμπύλο, μὲ πυκνὲς αὐλακώσεις ἀπὸ τὸ στεγανωτικὸ στρώμα τῶν πλακῶν τοῦ ἄγωγου **2** καὶ τρεῖς ἀκόμη ὀστέινοι κρίκοι, δύο κομμάτια αἰχμῶν ὀπητίων ἢ γραφίδων καὶ μισό (κομμένο κατὰ μήκος) δόντι κάπρου ἐπιρραμμένου σὲ κράνος ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2**.

63. Ὁ δεῦτερος θησαυρὸς τὸν ὁποῖον ἀναφέρει «εὐρέθη ἀληθῶς ἔξω τῶν ἐρειπίων περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν» (AE 1891, 25).

64. Αὐτόθι 26, πίν. 3:5.

65. Αὐτόθι 21, πίν. 2:4, 4α.

ΑΠΟ ΠΗΛΟ εύρέθηκαν στην επιφάνεια και στο δάπεδο του **II 2** τρία κωνίδια. Στο ίδιο δωμάτιο υπήρχε και τμήμα από πήλινη πλάκα (στρωτήρα;).

Από το δάπεδο του **II 2** και πάλι προέρχονται πολλά αντικείμενα από ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΥΛΕΣ, ιδίως κοσμήματα, τὰ περισσότερα από υαλόμαζα: ἑκατὸν εἴκοσι τέσσερις ἀκέραιες καὶ ἑκατὸν πενήντα μία ἀποσπασματικές μικρὲς κρικοειδεῖς χάντρες, τρεῖς μεγαλύτερες διαφύρων σχημάτων, ἓνας μεγάλος ρόδακας με διπλὴ στεφάνη χρώματος κυανοῦ, μία χάντρα σὲ σχῆμα σπόρου σιταριοῦ, μία κωνική, καὶ 4 ἄμορφα κομμάτια ἀπὸ παρόμοια ἀντικείμενα. Ἐπιπλέον, μία κυλινδρική χάντρα ἀπὸ φαγεντιανή, δύο χάντρες ἀπὸ κύανο καὶ τέσσερις ἀπὸ ἥλεκτρο. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν σκορπισμένα στὸ δάπεδο καὶ δὲν εἶναι φανερό ἐὰν προέρχονται ἀπὸ ἓνα καὶ τὸ ἴδιο περιδέραιο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κρικοειδεῖς χάντρες ποὺ σχημάτιζαν ἓνα πυκνὸ σωρὸ καὶ προφανῶς συνανῆκαν, τὰ κοσμήματα αὐτὰ εύρέθησαν διεσπαρμένα στὸ τμήμα τοῦ δαπέδου τοῦ **II 2** ποὺ εἶχε μείνει σκεπασμένο ἀπὸ τὸ ἐπίχωμα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι δὲν ἦσαν στὴν ἀρχικὴ τους θέση καὶ σχέση ἀλλὰ εἶχαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πέσει ἐκεῖ ἀπὸ κάποιο ἄλλο σημεῖο τοῦ κτιρίου, καὶ μᾶλλον ἀπὸ τὸν ὄροφο. Σὲ αὐτὸ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ πλακίδια με τὴ δέλτο τοῦ Ἀμένοφι III ποὺ δημοσίευσε ὁ Τσουντας⁶⁶.

Ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ μερικὰ ΕΙΔΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ: Ἐνα κοχύλι *conus mediterraneus*, εὔρημα ἀρκετὰ συχνὸ σὲ μυκηναϊκὲς θέσεις, τρεῖς πυρῆνες ἀπὸ ἐλιές μέσα στὸν πίθο τοῦ δωματίου **II 1**, ἄλλοι εἴκοσι ἓνας ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ **II 2** καὶ δώδεκα ἀμύγδαλα ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο.

Τὰ εὐρήματα αὐτά, ὅσο λίγα καὶ ἀσήμαντα καθ' ἑαυτὰ καὶ ἂν εἶναι, δείχνουν σὲ συνδυασμὸ με ἐκεῖνα ποὺ ἔφερε στὸ φῶς καὶ δημοσίευσε ὁ Τσουντας (τὸν θησαυρὸ τῶν χαλκίνων, τὸ ἀγαλμάτιο τοῦ Reshef, τὰ αἰγυπτιακὰ πλακίδια) ὅτι τὰ κτίρια τῆς Βορειοδυτικῆς συνοικίας δὲν ἦσαν κατοικίες ἀπλῶν ὑπηκόων τοῦ ἀνακτοῦ τῶν Μυκηνῶν ἀλλὰ προσώπων τοῦ περιβάλλοντός του, ποὺ μπορούσαν νὰ κατέχουν (ἢ καὶ νὰ διαφυλάττουν γιὰ λογαριασμὸ του) ἀντικείμενα ἐνδεικτικὰ κοινωνικοῦ γοήτρου ἐντόπια καὶ ξένα, προϊόντα δηλαδὴ τοῦ ἀνταλλακτικοῦ ἐμπορίου τὸ ὁποῖο κατηύθυναν, καθὼς γνωρίζουμε, τὰ ἀνάκτορα.

66. Βλ. σ. 4 σημ. 26.

ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΧΡΗΣΗ. Τὰ δωμάτια πού σώθηκαν, καταφανώς ψηλότερα από τὸ ἔδαφος γύρω τους ἀλλὰ χωρὶς πρόσβαση ἀπὸ τὸν περιβάλλοντα χώρο, ἦσαν βεβαίως τυφλὰ κατώγεια (βλ. ἄνωτ. σ. 2, Εἰσαγωγή) χρησιμεύοντα ὡς ἀποθήκες. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση τοῦ κ.χ. πίθου στὸ ἄσκαπτο τμήμα τοῦ δωματίου **II 1** καὶ ἀπὸ τὸν μεγάλο ἀριθμὸ ὀστράκων ἀπὸ μεγάλους ἀποθηκευτικούς ψευδοστόμους καὶ τὸ πλῆθος τῶν θραυσμάτων ἀπὸ πίθους, συγκεντρωμένο τόσο στὸ ἐπίχωμα τοῦ δωματίου **II 2** (ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ προέρχονται ἀπὸ τὶς διαλυμένες πλῖθες τῶν τοίχων τοῦ ἀνωγείου), ὅσο καί, κυρίως, ἀπὸ τὸ δάπεδό του, ὅπου ἦσαν διασκορπισμένα ἑκατὸν ὀκτὼ κομμάτια, δηλαδὴ τὸ 1/5 τοῦ συνόλου. Ἀφ' ἑτέρου, τὰ διάφορα μικροαντικείμενα (χάντρες κλπ.) πού ἐκάλυπταν τὸ δάπεδο τοῦ **II 2** κάτω ἀπὸ τὸ ἐπίχωμα δείχνουν ὅτι ἐκεῖ, δηλαδὴ στὸ 1/2 περίπου τῆς ἐπιφάνειας τοῦ δωματίου, δὲν ὑπῆρχαν ἀποθηκευτικὰ ἀγγεῖα. Ἐπιπλέον ὁ Τσούντας δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τέτοιων ὀγκωδῶν δοχείων ἐκεῖ ὅπου ἔσκαψε. Τοῦτο μπορεῖ ἴσως νὰ σημαίνει ὅτι τὴ στιγμὴ τῆς ἐγκατάλειψης τῶν κτιρίων οἱ ἀποθήκες αὐτὲς εἶχαν ἐκκενωθεῖ ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους, ἢ ὅτι κάποιο συμβάν εἶχε προκαλέσει τὴν ἀνατροπὴ καὶ τὸν θρυμματισμὸ τῶν ἀγγείων αὐτῶν, σπέρνοντας τὰ θραύσματά τους στὰ δάπεδα. Τὸ συμβάν αὐτὸ εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ σεισμὸς πού μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν κλίση τῶν τοίχων τοῦ κτιρίου **N** (βλ. ἄνωτ., σ. 15), τὴν ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν κάθετο καὶ τὴν ἀποκόλληση τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου **II 5** ἀπὸ τὴν οἰκοδομικὴ του γραμμὴ (ἄνωτ., σ. 83) καὶ τὴν ἔντονη παραμόρφωση καὶ καμπύλωση τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δωματίου **II 1** (ἄνωτ., σ. 45-46), καὶ πού προκάλεσε, καθὼς φαίνεται, τὴ μερικὴ κατάχωση καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τῶν κτιρίων τῆς συνοικίας.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ. Μία πρώτη γενικὴ ἔνδειξη δίνει ἡ διαπίστωση ὅτι τὰ κτίρια τῆς Βορειοδυτικῆς συνοικίας δὲν μπορεῖ νὰ χτίστηκαν παρὰ μετὰ τὴν κατασκευὴ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων⁶⁷, καὶ τοῦ ἀναλήμματος στὸ ἐσωτερικὸ τῆς τὸ ὁποῖο τὰ στήριξε, δηλαδὴ μετὰ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰ. π.Χ. Τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴ χρῆση κροκαλοπαγῶν ὀγκολίθων στὴν κατασκευὴ τους, πού δὲν ἀπαντοῦν σὲ προγενέστερα οἰκοδομήματα. Ὁ Μυλωνᾶς τοποθετεῖ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἀναλήμματος «πρὸς τὸ τέλος τῆς ΥΕ ΙΙΒ περιόδου»⁶⁸. Ἀπὸ τὰ ὀστρακα σκύφων ὅμως πού ἀπεικονίζει τὰ περισσότερα προέρχονται ἀπὸ δείγματα μὲ πλατιά ταινία ἐξωτερικὰ στὸ χεῖλος ἀλλὰ μὲ χαλαρὴ διακόσμηση στὴ ζώνη τῶν λαβῶν. Δὲν ὑπάρχουν σκύφοι μὲ μεστή διακόσμηση, τὰ δὲ ἐλάχιστα εἰκονιζόμενα ὀστρακα ψευ-

67. Γ. Ε. Μυλωνᾶς, *AE* 1962, 100.

68. Αὐτόθι 93, εἰκ. 53, 54, 55.

δοστόμων μπορούν να υπαχθούν σε οποιαδήποτε φάση της ΥΕ ΙΙΒ περιόδου. Όλα αυτά υποβάλλουν μία συντηρητικότερη χρονολόγηση λίγο μετά τα μέσα αυτής της περιόδου.

Η μελέτη των κατασκευαστικών λεπτομερειών των κτιρίων έδειξε ότι πρώτα κατασκευάστηκε το κτίριο **N**, έπειτα το **II** (του οποίου τα δωμάτια **II 5** και **II 6** προστέθηκαν ίσως εκ των υστέρων) και τελευταίο το **I**, ασφαλώς όμως ο χρόνος που μεσολάβησε μεταξύ των φάσεων αυτών είναι πολύ μικρός (βλ. άνωτ., σ. 109-110 τοίχοι).

Σαφέστερη είναι η μαρτυρία της κεραμεικής. Ήδη το πλήθος των κυλίκων, από τις οποίες οι περισσότερες είναι άβαφες (1.543 εν σχέσει προς 97 γραπτές) και έχουν τροπιδωτά χείλη (297 προς 59 κυρτόπλευρα) τοποθετεί και περιορίζει τα κτίρια στους ΥΕ ΙΙΒ χρόνους. Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγεί και η παρατήρηση ότι όλα τα σωθέντα χείλη των πρόχων (και είναι αρκετά) είναι περίκυρτα. Ακριβέστερες και ασφαλέστερες διαπιστώσεις ως προς τη χρονική εξέλιξη της κεραμεικής επιτρέπει η εξέταση των τύπων εκείνων των αγγείων των οποίων η εξέλιξη του σχήματος και ιδίως της διακοσμήσεως είναι γνωστή και μελετημένη και που αντιπροσωπεύονται αρκετά στις διάφορες αδιατάρακτες επιχώσεις, ώστε να επιτρέπουν συγκριτικές αναλύσεις, δηλαδή των ψευδοστόμων, των σκύφων και, κατά δεύτερο λόγο, των κρατήρων και των κυπέλλων. Πρέπει να σημειωθεί ότι, στο σύνολό τους, τα αγγεία των φάσεων της κατασκευής, της χρήσεως και της εγκαταλείψεως της συνοικίας δεν παρουσιάζουν στο σχήμα και στη διακόσμησή τους ιδιαίτερος εμφανή τα χαρακτηριστικά εξέλιξεως. Και οι τρεις φάσεις περιλαμβάνουν μεγάλους αποθηκευτικούς ψευδοστόμους, ενώ οι μικροί διακρίνονται για τους επίπεδους δίσκους, τη σχετικά άραιη και ελεύθερη σχεδίαση των θεμάτων στους ώμους (κυρίως περίστικτα άνθη αλλά και στάχεις άμειβόντων) και την παρεμβολή στενών ζωνών με περιθέοντα διακοσμητικά θέματα μάλλον παρὰ πυκνούς ήμάντες μεταξύ των ταινιών στο επάνω μέρος της γάστρας. Όσο για τους σκύφους, αυτοί επεκράτησε επί τη βάσει των εύρημάτων στην επίχωση έξω από το δυτικό τείχος της Τίρυνθος να διακρίνονται σε δύο τύπους: τον **A** (λεπτή ταινία στο χείλος, έσωτερικό άβαφο, άραιη διακόσμηση σε στενές στήλες στη ζώνη των λαβών) και τον **B** (πλατιά ταινία στο χείλος, ενδόβαφοι με πυκνή περιθέουσα ή μεστή κατά μετόπες διακόσμηση έξωτερικά⁶⁹). Από τους τύπους αυτούς τα δείγματα του **B**, του μεστού, έχει παρατηρηθεί ότι αυξάνουν σταθερά σε αναλογία με την πάροδο του χρόνου⁷⁰. Το ύλικό των Μυκηνών όμως οδηγεί στην επισήμανση ενός τεχνοτροπικά ενδιάμεσου τύπου που είναι ενδόβαφος όπως ο **B** αλλά έχει στο χείλος τη λεπτή ταινία του **A** και στη ζώνη των λαβών θέματα και των δύο τύπων σε διάταξη αν όχι άραιη, πάντως πολύ χαλαρότερη από όσο στον **B**. Προς διάκριση από τους δύο άλλους ονομάζω τον τύπο αυτόν **AB**.

Στο σύνολο των χρονολογήσιμων θραυσμάτων από σκύφους (898) τα 11% είναι όλοβαφα, τα 65% τύπου **A**, τα 7% τύπου **AB**, τα 9% τύπου **B** και 7% φέρουν στικτή διακόσμηση. Τα ποσοστά αυτά δεν απέχουν πολύ από τα αντίστοιχα των διαδοχικών χρονολογικών φάσεων, εξεταζομένων χωριστά. Τοῦτο οδηγεί ίσως στο συμπέρασμα ότι ο βίος των κτιρίων της ΒΔ. συνοικίας των Μυκηνών υπήρξε βραχύτερος από τις εγκαταστάσεις που τροφοδότησαν την επίχωση της Τίρυνθος.

69. Ν. Βερδελής - Ε. και D. French, *AAI* 20, 1965, 137-153, και ειδικότερα 139 και σχ. 1-3.

70. Αυτόθι 143.

Ο αριθμός των κεραμεικῶν εὗρημάτων πού μπορούν νά υπαχθοῦν μέ βεβαιότητα στίς φάσεις τῆς κατασκευῆς, τῆς χρήσεως καί τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν σπιτιῶν εἶναι σχετικὰ περιορισμένος, καί μειώνεται στήν περίπτωση τῶν σκύφων σημαντικά, ἂν ἀφαιρεθοῦν τὰ ὄστρακα ἐκεῖνα πού δέν προσφέρονται σέ λεπτολόγο χρονολογική ἀνάλυση, ὅπως εἶναι οἱ λαβές καί οἱ βάσεις. Μὲ ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις πού ἐπιβάλλει ἡ διαπίστωση αὐτὴ καί τὶς γενικότερες πού ἔχουν ἤδη ἐκφραστεῖ (βλ. ἄνωτ., σ. 115) ἡ κατανομή τῶν ἀγγείων πού ἐμφανίζουν χρονική ἐξέλιξη εἶναι ἡ ἑξῆς:

Στὴν πρώτη φάση, τῆς κατασκευῆς, ὑπάρχουν τόσο μεγάλοι ψευδόστομοι ὅσο καί μικροί, πού ἔχουν ἐπίπεδους τοὺς δίσκους τῶν λαβῶν, ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν πού παρουσιάζει ἓνα μόνις διαγραφόμενο ἐξόγκωμα στὸ κέντρο του. Ὑπάρχουν ἀκόμη καί μερικά ὄστρακα κυπέλλων ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα ἔχει τὴ μεσαία ζώνη ἀνάγλυφη, τὰ ἄλλα ὅμως γραπτῇ. Οἱ κρατῆρες καί τὰ κρατηροειδῆ ἔχουν ἀραιὴ διακόσμηση, ὅπου ἐπικρατοῦν οἱ ἀγκυλόμυχες σπεῖρες καί τὰ ἀνηρτημένα ὁμόκεντρα ἡμικύκλια. Ἀπὸ τοὺς πολὺ περισσότερους χρονολογήσιμους σκύφους (συνολικὰ 88) τὸ 17% εἶναι ὁλόβαφοι, τὸ 70% εἶναι τύπου **A**, τὸ 8% τύπου **AB**, τὸ 4,5% τύπου **B** καί ἓνα δείγμα ἔχει στικτὴ διακόσμηση.

Στὴ δεύτερη φάση, τῆς χρήσεως, οἱ μικροὶ ψευδόστομοι ἐξακολουθοῦν νά ἔχουν ἐπίπεδους δίσκους καί ζῶνες μέ διακοσμητικὰ θέματα μεταξὺ τῶν ταινιῶν κάτω ἀπὸ τὸν ὦμο. Οἱ κρατῆρες εἶναι περίπου οἱ ἴδιοι ἀλλὰ ἐμφανίζουν καί ἓνα δείγμα μέ εἰκονιστικὴ διακόσμηση, καί οἱ σκύφοι (100) εἶναι κατὰ τὸ 15% ὁλόβαφοι, 63% τύπου **A**, 6% τύπου **AB**, 3% τύπου **B** καί 13% σικτοί.

Στὴν τρίτη φάση, τῆς ἐγκαταλείψεως, οἱ ψευδόστομοι δέν παρουσιάζουν μεταβολή, ἐνῶ οἱ κρατῆρες καί κρατηρίσκοι ἔχουν διακόσμηση κατὰ μετόπες ἀνάλογη μέ τοὺς σκύφους τύπου **B**. Ἀπὸ τοὺς σκύφους (99) τὸ 11% εἶναι ὁλόβαφοι, τὸ 60% περίπου εἶναι τύπου **A**, τὸ 11% τύπου **AB**, τὸ 6% τύπου **B** καί τὸ 11% σικτοί.

Δηλαδή, ἀπὸ φάση σὲ φάση, τὸ ποσοστὸ τῶν ὁλόβαφων μειώνεται προοδευτικὰ (17-15-11%), τῶν δειγμάτων τοῦ τύπου **A** ἀρκετά (70-63-60%), τῶν **AB** παρουσιάζει κάποια αὐξηση (8-6-11%) τῶν **B** ἐπίσης (4,5-3-6%), οἱ δὲ σικτοὶ αὐξάνονται σημαντικά (1-13-11%). Οὐσιαστικὰ ὅμως ὁ τύπος **A** ἐπικρατεῖ μέχρι τέλους ἀπολύτως, οἱ ὁλόβαφοι, **AB** καί **B**, μένουν στὰ χαμηλὰ ποσοστά τους καί οἱ μόνοι πού παρουσιάζουν πραγματικὴ αὐξηση εἶναι οἱ σικτοί. Μὲ ἄλλους λόγους τὰ κτίρια τῆς Βορειοδυτικῆς συνοικίας χτίστηκαν μετὰ τὴν Πύλη τῶν Λεόντων, δηλαδή μετὰ τὸ 1250 π.Χ., ἀλλὰ ὄχι πολὺ ἀργότερα, καί κατοικήθηκαν ἕως τὰ προχωρημένα χρόνια τοῦ ΥΕ ΠΙΒ2, ὅποτε ἐβλάβησαν ἀπὸ τὸν σεισμὸ πού ἐπληξε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὶς Μυκῆνες καί ἐγκαταλείφθησαν. Τότε ἡ ἀμέσως κατόπιν κρύφθηκαν στοὺς τοίχους τους μαζί μέ τὰ ὑπόλοιπα ἀντικείμενα καί τὰ ξίφη τύπου Sandars G καί Naue II, καθὼς καί οἱ τρεῖς δοξαρωτὲς πόρπες. Τὸν 10ο αἰῶνα π.Χ., ὅποτε ἔγιναν στὰ δάπεδά τους οἱ πρωτογεωμετρικὲς παιδικὲς ταφές, τὰ σπίτια εἶχαν πρὸ πολλοῦ ἐγκαταλειφθεῖ καί, ἐν μέρει τουλάχιστον, ἐρειπωθεῖ. Ἡ διαδικασία τῆς καταρρεύσεως τῶν πλινθοτοιχῶν πρέπει νά εἶχε συμπληρωθεῖ ἕως τὶς ἀρχές τοῦ 7ου αἰ. π.Χ., ὅπως δείχνει τὸ πρωτοκορινθιακὸ ὄστρακο τὸ ὁποῖο εὗρέθηκε στὸ ἐπιφανειακὸ στρώμα τοῦ δωματίου Π 5 καί πού δέν σημαίνει τίποτε περισσότερο ἀπὸ μία πρόσκαιρη ἀνθρώπινη παρουσία στὴν περιοχὴ. Ὁ χώρος ἔμεινε ἀκατοίκητος καί ἀχρησιμοποίητος ἕως τὸν 3ο αἰ. π.Χ., ὅποτε ἐνσωματώθηκε στὴν ἐλληνιστικὴ κώμη πού ἰδρύθηκε μέσα καί ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη.

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΑΡΙΘΜΗΣΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΕΝΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΑΕ

ΤΕΛΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Κτίριο Ν	Κτίριο Ν
Δωμάτιο Ι	Χώρος II 3
Δωμάτιο ΙΙ	Χώρος II 4
Δωμάτιο ΙΙΙ	Χώρος II 7
Δωμάτιο ΙV	Δωμάτιο II 1
Δωμάτιο V	Δωμάτιο II 2
Δωμάτιο VIα	Δωμάτιο II 5
Δωμάτιο VIβ	Δωμάτιο II 6
Δωμάτιο VII	Χώρος I 3
Δωμάτιο VIII	Δωμάτιο I 2
Δωμάτιο IX	Δωμάτιο I 1
Πέρασμα Α΄	Χώρισμα A
Πέρασμα Β΄	Χώρισμα B
Πέρασμα Γ΄	Χώρισμα Γ
Χώρος Δ΄	Χώρος Γ 1
Τοίχος ΚΛ	Διαχωριστικός τοίχος

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΔ	Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον
ΑΕ	Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς
BSA	<i>Annual of the British School at Athens</i>
Mountjoy, MDP	P.A. Mountjoy, <i>Mycenaean Decorated Pottery: A Guide to Identification, Studies in Mediterranean Archaeology LXXIII</i> (Göteborg 1986)
ΠΑΕ	Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Steffen, *Karten von Mykenai* (Berlin 1884), Blatt 2.
 Χ. Τσούντας, Ἐκ Μυκηνῶν, *ΑΕ* 1891, 1-44, πίν. 1-3.
 Γ. Ἐ. Μυλωνᾶς - Σ. Ε. Ἰακωβίδης, Ἀνασκαφὴ Μυκηνῶν, *ΠΑΕ* 1984, 233-240, παρένθ. πίν. ΣΤ΄ καὶ πίν. 141-146.
 Γ. Ἐ. Μυλωνᾶς - Σ. Ε. Ἰακωβίδης, Ἀνασκαφὴ Μυκηνῶν, *ΠΑΕ* 1985, 30-38, πίν. 4-7.
 Sp. E. Iakovidis - E. B. French, *Archaeological Atlas of Mycenae* (Athens 2003).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΕΔΙΩΝ - ΠΙΝΑΚΩΝ - ΕΙΚΟΝΩΝ

ΣΧΕΔΙΑ

1. Ἡ Βορειοδυτική συνοικία, κάτοψη.
2. Ἡ Βορειοδυτική συνοικία, τομές.
3. Τὸ κτίριο N.
4. Τὸ κτίριο I.
5. Τὸ δωμάτιο I 2, τάφος νηπίου.
6. Κατώφλι θύρας μεταξὺ τῶν δωματίων I 2 καὶ I 3.
7. Τὸ κτίριο II.
8. Δωμάτια II 1 καὶ II 2, ἐπίχωμα πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς.
9. Δωμάτιο II 2, ἐπίχωμα, τομές.
10. Δωμάτιο II 6, θεμελίωση βορείου τοίχου.
11. Βορειοδυτική συνοικία, σύστημα ἀγωγῶν.

ΠΙΝΑΚΕΣ

- 1: 1. Ἡ βορειοδυτική συνοικία, ἀεροφωτογραφία.
- 2: 2. Ἡ περιοχή τῆς Βορειοδυτικῆς συνοικίας κατὰ τὸν Steffen.
- 3: 3α-β. Φλάσκα ἀπὸ βρεφικὸ τάφο στὴ ΒΔ. συνοικία, δύο ὄψεις (εὔρημα Τσουντα).
- 3: 4. Προχοῖδιο «Μυκηνῶν ἀκροπόλεως» (Ἑθν. Ἀρχ. Μουσεῖο 1104).
- 4: 5. Κτίριο N, βόρειος τοίχος, ἐξωτερικὴ ὄψη.
- 5: 6. Χώρισμα B, ἀρχὴ ἀγωγοῦ 2.
- 5: 7. Ἀρχὴ ἀγωγοῦ 2, πηλὸς μεταξὺ τῶν λίθων, ὄστρακα.
- 6: 8. Δωμάτιο I 1, θεμελίωση ἀνατολικοῦ τοίχου.
- 6: 9. Δωμάτιο I 1, τμῆμα τοίχου ποὺ κατέρρευσε.
- 7: 10. Δωμάτιο I 2, βάσεις στηριγμάτων στέγης.
- 7: 11. Δωμάτιο I 2, νότια βάση.
- 7: 12. Δωμάτιο I 2, βόρεια βάση.
- 8: 13. Δωμάτιο I 2, παιδικὸς τάφος.
- 8: 14. Δωμάτιο I 2, λιθολόγημα δαπέδου.
- 9: 15. Δωμάτιο I 2, λιθολόγημα, ὄστρακα.
- 9: 16. Δωμάτιο I 2, λιθολόγημα, ὄστρακα.
- 10: 17. Δωμάτια I 2 - I 3, κατώφλι.

- 10: 18. Δωμάτια **I 2 - I 3**, επίστρωση κατωφλίου, ὄστρακα.
 11: 19. Χῶρος **I 3**, στόμιο ἐλληνιστικῆς δεξαμενῆς.
 11: 20. Χῶρος **I 3**, ἐπίχωση ἀνατολικῆς πλευρᾶς δεξαμενῆς.
 12: 21. Χῶρος **I 3**, ἀρχὴ ἀγωγοῦ **3**.
 13: 22. Δωμάτιο **II 1**, ἐσωτερικὴ ὄψη νοτίου τοίχου.
 13: 23. Δωμάτιο **II 1**, πίθος κατὰ χώραν.
 14: 24. Δωμάτιο **II 1**, ἐπίχωση γύρω ἀπὸ πίθο κ.χ.
 14: 25. Δωμάτιο **II 1**, λιθόχτιστο βάθρο πίθου κ.χ.
 15: 26. Δωμάτιο **II 1**, πίθος συγκολλημένος καὶ συμπληρωμένος.
 15: 27. Δωμάτιο **II 1**, ἐσωτερικὸ πίθου, ὄστρακα.
 16: 28. Δωμάτιο **II 1**, ἐσωτερικὸ πίθου, ὄστρακα.
 16: 29. Δωμάτιο **II 1**, ἐσωτερικὸ πίθου, ὄστρακα.
 17: 30. Δωμάτιο **II 1**, βάθρο πίθου, ὄστρακα.
 17: 31. Δωμάτιο **II 1**, δάπεδο, κεραμεικὴ παραπλεύρως τοῦ πίθου.
 18: 32. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα.
 18: 33. Δωμάτιο **II 2** ἀπὸ **A**.
 19: 34. Δωμάτιο **II 2**, νότιος τοῖχος, ἵχνη ξυλοδεσιᾶς.
 19: 35. Δωμάτιο **II 2**, δυτικὸς τοῖχος, ἵχνη ξυλοδεσιᾶς.
 20: 36. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, ἐπιφάνεια, ὄστρακα.
 20: 37. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, τομὴ.
 21: 38. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **4** (ἀνώτερο), ὄστρακα.
 21: 39. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **4** (ἀνώτερο), ὄστρακα.
 22: 40. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **4** (ἀνώτερο), ὄστρακα.
 22: 41. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **3** (μεσαῖο), ὄστρακα.
 23: 42. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **3** (μεσαῖο), ὄστρακα.
 23: 43. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **3** (μεσαῖο), ὄστρακα.
 24: 44. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **3** (μεσαῖο), λαξευμένη πέτρα.
 24: 45. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **2** (μεσαῖο), ὄστρακα.
 25: 46. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **2** (μεσαῖο), ὄστρακα.
 25: 47. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρῶμα **1** (χαμηλό), ὄστρακα.
 26: 48. Δωμάτιο **II 2**, βόρεια πλευρὰ, σειρὰ λίθων στὸ δάπεδο.
 26: 49. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ὄστρακα.
 27: 50. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ὄστρακα.
 27: 51. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ὄστρακα.
 28: 52. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ὄστρακα.
 28: 53. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ὄστρακα.
 28: 54. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ἀγγεῖα.
 29: 55. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, εἰδῶλια.
 29: 56. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, χάντρες.
 30: 57. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, χάντρες καὶ ρόδακας ἀπὸ ὑαλόμαζα.
 30: 58. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, δόντι κάπρου ἀπὸ κράνος (α) καὶ δύο ὀστέινες αἰχμές (β-γ).

- 30: 59. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ἀμύγδαλα καὶ πυρῆνες ἐλαιῶν.
 31: 60. Δωμάτια **II 5 - II 6**, μετατόπιση τοίχου στὸν ἄρμό.
 32: 61. Δωμάτιο **II 5**, ἐσωτερικά.
 32: 62. Δωμάτιο **II 5**, ἐπίστρωση δαπέδου, ὄστρακα.
 33: 63. Δωμάτιο **II 6**, ἐπίστρωση ἐσωτερικά.
 33: 64. Χῶρος **II 4**, νοτιοδυτικὴ γωνία, τομὴ δαπέδου, ὄστρακα.
 34: 65. Χώρισμα **Γ**, ἄγωγος **1**.
 35: 66. Ἀγωγὸς **1**, ἀκάλυπτο τμήμα.
 35: 67. Ἀγωγὸς **1**, ὄστρακα.
 36: 68. Χώρισμα **B**, ἄγωγος **2**, ἀρχή.
 37: 69. Χώρισμα **B**, ἄγωγος **2**, διαδρομή.
 38: 70. Δωμάτιο **II 1**, ἄγωγος **2**, πρώτη τομή.
 38: 71. Δωμάτιο **II 1**, ἄγωγος **2**, δεύτερη τομή.
 39: 72. Δωμάτιο **II 1**, ἄγωγος **2**, πρώτη τομή, ὄστρακα.
 39: 73. Δωμάτιο **II 1**, ἄγωγος **2**, δεύτερη τομή, ὄστρακα.
 40: 74. Δωμάτιο **II 1**, ἄγωγος **2**, δεύτερη τομή, ὄστρακα.
 40: 75. Ἀγωγὸς **2**, τρίτη τομή, ὄστρακα.
 41: 76. Χῶρος **II 3**, ἄγωγος **2**, ὄστρακα.
 41: 77. Χῶρος **II 3**, ταραγμένα χώματα, ἄσκος.
 42: 78. Χῶρος **II 7**, ἄγωγος **3**.
 42: 79. Ἀγωγὸς **2**, κατασκευή.
 43: 80. Χῶρος **II 7**, ἄγωγος **3**, λιθοδομὴ καλύψεως.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Γάστρα κύλικος ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος **B**.
2. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος **B**.
3. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος **B**.
4. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τοῦ δαπέδου τοῦ χωρίσματος **B**.
5. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίστρωση τῆς συλλεκτικῆς λεκάνης τοῦ χωρίσματος **B**.
6. Τοίχωμα σκύφου ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δωματίου **I 1**.
7. Διακόσμηση τοιχώματος κρατήρα ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου **I 2**.
8. Τοίχωμα κρατήρα ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου **I 2**.
9. Τμήμα ἀσκοειδοῦς ἀγγείου ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου **I 2**.
10. Τμήμα τοιχώματος λοπάδος ἀπὸ τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τοῦ δωματίου **I 2**.
11. Ὅστρακο ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **I 2**.
12. Ὅστρακο ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **I 2**.
13. Κεφαλὴ εἰδωλίου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς **BA** γωνίας τοῦ δωματίου **I 2**.
14. Ὅστρακο κύλικος ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς **BA** γωνίας τοῦ δωματίου **I 2**.
15. Ὅστρακο σκύφου ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς **BA** γωνίας τοῦ δωματίου **I 2**.
16. Ὅστρακο σκύφου ἀπὸ τὸ λιθολόγημα τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου **I 2**.

17. Πώρινες βάσεις παραστάδων στο δωμάτιο I 2.
18. Δωμάτιο II 1, έσοχή νοτίου τοίχου.
19. Τοίχωμα άγγείου άπό την έπίχωση του πίθου στο δωμάτιο II 1.
20. Τμήμα άσκοειδοϋς άγγείου άπό την έπίχωση του πίθου στο δωμάτιο II 1.
21. Τοίχωμα σκύφου άπό την έπίχωση του πίθου στο δωμάτιο II 1.
22. Τοίχωμα σκύφου άπό την έπίχωση του πίθου στο δωμάτιο II 1.
23. Ό πίθος άπό τó δωμάτιο II 1.
24. Όστρακο σκύφου άπό τή βάση του πίθου στο δωμάτιο II 1.
25. Διακόσμηση όστράκου σκύφου άπό τή βάση του πίθου στο δωμάτιο II 1.
26. Ξυλοδεσιά του νοτίου τοίχου του δωματίου II 2.
27. Ξυλοδεσιά του δυτικού τοίχου του δωματίου II 2.
28. Τοίχωμα σκύφου άπό την έπιφάνεια του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
29. Τοίχωμα σκύφου άπό την έπιφάνεια του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
30. Όστρακο άλαβαστροειδοϋς άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
31. Όστρακο άλαβαστροειδοϋς άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
32. Όστρακο άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
33. Τοίχωμα κρατηροειδοϋς άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
34. Τοίχωμα κρατηροειδοϋς άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
35. Όστρακο άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
36. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
37. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
38. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
39. ΥΕ IIIA2 όστρακο άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
40. Όστρακο άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
41. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
42. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 4 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
43. Γάστρα κύλικος άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
44. Τοίχωμα μεγάλου άγγείου άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
45. Τοίχωμα κρατήρα άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
46. Τοίχωμα κρατήρα άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
47. Τοίχωμα κρατήρα άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
48. Τοίχωμα κρατήρα άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
49. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
50. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
51. Ειδώλιο ταύρου άπό τó στρώμα 3 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
52. Τοίχωμα κρατηροειδοϋς άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
53. Τοίχωμα κρατήρα (;) άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
54. Τοίχωμα κρατηρίσκου άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
55. Τμήμα ώμου ψευδοστόμου άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
56. Τμήμα κοιλιᾶς ψευδοστόμου άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
57. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.
58. Τοίχωμα σκύφου άπό τó στρώμα 2 του έπιχώματος στο δωμάτιο II 2.

59. Τοίχωμα σκύφου από τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
60. Τοίχωμα σκύφου από τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
61. Εἰδώλιο ζῶου από τὸ στρώμα 2 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
62. Τμῆμα κρατήρα με εἰκονιστική παράσταση από τὸ στρώμα 1 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
63. Τοίχωμα σκύφου από τὸ στρώμα 1 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
64. Κεφαλὴ εἰδωλίου από τὸ στρώμα 1 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
65. Χάλκινο ὀπήτιο από τὸ στρώμα 1 τοῦ ἐπιχώματος στὸ δωμάτιο II 2.
66. ΜΕ ὄστρακα από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
67. Τμῆμα ΥΕ ΠΑ ἀμφορέως από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
68. Χεῖλος καὶ τοίχωμα κρατηροειδοῦς από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
69. Διακοσμητικὸ θέμα στὸ τοίχωμα κρατηροειδοῦς από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
70. Τοίχωμα σκύφου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
71. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση κατὰ μετόπες από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
72. Τοίχωμα σκύφου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
73. Τοίχωμα σκύφου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
74. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση πορφύρων από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
75. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση ροδάκων από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
76. Χάντρα από ὑαλόμαζα από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
77. Δόντι κάπρου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 2.
78. Ὅστρακο από τὴν ταραγμένη ἐπίχωση τῶν δωματίων II 5 - II 6.
79. Τοίχωμα σκύφου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 5.
80. Τοίχωμα σκύφου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 6.
81. Τοίχωμα σκύφου από τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου II 6.
82. Πώρινη βάση κίονος από τὴν ἐπίχωση τοῦ δωματίου II 6.
83. Ὅστρακο από τὴν τομὴ στὸ δάπεδο τοῦ χώρου II 4.
84. Τμῆμα κυπέλλου από τὸν ἀγωγὸ 2.
85. Τοίχωμα κρατήρα με εἰκονιστικὴ διακόσμηση από τὸν ἀγωγὸ 2.
86. Ὅστρακο σκύφου με διακόσμηση πορφύρας από τὸν ἀγωγὸ 2.
87. Ὅστρακο σκύφου με διακόσμηση πορφύρας από τὸν ἀγωγὸ 2.
88. Ὅστρακο σκύφου με διακόσμηση περιστικτοῦ κύκλου από τὸν ἀγωγὸ 2.
89. Τοίχωμα σκύφου από τὸν ἀγωγὸ 2.
90. Τοίχωμα σκύφου με στάχυ ἀμειβόντων καὶ στήλη ρόμβων από τὸν ἀγωγὸ 2.
91. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση κατὰ μετόπες από τὸν ἀγωγὸ 2.
92. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση κατὰ μετόπες τεθλασμένων από τὸν ἀγωγὸ 2.
93. Τοίχωμα σκύφου με διακόσμηση κατὰ μετόπες τεθλασμένων από τὸν ἀγωγὸ 2.
94. Τμῆμα ἐλεφάντινου ἀντικειμένου από τὴν ἐπάλειψη τῶν καλυπτηρίων πλακῶν τοῦ ἀγωγοῦ 2.
95. Τοίχωμα κρατηρίσκου από τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀγωγοῦ 2.
96. Τοίχωμα σκύφου από τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀγωγοῦ 2.

SUMMARY

CONTENTS

PART ONE

Introduction	135-139
The Buildings	140-158
Building N	140-143
Passage A 141. Passage B 141. Passage Γ 142	
Building I	143-148
Room I 1 143. Room I 2 144. Area I 3 146	
Building II	148-156
Room II 1 149. Room II 2 151. Rooms II 5 and II 6 153.	
Room II 5 153. Room II 6 154. Areas II 3 and II 4 155. Area II 7 156	
Drains	157-158
Drain 1 157. Drain 2 157. Drain 3 158	

PART TWO

General Comments	161
The Buildings	162-166
Disposition	162
Construction	162-166
Foundations 162. Walls 163. Floors 165. Doorways 165. Roofs 165.	
Drains 166	
The Finds	167-174
The Pottery	167-172
Early, Middle and Late Helladic 167	
First phase, construction 168. Second phase, occupation 170. Third phase, abandonment 170. Pottery of historical times 171	
Small Finds	172-174
The metal finds 172. The stone finds 173. The clay objects 173.	
Foodstuff remains 174	
Function and History of the Area	175-177
Function	175
Dating	175-177
List of Illustrations	179-183

PART ONE

INTRODUCTION

The northwest corner of the acropolis of Mycenae, above and to the left of the Lion Gate, was surrounded by the original cyclopean wall, which at this point projects strongly to the northwest. From there, following the brow of the rock, it turns east, curves inward and continues eastwards. During the second building phase of the fortification wall, when the entire western section of it was demolished, to be replaced by the Lion Gate and the Southwest Extension, it was masked by a curtain built of conglomerate ashlar blocks, like those used in the construction of the gate. During the same phase a strong terrace wall (wall no 9 on the plan of Wace's original publication¹) was added to the interior of the entrance. This wall, which followed the old line of the fortification circuit at a lower level, served as the eastern limit of the interior courtyard of the gate, up to the great ramp; its southern section was destroyed in 1874 by Schliemann's test trench, which led to the discovery and excavation of Grave Circle A². In the space between this wall and the bedrock behind it, a dense fill, ca 2.30 m. thick, was accumulated, covered by a well trodden yellowish earth layer mixed with sand, and comparatively few pottery sherds, which date the construction in the LH IIIB2 period. The resulting terrace, on the same level as the top of the bedrock, was soon occupied by buildings (pl. 1), which were abandoned towards the end of the Mycenaean period³. The ruins, progressively buried under their own debris, were in the beginning of the Geometric period used as a burial ground and later, in Hellenistic times, were once more used for habitation. These Hellenistic layers⁴ were removed by Tsountas, who left no description or even mention of them.

By the time Schliemann began his investigations, the walls had been almost completely buried, except for the mouth of the Hellenistic cistern⁵. Steffen⁶ observed and recorded on his plan (pl. 2) all the existing features, i.e. the mouth of the cistern (Antike Cisterne), the junction of the east wall of rooms II 5 and II 6 with the south wall of rooms II 1 and II 2 (Antike Mauerreste), the northern wall of room II 6, two sections of the wall between the courtyards II 3 and II 4, as well as two sections of the west wall of Building N (Kyklopische Stützmauerreste). Tsountas' "small trial excavation" in 1886, resulted in the discovery of "a very

1. *BSA* 25, 1921-23, fig. 1.

2. H. Schliemann, *Mykenae* (Leipzig 1878) 68.

3. G. E. Mylonas, *Ephemeris* 1962, 89-93.

4. G. E. Mylonas - S. E. Iakovidis, *Praktika* 1987,

44-46.

5. H. Schliemann, *Mykenae* plan C (drawing by B. Drosinos).

6. *Karten von Mykenai* (Berlin 1884) Blatt 2.

archaic-looking bronze animal"⁷ in one of the rooms, a small bronze idol of a horse, most probably of local Argolid provenance⁸. When he resumed excavation in 1890, in the course of his investigations of the area between the end of the great ramp and the northwest corner of the acropolis, he uncovered, amongst other things, the buried buildings of the northern quarter (pl. 1). In his annual report in 1891⁹, although he indulged in only a few general remarks about the buildings themselves¹⁰, including a reference to their Mycenaean date, he supplied detailed descriptions of his most important finds, some of which he illustrated. The pottery was not even mentioned. The buildings were neither described, nor numbered or illustrated in any way, while the contents of the individual rooms were not related to specific contexts.

The walls of the buildings, which were apparently preserved to a height of ca 2 m., had no interconnecting doorways. It was stipulated that the rooms themselves, judging by the difference in level between the preserved tops of the walls and the floor level of the passages separating the individual buildings, were basements accessible from the upper floors with the help of ladders and were apparently used as storerooms. Their walls were described as of rubble and clay, not preserving any traces of plaster or of a timber framework, while the floors consisted of a trodden earth layer over a stone fill¹¹. The accumulated fill within the rooms consisted of "clay and stones from the collapsed walls, mixed with ashes, fragments of pottery and animal bones, a great quantity of which was discovered in certain areas".

The recorded finds were numerous and most of them were dated to "the latest Mycenaean period".

Tsountas uncovered also six small stone-built cist tombs of infants, four of which were located in one room and the remaining two in two different rooms. The majority contained no grave offerings. Only one of the graves yielded a bronze pin "among the bones", while another, richer grave, contained a similar pin and two clay vases. One of those vases, which Tsountas illustrated¹², was an intact flask, decorated on one side with three quintuple concentric circles, surrounded by a wide circular contour, around a smaller solid central circle (pl. 3: 3α-β), and on the other, within a similar contour, a cruciform motif with a small circle at its center, a cross-hatched inverted triangle for an upper vertical arm, two smaller such triangles below and zig-zag lines within a double frame for the horizontal arms. This vase is, in all probability, to be identified with the no 1104 juglet in the National Museum store-rooms (ht. 12.6 cm., d. 9.1 cm., rim d. 4 cm.) (pl. 3: 3α-β), labeled "from the Mycenae acropolis, not from the tombs" (meaning the chamber tombs in the area). The other vase (pl. 3: 4) is described as a jug, "decorated on the shoulder zone with hatched triangles"¹³.

According to the excavator, the tombs should be dated to a period soon after the Mycenaean era, judging by the position of four of them directly on the bedrock, with a 2 m. thick

7. *Ephemeris* 1891, 23, 30, pl. 2:3.

8. See J. N. Coldstream, *Geometric Greece* (London 1977) 149-150.

9. From Mycenae, *Ephemeris* 1891, 18, 21-44, pl. 2, 3.

10. *Ibid.* 23-27.

11. *Ibid.* 24.

12. *Ibid.* pl. 3:1.

13. *Ibid.* 27.

Mycenaean fill over them¹⁴. Tsountas' remark indicates that although the buildings had been abandoned by the 10th cent. B.C., their state of preservation had not yet deteriorated so badly, so as to prevent access to the actual floors. The flask is indeed a characteristic example of the Middle Proto-Geometric pottery style in the Argolid (mid 10th cent. B.C.), with close parallels in the Seraglio cemetery of Kos¹⁵.

At two other places, Tsountas uncovered two hoards of bronze objects. One was hidden within a non-specified wall, while the other was found outside the limits of the aforementioned buildings. Tsountas enumerates the objects of one of the two hoards, and refers in a general manner to the contents of the second one¹⁶. All the finds are now kept in the National Archaeological Museum, where they were studied and identified according to context by Th. Spyropoulos¹⁷. One of the hoards included four double axes, three swords with a T-shaped handle and square shoulders¹⁸, a one-edged knife¹⁹, a sword and a dagger with T-shaped handles and shoulder-guards²⁰, a spear, a sword of the Naue II type, a razor, a mirror disc, two small discs with rosettes in relief, five chisels, seven curved sickle-shaped knives, three one-edged knives with or without flanges on the handle²¹, nine drills (Tsountas recorded them as spear heads), two tweezers, over twenty bronze sheets, both intact and fragmentary, a horse bridle, a golden wire spiral hair-ring. To the other treasure are assigned five double axes, eight chisels, twelve sickle-shaped knives, six one-edged knives²², three tweezers, part of a sword, an unworked sword-like implement²³ and part of a bronze ingot. The safely dated objects and especially the sword, the Sandars type G dagger, as well as the Naue II type sword, date their deposition in the beginning of the 12th cent. B.C.

In the lower levels of the fill, Tsountas remarked on the existence of a great number of Middle Helladic sherds²⁴, similar to the belly-handled jar from tomb A3 of Grave Circle B²⁵. At a low level in the fill he also discovered fragments of four to seven small faience plaques, with white or blue glaze, bearing part of the cartouche of Pharaoh Amenophis III²⁶, similar to other examples of such plaques from more recent excavations in House M and from the fresco room in the Cult Centre²⁷.

Another find of foreign, Syro-Palestinian origin, from the same room as the head of a terracotta idol of a bull²⁸, was a small (ht. 9 cm.), bronze statuette of the Destroyer god

14. *Ibid.* 27.

15. The precise dating and the citing of parallels I owe to Prof. N. Kourou, whom I thank.

16. *Ephemeris* 1891, 25.

17. *Late Mycenaean Helladic Hoards* (Athens 1972) 8-45.

18. N. K. Sandars, Type F (Later Aegean Bronze Swords, *AJA* 67, 1963, 117-153).

19. N. K. Sandars, (The Antiquity of the One-edged Bronze Knife in the Aegean, *Proceedings of the Prehistoric Society for 1955*, XXI, 174-197), Class 3a.

20. N. K. Sandars, Type G (Later Aegean Bronze Swords, *AJA* 67, 1963, 117-153).

21. N. K. Sandars, (The Antiquity of the One-edged Bronze Knife in the Aegean, *Proceedings of the Prehistoric Society for 1955*, XXI, 174-197), Class Ia and Ib.

22. *Ibid.* 174-197, Class Ia and Ib.

23. *Ephemeris* 1891, pl. 3:6.

24. *Ibid.* 30.

25. G. E. Mylonas, *The Grave Circle B at Mycenae* (Athens 1973) 24, Colour pl. ε'.

26. *Ephemeris* 1891, 18, 30, pl. 3:3, E. H. Cline, *Sailing the Wine-Dark Sea*, BAR International Series 591, 143.

27. *Ibid.*

28. *Ephemeris* 1891, 21, 30.

Reshef²⁹. Among the published comparanda in the Aegean is included one example from Tiryns³⁰, one from Delos, two from Phylakopi, and one silver example from Nezeros in Thessaly, bought by Evans for the Ashmolean Museum³¹; they are all safely dated in contexts of the 14th-13th cent. B.C. In neighbouring rooms was found another head of a terracotta bull idol, and three bronze fibulas, two of fiddlebow shape³² and one arched³³. Based on the evidence of the finds, Tsountas believed that the houses were occupied until the advanced Mycenaean period.

Despite the extent of the disturbance incurred to the buildings of the northwestern quarter by the Tsountas excavation, which had reached the original floor level, and despite their subsequent neglect and exposure to the elements for over 100 years, which must inevitably have resulted in even further loss of evidence, a new detailed investigation of these buildings was decided, with an emphasis on areas possibly overlooked by the old excavation. The new excavation took place during the summer of 1984 and 1985, under the direction of the late Prof. G. E. Mylonas and the present author³⁴.

The buildings of the northern quarter (pls 1 and 2, plan 1) occupy an area of 800 m.², bounded by the straight, internally cyclopean and externally pseudoashlar section of the fortification wall, above and to the left of the Lion Gate, on the west, by the curving section of the fortification wall on the north, and on the east by a substantial wall, which separates this area from the area to the east, proceeds obliquely in a southwesterly-northeasterly direction, and terminates at the curving section of the fortification wall. To the south, there is no definite boundary, with the exception of the southern wall of Building N, and the southern wall of room I 1. The layout of the buildings indicates that Houses I and II did in a way surround Building N.

The boundary wall on the east (pl. 1, plan 1), 1.20 m. thick, was built of large unworked limestone blocks (0.65 by 0.45 - 1 by 0.60 m.), with smaller stones and plesia clay wedged in the joints, ensuring the overall stability of the structure. Two or three conglomerate blocks were discovered at the south end of the wall. On its top surface were preserved the remains

29. An Ugaritic god, apparently a version of Baal (H. Bossert, *Alt Syrien* 40, no 574), the worship of which had also spread to Egypt (J. Gray, *The Canaanites*, London 1964, 74, 123, 177).

30. H. Schliemann, *Mykenae* (Leipzig 1878) 15-16, fig. 12; *Tiryns* (Leipzig 1886) 187, fig. 97.

31. Cline *o.c.* (n. 26) 309-312.

32. *Ephemeris* 1891, 26, 30, pl. 3:5.

33. Chr. Blinkenberg, *Fibules grecques et orientales* (København 1926) types I8 and I10.

34. In the excavations of 1984, the (then) students, G. Salapata, from the University of Pennsylvania, E. Kopsini, of Bryn Mawr College and M. Kosmopoulos,

student of the University of Athens, worked as assistants in the project. Mrs I. Siori also helped for a few days. In 1985, E. Kopsini, of Bryn Mawr College, P. Bougia, of the University of Pennsylvania, and E. Duffin, of the University of Nottingham collaborated in the project. The excavation was measured and planned by the (then) students of the School of Architecture of the Athens Polytechnic, P. Kouphopoulos and M. Myriantheos, while the plan was later completed by the architect Ms N. Georgiou. The finds were recorded immediately after the excavation and before they were handed over to the 4th Ephorate.

of a levelling course consisting of smaller slab-like stones, serving as the crowning course of the wall or, possibly, as the socle for the mudbrick superstructure.

Building N (plans 1 and 3), forming a regular rectangle, is divided into four rectangular rooms of identical size, except for the southeastern room, which is ca 2 m. shorter than the southwestern room next to it. To its north lies Building II, consisting of two large rectangular rooms of identical size, rooms II 1 and II 2, as well as of two small, also rectangular rooms next to them, rooms II 5 and II 6. The rooms are separated from the northern section of the fortification wall by three courtyards of trapezoidal shape (II 3, II 4, II 7). To the east lies another long trapezoidal building, Building I, fitting tightly in the space between Building N and the boundary wall. It seems that both the plan and the dimensions of Buildings I and II were dictated by the two pre-existing structures to which they were designed to adjust, i.e. Building N and the boundary wall, with the result that Building N remained freestanding. Instead of using its exterior walls as party walls, they created a number of passages between the buildings, a measure probably intended to facilitate the drainage of the rain-water from the respective roofs. One such passage, passage A, runs along the west side of Building N and the interior face of the fortification wall. A second passage, passage B, which runs between Building N and Building II, communicates with passage A on the west, but its east end is blocked by a wall. A third passage, passage Γ, blocked by walls on both ends, runs in a north-south direction between Building N and room I 2. One more open space of an inverted L-shape, is formed at the south end of the buildings, by the junction of the south wall of Building N and part of the walling of room I 1 attached to it.

Investigations in the area began with the removal of all the backfill from the old excavation and with the cleaning of the buildings from the remains of all later disturbances. The next stage involved the identification and the subsequent excavation of the Hellenistic layers and/or disturbances, followed by the location and investigation of all the undisturbed pockets of Mycenaean fill inside the buildings, by find-spot and by layer. Finally, test trenches were sunk through sections of the floors, which had been overlooked by the old excavation, and the drains were emptied of their contents. The ultimate aim of this project did not concern so much the collection, cataloguing and description of finds, as the determination of the location of the various groups of finds in relation to their contexts, their assignment to the different building phases of the structures, and eventually the identification of the function and development of the various areas. The material collected, especially the pottery, was unexpectedly rich. On the whole, the buildings yielded a number of small finds, three small vases, and 36,520 pottery sherds, 6,918 of which were diagnostic, and thus suitable for the determination of the function of the buildings; about 2,125 of these could be assigned to the various chronological phases. More specifically, 393 sherds were discovered inside or under the floors in rooms II 1, II 5, and II 6, in area II 4 and in the threshold surface between rooms I 2 and I 3, thus dating the construction of the buildings. A further 949 sherds came from the drains, i.e. from the occupation period of the complex, and 643 sherds were part of the floor deposits, thus dating the abandonment of the buildings. In other words, the main concern of this project was to assign dates not by stylistic analysis, but by context.

THE BUILDINGS

BUILDING N

Building N is a rectangular building (18.70 by 13.20 m.), along the inner face of the west section of the cyclopean fortification wall, with its long axis running north-south (plan 3). On the interior it is divided by cross-walls into four rooms (N 1, N 2, N 3, N 4), the two rooms on the south (N 1, N 2) being of unequal length, with the result that the southern façade of the building forms a jog at their junction. The north exterior wall (pl. 4: 5) extends beyond the actual building towards room I 2 to the east, thus blocking off the space between the two structures. The southwestern room (N 1) measures 7.86-8.08 by 4.94-5.07 m., the smaller southeastern room (N 2) 6.60-6.55 by 4.93-5 m., the northwestern room (N 3) measures 7.80-7.95 by 4.89-4.90 m., and finally, the northeastern room (N 4) measures 8.04-8.07 by 5-5.09 m. The three larger rooms (N 1, N 3, N 4) cover an area of 39-40 m.² each, while the smaller room (N 2) covers only an area of 33 m.² The substantial exterior walls of the building (thickness 1.03-1.11 m.), were at the southern end of the west wall, at various points along the central dividing wall, along the entire length of the north wall of N 4, and on the exterior face of the east wall built on a foundation course wider than the wall itself, to level the irregularities of the bedrock. The lower courses consist of larger blocks (1.33-0.89 m. long, 0.61-0.48 m. wide and 0.42 m. in height) (pl. 4: 5), probably re-used material from the dismantled western section of the first fortification wall of the citadel. Higher up, the stones, although smaller, are still larger than those used in the other buildings in the vicinity.

Equally thick and substantial is the interior north-south wall, which divides the two eastern (N 2, N 4) from the two western (N 1, N 3) rooms and which bonds with both the north and the south exterior walls of the house. Of the two east-west cross-walls, thinner, and on the whole less carefully built, only the one between rooms N 1 and N 3 (0.90 m. thick) bonds with the side walls of the building, while the other cross-wall, between rooms N 2 and N 4 (0.45 m. thick), abuts against the pre-existing side walls.

The oblique, haphazardly built, northwest-southeast wall in the north part of room N 1 (0.40 m. thick) (plan 3: 1), judging by the masonry style, is of the same late date (3rd cent. B.C.), as the similarly oriented cutting in the cyclopean fortification wall (see below) and the Hellenistic cistern, although it probably belonged to a different building than those.

Building N was not provided with any doorways leading outside, or any interconnecting doorways between the rooms for that matter. Judging by the preserved height of the walls, the rooms were groundfloor basements, accessible only from the upper floor, as Tsountas

had already observed³⁵. The best preserved north wall of room N 4 reaches 2.35 m. in height, the others ranging between 2.27 m. (east wall of N 4) and 1.36 m. (west wall of N 1) in height. Although the east wall of room II 5 and all the north-south walls of the house are leaning slightly towards the east (see below p. 153), and despite the fact that the deviation from the vertical axis is not big enough to either distort their line, as was the case with the south wall of room II 1 (see below pp. 149-150), or cause their collapse, it is nevertheless visible to the naked eye and more obvious at the points where the walls abut against each other, and do not bond. Such instances are the junctions of the central dividing wall with the north wall and with the jog in the south wall, the junctions of the east wall with the north and south walls and the junctions of the east-west cross-walls between rooms N 1 - N 3 and N 2 - N 4 with the side walls. It was thus ascertained that the first walls to be built were those on the north, west and south, to which were then added the central dividing wall and the east wall, while the east-west cross-walls were the last to be constructed.

The southern wall of room N 2 was partly founded on the cover slabs of drain 1, obscuring its southern side, while the continuation of the drain crosses room N 1 in a slightly oblique direction, ca 0.50-0.70 m. from its south wall.

No floor surfaces were preserved within the building. The floors had been apparently reached, penetrated and destroyed during the old excavations, occasionally down to the bedrock. Judging by Tsountas' reports³⁶, the floors, which consisted of a trodden earth layer on a dry stone fill, preserved no traces of plastering. Not only had no traces of the trodden earth layer survived, but in many instances, even the stones of the fill had been removed and piled against the walls.

As has been already observed, Building N was intentionally not integrated with Buildings I and II, which were built around it and obviously postdated its construction. It was for this purpose, that narrow dead end passages were created to separate this building from the other two buildings, along its east, north and west sides³⁷ (plans 1 and 3).

PASSAGE A (L. 10.80 m., W. 1.50-1.60 m.), running between the west side of Building N and the interior face of the cyclopean fortification wall, is blocked at its south end by a strong cross-wall (th. 1.25 m.) (plan 3: 2) which survives as two parallel courses of six blocks, with the crowning course missing. Their preserved top stands 1.28 m. from the exterior surface, thus preventing access from the outside, and 0.50 m. from the floor level of the passage itself. The Tsountas excavation removed the entire fill from within the passage and penetrated the floor layer, so it was not investigated any further.

PASSAGE B (L. 14.50-16.50 m., W. 3.10-3.40 m.), running between the north side of Building N and Building II, and communicating with passage A, is blocked at its east end. When

35. *Ephemeris* 1891, 24.

36. *Ibid.* 24.

37. *Ibid.* 24. Tsountas calls them corridors or lanes,

which they were not, considering that they were blocked at both ends.

the earth and stone accumulation from the old excavations was removed, it was discovered that a layer of yellowish clay, including rounded pebbles and potsherds had been laid over a levelling stone fill, thus forming a floor surface.

At the east end of the passage was discovered the beginning of drain 2, built within the stone fill, and running along the entire length of the passage, up to its west end, where it turned north, continuing into room II 1 and the area II 3. The beginning of this drain was formed by two converging rows of stones, a kind of funnel-shaped catch-basin (plan 1, pl. 5: 6), the stones of which were set with a thick layer of water-proof clay (*asprochoma*), which, like the stones themselves, reached the side walls of the drain. This clay was mixed with sherds, which date the construction of the drain and consequently the laying out of the stone fill and the construction of Buildings I and II. The funnel-shaped catch-basin was obviously meant to collect the rain water from the roofs of the surrounding buildings and to channel it into the drain itself. This suggests first that passage B, along with passage A, with which it communicates, were not roofed, and second, that the roofs of Buildings N and I sloped down towards the east end of the passage.

Ashes and a few fragments of charcoal, probably traces of fire, also recorded elsewhere in the same area, were discovered along the south side of the catch-basin.

PASSAGE Γ, 12.30 m. long and 1.73-1.95 m. wide, is blocked on both ends. Its north end was blocked by the east extension of the north wall of Building N (plan 3, Γ 1), reaching the west wall of room I 2, and preserved at a height of 1.63 m.; at the south end, the passage is blocked by a cross-wall, preserved at a height of 0.55 m. above floor level. The unevenness of its upper surface indicates that originally it probably stood at a greater height, preventing access to the interior of the passage. The walls of the buildings enclosing the passage are founded on a row of stones, which rests on the actual bedrock, and which projects in an irregular manner towards the interior of the passage; there they formed part of a levelling course that sloped down gently towards the south. This stone fill serving as a levelling course, was removed by Tsountas' workmen halfway down the passage, with only a few undisturbed patches left along the edges. At the north end of the passage, this undisturbed fill appears as a loose substructure of stones of various sizes, mixed with gravel, and covered with a layer of yellow clay, including a few pottery sherds.

Another patch of fill was preserved at the south end, with evidence of a Hellenistic disturbance. At this particular point the fill covered a layer containing a very small quantity of ash and tiny fragments of charcoal, which continued under the foundation of the wall. The origin of these traces of fire, which in any case occurred before the construction of the wall, is not at all clear.

As observed earlier, the south wall of Building N runs a further 0.85 m. to the east of the eastern limit of the house, and then turns towards the south, forming an angle. Between this angle, the southwest corner of room I 1 and the cross-wall blocking the south end of passage Γ, lies a narrow open space, Γ 1 (plans 1 and 3), of an inverted L-shape, the east-west section of which measures 2.65-1.90 m., and the north-south section 2.40-1.80 m. The north-south section leads to an open space in the south, ca 3 m. wide, which provided access to

area **I 1**. This open area is crossed by a stone-built and slab-covered drain, drain **1**, which passes under the great boundary wall on the east, continues under the southwest corner of **I 1**, and runs across the entire width of Building N.

BUILDING I

The various rooms belonging to Building I, were arranged within a long trapezoidal area, ca 200 m², between Building N and the great boundary wall to the east. Building I consists of two successive rooms, **I 1** and **I 2**, from south to north, as well as a spacious backyard to their north, area **I 3** (plan 4).

ROOM I 1

Room **I 1**, the southernmost part of the complex, is a four-sided asymmetrical room, noticeably increasing in width towards the north. The southern side (interior dimensions) is 2.55 m. long, the east side along the great boundary wall separating this area from the area to the east, is 3.45 m. long, the west side 3.25 m. long and the north side 2.90 m. in length. The boundary wall is founded directly on the bedrock, except at one point, where the rock dips, in which case the lowest stones of the wall were laid on a layer of smaller slab-like stones, haphazardly placed on the soil filling the rock cavities (pl. 6: 8). The north and south walls of the room, 0.80-0.85 m. thick, abut against the east wall, without bonding with it, while the west wall, of the same thickness, as well as the south wall are built against the north and the west walls respectively. It is therefore obvious that the room postdates the boundary wall to the east, and was built as an addition to room **I 2**.

Its walls are founded on the irregular limestone bedrock, which dips quite sharply from southeast to northwest, with the result that the west and north sides of the room, lying at a lower level than the other two sides, were constructed on the substantial layer of red soil filling the irregularities of the rock surface. More specifically, the west wall of the room, which lies 0.85 m. east of the respective wall of room **I 2**, was founded on an unhewn, quite slippery projection of the bedrock, without the intervening levelling course of small stones and plesia clay used for the other walls. As a result, the single row of stones of the wall preserved for a length of 1.65 m., had been displaced and had fallen to the sides (plan 4: 1, pl. 6: 9), possibly during an earthquake, causing the collapse of the entire wall at this point. On account of the sloping rock surface on the interior of the room a levelling course of quite irregular stones of various sizes provided a flat substructure for the floor of the room, which had been laid bare during the old excavations and by the elements. The mixed pottery sherds in this substructure provide a *terminus post quem* or possibly a *quo* for the construction of the room.

In the room were preserved at various points remains of the original floor, the greatest part of which had been removed by Tsountas' workmen. Its surface consisted of loose and comparatively disturbed earth. Below the surface layer, the floor yielded 315 pottery sherds (fragments of household pottery, part of a flask, parts of deep bowls with dotted rims, a clay

ner of the room, near the foundations of the great boundary wall to the east, which yielded pottery of various periods, as well as a fragment of a lead sheet. In the small undisturbed deposit at the southwest corner of the room (plan 4: 6) was recorded a small quantity of mixed pottery, while similar pottery was yielded by the deposit near the northwest corner, where the old excavation had not proceeded beyond the levelling course (plan 4: 7). Finally, in approximately the middle of the room, where the rock dipped substantially, was preserved a small section of the stone fill under the floor, the very same fill that had protected the infant burial, and which yielded quite a few pottery sherds.

In room I 2 were also discovered two further items not belonging to the room itself, two rectangular dressed poros blocks, originally used as door-jamb bases, with sockets for the tenons of the wooden frame of the door on their upper surface (fig. 17). The other surfaces were also quite smooth, except for the underside, which was not meant to be visible (fig. 17). Only one of the blocks, slightly pyramidal in shape, was preserved intact (0.81-0.86 m. long, 0.55 m. wide, 0.52 m. high). On its top surface were three rectangular, symmetrical sockets (0.06 by 0.04 m., 0.06 by 0.03 m., 0.05 by 0.04 m.), two along one of the long sides, and a third socket near the other long side. The same block was later used as part of a threshold, when a circular hollow, 0.11 m. in diameter, serving as a pivot-hole, was drilled in the middle of one of the short sides, on the same surface that bore the original sockets. During Hellenistic times another, this time shallow rectangular cutting (0.02 by 0.04 m.), and a circular hollow (0.04 m. in diameter) were made in the vicinity of the original sockets.

The other poros block (0.84 m. long, 0.57 m. wide, 0.43 m. high), bears only the three original sockets attested on the other block, in exactly the same positions.

In the northwest corner of the room, the north wall is interrupted at its west end by a doorway, providing access to area I 3 to the north. The opening, 1.40 m. wide, had been blocked by a fill accumulated on a thin grey layer of ashes or decayed wood. This layer covered the threshold, which consisted of a thick, even coating of plesia clay, mixed with sherds, laid over an underpinning of stones and clay, ca 0.50 m. above the bedrock (plan 6, pl. 10: 17). The pottery sherds from this coat of plesia clay can be assigned to the construction phase of the threshold and hence of the building itself.

A stone slab, which was preserved in an upright position at the east end of the opening was attached with the help of plesia clay to the face of the wall behind it. In front of the slab was found a 0.20 m. wide strip consisting of ashes and burnt earth, obviously the remains of the wooden frame of the door. The corresponding slab at the west end of the opening, preserves no traces of fire. The original width of the doorway is calculated to ca 0.80 m.

AREA I 3

Area I 3 (plan 4) occupies the northernmost part of the complex. A test trench through the floor, just outside the threshold, yielded great quantities of LH pottery and some Hellenistic sherds. The area has an irregular trapezoidal shape. Its northern limit is marked by the cyclopean fortification wall, which here curves southwards, for a length of 11.30 m.; on

the east it is bounded by the substantial east boundary wall, as was the case for rooms **I 2** and **I 1**, for a length of 11 m.; the south wall (0.95 m. thick) with the doorway at its west end, runs for a length of 8.30 m., while the west wall, extending for a length of 11 m., consists of three different sections, marked distinctly by joints. The first section on the south, ca 4 m. in length, is a continuation of the west walls of rooms **I 1** and **I 2**, and was built against the south wall of passage **B**. The second section of the wall, 3.30 m. in length, forms a corner with the transverse wall dividing rooms **II 5** and **II 6** to the west. Both these sections are 1.10 m. in thickness. The third section, reaching the cyclopean fortification wall, 3.70 m. to the north, is thinner than the others by 0.10 m. A test trench at this point demonstrated the use of plesia clay in the construction of the wall.

No traces of an actual floor were preserved. Cleaning operations revealed only scanty remains of a levelling course, with stones of various sizes, or the bare surface of the rock itself, which is here less steep than in the rooms to the south.

After the destruction and abandonment of the buildings, in advanced Mycenaean times, the whole area, like its neighbouring areas, was progressively obscured by the accumulated deposits resulting from the disintegration of the mudbrick superstructure of the walls. During the Hellenistic period the area was re-occupied and the overwhelming majority of these accumulated deposits, which were effectively disturbed by the new building operations, were finally removed by Tsountas. The only architectural remains of this period, except for some portable finds (sherds, fragments of roof tiles, two large conical loom-weights at the foot of the west wall), is a small cistern, built close and parallel to the great east boundary wall (plan 4: 8), as well as a cutting at the top of the cyclopean fortification wall (plan 4: 9). This cutting, effected with an iron chisel and lying ca 9 m. northwest of the cistern, is ca 0.05-0.07 m. deep, and forms a proper right angle, with the opening towards the south. Its sides on the wall, 0.05-0.07 m. deep, are preserved for a length of 6.05 m. on the north and 2.86 m. on the east. They are extended upwards by a single row of dry stone walling each, resting on the preserved top of the fortification wall. This cutting, lying at the same level and with the same orientation as the mouth of the cistern, the latter placed at a slight angle to the Mycenaean remains, should be probably identified as the corner of a room, the floor of which extended over the remains of Building **II**. Both the cutting and the mouth of the cistern stood 1.50-3 m. higher than the preserved top of the walls of the Mycenaean buildings, i.e. approximately at the level of their ceilings, which suggests that by the time Steffen plotted the area, the Mycenaean houses had been so completely covered with debris, that he considered this Hellenistic cutting as representing the interior line of the Mycenaean fortification wall⁴⁰.

The cistern has the form of an elliptical cone. Its mouth, 1.40 m. long and 0.50 m. wide (pl. 11: 19), lies 2 m. from the east wall. Its walls are built of stones of various shapes and sizes, set in lime plaster. The interior is lined with water-proof plaster, 0.01-0.03 m. thick, while its bottom (2.75 by 1.35 m.), lies at a depth of 3.05 m. below the top, i.e. 0.50 m. above

40. *Karten von Mykenai* (Berlin 1884) Blatt 2.

the Mycenaean floor level. The stone-built mouth of the cistern lies 1-1.50 m. above the side walls and ca 0.50 m. higher than the top of the east boundary wall. The cistern, which was built inside a 5×5 m. cutting, that penetrated the accumulated Mycenaean deposit, was enclosed by fairly straight support limestone walls on three sides (north, west, south), erected after the occurrence of a partial collapse soon after its construction. The space between the original and the support walls was filled with earth. Across the top of this fill on the east side, between the mouth of the cistern and the east boundary wall, was built a small wall, two or three courses deep and 0.70-0.75 m. wide. Between this small wall and the mouth of the cistern was laid a densely packed stone fill, including a large quantity of gravel (pl. 11: 20), which was not excavated by Tsountas. The deposit under the small Hellenistic wall yielded a few LH sherds, while the gravel layer included quite a large quantity of LH and a little Hellenistic pottery. In the deposit on the south side of the cistern were recorded mostly LH sherds as well as a Hellenistic loom-weight. It is obvious that the Mycenaean finds from the mudbrick superstructure of the buildings, provide the date for the construction of the Mycenaean walls in the area, while the Hellenistic finds date the use of the area during this period.

In the northwest corner of this area, below the wall dividing it from room **II 7**, were located the cover-slabs of a drain, drain 3, which continues into **II 7** (plan 4: 10, pl. 12: 21). The presence of this type of drain at this particular point, suggests of course that area **I 3** was an unroofed backyard, located between the house and the fortification wall. The same applies for the areas **II 3**, **II 4** and **II 7**, which not only represent a similar architectural arrangement in relation to their respective buildings, but have a similarly irregular shape and the same kind of rough flooring.

BUILDING II

Building **II** (plan 7) occupied the entire area to the north of Building **N**, between passage **B** and the cyclopean fortification wall. It consists of two large rectangular rooms, one on the east (**II 2**) and one on the west (**II 1**), covering an area of 45 m.² each, as well as two small square rooms, **II 5** and **II 6**, built against the east side of room **II 2**, and covering an area of 6.50 and 5.30 m.² respectively. Behind these rooms, to the north, lie three trapezoidal backyards, **II 3**, **II 4** and **II 7**, the first two corresponding to the two large rectangular rooms (**II 1**, **II 2**), and the third to the two small rooms to their east (**II 5**, **II 6**); their northern limit is marked by the interior curving face of the cyclopean fortification wall. Although the entire building covers an area of ca 300 m.², slightly larger than that covered by Building **N**, the roofed part of the house does not exceed 160.5 m.², an area smaller than the 246 m.² of Building **N**. There are no connecting doorways between the rooms, or between the rooms and the courtyards to the north, the function of which is uncertain. It is possible that, owing their shape to the configuration of the ground, they were originally used for the stabling of small animals, like sheep, goats etc; these deep and narrow spaces would not be suitable for the comings and goings of bigger pack-animals.

Even though the east wall of rooms II 5 and II 6 is in fact a continuation of the west wall of I 2 and courtyard I 3, Building II stands free and does not communicate either with Building N to its south, or with Building I to its east.

ROOM II 1

Room II 1 is bounded by room II 2 on the east, by passage B on the south, by area II 3 on the north, and by the west cyclopean fortification wall on the west. It has a regular rectangular shape, with a north-south axis. Its north side is 6 m. long, its east and west sides are 8.35 m. long, and its south side 6.30 m. in length. The west side of the room is formed by the interior face of the west cyclopean fortification wall, preserved to a height of one or two courses, on which rests the west wall of the room, 1.05 m. thick, built of limestone (plan 7: 1) and conglomerate blocks. It seems that after the construction of the Lion Gate and after the completion of the conglomerate façade of the western branch of the cyclopean fortification wall, the older section of the wall was not only reduced in length⁴¹, but its missing interior blocks were replaced by the much narrower wall of room II 1. In the construction of this wall was used some of the new building material which, due to its shape and/or size, was judged unsuitable for the façade of the fortification wall. In other words, room II 1 is contemporary or slightly later than the Lion Gate, while its construction date can serve as a *terminus ante quem* or a *quo* for the gate and the second phase of the fortification circuit of the acropolis.

Its walls are preserved to a considerable height, while the lack of doorways suggests that it did not communicate directly with the surrounding spaces. It was thus a basement room, probably accessible only from above. Due to the uneven configuration of the bedrock at this point, which slopes considerably from east to west, its surface was covered with a progressively thickening levelling course, a substantial, densely packed stone fill of large stones, which formed an even, horizontal substructure for the floor of the room. The investigation of this stone fill down to bedrock, and the collection of dating material for the construction phase, was accomplished through a trench measuring 2.30 by 2.70 m., in the northeast corner of the room (plan 7: 2).

The stone fill was covered by a thick layer of plesia clay, levelling out any existing anomalies and serving as the floor of the room. On and partly inside this layer, were found small fragments of charcoal all over the area.

The south wall of the room has shifted from the vertical axis and leans inwards, especially in the central section (maximum divergence 0.31 m.), while at its junction with the east and west walls, where it is preserved to a height of 2-2.10 m., the incline is less obvious, even nonexistent. In addition to that, the same wall curves strongly inwards along its entire length,

41. G. E. Mylonas, *Ephemeris* 1962, 68-73, pl. 17a-b, *Anc. Myc.* 38.

especially its eastern half (plan 7: 3), while the joints between the stones are in many cases enlarged. It is obvious, that this shift of the wall, is due to seismic activity. Also, approximately 0.65 m. from the southeast corner of the room, at a height of 1.45 m., was observed a gap in the masonry of the wall, ca 1.10 m. wide. At this particular point the masonry is interrupted by a row of slab-like stones, with a flat upper surface, set back from the face of the wall by at least 0.20 m., and framed on either side by stones, set with yellowish clay and preserving a vertical face on the interior (plan 7: 3, pl. 13: 22, fig. 18). The interior of this framed niche was filled with earth, mixed with a few stones, smaller in size than those used in the building material of the wall itself. This feature suggests the existence of an opening at this point, either a window looking into passage **B**, or a simple niche, at least 0.20 m. deep.

Tsountas' workmen had excavated the greatest part of the room down to the floor level, which they had cut through in one or two points. The only unexcavated deposit in the room, the debris from the collapse of the mudbrick walls, was a sloping baulk, 2.85-1.45 m. wide, located in the vicinity of the north-east corner, at a distance of 1.75 m. from the south wall. This baulk, which was 1.45 m. high, thus reaching and even exceeding the level of the preserved top of the wall, continued into the next room **II 2** (plan 8).

The surface layer, 0.10 m. thick, consisting of relatively loose and dark earth, was succeeded by a uniform deposit containing a considerable quantity of pottery, piled over a large pithos, broken, but still standing in an upright position (plan 7: 5, pl. 13: 23, fig. 23). The pithos rested on an uneven platform, ca 0.25 m. above the floor, in the form of a stone pile (pl. 14: 25), possibly covered by some kind of planking, as is suggested by the dense scatter of charcoal recorded between the pithos and the platform. The earth filling the pithos, also probably debris from the mudbricks that crushed it, included a few fragments of charcoal, many pottery sherds and near the bottom three olive-pits, which suggest that the large storage vessel may have originally contained olive-oil. After the removal of the contents of the pithos and of the surrounding deposit, the vessel was cleaned and restored. On the patch of floor preserved around the pithos were discovered two conical and one shanked steatite conuli. Around the platform, on the thick burnt layer of plesia clay, were found some bones, and a thick layer of charcoal and pottery sherds. In the same layer were also discovered ten small fragments of painted plaster, ranging in dimensions between 0.08 by 0.04 m. to 0.012 by 0.008 m.; their maximum preserved thickness is 0.025 m. The smallest fragment, not exceeding 0.006 m. in thickness, was attached to a rather small stone. All the fragments preserve traces of paint. Two fragments, obviously burnt (one is blackened to a depth of 0.015 m.), are grey, six are painted in a red-brown, almost purple colour, one is half red and half grey, and another is partly yellowish, partly grey, perhaps originally light blue. The grey or light blue colour had been apparently painted over the yellow and their dividing line is curved, which suggests that it is part of a decorative motif or of some kind of figure, which can not be identified with greater accuracy. A considerable quantity of pottery was recorded below the pithos.

The sheer quantities of carbonized wood on the surviving patches of floor around the pithos, indicate that, although the contents of the room were partly burnt, the fire had been neither strong nor long lasting, considering that it left no traces on the stones of the walls.

To the north of the pithos, on the actual floor, was discovered a pile of broken but almost complete vases (one or two jugs, a small crater, some skyphoi), which, like the pithos, belong to the occupation period of the room.

The room was undoubtedly used as a storage area. Even if the opening in the south wall was indeed a window and not just a niche, the room must have been rather dark. Nevertheless, despite the lack of light, the fragment of painted plaster attached to a stone, a material usually avoided in the construction of the upper floors in favour of the lighter mudbrick, suggests that it comes from the stone wall of the room itself. Storerooms decorated with frescoes are known from elsewhere on the mainland⁴².

Along the west side of the room, two trenches cut through the levelling course below the floor, located the northward continuation of the drain, which begins at passage **B** and continues towards the north cyclopean fortification wall (plan 7: 6). The first trench (2 by 1.50 m.), which was located ca 1 m. from the north-west corner of the room, and the second one, ca 3 m. to its north, revealed the course of the drain and uncovered its slightly angled northward course into area **II 3**, and to the north cyclopean fortification wall.

ROOM II 2

Room **II 2** is identical in shape and size to room **II 1**, from which it is separated by a substantial cross-wall. Its interior dimensions range between 8.25 m. north to south and 5.40-5.50 m. east to west. The south wall of this room is 1.10 m. thick, while the other three walls are slightly thicker (1.18 m.). The Tsountas excavation had left an L-shaped baulk (plans 8 and 9, pl. 18: 32), of unexcavated deposit, ca 5.60 m. long, 1.80-2 m. wide and 1.25 m. high (the floor in this room lying higher than that of room **II 1**). This baulk, the long arm of which ran east to west across the entire width of the room, at a distance of ca 2.60 m. from the north wall, ranging between 0.70 and 2.40-3.10 m. in width, was a continuation of that in room **II 1**.

In the walls of the room are used boulders of considerable size as well as smaller stones, with tightly fitting joints. Only the west and south walls preserved traces of a timber frame set in them, the other two walls having suffered considerable damage from protracted exposure to the elements.

In the south part of the room, the bedrock, on which the walls are founded, slopes down considerably towards the west, with the result that the southwest corner is now lying 0.68 m. lower than the southeast corner of the room. In an attempt to eliminate this disparity in the case of the south wall, the base of the timber framework, which always tends to follow a horizontal line, has been divided into two different sections halfway along the wall, both 2.70 m. long, set at two different levels so as to be at an equal distance from their respective floor levels (pl. 19: 34, fig. 26), the one on the east lying 0.60 m. above the one on the west. Both horizontal and vertical beams are 0.14 m. wide, the vertical ones set at 0.67-0.76 m. intervals.

42. S. E. Iakovidis, *Glas II* (Athens 1998) 183-187.

On the interior face of the west wall, which was effectively protected by the section of unexcavated deposit, except for the last 2.50 m. in the north, were preserved traces of the timber framework, namely the sockets for six vertical beams on the newly excavated part of the wall and the sockets for two more beams on the part of the wall excavated by Tsountas (pl. 19: 35, fig. 27). The timber framework is laid out on a strictly horizontal line, but with no preserved horizontal members, 0.70-1 m. above the slightly sloping floor level. The vertical beams, 0.15-0.20 m. wide, are set in the wall by 0.05 m., at 0.80-0.85-0.80-0.70 m. intervals. The beams, which continued down to the floor, were also apparently coated with yellow clay, as were the stones of the wall, judging by traces of this substance still clinging to various stones and to their joints.

Despite the steeply sloping bedrock inside the room, especially towards the northwest, the northwest corner lying 1.30 m. lower than the corresponding southeast corner, no attempt was made to level the floor with a stone fill or earth packing, as elsewhere. A layer of trodden earth and gravel, covered with a hard, smooth mixture of plesia clay and plain mud, served as the floor of the room, from which protrude sections of the bedrock, and which preserves occasional traces of burning.

The surface layer of the unexcavated baulk, which effectively covered and protected almost half of the room, was removed, like in room II 1, in spits, 0.10 m. thick (see above, p. 150). At a depth of ca 0.30 m. below the surface, a test trench, 1.30 by 1.30 m., was laid out near the junction of the two arms of the unexcavated deposit, to investigate the stratigraphical sequence in the room, down to floor level.

Four, not always distinguishable layers of uneven thickness were identified, thinning out towards the north and east (plan 9, pl. 20: 36). These layers are somewhat dissimilar in density and colour. The earth, which was generally hard and brown in colour, contained pottery sherds and animal bones. A little above floor level there was a layer of burnt, ashy earth, which was succeeded by another light brown layer with gravel, fragments of pithoi and lumps of plesia clay from mudbricks. The first layer below the surface, **layer 4**, was 0.80-1 m. thick and included gravel, stones and a large quantity of pottery. The next layer down, **layer 3**, 0.50-0.10 m. thick, contained a considerable quantity of ash, small stones and few tiny fragments of burnt wood, as well as animal bones and many pottery sherds. This was followed by **layer 2**, 0.15-0.35 m. thick, consisting of thin sandy reddish-brown earth mixed with gravel, probably water-borne material; it included relatively few pottery sherds.

Between this layer and the next one, **layer 1**, somewhat thinner (0.10-0.20 m. thick), there was a large quantity of plesia clay, perhaps from the coating of the wall, the mudbricks from which fell upon ashes and burnt earth. **Layer 1** was rich in finds.

Below this deposit, lay the white clay floor surface of the room, of varying thickness, which was laid over a fill consisting of earth and gravel. Parallel to the north wall, and at a distance of 1.15-1.20 m. from it, was discovered a low dividing wall, 3.20 m. long and 0.35 m. wide, haphazardly built of stones of various shapes and sizes (pl. 26: 48). More pithos fragments, especially bases, obviously not *in situ*, were located on either side of this wall. It is very possible, that a row of pithoi, which broke at some point after the abandonment of the area, was originally placed in the space between this wall and the north wall of the room.

On the floor surface was scattered a multitude of finds, both of terracotta and other materials, which had probably fallen or had been left there when the building was abandoned.

ROOMS II 5 AND II 6

The narrow space to the east of courtyard I 4 and room II 2, was enclosed on the south by the extension of the south wall of room II 2, and was divided, with the help of two transverse walls, into two small consecutive rooms with a triangular unroofed space to their north (plan 7). None of the two transverse walls bond with the substantial north-south walls on either side, while the east wall consists of four aligned but distinct sections, with identical thickness, but not bonding with each other. The southernmost section corresponds to the width of passage B, the second to the north spans the length of room II 5, the third, the length of room II 6, while the last short section spans the distance to the north fortification wall.

The east wall of room II 5 has been completely detached from the wall sections to its north and south and is leaning outwards by 0.05 m. at a preserved height of 1 m. (plan 1, pl. 31: 60), most likely as a result of an earthquake, which occurred before the abandonment of the rooms and the collapse of the mudbrick superstructure. The two rooms, which do not communicate with each other, or with the large rooms to the east and west, served as store-rooms and were probably reached from the upper floor.

Although their contents do not reveal their original function, there is no doubt that these rooms were additions to Building II, especially considering that their south wall is an extension of the south wall of room II 2 which does not bond with the west wall of room I 3; hence their numbering (II 5 for the southern room, II 6 for the northern room and II 7 for the corresponding unroofed area to the north).

All three areas were filled, like I 3, with Hellenistic deposits, which were subsequently disturbed by Tsountas, whose excavation reached down to the bedrock, the only exceptions being certain areas along the sides and near the corners of the rooms. The backfilling of these areas after the end of the old excavation, contributed to the general confusion concerning the stratigraphy.

ROOM II 5 (plan 7, pl. 32: 61)

An almost square room, 2.25-2.35 m. north to south and 2.85 m. east to west. The northern cross-wall, 0.80 m. thick, is only slightly thinner than the other walls of the room, which are constructed of quite large unworked stones, including a small percentage of small stones and boulders, haphazardly set in plesia clay, used mostly in the faces of the walls, for smoothing out the anomalies, and for insulating the exterior surface. The bedrock dips so sharply towards the west, that by the west wall it lies 0.40 m. lower than in the southeast corner. The floor consists of an earth and stone fill of uneven thickness, mixed with plesia clay and coated

with a layer of pure yellow clay at the top, also used in the spaces between the stones of the wall.

In the northeast corner, over an area of 1.12 by 1.58 m., this layer of yellow clay was covered by a small quantity of ash mixed with very few fragments of charcoal, over which was accumulated a pile of debris, 1.50 m. in height, consisting of stones of considerable size and of yellow clay from the collapsed mudbrick walls; the debris had been disturbed in historical times.

The floor in the rest of the room was thoroughly disturbed, both by the Hellenistic accumulations and by the old excavation. The best indication as to the original floor level is preserved by the south wall, which rests on a levelling course of slab-like stones, starting at a distance of 1 m. from the southeast corner, continuing up to the southwest corner and extending for a distance of 0.20-0.25 m. inside the room. The levelling course rests on the earth layer that covers the bedrock, so it does not reach the bedrock itself. The level of this course over the entire room, almost coincides with that of the actual floor, which was only preserved in a narrow strip. On the whole it lies above the level of the bedrock, except in the case of the southeast corner, where the rock rises higher.

ROOM II 6 (plan 7, pl. 33: 63)

Another rectangular room, smaller than II 5 (2.85 m. east to west by 1.85 m. north to south), full of a Hellenistic deposit that extended over an area of 1.60 m., covering more than half of the room's width. The Tsountas excavation disturbed the original fill in the room down to the bedrock; the room was later backfilled by the excavator.

In the west part of the room, over the red earth layer covering as usual the bedrock, was preserved a small patch of a thin, hard, undisturbed layer of light coloured earth, with a small quantity of pottery, probably belonging to the original fill of the room.

The east wall, separating this room from courtyard I 3, is founded on bedrock, with an intervening layer of plesia clay 0.04-0.08 m. thick, a feature also attested in the construction of the west cyclopean fortification wall⁴³. The same applies to the south wall of the room, although in this case the plesia clay layer is thick and uneven, due to the unevenness of the bedrock. The west wall rests directly on the bedrock and the hard reddish earth covering it, without the intermediate plesia clay layer. Finally, the north wall that separates this room from area II 7, was founded on a layer of earth, 0.20-0.25 m. thick, including roots, gravel and pottery sherds, at least one piece of charcoal and a few large stones (plan 10). This layer of earth was laid over the bedrock and the red earth covering it, which at this point dips sharply in an east-west direction. Although Tsountas' workmen had excavated the entire room down to bedrock, thus destroying the floor, the level of the original floor surface is

43. G. E. Mylonas, *Ephemeris* 1962, 101-2, pl. 13a-b.

indicated by the foundation course of the north and east walls, as well as by a narrow strip by the foot of the west wall, a continuation of the corresponding strip in room II 5.

The walls are preserved to a height of 0.45 m. (south wall), to 2.10 m. (north wall) above floor level, which suggests that this room also was only accessible from the upper floor. Amongst the earth backfilled into the room after the old excavation was completed, was found a round poros column base, undoubtedly Mycenaean, which had tumbled to this position, but was certainly not in its original place (fig. 82). Its height is 0.21-0.28 m., while the dressed cylindrical part is 0.53 m. in diameter and 0.10-0.19 m. in height. Lower down it is unworked, with two asymmetrical projections, 0.04-0.05 m. long, at an angle of ca 60 degrees. A third, roughly shaped and pointed projection, was located across the first one. The worked part of the column base was dressed with a cutting tool, its marks appearing dense but asymmetrical and not parallel to each other. The top of the base is quite smooth, as is the cylindrical part, the latter with a rougher finish and obvious traces of toolmarks. The underside is asymmetrical and unworked.

The shape, the proportions and the carving of the base strongly resemble the much earlier column bases at Thera, as also the Mycenaean column bases in general, which are nevertheless usually much bigger in size⁴⁴. Although the ultimate function of the projections is not yet understood, it is most likely that while the original stone started out as a rough cube, uneven and asymmetrical, the only part to be shaped as a cylinder was the upper part of the base, which would be visible above floor level. On the other hand the projections could have served as lifting bosses, especially considering that the base must have been part of the features of the first floor.

AREAS II 3 AND II 4

These obviously unroofed trapezoidal areas (plan 7), lying to the north of rooms II 1 and II 2 respectively, are bounded by the continuation of the east wall of room II 2 on the east, and by the interior face of the oblique cyclopean fortification wall on the north and west. The south wall is 1.05 m. thick at the west end, where it abuts against the fortification wall, and 1.15 m. thick at the east end, where it abuts against the east wall of room II 2.

A wall, 1.10-1.20 m. thick, built roughly on the line of the cross-wall between rooms II 1 and II 2, divided the area into two parallel enclosed backyards, II 3 to the west and II 4 to the east. The dividing wall between the two areas is slightly curved, with a concave face towards II 4 and a convex face towards II 3; the slightly curving inner face of the fortification wall on the west side of II 3, has resulted in the narrowing of the room halfway down its length. The two courtyards have the same shape but different dimensions (II 3: 54 m.², II 4: 38,5 m.²).

44. S. Marinatos, *Thera II* (1968) pl. 8, 9; *Thera VII The Art of Construction* (Athens 1999) 229-235, figs (1976) 19, fig. 1, 2, pl. 26b, K. Palyvou, *Akroteri Theras*. 120-121α-δ.

The west side of **II 3** is 10.30 m. long, the east side 8.20 m., the south side 5.85 m. and the north oblique side measures 6.50 m. in length. On account of the configuration of the rock, which slopes down quite sharply at this point and of the resulting unevenness of the ground, its floor surface consists of a stone pavement, laid over a stone fill of large stones, progressively increasing in thickness, which was only preserved in the northwest corner. Inside this stone fill was traced the continuation of drain **2** (plan 7: 7), which at this point runs northwards, towards the north section of the fortification wall, on a course parallel to the western limit of the courtyard.

The backyard **II 4** could be described as the northward extension of room **II 2**, with the same trapezoidal shape, but smaller in size than the neighbouring area **II 3**. The east side of **II 4** is 5.65 m. long, the south side is 5.75 m. in length, the west side is 7.70 m. long and the north oblique side measures 6.25 m. A substantial north-south wall, 1.10 m. thick, an extension of the east wall of room **II 2**, separates it from courtyard **II 7** to the east; the south wall of **II 4**, 1.15 m. thick, bonds with this wall. The curving party wall with **II 3**, 1.20 m. in thickness, does not bond with the south wall of the room, which suggests that the aforementioned west wall of **II 4** was added afterwards in order to bisect the area north of rooms **II 1** and **II 2** into two symmetrical parts.

On account of the configuration of the ground, which slopes down sharply towards the west, lying in fact ca 1.50 m. lower than the bedrock in the neighbouring **II 7**, the area was levelled with a densely packed stone fill, which was only preserved intact in the vicinity of the northeast (2.35 by 1.40 m.) and the northwest corners; in the rest of the room the old excavation had penetrated the stone fill. In the vicinity of the northwest corner, a test trench, 1.80 by 1.70 m., was cut through a thickness equal to three or four large boulders, to a depth of 1 m. below the top of the stone fill. The pottery from this trench dates the construction of the fill. After the excavation the trench was filled in and the stones were restored to their original level.

AREA **II 7**

Area **II 7** (plan 7) is a small asymmetrical triangular space, built against the curved section of the north cyclopean fortification wall, which serves as its east side. Its south side is 2.80 m. long, the west side is 9.50 m. in length, and the small straight stretch of wall to the east is 1.90 m. long. In the northwest recess of this area, at the junction of the west wall with the north fortification wall, was preserved a patch of plesia clay coat on a levelling layer of black earth mixed with gravel, the whole lying over the stone fill of the floor.

This area is crossed by drain **3**, which starts from courtyard **I 3** and which can be traced up to its junction with the west wall, at which point it changes direction and turns towards the north cyclopean fortification wall.

DRAINS

DRAIN 1 (plans 1, 3: 1 and 11: 1). It starts at a small distance outside the east boundary wall of the complex (pl. 34: 65), proceeds in a north-easterly curve through the open area in front of passage **Γ 1**, passes under the southwest corner of **I 1**, enters **Γ 1**, turns north, skirting the corner of Building **N**, continues west, along and partly under the south wall of room **N 2** and the south wall of room **N 1**, ending up in the terrace fill on the east side of the interior courtyard of the Lion Gate, which supported Building **N**⁴⁵. It is obvious that although the drain antedated not only the east boundary wall, but also room **I 1** and Building **N**, it was built after the construction of the terrace itself in a probably near-contemporary building sequence. The continuation of the drain through Building **N** and inside the terrace fill was noted during the excavation in 1958⁴⁶, when it was observed that the drain had been apparently already investigated by Tsountas⁴⁷, and that it did not contain anything, a fact that does not apply to the whole drain, and definitely not to its mouth. At the two points before and inside **Γ 1** (pl. 35: 66), where it was possible to remove a few cover stones without causing any damage, it was found that the interior of the drain contained thin, tightly-packed, light-yellow water-borne earth, mixed with a great quantity of pottery sherds, obviously from its period of use.

The channel of the drain is 0.27-0.34 m. wide, and 0.48-0.61 m. deep. The bedrock, serving as the floor of the drain, had been somewhat levelled and smoothed.

DRAIN 2 (plans 1; 3: 5, 6; and 11: 2). It starts at a distance of ca 1.50 m. from the east wall of passage **B**, with two curving, converging rows of stones, which reach the side walls of the passage and form an open, triangular space, 3.10 m. north to south and 0.50 m. east to west, i.e. a ca 3 m. wide catch-basin for the collection of rain water (plans 1; 3: 5; 11: 2; pl. 36: 68). The drain runs in a westerly direction, along the entire length of the passage, roughly down its middle, for a length of 12.50 m., and at a distance of 1.20-1.30 m. from the side walls, stopping 0.30-0.40 m. short of the interior face of the west cyclopean fortification wall (plans 3: 6; 11; pl. 37: 69). At this point it turns at right angles to the north, proceeds under

45. G. E. Mylonas, *Ephemeris* 1962, plan A', East Terrace.

46. G. E. Mylonas, *Praktika* 1958, 150.

47. G. E. Mylonas, *Ephemeris* 1962, 94 ("...since a

very small amount of earth was discovered, devoid of sherds... The mouth of the drain was found full of earth and small stones, and did not yield any finds").

the floor of room **II 1**, in a course parallel to the fortification wall, 0.38-0.90-1m to the east of it (plan 7: 6-6, pl. 38: 70), and continues on the same line into area **II 3**; although its continuation was disturbed by the Tsountas excavation in the vicinity of the northwest corner of **II 3** (plan 7: 7, pl. 38: 71), it probably ended up against the interior face of the north cyclopean fortification wall. Its course was traced by the discovery of the cover-slabs of the drain along the entire length of passage **B**, at two points inside room **II 1**, and at one point in area **II 3** (plans 7: 6-7 and 11).

The channel is 0.25 m. wide near the beginning of the drain, 0.30-0.35 m. wide in the rest of its course, 0.50 m. at the point where it turns north into room **II 1**, and 0.39 m. in the last section. The side-walls were very carefully built. Its depth to the bedrock, which slopes intensely from east to west, starts at 0.55-0.60 m. at the east end of the drain, drops to 1.30 m. at the point of the northward turn and continues likewise thereon.

The interior of the drain was investigated at various points with the removal of some of the cover-slabs. Moreover, a little pottery from the plesia clay coating of its cover was collected.

The five points investigated included a stretch of 2 m. in the beginning of the drain, another stretch, 1.70 m. long at the point where it turns north, two stretches, 1.25 and 0.50 m. long respectively, within room **II 1**, and a last stretch of 1.30 m. in area **II 3**, which had been disturbed by Tsountas. The construction of the drain had apparently succeeded in insulating its interior, which contained only a small quantity of earth, a considerable quantity of pottery, animal bones, a steatite conulus and fragments of lead sheets. In the plesia clay layer applied over the cover-stones by the northwest corner of room **II 1**, was discovered a curved, fragmentary piece of an ivory attachment (fig. 94).

DRAIN 3. The beginning of this drain at the northwest corner of area **I 3** and under the wall dividing this room from area **II 7** (plans 4: 10 and 11: 3), is formed by two parallel stones, covered with an unworked slab-like boulder, the whole sealed with plesia clay. The side-walls are built of unworked stones in two to three uneven courses, with plesia clay filling the joints and covering the side walls. Like the other drains it is covered with large boulders (in this case a monolithic stone, measuring 0.85 by 0.35 m. was used) with smaller stones and plesia clay in the joints.

The drain runs obliquely from the southeast corner of area **II 7** towards the junction of the west wall with the south wall of **II 4** (pl. 42: 78), in an almost parallel course to the north fortification wall (plan 7: 8). Where it meets the west wall of **II 7**, it turns sharply northwards, forming a right angle (plan 7: 9), and continues for a distance of 1.20 m., up to the interior face of the north fortification wall, a course justified by the shape and the narrowness of the space, as well as by the slope of the bedrock at this point, which dips considerably towards the west. The interior of the drain contained some water-borne earth and a considerable quantity of pottery.

PART TWO

GENERAL COMMENTS

The excavation of the northwest quarter yielded a much greater number of finds, both pottery and other categories of objects, than would be expected in an area which has not only suffered from extensive disturbances during the Hellenistic period, but was subsequently excavated by Tsountas down to bedrock and was therefore almost completely stripped from the various deposits which had accumulated, both during the late Mycenaean period and during historical times. Although the material collected, especially from the various trenches in the few undisturbed areas in the buildings, is both diagnostic and very instructive, it is nevertheless very far from being complete.

More specifically, the unexcavated part in rooms II 1 and II 2, corresponds in general size and dimensions to only ca 1/20th of the original fill which had once completely covered the area, as shown by Steffen's plan⁴⁸. The various trenches through the floors of the rooms, as well as the contents of the drains, did not add much to the total of the finds from the area. Tsountas' excavation destroyed, disturbed and removed the greatest part of this fill, without keeping or even mentioning any of their contents, except for the few impressive finds which were recorded and illustrated in his report published in the *Ephemeris* of 1891.

Despite the profusion of excavated material therefore, the latter, which is beyond question very limited in volume by comparison to the material contained in the original deposits, does not permit the drawing of conclusions, except on a very limited scale and on very general lines. However representative this material may seem, we cannot ignore the possibility that information, which once existed in the now lost deposits, might have added to or even changed the general picture and – especially – its details. Therefore, although the existing material does allow us to draw conclusions concerning the function of the buildings and their dating, it does not permit any statistical and stylistic comparisons. Consequently, the following conclusions are based on the actual architectural remains; more specifically, the conclusions concerning the function of the buildings, are based on the entire range of finds, while the conclusions concerning their date, are based on the pottery recorded in the areas which had not been disturbed in Hellenistic times or by the Tsountas excavation.

48. See above, p. 135 n. 5.

THE BUILDINGS

DISPOSITION

The architectural layout of the buildings is discussed in detail in the introductory section. It is a complex of three buildings, constructed in the area bounded by the section of the cyclopean fortification wall above the Lion Gate, and by a long, narrow and as yet unexplored area between this complex and the row of rooms labeled Λ 1 - Λ 4 excavated along with House **M** in 1963⁴⁹. The substantial wall limiting this area on the west serves as the eastern limit of the northwest quarter. This wall and the cyclopean fortification wall enclose an area shaped as an irregular trapezoid, which was occupied by the buildings of this quarter (plan 1). The first to be erected, Building **N**, was built along the western section of the cyclopean fortification wall, and was divided into four rooms of roughly equal size.

Narrow passages along its west, north and east sides, set it apart from its two neighbouring buildings. One of those, Building **II**, consists of two large adjoining rooms, with two other small successive rooms attached to one of the two big rooms lying on the east. The building is completed by three courtyards facing the cyclopean fortification wall. The third building, Building **I**, occupied the remaining space, shaped as a longitudinal wedge-like trapezium. These two buildings, which are not surrounded by passages, as was Building **N**, share party walls. At the level at which they were preserved neither the buildings nor the individual rooms communicate with each other, and were therefore, in accordance with Tsountas' observations⁵⁰, ground level basements, accessible from the first floor.

CONSTRUCTION

FOUNDATIONS. In the area where the buildings were erected, the natural limestone bedrock, the surface of which is in any case uneven, descends abruptly in a southeasterly-northwesterly direction. As a consequence, almost all the walls required some kind of sub-structure, of a simpler type in the eastern, more even section, and more substantial in the west. Therefore, the west wall of room **I** 1, was built directly on the bedrock, which was dressed at the southwestern corner and at the north side of room **I** 2, in order to eliminate

49. G. E. Mylonas, *Praktika* 1963, 102, pl. A'.

50. *Ephemeris* 1891, 24.

the most prominent projections. At other points, the surface of the rock was levelled with a layer of plesia clay. The north wall of room **II 6** was constructed on an obviously pre-existing deposit, ca 0.25 m. in thickness, consisting of earth mixed with roots, gravel, one or two pieces of carbonised wood and small stones. The side walls of room **I 2** and of passage **Γ** were constructed on a levelling course of small stones which, being wider than the actual wall, projects on both sides, thus forming a secure anti-skidding bedding. In the east part of Building **N**, this substructure, much more substantial, is two or three courses thick. The west rooms of Building **N** and the walls of Building **II** were erected on stone-built levelling platforms, several courses thick, raising both the foundations and the floors of the rooms to the level of the buildings on the east. With the exception of one or two cases (the north ends of the west walls of rooms **I 1** and **I 2**), these methods proved absolutely effective.

WALLS. The surviving stone walls, forming the lower part of these buildings, were preserved at varying heights, ranging from 0.45 m. for the south wall of room **II 6**, to 2.35 m. for the north wall of Building **N**. The building material included limestone boulders and occasionally some conglomerate blocks, as in Building **N** and room **II 1**. The boulders are placed irregularly along the two faces of the wall according to shape and without any attempt at horizontal coursing. Considering that contact between the ends of the blocks was not obtained over the whole of the two surfaces, small stones and yellow clay were used at the joints, so as to secure both their stability and their relative insulation. The gaps between two courses, where they exist, are filled with smaller, also unworked, stones. The boulders on the two faces, although of varying sizes, are almost all bulky. The larger ones (0.45 by 0.65 m., to 0.60 by 1 m.) were used in the big boundary wall on the east and in the north wall of Building **N**, where they reach 0.61 by 1.33 by 0.42 m. in dimensions; they probably come from the nearby demolished section of the cyclopean fortification wall.

The thickness of the walls ranges generally between 0.95 and 1.10 m. The thickest and most substantial wall is the boundary wall on the east (1.20 m.). Thinner are the walls of rooms **I 2** (0.85-0.95 m.), and of room **II 5** (0.80 m.). More specifically, the transverse wall of the west rooms of Building **N** is 0.90 m. thick, while the respective wall of the east rooms does not exceed 0.45 m.

The study of the way the walls of Buildings **I - II** bond or do not bond with each other, forming instead a joint at the contact point, reveals the building sequence in this quarter. Lack of bonding is observed at the junction of the walls of room **I 1** with the south wall of room **I 2** and with the great boundary wall. Another instance is that between the west wall of room **I 2** and the eastern extension of the north wall of Building **N**, between the four successive sections of the east wall of rooms **II 5** and **II 6**, between the transverse walls of these rooms and the two walls running north to south on either side, and finally, between the northern wall of **II 1** and **II 2** (a continuous wall) and the cross-walls separating the rooms as also the areas **II 3 - II 4**. Judging by these observations, the first wall to be built was the northern wall of Building **N**, and the southern wall of rooms **II 1 - II 2**, as well as the eastern wall of room **II 1**. Then was constructed the transverse wall dividing rooms **II 1** and **II 2** from the areas **II 3** and **II 4** to the north, and the cross-wall separating the two open areas to the north.

Building II was completed by the attachment of the two smaller rooms II 5 and II 6, as well as of the open courtyard II 7 to the east side of room II 2. In the remaining extensive trapezoidal space between these structures, Building N and the boundary wall to the east, was erected a large room, I 2, a small room, I 1, and an obviously unroofed area, I 3, to the north. The north wall of room I 2 is formed by the eastern continuation of the north wall of Building N, while the south wall of room I 1, was built against the boundary wall on the east and its west wall against the south wall of room I 2. In other words, in the space between Building N and the boundary wall, both of which pre-existed, was erected Building II, which was immediately divided up into two rooms and two courtyards, while rooms II 5, II 6 and II 7 were added at a later stage. Finally, the remaining space between these buildings and the great boundary wall, was also divided up into two rooms and one courtyard. The resulting building sequence, although it presupposes a succession of architectural stages, does not necessarily imply large chronological gaps between the various stages, something which is confirmed by the finds. Further contributing evidence to the same effect is furnished by the fact that the walls were constructed over, i.e. after the drains, which obviously anticipated the erection of the buildings. It is therefore obvious that the entire quarter was laid out in every detail, as a single, carefully planned project.

The top surfaces of the stone-built walls were not preserved, except perhaps at some points on the big boundary wall. Nevertheless, the type and the composition of the deposits, as observed by Tsountas⁵¹, but also in rooms II 1 and II 2 where preserved, indicate that the superstructure, especially on the first floor, consisted of mudbricks made of common clay, mixed with small stones and numerous pottery sherds. None of these mudbrick constructions has survived.

In room II 2, the south and west walls preserved clear traces of a horizontal (on the south wall) and a vertical (on both walls) timber framework (see above, pp. 151-152, pls 19: 34, 35, figs 26-27), consisting of beams, 0.14-0.20 m. wide, set 0.05-0.06 m. within the wall, and placed at intervals of 0.67-0.85 m.; these beams connected the lower stone-built section of the wall with the mudbrick superstructure, which they also held together.

As suggested by the well preserved faces of the walls in Building II, which had been protected by the presence of undisturbed deposits untouched by the old excavation, their surfaces were coated with lime-plaster (in room II 1) or yellow clay (in room II 2), which covered the stone-built section, the mudbrick section and the wooden framework, and formed a smooth and considerably bright surface.

At the east end of the south wall of room II 1, i.e. at the point where it curves out and was deformed by an earthquake, there is a niche on the interior face of the wall, 0.20 m. deep and 1.10 m. in width (fig. 18), which does not appear to be going through the thickness of the wall (i.e. it is not a window). Such a feature is not attested elsewhere.

51. "The floor of the rooms in these houses consists of a dry stone layer, on which lies another layer, not thick, of trodden earth, as was clearly observed in one

room occupying the northwest corner of the acropolis; none of these rooms has a plastered floor" (*Ephemeris* 1891, 24).

Although no traces of lime-plastering were preserved on any of the walls, it is certain that the first floors, if not the ground floors also, were frescoed. This is suggested by the discovery of ten fragments of coloured plaster on the floor of room II 1, two of which were burnt. They all preserve traces of one or two colours (red, yellow and grey, perhaps originally light blue), and one in particular depicts a curving border between a yellow and a grey-blue area, a sign that it is part of some kind of a decorative theme. There is also a tiny (0.006 m.) fragment of plaster which was laid over a small stone; considering that no other such traces have been preserved in other parts of the wall, it is not clear if the stone belonged to the stone-built part of the wall. Finally, coloured plaster was also recorded in the disturbed layers of room I 2.

FLOORS. Most floors were destroyed by the old excavation rather than by the various Hellenistic disturbances. The only sections of floor preserved were located in the corners of the rooms, in narrow strips along the walls, under the pithos in room II 1 and in almost the entire area of room II 2. As was also observed by Tsountas⁵², none of the floors in these rooms preserved a plaster coating. On the parts that had not been disturbed (passage Γ, rooms I 1, II 2, II 5, in courtyards II 3, II 4 and II 7), on a substratum in the form of a stone fill, a stone pavement or the surface of the bedrock dressed or levelled with the usual fill of red earth and small stones, was laid a levelling course of varying thickness, made up of common clay mixed with small stones, pottery sherds and occasionally, a little white clay. This levelling course was covered by a thick, compact coat of yellow earth, occasionally mixed with common clay and/or gravel and pottery sherds. This coat, which served as the main floor surface of the rooms, was well trodden and smoothed, and preserved traces of fire in places; these traces were neither intense enough nor numerous enough to imply a big, generalized fire. In courtyards II 3 and II 4 in particular, the stone boulders of the fill were covered with a layer of trodden earth, without yellow earth, which was nevertheless attested in courtyard II 7, especially over the cover-slabs of drain 3.

DOORWAYS. There is only one doorway, connecting room I 2 with courtyard I 3 (plan 6). Its opening reaches 1.40 m. On either side of this opening were found upright stone slabs, in front of one of which were located traces of ashes or rotted wood, suggesting that the doorway was originally lined with a wooden frame, reducing its width to ca 0.80 m. Its threshold, nowadays lying 0.50 m. above bedrock, consists of a substructure of stones and clay, which was coated by a thick, even layer of yellow clay, mixed with pottery sherds, and serving as the actual threshold surface; this surface represented the floor level inside room I 2.

ROOFS. The excavation yielded twelve fragments of roof tiles; one fragment of a wheel-made cover-tile and eleven fragments of hand-shaped pan-tiles. The cover-tile comes from the 2nd layer of the deposit in room II 2. The pan-tiles come from the 2nd and the 4th layer of the same deposit in room II 2 (eight fragments), from the floor of the same room (one

52. "From the deposit between the walls, which consisted of clay and stones from collapsed walls, mixed with ashes, pottery fragments and animal bones" (*ibid.* 24).

fragment), from the layer under the pithos in room II 1 (one fragment), and from the floor of room II 5 (one fragment). It seems therefore, that the buildings of the northwest quarter, as the Mycenaean buildings in general, were provided with pitched tile-covered roofs⁵³. Due to the length of room I 2 (12.55 m. on the long-axis), the central ridge-beam required the support of two posts (columns, piers or just tree-trunks), which divided the span into three sections. These posts rested on two unworked, naturally flat, levelled boulders, wedged into place with the help of solid, stone-built substructures, which had been incorporated into the stone fill of the room. In the disturbed layers of room II 6, was found a circular poros column-base, which was obviously not *in situ*, and which belongs to some other, perhaps neighbouring building of the same period.

DRAINS. Drains for the disposal of rain water were usually incorporated by Mycenaean builders within the artificial, stone-filled terraces they constructed in order to eliminate the anomalies of the bedrock. Three such drains were constructed in the building complex of the northwest quarter (plans 1: 1; 3: 5, 6; 7: 2-6-7 and 11). The first (drain 1), which started beyond the east boundary wall, ran in a westerly direction into the terrace supporting Building N above the Lion Gate. The second (drain 2), began at the east end of passage B, and ran along the entire length of this passage before it turned north, crossing room II 1 and area II 3, to end up at the north fortification wall. The third (drain 3), started in the northwest corner of area I 3, continued in area II 7, and ended up at the fortification wall to the north.

In all three drains were used identical construction methods. In all cases the bedrock, which serves as the floor of the drain, slopes downwards. The walls are built of uneven but more or less slab-like stones, laid in almost horizontal courses (pl. 42: 79). The length of these stones varies between 0.30 and 0.42 m., their width between 0.27 and 0.30 m., and their thickness, a decisive feature as regards their positioning in regular courses, ranges between 0.08 and 0.25 m. Depending on the depth of the drain, the number of the courses varies between one or two at the beginning and between four or five near the end of the drain.

Apart from the use of smaller stones to improve the stability of the courses and to fill in the remaining gaps, no other measure was taken to ensure the insulation of the side walls.

These built channels were covered at the top with large, heavy, not at all slab-like, almost boulder-sized stones, of various shapes, their dimensions ranging between 0.50 by 0.30 m. and 0.85 by 0.35 m., measuring 0.60-0.57 m. in length, 0.47-0.45 m. in width and 0.30-0.20 m. in thickness (pl. 43: 80). Smaller stones of the right shape and size in the joints ensured a tight fit. Their top surface coincided with the top of the stone fill and the whole construction was covered with a thick insulating coat of plesia clay, mixed with gravel, which extended beyond the cover stones themselves and, in the case of drain 2, up to the side walls of passage B. Judging by the condition of the interior of these drains, which were on the whole found to be dry and unclogged, this system seems to have rendered the drains totally waterproof; the recorded contents included a small quantity of water-borne earth mixed with various pottery sherds, carried along during their period of use.

53. Sp. Iakovidis, *Mycenaean Roofs, Form and Construction*, BCH Suppl. XIX (Paris 1990) 147-160.

THE FINDS

THE POTTERY

EARLY, MIDDLE AND LATE HELLADIC. The area has yielded evidence of continuous habitation from the 3rd millennium B.C. Amongst the fragmentary pottery were identified 33 sherds from the Early Helladic period: red burnished ware, Urfirnis ware, a polished dish, two sherds with a relief band decorated with the rope pattern, two more sherds decorated with incised herring bone, as well as various rims and handles from various parts of rooms **I 1**, **I 2** and drain **2**. To the following Middle Helladic period belong 30 Minyan sherds, from rooms **I 2**, **II 1** and drains **1**, **2**, **3**, an equal number of matt-painted sherds from passage **B** and room **I 2**, and one more sherd with bichrome (brown and red) matt-painted decoration, from the stone fill of the floor of room **I 2**⁵⁴. This group is succeeded by five examples of LH I Vapheio-type cups and sherds with dotted decoration (the so-called stone pattern) from room **I 2**, passage **B** and drain **1**, as well as by 35 LH II sherds with palace style motifs (rooms **I 2**, **II 2**), decorated with stippling (rooms **I 2**, **II 2**, **II 4**, and **II 6**), wavy hatching (room **I 2**), the scale pattern (drain **1**), the triple twirl (room **II 2**) and solid curved stripes (room **II 2**). The LH IIIA period is represented by seven sherds decorated with stippling, from rooms **I 2**, **II 2** and courtyard **I 3**, as well as by one sherd bearing octopus tentacles, picked out with white paint⁵⁵. Nevertheless, the vast majority of the pottery, including thousands of sherds, belongs to the following, LH IIIB period. The vases represented amongst the identifiable sherds belong to the more or less known and expected repertory of the 13th cent. B.C. range of shapes: drinking vessels (kylikes, skyphoi, tankards, shallow angular bowls, cups, one flat bowl), containers of liquids (various jugs, juglets, one strainer-jug, craters large and small, flasks, askoi, basins, hydriae, collar-necked jars, piriform vessels, and a belly handled jar), storage vessels (pithoi, large stirrup jars, a two-handled jar), cooking vessels and household vases (plain or three-legged cooking pots, pails, broiling pans, one brazier, one dipper), perfume vases and vessels containing cosmetic substances (small stirrup jars, alabasters, alabastron-type vessels, ring-shaped vessels) and various vessels with specialized functions (dishes, makeshift and regular lids, feeding-bottles). To these should be added female figurines (seven of the Ψ , eight of the Φ , and two of the T type), 16 animal figurines depicting four-legged

54. To the same period probably also belong "many pottery fragments... bearing motifs in deep red and white paint, on a black matt-painted background"

(*Ephemeris* 1891, 30).

55. See rhyton from the House of the Wine Merchant, A. J. B. Wace, *BSA* 48, 1953, pl. 11b.

animals, one three-legged seat, and 17 figurines of indistinguishable shape. The roof tiles (eleven handmade pan-tiles and one wheelmade cover-tile) too, belong here.

On the floor of room **II 2** were also found two small, almost complete and intact vases, a juglet and a piriform vessel, as well as one more askos amongst the disturbed contents of drain **3**. The commonest and most prolific shapes are the kylix (1,640 examples), the skyphos (791 examples), and the pithos (one complete and 510 fragments of others). The large coarse stirrup jars are represented by 15 sherds, small stirrup jars by 53 sherds, and tankards by 6 sherds. It should be nevertheless noted that many of these sherds do not belong to vases used in the houses, but are part of the fragments of pottery incorporated in the mudbrick walls of the buildings. Even if it is assumed that the rooms were filled with dense rows of pithoi (the unexcavated part of room **II 2**, for example, was not), the available space would not suffice for more than 70-80 pithoi at the most. In addition to that, vases had various secondary uses, apart from their primary one. Containers of liquids, for example, were occasionally filled with dry substances (grains, legumes or foodstuffs in general), especially those that had been broken and were then repaired with lead clamps. Consequently, the existence of sherds does not always determine the function of a room.

At this point it should be repeated, that the study of the finds, especially the study of the typology and of the frequency of pottery shapes and decoration, based by necessity on what has survived, i.e. on a very small percentage of the whole, should be handled with great caution, especially considering that the great mass of the original material, with which our finds should be theoretically compared, has been lost forever. On the other hand, the conclusions based on the finds from the few undisturbed deposits, offer sufficient guarantee for the determination of the chronological succession of the buildings and possibly of the different architectural stages involved, that is of the chronological context.

According to the excavation record, these successive architectural phases, are three: The first, the construction phase of the buildings, includes the sherds from the undisturbed parts of the stone fill of passage **I**, from the yellow clay in the stone fill of room **I 1**, from the surface layer of the threshold in the doorway between rooms **I 2** and **I 3**, from the trench through the stone fill in the northeast corner of room **II 1**, from a similar trench in the southwest corner of courtyard **II 4**, from the preserved floor coating in room **II 5**, from the remnants of the flooring at the foot of the west wall of room **II 6**, and finally, from the yellow clay coating at the start of drain **2**. From these points was collected a total of 533 identifiable sherds. To the second phase, the occupation phase of the buildings, belongs the pottery recorded under the base of the pithos in room **II 1**, as well as the contents of the drains **1**, **2** and **3** (949 sherds). The third phase, the abandonment phase, is represented by the pithos of room **II 1** itself, and by the 643 sherds from the pile of pots on the north side of the pithos, as well as from the floor surface of the unexcavated part of room **II 2**.

FIRST PHASE, CONSTRUCTION. The stirrup jars are represented by thirteen large storage vessels, with flat or concave discs (7 were preserved), decorated with concentric circles and a solid center circle, or alternatively with a loosely drawn spiral or a cross. The handles are monochrome or bear oblique strokes. One of the samples, of reddish clay, is decorated with

white paint. There are also sherds belonging to twenty two small stirrup jars, one of which preserves a slightly convex disc. The surviving discs are decorated with concentric circles. The bases of the false necks and the spouts are encircled by separate bands, and on the shoulder zones are depicted curvilinear, dotted and in one case angular flowers. The handles are monochrome. On the body the decoration consists of the usual groups of lines flanked by single wide bands, including one case with a row of pendant concentric semi-circles between bands below the shoulder.

The tankards number only five pieces. The one sherd from the trench in the southwest corner of room II 4, is ridged at the waist and preserves decoration consisting of dense fine line groups. In the other examples, the waist is painted and the decoration consists of vertical fine line groups, plain or combined with narrow zig-zag columns, or with angular-stemmed spirals.

The craters belonging to this phase are seven. To these should be added sherds from one more small crater and nine crater-type vessels. The details of their shape (profile, stemmed bowl, formation of the lip) are not clear. Their walls are decorated with angular-stemmed spirals or pendant concentric semi-circles.

Much more numerous and diagnostic are the skyphoi, of which one hundred and three samples were recorded. Thirteen of these belong to handles or bases and do not preserve any diagnostic decorative features. Fifteen are monochrome both inside and out, while approximately two thirds of the whole (61 examples), belong to the class which is plain on the interior, has a narrow exterior rim-band and loosely organized, horizontally arranged composition at the handle zone (row of U-pattern, quirk, or more often spirals, ordinary, stemmed, or filled with triangles in the spaces between the volutes); the most dominant type of decoration however, consists of panelled decoration, in the form of narrow columns filled with chevron, zig-zag, groups of vertical lines plain, flanking or being flanked by joining semi-circles, wavy lines or by a fringe. Less common are columns filled with curved or wavy lines. Other motifs include oblique or vertical whorl-shells, in combination with quirk, a narrow hatched column, multiple stems, narrow chevron columns framed by joining semi-circles, a narrow column filled with horizontal zig-zag and multiple angles.

Fewer (seven) are the samples, which are monochrome on the interior, with a wide rim-band on the exterior. These handle zones bear more compact, but not yet close compositions, including horizontal circumcurrent motifs (spirals, wide band, wavy line) and some isolated motifs (scale triglyph, framed by groups of six vertical lines next to antithetic semi-circles). In the majority of the cases, as with the previous class of skyphoi, the decoration is panelled, with relatively wide columns in the middle of the field, between panels on either side filled with various motifs. The columns consist of four to six vertical lines each, usually flanked by zig-zag, by arrow fringe or by half-rosettes. The panels contain spirals as well as a hatched lozenge with concave sides.

Even fewer (4) are the sherds of skyphoi with close style decoration, which include broad triglyphs of vertical lines combined with pendant concentric semi-circles.

Finally, there is a single example of a dotted rim and two body fragments, one with a dotted circle and the other with a dotted, four-spoked wheel.

To these may be added five fragmentary animal figurines as well as three female figurines of uncertain type.

SECOND PHASE, OCCUPATION. To this phase belong sherds from eleven small, fine stirrup jars, one tankard, seven craters and crater-type vessels, two small craters, and one hundred and eighty two skyphoi. The stirrup jars have flat discs decorated with concentric circles with a solid center, spouts with bands encircling their base and linear decoration on the body, consisting of fine line groups flanked by single wide bands; an alternative body decoration consists of narrow belly zones, filled with groups of six zig-zag lines or vertical wavy lines below the shoulder. One sample has concentric semi-circles on the shoulder. The tankard has two bands encircling the base, three bands encircling the waist and a running spiral in between the two. The sherds from craters, crater-type vessels and the two small craters, although they follow the same decorative principles observed in the previous phase, include one sherd with pictorial decoration showing the belly and two feet of a four-legged animal, with conventionally drawn semi-circles on the body.

The skyphoi are here too divided into monochrome (15), with plain interior and a narrow rim-band on the exterior (63), with painted interiors, wide rim-bands on the exterior and a rather loosely organised composition on the handle zone (6), identical vessels with a crowded composition on the handle zone (3) and thirteen examples with dotted rims.

The skyphoi with monochrome decoration on the interior, and a loosely organized composition on the exterior, retain their numerical superiority as in the previous phase, with approximately the same motifs: groups of vertical lines, some flanked by joining semi-circles, narrow zig-zag or chevron columns and one triglyph filled with wavy lines next to a dotted circle. The repertory also includes horizontal circumcurrent motifs, like spirals, a row of chevrons, quirk, multiple stems, tricurved arches, a row of U-pattern, necklace pattern, as well as isolated motifs: vertical whorl-shells, which is the commonest motif, palm, and hatched lozenges. On the few skyphoi with a monochrome interior and rich but loosely organized compositions on the exterior, appear broad groups of multiple (up to ten) vertical lines, plain or with a spike fringe, or equally broad triglyphs, enclosing rows of small multiple stems or zig-zag, dividing the handle zone into panels. These panels contain loosely drawn spirals with semi-circles as filling ornaments in between, tricurved arches with circles as filling ornaments, rows of lozenges with concave sides, or pendant joining semi-circles. Finally, the three skyphoi with a monochrome interior and a close style composition on the exterior, have wide triglyphs, filled with close groups of zig-zag lines and triglyphs, with antithetical scalloped lines inside, flanked by pendant semi-circles. In addition to that, there are two animal figurines, as well as a female type T figurine from drain 2.

THIRD PHASE, ABANDONMENT. From this phase were preserved fragments of ten small and two large coarse ware stirrup jars, six craters and crater-type vessels, one small crater and one hundred and fifty skyphoi, eleven of which are monochrome, sixty have plain interiors, with a narrow rim-band on the exterior, eleven have dotted rims, eleven more are monochrome inside, with a wide rim-band and a loosely organized composition outside, while six bear close style decoration. In addition to that, there are also two almost complete vases.

The large stirrup jars have concave discs, decorated with a circle around the perimeter, and handles with two bands along the edges and another band encircling their base. The small stirrup jars have flat discs decorated with concentric circles, the central one occasionally painted solid; their handles are painted with a reserved triangle at the top and separate bands around the base of the spout and of the disc, with one exception where a single band encircles both the spout and the disc. The shoulder zone is decorated with chevrons or dotted, curve-stemmed flowers, and fine line groups flanked by single wide bands below the shoulder. In one case, the bands enclose a zig-zag zone instead of fine lines.

On the handle zones of the ten craters and crater-type vessels appear spirals and a palm.

Finally, among the skyphoi, the class with plain interiors and a narrow rim-band outside, are still the dominant group. Their decoration retains the rather loosely organised decorative schemes observed in the two previous phases. The commonest motifs include narrow columns filled with zig-zag lines, chevrons, lozenges and antithetical rows of scallops between groups of four vertical lines. Less common are narrow hatched columns, and vertical whorlshells. The horizontal circumcurrent motifs include spirals, regular, angular-stemmed or with a hatched lozenge in the center, narrow zones of zig-zag, and wavy lines. In the panels between the columns appear occasionally semi-circles, regular, with tongues in the center, or multiple pendant concentric arcs. There are also circular motifs, dotted or regular circles, single or in rows, with a solid center, others with a dotted center, a four-petalled rosette with fringed perimeter, and finally, a narrow zig-zag column with a dotted four-spoked rosette in the panel. On the skyphoi with a monochrome interior, a wide rim-band outside, and a rather loosely organized composition on the handle zone, are attested triple hooks, multiple pendant concentric arcs and triglyphs filled with horizontal wavy lines. Finally, the close style skyphoi, with a monochrome interior and close compositions outside, bear triglyphs of successive rows of dashes, simple zig-zags, or zig-zags with dots on their apexes and small circles in their corners, all these framed by multiple vertical lines, occasionally fringed. The metopes between the triglyphs are decorated with concave triangles, concentric semi-circles or spirals. The decoration of these skyphoi belongs to the compact type **B**, but is not yet as closely organized, as it becomes later.

To this phase also belong two small vases from the floor of room **II 2**, a spherical-piriform vessel with groups of vertical lines on the body and a short, spherical juglet, decorated with an uneven wavy line between bands. From the same context come five female figurines of type Φ , one of type Ψ , a three-legged terracotta chair with a seated female figure, and two figurines of uncertain type, all from the floor of room **II 2**.

POTTERY OF HISTORICAL TIMES. The earliest pottery find from this period is a sherd from the rim of a Late Geometric/Proto-Corinthian kotyle or cup of the 7th cent. B.C., found in the disturbed surface layer of room **II 5** (fig. 78)⁵⁶, possibly similar to those discovered by

56. A. G. Stillwell, J. L. Benson, *Corinth XV:III* (Princeton, N.J. 1984) 30-31, fig. 6 #90, 35, fig. 7 #110, 111, C. Morgan, *Isthmia VIII* (Princeton, N.J. 1999)

139, fig. 57, #436, J. Boardman, *Early Greek Vase Painting* (1998) 49, fig. 110.

Wace on the floor of the palace and in the Cyclopean Terrace Building⁵⁷, which he mentions but does not illustrate.

The next period represented in the site dates from the 3rd cent. B.C., when the houses of the Hellenistic town covered the LH remains. As expected, these were the first layers to be removed and to be thoroughly disturbed by the Tsountas excavation. Hellenistic pottery in primary contexts was recorded at very few points of the site. The sum total of the finds is the following:

Two black-glazed sherds come from the substratum of the floor of room **I 1**, while a similar sherd, two others with incised decorative zones, the handle of a black-glazed kantharos, as well as a clay conical loom-weight and part of a pan tile, were found in the surface layer of room **I 2**. In the unexcavated deposits of the same room were recorded five sherds of black-glazed vessels and part of a Megarian bowl. Part of a jug or lagynos, of light clay, with a decoration consisting of bands and a floral motif, as well as a loom-weight were unearthed from the trench by the threshold between rooms **I 2** and **I 3**. In the fill of the Hellenistic cistern four loom-weights, five black-glazed sherds and fourty fragments of cover-tiles were found, while two loom-weights and part of the shoulder of a pithos, decorated with incised circles, come from the southwest corner of room **II 5**. In the disturbed layer and the deposit at the foot of the north wall in the same room, was found part of a pithos, decorated with rosettes, part of a pan-tile and a black-glazed sherd. Finally, in the disturbed southern end of passage **Γ**, were recorded four black-glazed sherds. To these should be added a bronze coin from Argos, dated in the 3rd cent. B.C., which is contemporary with the rest of the pottery in the area.

It is obvious that the twenty two black-glazed sherds, the forty five tiles, the nine loom-weights, and the remaining six fragments of various vessels, represent only a tiny percentage of the original contents of the Hellenistic installation, which succeeded the LH buildings. Although this complex was supplied with water by its own cistern, and its tile-roofed buildings probably housed a weaving workshop, the poor state of preservation of the surviving remains do not provide any information as to the form, the function or the fate of this installation.

SMALL FINDS

THE METAL FINDS consist mostly of various fragments of lead sheets (1 from the top of the deposit in room **I 1**, 12 from the floor of room **II 2**, and 3 from drain **2**), originally parts of larger sheets about to be processed, as well as sections of a lead disc from the disturbed layers of room **II 6**. There are also five pieces of bronze wire and six fragments of a bronze rod, square in section, from the floor of room **II 2**, as well as the bronze coin from Argos,

57. *BSA* 25, 1921-23, 224, 226, 405.

from the deposit covering the wall between the rooms II 5 and II 6. From the same area, but without precise reference of context are recorded the much more numerous and important finds unearthed by Tsountas: a hoard of hidden bronze vessels, weapons and tools⁵⁸, one fiddlebow and two arched fibulae⁵⁹ and the Syro-Palestinian statuette of Reshef⁶⁰.

THE STONE FINDS are various. There are two fragments of vessels (or of a single vessel?) of white-speckled grey diorite from the fill over the pithos in room II 1, one fragmentary relief plaque depicting what looks like a bucranium, from the fill in room II 2, two also fragmentary circular three-legged utensils of grey trachyte, one from the last layer of the deposit in room II 2 and the other from room II 5, two stone polishers from the same layer as above, and three others from the floor of room II 2. Of smaller dimensions are twenty one steatite conuli, the majority (15) from the floor of room II 2, the rest from the deposit inside the pithos in room II 1, from the lowest layer in room II 2, from room II 6 and from drain 2; an obsidian blade was found in room II 2 and another one on the floor of room II 6.

THE BONE OBJECTS are also few: four ivory fragments and a larger fragment of a small plaque with incisions, from the floor of room II 2, another curving, deeply grooved fragment, from the insulating layer of the drain slabs in drain 2, and three more rings of bone, two broken off points of awls or styluses, as well as half a boar's tusk cut along the long axis, in order to be sewn onto a helmet, from the floor of room II 2.

As regards THE CLAY OBJECTS, three conuli and part of a terracotta slab (pan-tile?), were recorded in the surface layers and on the floor of room II 2.

On the floor of the same room, were discovered many objects made of ARTIFICIAL SUBSTANCES, the majority of glass paste, mostly pieces of jewellery: a hundred and twenty four intact and a hundred and fifty one fragmentary small ring-shaped beads, three larger ones of various shapes, a large glass rosette with a double row of blue petals, one bead in the shape of a grain of wheat, one conical bead and four shapeless fragments of similar objects. In the same room were also found one cylindrical faience bead, two beads of lapis lazuli, and four electrum beads. All these finds were scattered on the floor. Apart from the ring-shaped beads, which formed a compact pile and obviously belonged together, these pieces of jewellery were scattered all over the part of the floor of room II 2, which was covered by the deposit, and were therefore certainly not *in situ*, but had most probably fallen from some other part of the building, possibly from the first floor. To this group should be also added the Egyptian plaques with the cartouche of Amenophis III, published by Tsountas⁶¹.

58. The second hoard "was found truly outside the ruins we are now discussing" (*Ephemeris* 1891, 25).

59. *Ibid.* 26, fig. 3:5.

60. *Ibid.* 21, figs 2:4, 4a.

61. See p. 137 n. 25.

There are also some FOODSTUFF REMAINS: a sea-shell of the *conus mediterraneus* type, quite a common find in Mycenaean sites, three olive pits inside the pithos of room II 1, twenty one more pits on the floor of room II 2 and twelve almonds from the same spot.

These finds, few and unimportant as they might be on their own, when combined with those brought to light by Tsountas (the bronze hoard, the Reshef statuette, the Egyptian cartouches), indicate that the buildings of the northwest quarter were not the homes of humble subjects of the ruler of Mycenae, but residences of members of his court, who held the right to possess (or even perhaps to safe-keep on his behalf) objects, both locally made and imported, indicative of a certain social status, products that is, of the exchange network, which was, as we know, directly managed by the palace.

FUNCTION AND HISTORY OF THE AREA

FUNCTION. The preserved rooms, standing at a higher level than the surrounding terrain, but without access from the outside, were obviously doorless groundfloor units (see above p. 136 introduction), serving as storerooms. This conclusion is supported by the discovery of the pithos in the unexcavated part of room II 1 and by the large number of sherds belonging to large coarse ware stirrup jars, as well as by the numerous fragments of other pithoi, attested both inside the fill in room II 2 (possibly worked into the disintegrated mudbricks of the first floor walls), and, more importantly, on the floor itself; on the latter were scattered a hundred and eight fragments, i.e. 1/5th of the total number of sherds. On the other hand, the various small finds (beads, etc.) scattered on the actual floor of room II 2, indicate that no storage vessels were kept in this part of the room, i.e. over an area equal to approximately half of the room surface. In addition to that, the fact that Tsountas doesn't make any mention of such sizeable containers in his excavation report, might suggest either that the storerooms had been emptied by the time of the abandonment of the buildings, or that some event had caused the overturning and breakage of these vessels, scattering their fragments all over the floors. This event was most likely an earthquake, as is suggested by the tilt of the walls of Building N (see above, p. 141), by the condition of the east wall of room II 5, which not only has tipped over, but has also shifted from its foundations (see above, p. 153), as well as by the intense distortion and curvature of the south wall of room II 1 (see above, p. 149), all of which ultimately caused, as it seems, the partial burial and abandonment of the quarter.

DATING. A first indication is provided by the observation that the buildings of the north-west quarter were built after the construction of the Lion Gate⁶² and of the terrace on its interior, which actually supported them, i.e. sometime after the middle of the 13th cent. B.C. This suggestion is also strengthened by the use of conglomerate boulders amongst the building material, something which is not attested in earlier constructions. Although Mylonas places the construction of the terrace "towards the end of the LH IIIB period"⁶³, judging by the skyphoi sherds he illustrates, the majority belong to vases with a wide rim-band on the exterior, and rather loose compositions on the handle zone. There are no skyphoi of a close style of decoration, while the few illustrated sherds from stirrup jars can be assigned to any phase of the LH IIIB period. All the above suggest a more conservative dating, a little after the middle of this period.

62. G. E. Mylonas, *Ephemeris* 1962, 100.

63. *Ibid.* 93, figs 53-55.

The study of the constructional details of the buildings has shown that although the first structure to be erected was Building N, followed by Building II (rooms II 5 and II 6 were perhaps added later) and finally Building I, the intervals between the different phases were apparently very short (see above p. 163 walls).

The evidence provided by the surviving pottery is much more decisive. Already, the great number of kylikes, the majority of which are plain (1,543 by comparison to 97 painted examples), with carinated rims (297 examples by comparison to 50 convex-sided examples), places the buildings well within the limits of the LH IIIB period. The same is suggested by the fact that all the preserved jugs had rounded rims. Safer and more precise conclusions can be reached through the examination of those types of vessels, the typological and decorative development of which has been adequately studied, vessels which are well represented in the various undisturbed deposits, so as to permit comparative analysis. Such types of vessels are the stirrup jars and the skyphoi, while the craters and the tankards follow in second place. It should be noted that on the whole, the vessels belonging to the construction, occupation and abandonment phases of the quarter do not display many diagnostic features indicative of either typological or stylistic development. All three phases include a wide range of shapes, including large stirrup jars, while the small stirrup jars are characterized by flat discs, by a rather loosely organized and free-hand drawing of the various motifs on the shoulder zone (especially dotted flowers, and chevrons), as well as by the insertion of narrow zones with circumcurrent decorative motifs, rather than dense groups of fine lines flanked by single wide bands, in the upper part of the belly. As for the skyphoi, according to the typological observations based on the finds in the deposit outside the western fortification wall of Tiryns, they can be distinguished to begin with into two distinct types: type A (plain interior, a narrow rim-band outside and a loosely organized composition, with narrow columns in the handle zone) and type B (monochrome interior, a wide rim-band on the exterior, and a densely organized, circumcurrent or compact but not yet close decoration in the handle zone⁶⁴). The type B, compact style skyphoi appear to increase steadily with the passage of time⁶⁵. The Mycenae material suggests nevertheless the existence of a stylistically intermediate type, monochrome on the interior, as type B, but with a narrow rim-band, like type A, while the motifs in the handle zone are, if not loosely organized, definitely more so than on type B bowls. This type I have named type AB, in order to distinguish it from the other two.

Out of the sum-total of the datable skyphos fragments (898 examples), 11% are monochrome, 65% belong to type A vessels, 7% belong to type AB vessels, 9% belong to type B vessels and 7% have dotted rims. These percentages are very close to the corresponding percentages of the three successive architectural phases, something which could possibly suggest that the life-span of the buildings in the northwest quarter of Mycenae was shorter than that of the constructions which provided the deposits for the Tiryns material.

The number of vases that can be assigned with certainty to the construction, occupation

64. N. Verdelis - E. B. French, *Deltion* 20, 1965, 137-153 and especially 139 and figs 1-3.

65. *Ibid.* 143.

and abandonment phases of the buildings is rather limited, and this number will be even further reduced in the case of the skyphoi, after the deduction of those sherds that do not lend themselves to detailed chronological analysis, i.e. handles and bases. With all due reservations, dictated by this and the more general limitations voiced earlier (see above p. 168), the distribution of the vases which show typological development is the following: to the construction phase are assigned both large coarse and small stirrup jars with flat discs, except one example with a slightly convex disc. There are also some sherds from tankards, one of which has a ridged waist, while the rest bear only painted decoration. The craters and the crater-type vessels have loosely organized compositions, dominated by curtailed spirals and pendant, concentric semi-circles. Amongst the much more numerous, datable skyphoi (total of 88 examples), 17% are monochrome inside out, 70% belong to type **A**, 8% belong to type **AB**, 4,5% to type **B** and a single example bears dotted decoration. In the occupation phase of the buildings, the small stirrup jars continue to have flat discs and decorative zones with motifs framed by bands, below the shoulder. The craters do not change almost at all, but include a single example with figured decoration, while out of the sum total of the skyphoi (100 examples), 15 are monochrome, 63 belong to type **A**, 6 to type **AB**, 3 to type **B** and 13 have dotted rims. During the third phase, the abandonment of the buildings, the stirrup jars do not display any changes, while the craters and the small craters have panel decoration, similar to the type **B** skyphoi. Of the skyphoi (99 examples), 11% are monochrome, ca 60% belong to type **A**, 11% to type **AB**, 6% to type **B** and 11% have dotted rims. In a few words, when viewed retrospectively, it seems that the percentage of monochrome bowls decreases progressively (17-15-11%), as does that of type **A** skyphoi (70-63-60%), while the percentage of type **AB** and type **B**, shows some increase (8-6-11%, 4.5-3-6% respectively); the percentage of skyphoi with dotted rims ("rosette bowls") increases significantly (1-13-11%). Nevertheless, despite the various fluctuations of percentages amongst the different categories of skyphoi, what does emerge in the overall appraisal of the material, is that the type **A** bowls dominate entirely the scene to the very end, while the monochrome bowls and those of types **AB** and **B**, maintain an overall low presence; the only category that shows a true increase in numbers is that of the skyphoi with dotted rims ("rosette bowls").

In other words, the buildings of the northwest quarter post-date the Lion Gate, i.e. they were erected after, but not too long after 1250 B.C., and were occupied until an advanced stage of LH IIIB2, when they were damaged by the earthquake which hit Mycenae at that time and were subsequently abandoned. It was then or immediately afterwards that the Sandars G and Naue II type swords, as well as the arched fibulae, were hidden inside their walls, along with the rest of the items of the hoard. By the 10th cent. B.C., when the Proto-Geometric burials were sunk through their floors, the houses had been abandoned for a long time and, at least partly, ruined. The process of the collapse of the mudbrick walls must have been completed by the start of the 7th cent. B.C., as indicated by the Proto-Corinthian sherd in the surface layer of room **II 5**, which does not signify anything more than a short-lived human presence in the area. The site remained unoccupied and unused until the 3rd cent. B.C., when it was incorporated into the Hellenistic town, which was established both inside and outside the citadel.

LIST OF ILLUSTRATIONS

PLANS

1. Northwest quarter, ground plan.
2. Northwest quarter, sections.
3. Building N.
4. Building I.
5. Room I 2, infant burial.
6. Threshold of door between rooms I 2 and I 3.
7. Building II.
8. Rooms II 1 and II 2, fill.
9. Room II 2, fill, sections.
10. Room II 6, foundation of north wall.
11. Northwest quarter, drainage system.

PLATES

- 1: 1. Northwest quarter, aerial photograph.
- 2: 2. Northwest quarter, according to Steffen.
- 3: 3. Flask from infant burial in the Northwest quarter, two sides (Tsountas find).
- 3: 4. Juglet "from the Mycenae acropolis" (Nat. Mus. no 1104).
- 4: 5. Building N, north wall, exterior face.
- 5: 6. Passage B, start of drain 2.
- 5: 7. Start of drain 2, clay amongst stones, sherds.
- 6: 8. Room I 1, foundation of east wall.
- 6: 9. Room I 1, part of collapsed wall.
- 7: 10. Room I 2, bases of roof supports.
- 7: 11. Room I 2, south base.
- 7: 12. Room I 2, north base.
- 8: 13. Room I 2, infant burial.
- 8: 14. Room I 2, stone fill for floor.
- 9: 15. Room I 2, stone fill, sherds.
- 9: 16. Room I 2, stone fill, sherds.

- 10: 17. Rooms I 2 - I 3, threshold.
- 10: 18. Rooms I 2 - I 3, sherds from plesia clay coating of threshold.
- 11: 19. Area I 3, mouth of Hellenistic cistern.
- 11: 20. Area I 3, fill on east side of cistern.
- 12: 21. Area I 3, start of drain 3.
- 13: 22. Room II 1, interior face of south wall.
- 13: 23. Room II 1, pithos *in situ*.
- 14: 24. Room II 1, deposit around pithos.
- 14: 25. Room II 1, stone-built platform for pithos.
- 15: 26. Room II 1, pithos mended and restored.
- 15: 27. Room II 1, interior of pithos, sherds.
- 16: 28. Room II 1, interior of pithos, sherds.
- 16: 29. Room II 1, interior of pithos, sherds.
- 17: 30. Room II 1, pithos platform, sherds.
- 17: 31. Room II 1, floor surface, pottery next to pithos.
- 18: 32. Room II 2, unexcavated fill.
- 18: 33. Room II 2, from east.
- 19: 34. Room II 2, south wall, traces of timber framework.
- 19: 35. Room II 2, west wall, traces of timber framework.
- 20: 36. Room II 2, unexcavated fill, sherds from surface.
- 20: 37. Room II 2, unexcavated fill, section.
- 21: 38. Room II 2, unexcavated fill, layer 4 (upper), sherds.
- 21: 39. Room II 2, unexcavated fill, layer 4 (upper), sherds.
- 22: 40. Room II 2, unexcavated fill, layer 4 (upper), sherds.
- 22: 41. Room II 2, unexcavated fill, layer 3 (middle), sherds.
- 23: 42. Room II 2, unexcavated fill, layer 3 (middle), sherds.
- 23: 43. Room II 2, unexcavated fill, layer 3 (middle), sherds.
- 24: 44. Room II 2, unexcavated fill, layer 3 (middle), dressed stone.
- 24: 45. Room II 2, unexcavated fill, layer 2 (middle), sherds.
- 25: 46. Room II 2, unexcavated fill, layer 2 (middle), sherds.
- 25: 47. Room II 2, unexcavated fill, layer 1 (lower), sherds.
- 26: 48. Room II 2, north side, row of stones on the floor.
- 26: 49. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, sherds.
- 27: 50. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, sherds.
- 27: 51. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, sherds.
- 28: 52. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, sherds.
- 28: 53. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, sherds.
- 28: 54. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, vases.
- 29: 55. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, figurines.
- 29: 56. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, beads.
- 30: 57. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, beads and glass paste rosette.

- 30: 58. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, boar's tusk from a helmet (α) and two bone points (β - γ).
- 30: 59. Room II 2, unexcavated fill, floor surface, almonds and olive pits.
- 31: 60. Rooms II 5 - II 6, wall shifted at the joint.
- 32: 61. Room II 5, interior.
- 32: 62. Room II 5, floor layer, sherds.
- 33: 63. Room II 6, floor layer, interior.
- 33: 64. Area II 4, southwest corner, trench through floor, sherds.
- 34: 65. Passage I, drain 1.
- 35: 66. Drain 1, uncovered section.
- 35: 67. Drain 1, sherds.
- 36: 68. Passage B, drain 2, start.
- 37: 69. Passage B, drain 2, course.
- 38: 70. Room II 1, drain 2, first section.
- 38: 71. Room II 1, drain 2, second section.
- 39: 72. Room II 1, drain 2, first section, sherds.
- 39: 73. Room II 1, drain 2, second section, sherds.
- 40: 74. Room II 1, drain 2, second section, sherds.
- 40: 75. Drain 2, third section, sherds.
- 41: 76. Area II 3, drain 2, sherds.
- 41: 77. Area II 3, disturbed soil, askos.
- 42: 78. Area II 7, drain 3.
- 42: 79. Drain 2, construction.
- 43: 80. Area II 7, drain 3, stone cover.

FIGURES

- 1. Kylix, body sherd, floor layer of passage B.
- 2. Skyphos, body sherd, floor layer of passage B.
- 3. Skyphos, body sherd, floor layer of passage B.
- 4. Skyphos, body sherd, floor layer of passage B.
- 5. Skyphos, body sherd, coating of the catch-basin in passage B.
- 6. Skyphos, body sherd from top of the fill in room I 1.
- 7. Crater, body sherd, disturbed fill in room I 2.
- 8. Crater, body sherd, disturbed fill in room I 2.
- 9. Part of askoid vase, disturbed fill in room I 2.
- 10. Shallow bowl, body sherd from disturbed fill in room I 2.
- 11. Sherd from stone fill under floor of room I 2.
- 12. Sherd from stone fill under floor of room I 2.
- 13. Head of figurine from fill in northeast corner of room I 2.
- 14. Kylix sherd from fill in northeast corner of room I 2.

15. Skyphos sherd from fill in northeast corner of room I 2.
16. Skyphos sherd from stone fill under floor of room I 2.
17. Poros bases in room I 2.
18. Room II 1, south wall niche.
19. Body sherd from pithos fill in room II 1.
20. Part of askoid vase from pithos fill in room II 1.
21. Skyphos, body sherd from pithos fill in room II 1.
22. Skyphos, body sherd from pithos fill in room II 1.
23. Pithos from room II 1.
24. Skyphos sherd from pithos base in room II 1.
25. Skyphos sherd from pithos base in room II 1.
26. Timber framework in south wall of room II 2.
27. Timber framework in west wall of room II 2.
28. Skyphos, body sherd from surface of fill in room II 2.
29. Skyphos, body sherd from surface of fill in room II 2.
30. Sherd of alabastron-type vessel from layer 4 of fill in room II 2.
31. Sherd of alabastron-type vessel from layer 4 of fill in room II 2.
32. Sherd from layer 4 of fill in room II 2.
33. Crater-type vessel, body sherd from layer 4 of fill in room II 2.
34. Crater-type vessel, body sherd from layer 4 of fill in room II 2.
35. Sherd from layer 4 of fill in room II 2.
36. Skyphos, body sherd from layer 4 of fill in room II 2.
37. Skyphos, body sherd from layer 4 of fill in room II 2.
38. Skyphos, body sherd from layer 4 of fill in room II 2.
39. LH IIIA2 sherd from layer 4 of fill in room II 2.
40. Sherd from layer 4 of fill in room II 2.
41. Skyphos, body sherd from layer 4 of fill in room II 2.
42. Body sherd of skyphos from layer 4 of fill in room II 2.
43. Kylix bowl from layer 3 of fill in room II 2.
44. Large vase, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
45. Crater, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
46. Crater, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
47. Crater, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
48. Crater, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
49. Skyphos, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
50. Skyphos, body sherd from layer 3 of fill in room II 2.
51. Bull figurine from layer 3 of fill in room II 2.
52. Crater-type vessel, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
53. Crater, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
54. Small crater, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
55. Shoulder fragment of stirrup jar from layer 2 of fill in room II 2.
56. Belly fragment of stirrup jar from layer 2 of fill in room II 2.

57. Skyphos, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
58. Skyphos, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
59. Skyphos, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
60. Skyphos, body sherd from layer 2 of fill in room II 2.
61. Animal figurine from layer 2 of fill in room II 2.
62. Crater fragment with pictorial decoration from layer 1 of fill in room II 2.
63. Skyphos, body sherd from layer 1 of fill in room II 2.
64. Head of figurine from layer 1 of the fill in room II 2.
65. Bronze awl from layer 1 of fill in room II 2.
66. MH sherds from floor surface of room II 2.
67. Part of LH IIA amphora from floor surface of room II 2.
68. Rim and body fragments of crater-type vessel from floor surface of room II 2.
69. Decorative motif on body sherd of crater-type vessel from floor surface of room II 2.
70. Skyphos, body sherd from floor surface of room II 2.
71. Skyphos, body sherd, with panel decoration from floor surface of room II 2.
72. Skyphos, body sherd from floor surface of room II 2.
73. Skyphos, body sherd from floor surface of room II 2.
74. Skyphos, body sherd decorated with whorl-shells, from floor surface of room II 2.
75. Skyphos, body sherd decorated with rosettes from floor surface of room II 2.
76. Glass paste bead from floor surface of room II 2.
77. Boar's tusk from floor surface of room II 2.
78. Protocorinthian sherd from disturbed fill in rooms II 5 - II 6.
79. Skyphos, body sherd from floor surface of room II 5.
80. Skyphos, body sherd from floor surface of room II 6.
81. Skyphos, body sherd from floor surface of room II 6.
82. Poros column base from fill in room II 6.
83. Sherd from the trench through floor of area II 4.
84. Cup fragment from drain 2.
85. Crater, body fragment with figured decoration from drain 2.
86. Skyphos, body sherd with whorl-shell decoration from drain 2.
87. Skyphos, body sherd with whorl-shell decoration from drain 2.
88. Skyphos, body sherd with dotted circle decoration from drain 2.
89. Skyphos, body sherd from drain 2.
90. Skyphos, body sherd with chevrons and lozenge column decoration from drain 2.
91. Skyphos, body sherd with panel decoration from drain 2.
92. Skyphos, body sherd with zig-zag panel decoration from drain 2.
93. Skyphos, body sherd with zig-zag panel decoration from drain 2.
94. Part of ivory object from coating of cover slabs of drain 2.
95. Small crater, body sherd from interior of drain 2.
96. Skyphos, body sherd from interior of drain 2.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ἀγαλμάτιο ταύρου 4, 5
 ἀγγείο από διορίτη (τμήμα) 49
 ἀγνύθες (έλληνοιστικές) 30, 39, 41, 86, 87
 ἀγωγοί (κατασκευή) 112-113
 ἀγωγός 1 15, 21
 ἀγωγός 2 54, 91
 ἀγωγός 3 42, 92
 αἰχμή ὀστέινη 82, χάλκινη 75
 ἀμύγδαλα 83
 ἀναβάθρα, μεγάλη 1, 2
 Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς (1891) 2, 107
 βάθρο πίθου κ.χ. 49
 βάσεις κίωνων πώρινες Θήρας 90
 βάσεις ὑποστηριγμάτων στέγης δωματίου I 2 26
 βάση κίονος πώρινη 89
 δάπεδο, από ἀσπρόχρωμα 57
 δεξαμενή, έλληνοιστική 15, 39-40
 διαδοχή κατασκευής κτιρίων 109-110
 δόντι κάπρου (ἀπό κράνος) 82
 Ἐθνικό Ἀρχαιολογικό Μουσείο 3
 εἰδώλια, ἀνθρωπόμορφα, 18, 19, 20, 30, 32, 33-34, 35, 39, 49, 50, 53, 54, 59, 64, 65, 75, 80, 91. Τύπου T 84, 103, τύπου Φ 41, 65, 73, 80, τύπου Ψ 30, 64, 65, 68, 69, 80. Ζωόμορφα 19, 20, 45, 64, 69, 73, 86, 91, 97, εἰδώλιο ταύρου 47
 ἐλεφάντινο αὐλακωτό ἀντικείμενο 102
 ἐπίχρισμα τοίχων ἀπό κιτρινόχρωμα 57, 110
 ἐπίχρωμα δωματίου II 2, στρώματα 55, 59, 60
 ἐπιχρώσεις YE ἄθικτες 6, ἐπίχωση ἄσκαπη δωματίου II 1 46, ἐπιχρώσεις έλληνοιστικές 83, 84, 86, ἐπίχωση Τίρυνθος 123
 ἐργαλεῖο ἀπό στεατίτη 82
 θεμελίωση, σὲ χῶμα, βορείου τοίχου δωματίου II 6 87
 θησαυροὶ κρυμμένοι χαλκίνων 3, 4, 120

θύρα μεταξύ δωματίων I 2 καὶ I 3 37-38
 ἰσόπεδα ἐξισωτικά 1, 109
 κακόπτημα 28
 κάρβουνο (κομμάτια) 45
 κεραμική. Πρώιμη: Πρωτοελλαδική 16, 24, 25, 31, 33, 65, 98, 114. Μεσοελλαδική ἀμαυρή 4, 16-17, 28, 31, 33, 34, 76, 95, 114, μινύεια 28, 31, 33, 34, 60, 69, 91, 98. Ὑστεροελλαδική I 17, 28, 31, 33, 34, 60, 95, 114. YE II 24, 28, 60, 70, 74, 76, 77, 114. YE IIA-B 60, 88, 91. YE IIB 35, 70. YE IIB - IIIA1 32. YE IIIA1 35, 40, 61, 77, 114. YE IIIB: σχήματα 114-115. Ἀλάβαστρα-ἀλαβαστροειδῆ 33, 48, 61, 67, 71, ἀλαβαστροειδῆς πυξίδα 41, ἀπίοσχημα 48, 78, 80, ἀρύταινες 76, 77, 78, ἀσκοὶ-ἀσκοειδῆ 29, 48, 78, 103, δακτυλιόσχημα 51, ἡθομοπρόχους 71, θήλαστρα 54, 78, 100, κᾶδοι 74, 76, κρατήρες 17, 29, 50, 51, 61, 62, 66, 67, 74, 77, 85, 88, 91, 100, κρατηρίσκοι 17, 53, 54, 71, 85, 95, 100, 103, κύαθοι 17, 24, 33, 45, 48, 51, 62, 100, κύλικες σποράδην, κύλιξ κανθαροειδῆς 34, κύπελλα 17, 32, 33, 62, 78, 85, 97, 100 κύπελλο με ἀνάγλυφη μεσαία ζώνη 91, λαβῆς σποράδην, λαβὴ ταινιωτὴ κατακόρυφη με ἀπόφυση στήν κορυφή 32, λεκάνες 32, 38, λεκανίδια σποράδην, μαγειρικά σκεύη σποράδην, λοπὰς 30, πίθοι 41, 58, 60, 65, 70, 76, 88, 99, πίθος κατὰ χώραν 47, 49, 50, γέμισμά του 50-51, πιθόσταμνος 103, πρόχοι 17, 25, 53, 58, 60, 61, 65, 66, 70, 71, 74, 76, 77, 85, 87, 88, 95, 97, 99, 100, προχοῖδια-προχοῖσκες 21, 48, 63, 67, 78, 80, πύραυνα 17, 50, πώματα 17, 29, 35, 62, 78, 85, 98, σκυφίδιο με μαστοειδῆ ἀπόφυση 99, σκύφοι σποράδην, σκύφος προχοϊκός 85, τύποι σκύφων (A, B, AB, με στικτὰ χεῖλη, ὀλόβαφοι) 123, 124, σκύφοι με ἀραιὴ διακόσμηση (A) 18, 30, 63, 68, 72, 75, 79 ἐνδόβαφοι (AB) 18, 21, 30, 63, 68, 72, 78, 95, 100, 103 με

στικτό χεῖλος 18, 21, 25, 47, 51, 54, 63, 68, 95, 100, 103 ὀλόβαφοι 18, 19, 24, 30, 63, 75, 78, 85, 89, 91, 95, 99, 103, σταμνίσκοι 29, 41, 51, 62, 78, ὕδρια 53, φλάσκες 17, 25, χύτρες 53, 58, 74, 91, 99, 103, χυτρόποδες 17, 20, 24, 28, 41, 51, 60, 65, 88, 91, 98, 99, 103, ψευδόστομοι σποράδην. Διακοσμητικά θέματα: Ἀβακωτό 66, ἄγκιστρα 41, 49, 52, 61, 73, ἀκανθωτό 101, ἀκιδωτή διαγράμμιση 49, ἀμειβόντες σποράδην, στήλη ἀμειβόντων 18, 20, 24, 30, 41, 53, 75, 86, 98, 100, 103 ζώνη ἀμειβόντων 99 στάχυς ἀμειβόντων 101, ἄνθη 18, 30, 59, 64, 67, 68, 72, 73 ἀγκυλόμισχα 48, 77 σὲ ζώνη 75, περίστικτο 75, ἐντὸς στήλης 103, ἀντίπυρες καμπύλες 49, ἀστερίας 30, γωνίες ὀρθιές ἀντίπυρες 30 γωνίες καμπυλόπλευρες 67, διάγραμμη στήλη 53, 54, δικτυωτό μὲ κυρτόκοιλες πλευρὲς 18, πυκνὸ 21, δίλοβη καμπύλη ἐντὸς διπλῆς γωνίας 19. Εἰκονιστικά: πόδια ζώου 29, ἄλογο 66, κεφάλι ἀλόγου 74, πουλὶ 66, τετράποδο 67, 100. Ἐνάλληλοι ἀγκῶνες 89, ἐνάλληλες γωνίες 25, ἡμιελλείψεις σὲ μετόπη 36, ἡμικύκλια ὁμόκεντρα ἀνηρτημένα 48, 51, 58, 67, 71, 79, 91, 99, 101 ὀρθία 77 ἀντιθετικά 95, ἡμικύκλια δίλοβα 70, 77, 91 μὲ γλωσσίδα μεταξὺ τους 79, θύσανος 61 περίστικτος 70, κομμένος πλοχμός 18, 30, 33, 53, 63, 73, 91, 103, κροσσωτὸ κόσμημα 67, κύκλος διάγραμμος 25, περίστικτος 24, 47, 51, 52, 63, 72, 84, στικτὸς 49, 63, 68, μὲ συμπαγὲς κέντρο καὶ στίγματα στὴν περιφέρεια 29, κύκλοι ὁμόκεντροι συνδεδεμένοι μὲ διαγράμμιση 32, μὲ στικτὸ κέντρο 52, κυματοειδεῖς γραμμὲς 32, 51, 62, 63, 71, 91, 95, 99 κατακόρυφες 18, 49, 58, 72, 101 σὲ μετόπη 71, μὲ συμπληρωματικά στίγματα 30, κυματοειδὲς διαγράμμιση (ripple pattern) 95, μετόπες 30, 35, 49, μὲ σειρὲς ἀπὸ γραμμίδια 79, Ν-σχημο κόσμημα 30, ὄρμος 78, 101, περίστικτος 63, πάπυρος περίστικτος 18, πέταλα 58, 63, 89, 100, πορφύρες 17, 34, 35, 51, 58, 64, 65, 79, κατακόρυφες 17, 18, 30, 49, 72, 75, 85, 89, 91, 99, 100, 103 πλάγιες 18, 103, περυγίωσχημο κόσμημα 51, ρόδακες περίστικτοι 41, 47, μὲ κροσσωτὴ περίμετρο 79, ρόμβοι 30, 47, 52, 58, 63, 64, διάγραμμοι 24, 78, 100, 101, δικτυωτὸς 18, κυρτόπλευρος 101, συμπαγὲς 97, σπεῖρες σποράδην, ἀγκυλόμισχες 48, 49, 53, 62, 63, 68, 72, 79, 91, μὲ γωνιώδη μίσχο 78, 85, 100, καμπυλόμισχες 91, τρέχουσες 51, σπογγωτὴ διακόσμηση 32, 35, 91, σταυρὸς περίστικτος 49, στή-

λες γραμμῶν πλαισιωμένες μὲ κρόσσια 24, στροβιλορόδακας 70, τεθλασμένη 18, 29, 48, 51, 52, 62, 63, 66, 71, 95, σὲ στήλη 45, 47, 54, 58, 71, 75, 77, 79, 98, 99, 100, σὲ ζώνη 87, κομμένη 48, τόξα διάγραμμα 99, δικάμπυλα περίστικτα 18, τρικάμπυλα 41, 99, τρίγωνα ἐνάλληλα καμπυλόγραμμα 78, τρισκελὲς στρόβιλος 60, τροχὸς 68, φοινικόδεντρο 24, 77, 99, φολίδες 48, 49, 63, 72, 97, μὲ σταγονόσχημα συμπληρώματα στὰ σημεῖα ἐπαφῆς 28, φολιδωτὴ μετόπη 88, φολιδωτὸ τρίγωνο 66, 67, 103, φυλλοταινία 31, 33, φυτικὸ κόσμημα 41, ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ 28, χταπόδι 29. Μεταγενέστερη. Πρωτοκορινθιακὸς σκύφος 84. Ἑλληνιστικὴ 21, 24, 30, 33, 34, 39, 41, 86, 87, 88.

κεραμίδια 112. Καλυπτῆρες 73, στρωτῆρες 53, 65, 73, 80-81, 85. Ἑλληνιστικά 30, 39, 41, 87, 88

κόγχη δωματίου II 1 46, 54, 111

κομβία, βλ. κωνίδια

κονίαμα, ἔγχρωμο 28, 52, 54, 111

κοχύλι *conus mediterraneus* 83

κρίκοι ὀστέινοι 82

κροκαλοπαγεῖς λίθοι 43, 44

κτερίσματα τάφων 3

κτίριο N 6, δάπεδα 15, ἑλληνιστικὸς τοῖχος 14, 15, κατασκευὴ τοίχων 13, σειρὰ κατασκευῆς τους 15, ὕψη τοίχων σωζόμενα 15, χωρίσματα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ κτιρίων I καὶ II 16

κτίριο I 6

κτίριο II 6

κυβόλιθοι ὡς βάσεις παραστάδων 36-37

κύρτωση λόγω σεισμοῦ νοτίου τοίχου δωματίου II 1 46

κωνίδια (κομβία) 51, 75, 82, 88, 99, 102, κωνίδιο πῆλινο 59

λάξευμα, ἑλληνιστικὸ, στὸ κυκλώπειο τεῖχος 15, 39-40

λίθινη πλάκα κατεργασμένη 69

λίθινο σκεῦος ἀπὸ τραχύτη 86

λιθολόγημα ἐξισωτικὸ δωματίου II 1 45

μετακίνηση τοίχων ἀπὸ σεισμὸ δωματίων II 5 καὶ II 6 83

μολύβι, κομμάτια 25, 33, 99, μολύβδινος δίσκος 87, μολύβδινοι ἔνδεσμοι ἀγγείων 61, 115, μολύβδινη ράβδος 83

Μυλωνᾶς, Γ. Ε. 5, 122

- νόμισμα Ἄργους χάλκινο 84, 119, 120
- ξέστρο 90
- ξίφη, τύπου Naue II, τύπου Sandars G 41, 124
- ξύλο, ἀπανθρακωμένο, 53, 65
- ξυλοδεσιά 55, 57, 110
- οἰκία M 108
- ὀπές ὀπτήσεως 17, 38, 50, 60
- ὀπισθαύλια 43, 90, 91
- ὀστά ζώων 28, 65
- πλάκα, πήλινη 87, 104
- πλακίδιο ἐλεφάντινο 82, λίθινο 82, ἀπὸ ὀρεῖα κρύσταλλο 82, ἀπὸ φαγεντιανῆ μετὶ τὴν δέλτο Ἀμένοφι III 4, 121
- πλέσια (κιτρινόχωμα) 5, 26, 45, 74, 85, 92, 104, 109
- πλίθες ἀπὸ ἀσπρόχωμα 60
- πόρπες χάλκινες 5
- Πύλη τῶν Λεόντων 43, 44, 108, ἐσωτερικὴ αὐλὴ 94
- πυρῆνες ἐλαιῶν 83
- πυρκαϊά, ἔχνη 19, 21
- Reshef, συροπαλαιστινιακὰ ἀγαλμάτια 4, 120, 121
- ρόδακας ἀπὸ ὑαλόμαζα 81
- Schliemann, H. 1, 2
- σεισμός 122
- Σπυρόπουλος, Θ. 3
- Steffen, B. 2, 40, 107
- στηρίγματα στέγης δωματίου I 2 26, 112
- σύρμα, χάλκινο 82, 83
- ταφές γεωμετρικῆς 1
- τάφος νηπίου 27
- τοιχογραφίες, βλ. κονίαμα ἔγχρωμο
- τοῖχος διαχωριστικὸς πρὸς Α. συνοικίας 5
- τραχύτης (τριποδικὸ σκεῦος) 75
- τριπτήρας λίθινος 73, 82
- Τσούντας, Χρ. 1, 2, 3, 4, 15, 20, 24, 28, 40, 46, 55, 86, 90, 91, 94, 97, 98, 107, 108, 110, 111, 116, 120, 122
- ὑπόγεια κρήνη ἀκροπόλεως 2
- ὑποθεμελίωση ἐξισωτικὴ δωματίου I 1 22, 26
- ὑποθεμελίωση πλατύτερη ἀπὸ τὸν τοῖχο 20, 109
- χάντρες, ἀπὸ ἤλεκτρο, κύανο, ὑαλόμαζα, φαγεντιανή 81
- χρονικὴ ἐξέλιξις κτιρίων 6, 9
- χωρίσματα μεταξὺ κτιρίων 6, χωρίσματα Α καὶ Β 16, χωρίσμα λιθόχτιστο δωματίου II 2 76
- Wace, A. J. B. 1, 119

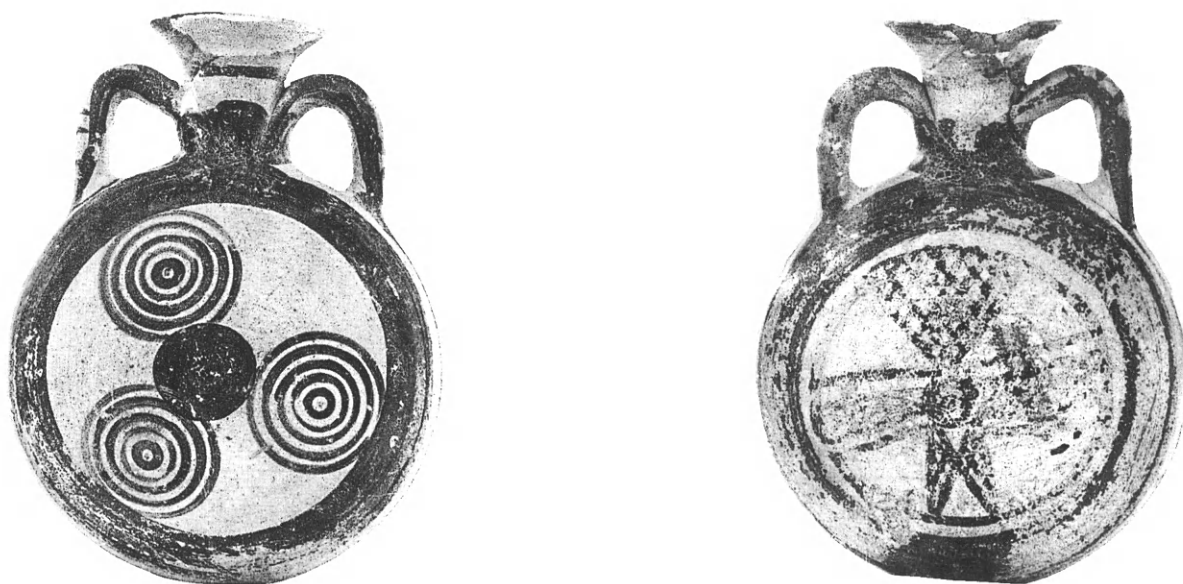
ΠΙΝΑΚΕΣ

1. Ἡ βορειοδυτικὴ συνοικία, ἀεροφωτογραφία.

2. Η περιοχή της Βορειοδυτικής συνοικίας κατά τὸν Steffen.

3α-β. Φλάσκα από βρεφικό τάφο στη ΒΔ. συνοικία, δύο ὄψεις (εὔρημα Τσουντα).

4. Προχοΐδιο «Μυκηνῶν ἀκροπόλεως» (Εθν. Ἀρχ. Μουσείο 1104).

5. Κτίριο N, βόρειος τοίχος, εξωτερική όψη.

6. Χώρισμα *B*, άρχή άγωγοῦ 2.

7. Άρχή άγωγοῦ 2, πηλός μεταξὺ τῶν λίθων, ὄστρακα.

8. Δωμάτιο **I I**, θεμελίωση ανατολικού τοίχου.

9. Δωμάτιο **I I**, τμήμα τοίχου πὸν κατέρρευνσε.

10. Δωμάτιο I 2, βάσεις στηριγμάτων στέγης.

11. Δωμάτιο I 2, νότια βάση.

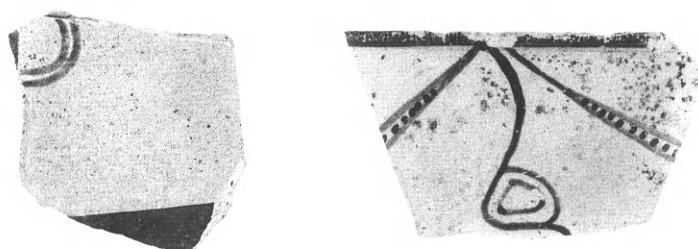
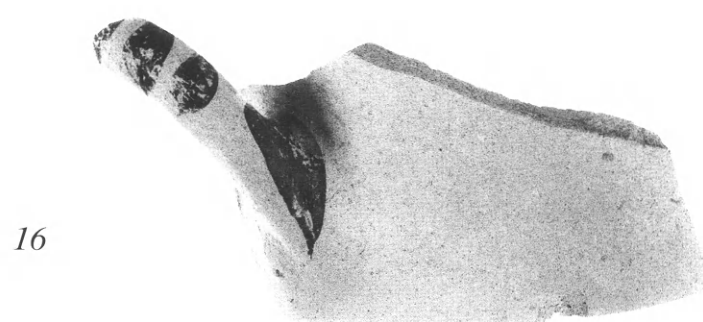
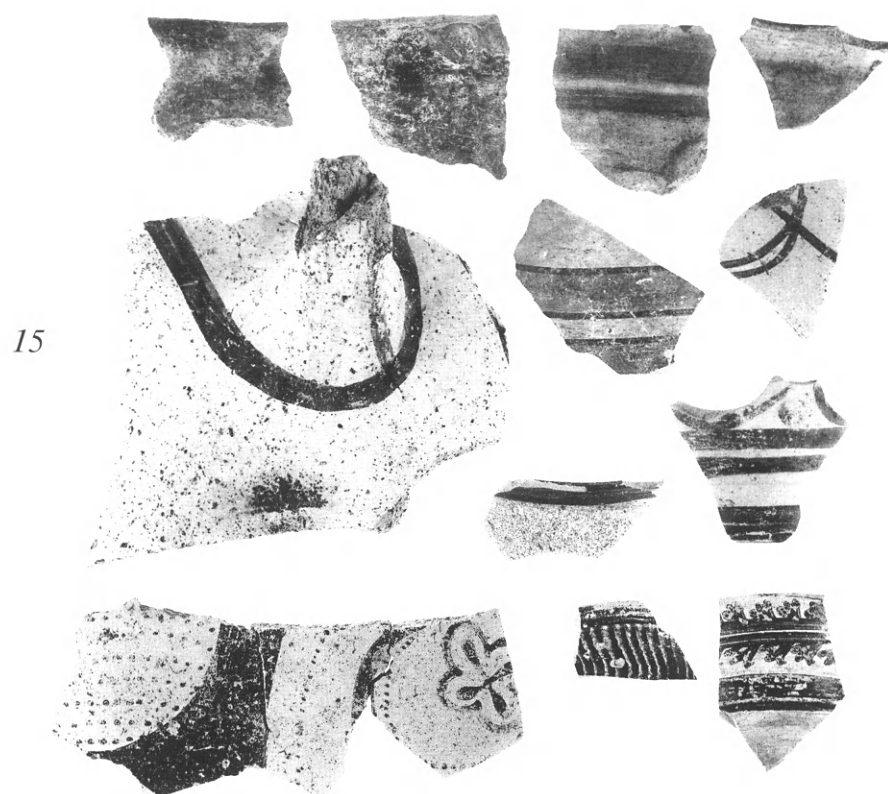
12. Δωμάτιο I 2, βόρεια βάση.

13. Δωμάτιο I 2, παιδικὸς τάφος.

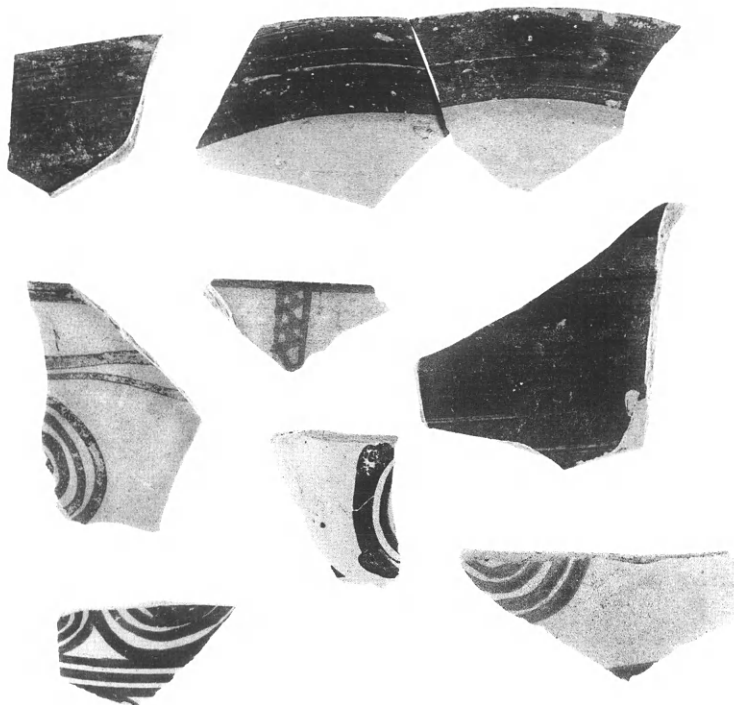
14. Δωμάτιο I 2, λιθολόγημα δαπέδου.

15-16. Δωμάτιο Ι 2, λιθολόγημα, ὄστρακα.

17. Δωμάτια I 2 - I 3, κατώφλι.

18. Δωμάτια I 2 - I 3, επίστρωση κατωφλιού, ὄστρακα.

19. Χῶρος I 3, στόμιο ἐλληνιστικῆς δεξαμενῆς.

20. Χῶρος I 3, ἐπίχωση ἀνατολικῆς πλευρᾶς δεξαμενῆς.

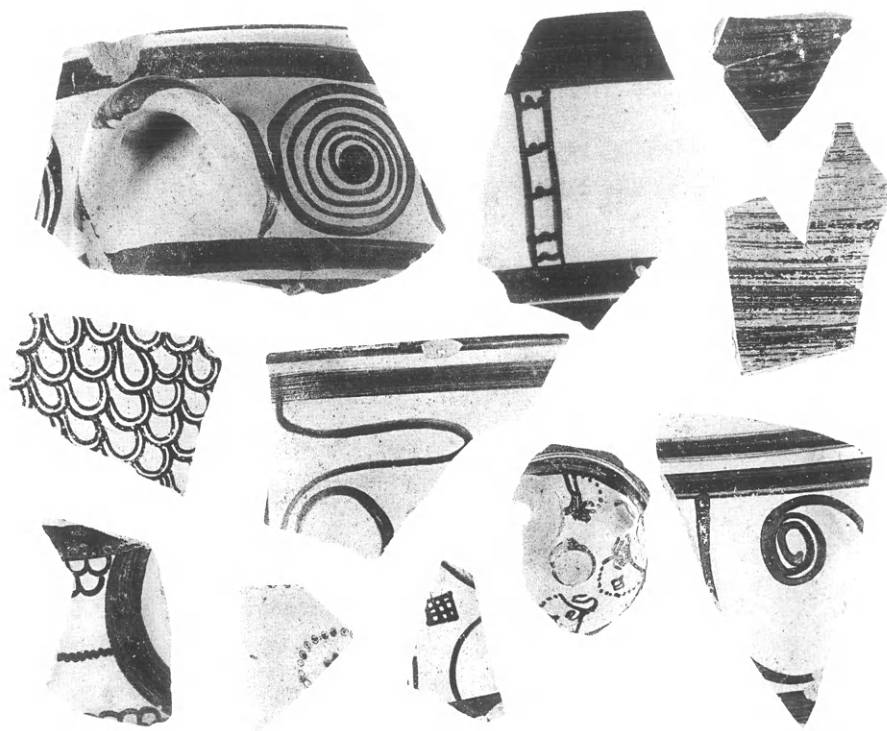
21. Χώρος I 3, αρχή αγωγού 3.

22. Δωμάτιο II 1, έσωτερική όψη νοτίου τοίχου.

23. Δωμάτιο II 1, πίθος κατά χώραν.

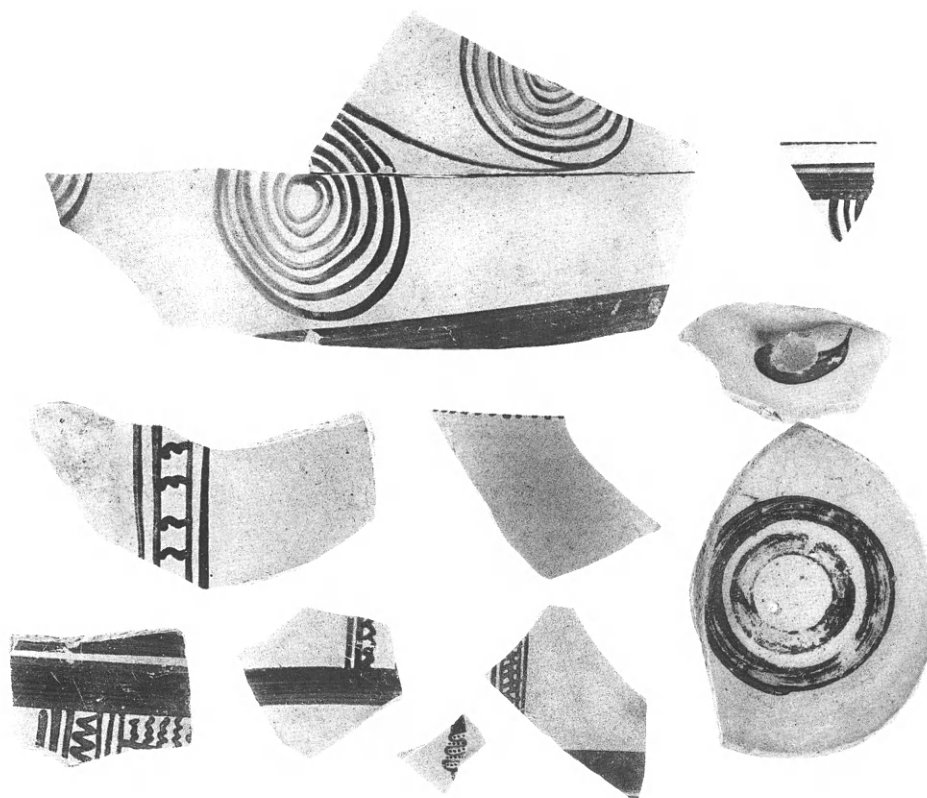
24. Δωμάτιο II 1, επίχωση γύρω από πίθο κατά χώραν.

25. Δωμάτιο II 1, λιθόχτιστο βάθρο πίθου κατά χώραν.

26. Δωμάτιο **II 1**, πίθος συγκολλημένος και συμπληρωμένος.

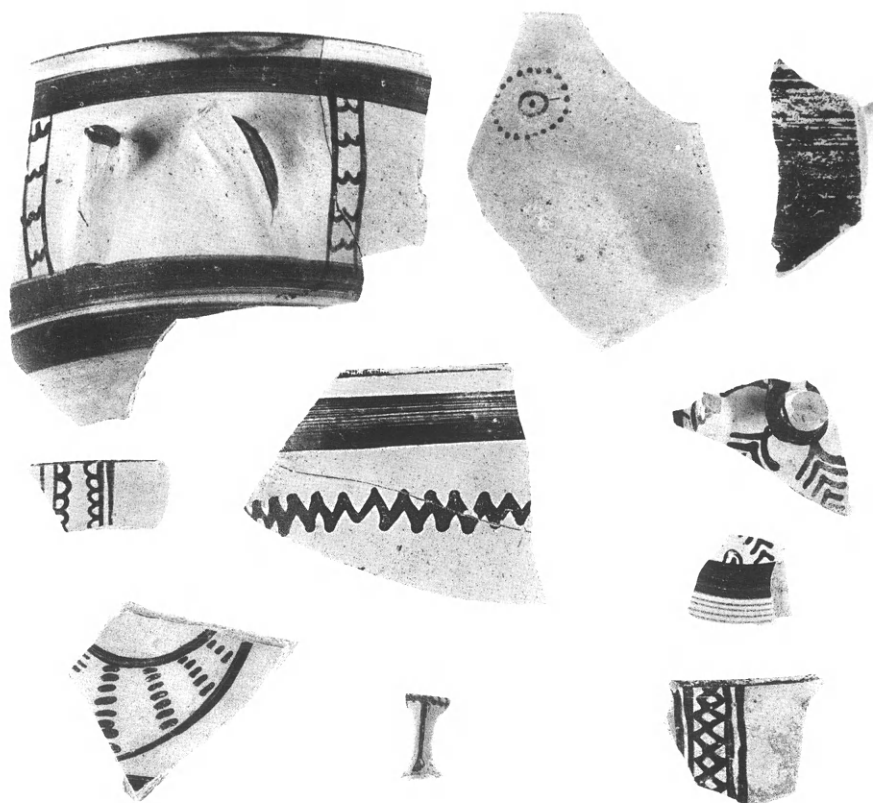

27. Δωμάτιο **II 1**, έσωτερικόν πίθου, όστρακα.

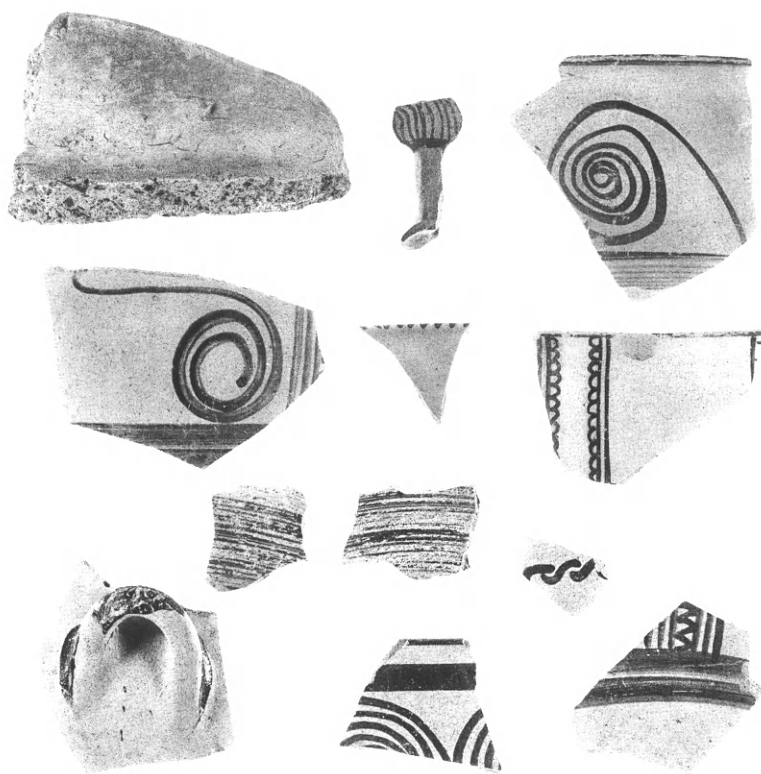
28

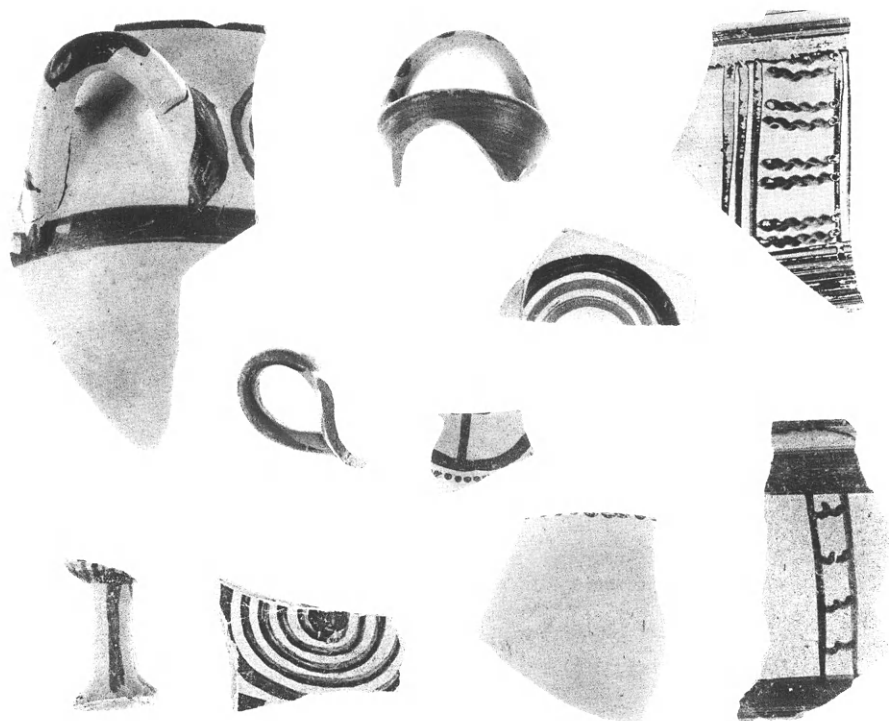
29

28-29. Δωμάτιο II 1, έσωτερικό πίθον, όστρακα.

30. Δωμάτιο II 1, βάθρο πίθου, ὄστρακα.

31. Δωμάτιο II 1, δάπεδο, κεραμεική παραπλεύρως τοῦ πίθου.

32. Δωμάτιο II 2, άσκαπτο έπίχωμα.

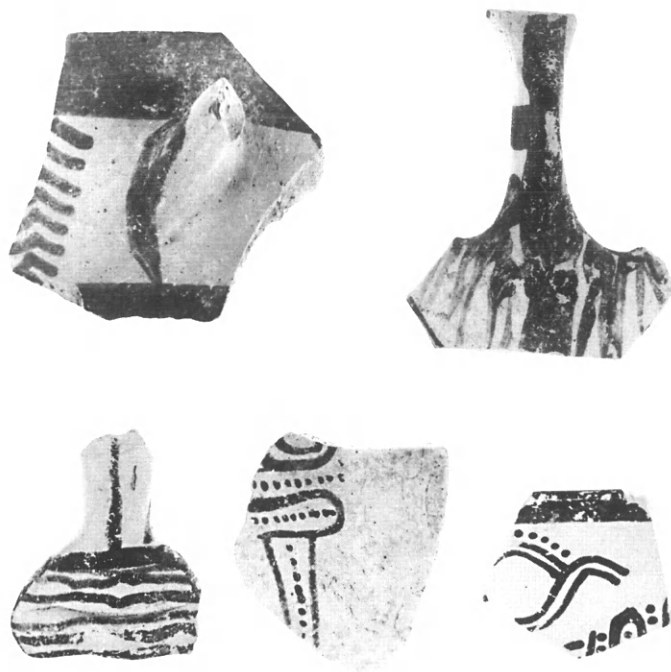
33. Δωμάτιο II 2 από Α.

34. Δωμάτιο **II 2**, νότιος τοῖχος, ἴχνη ξυλοδεσιᾶς.

35. Δωμάτιο **II 2**, δυτικὸς τοῖχος, ἴχνη ξυλοδεσιᾶς.

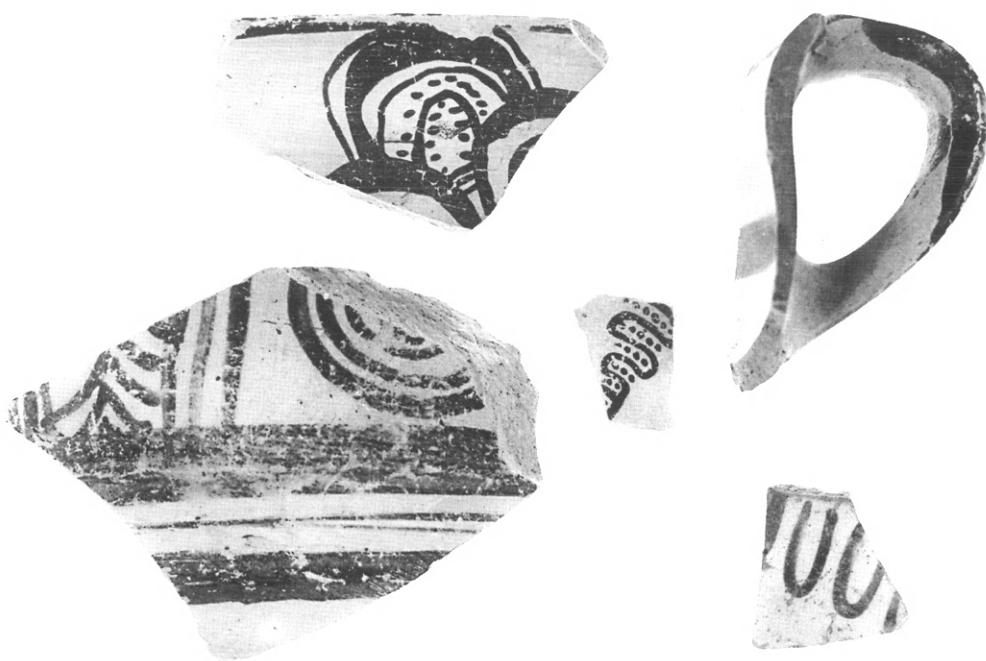
36. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, ἐπιφάνεια, ὄστρακα.

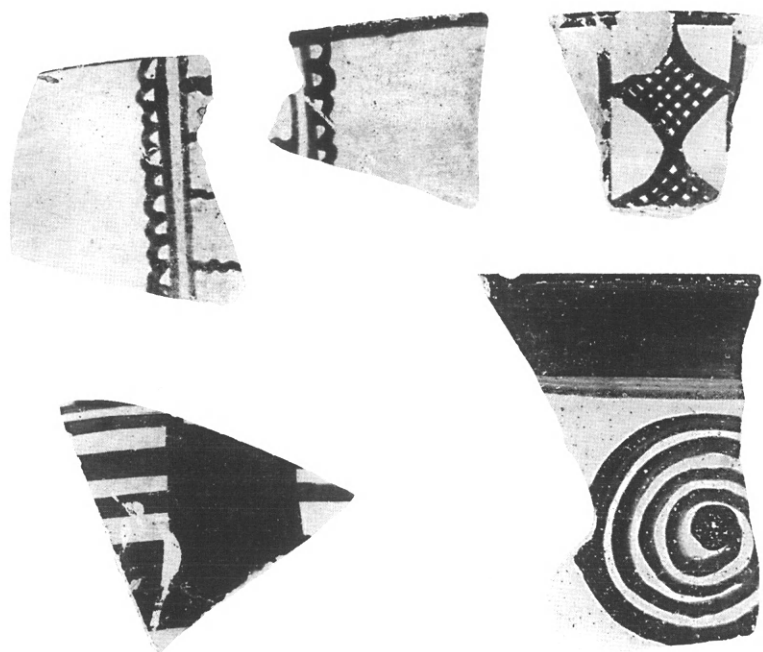
37. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, τομή.

38-39. Δωμάτιο II 2, άσκαπτο έπίχωμα, στρώμα 4 (άνώτερο), όστρακα.

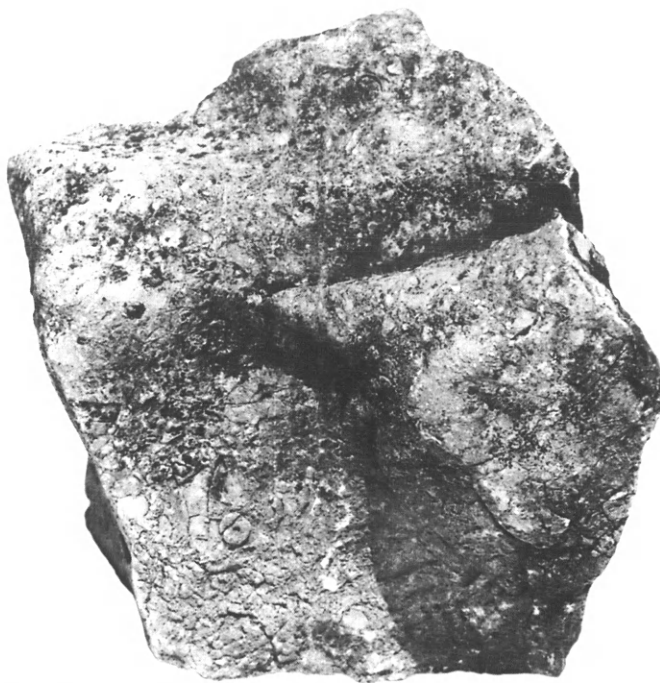
40. Δωμάτιο **II 2**, άσκαπτο επίχωμα, στρώμα 4 (άνώτερο), όστρακα.

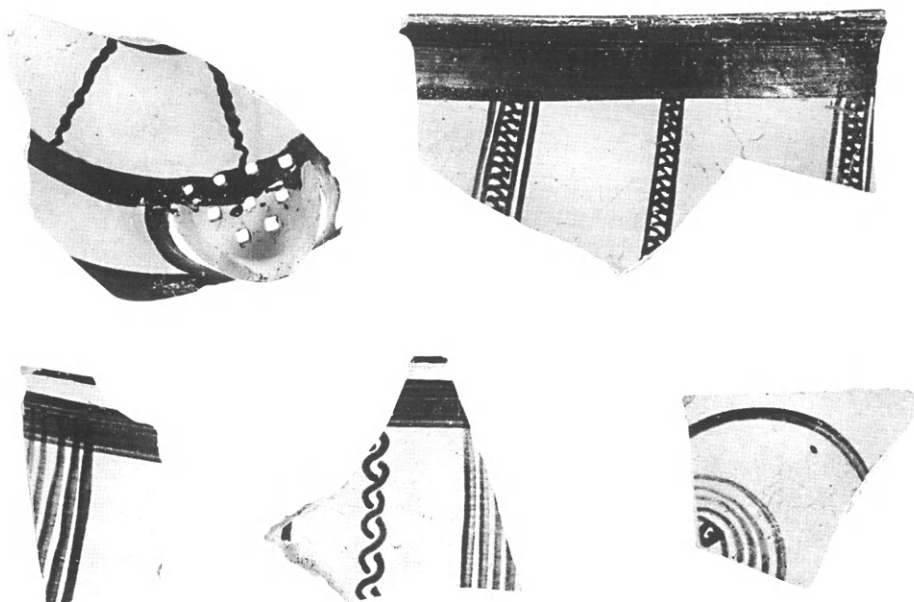
41. Δωμάτιο **II 2**, άσκαπτο επίχωμα, στρώμα 3 (μεσαίο), όστρακα.

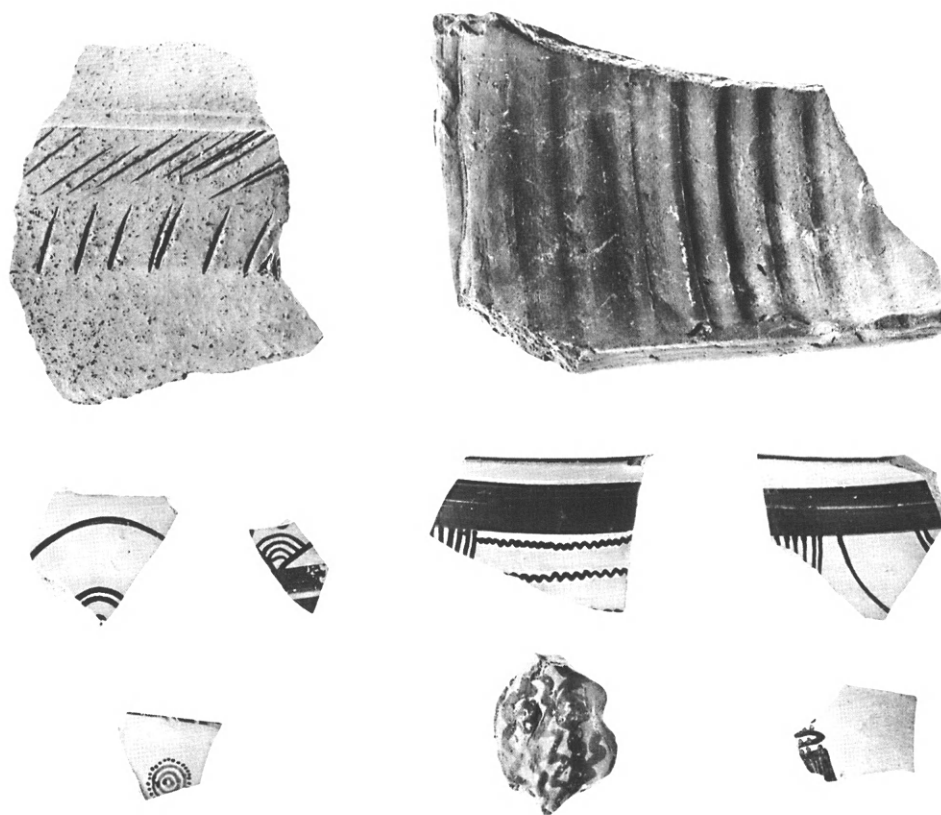
42-43. Δωμάτιο II 2, άσκαπτο επίχρωμα, στρώμα 3 (μεσαίο), όστρακα.

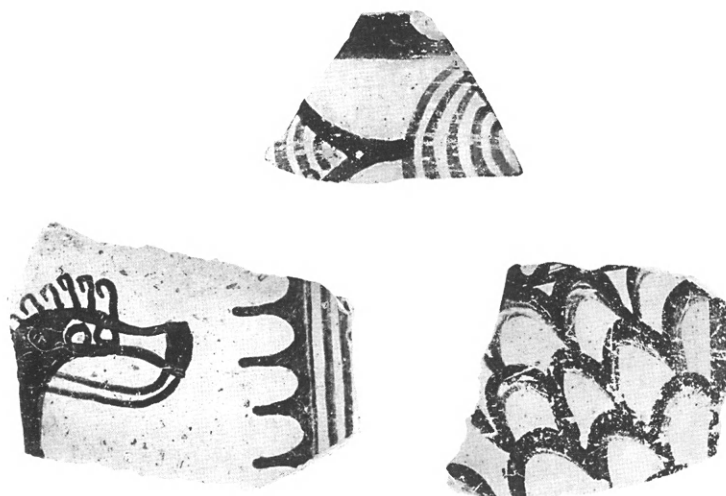
44. Δωμάτιο II 2, άσκαπτο επίχωμα, στρώμα 3 (μεσαίο), λαξευμένη πέτρα.

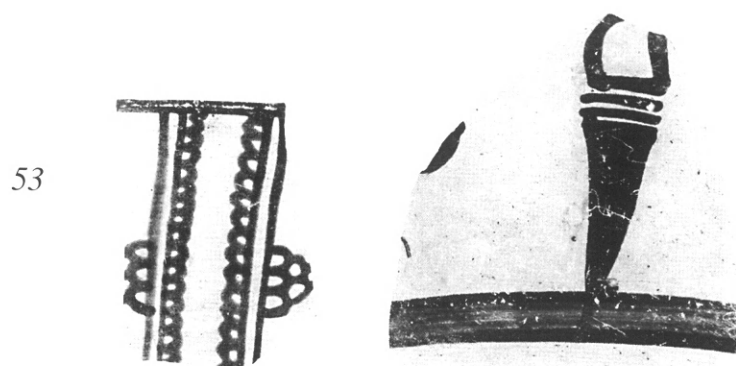
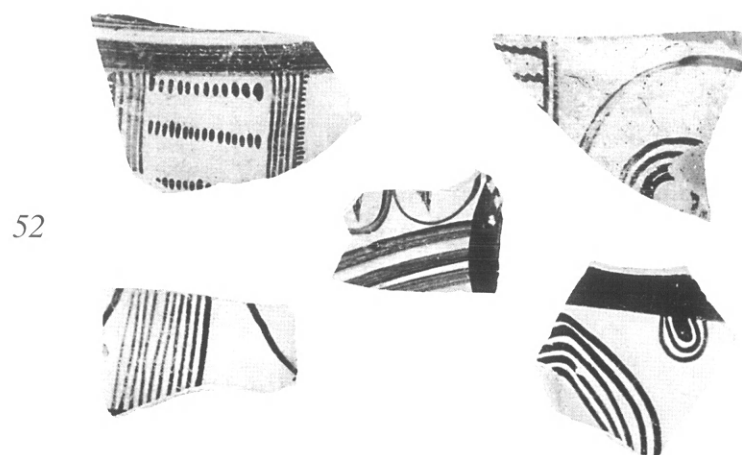
45. Δωμάτιο II 2, άσκαπτο επίχωμα, στρώμα 2 (μεσαίο), όστρακα.

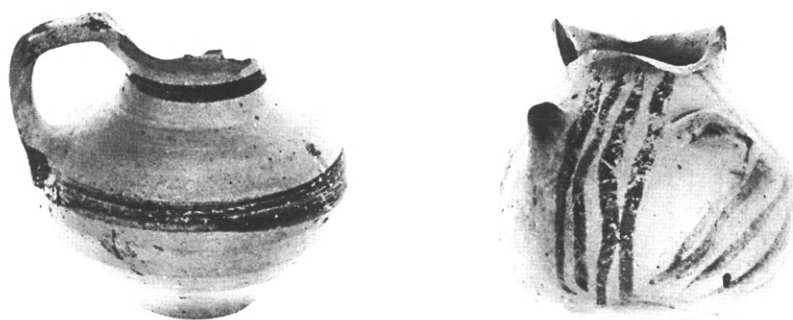
46. Δωμάτιο II 2, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρωῶμα 2 (μεσαῖο), ὄστρακα.

47. Δωμάτιο II 2, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, στρωῶμα I (χαμηλό), ὄστρακα.

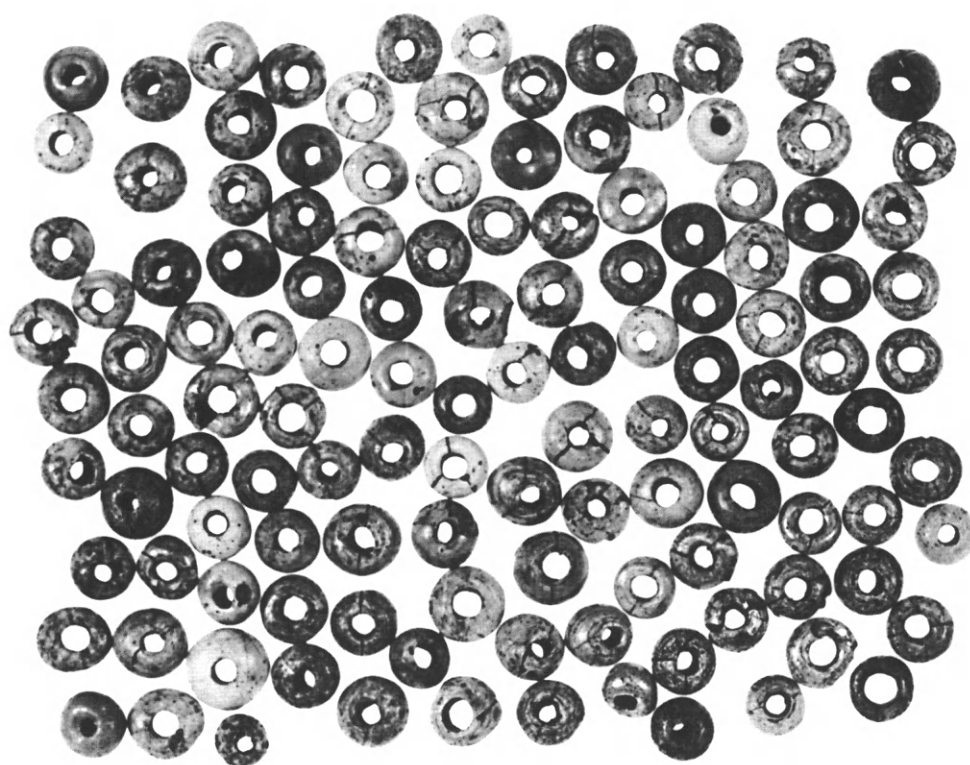
52-53. Δωμάτιο II 2, ἄσκαπτο ἐπίχρωμα, δάπεδο, ὄστρακα.

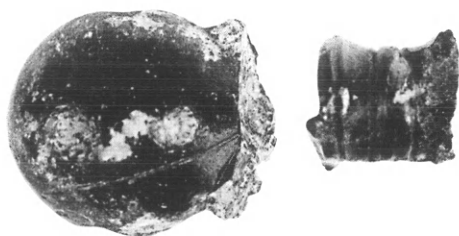
54. Δωμάτιο II 2, ἄσκαπτο ἐπίχρωμα, δάπεδο, ἀγγεῖα.

55. Δωμάτιο II 2, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, εἰδώλια.

56. Δωμάτιο II 2, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, χάντρες.

57. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, χάντρες καὶ ρόδακας ἀπὸ ὑαλόμαζα.

58. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, δόντι κάπρον ἀπὸ κρᾶνος (α) καὶ δύο ὀστέινες αἰχμές (β-γ).

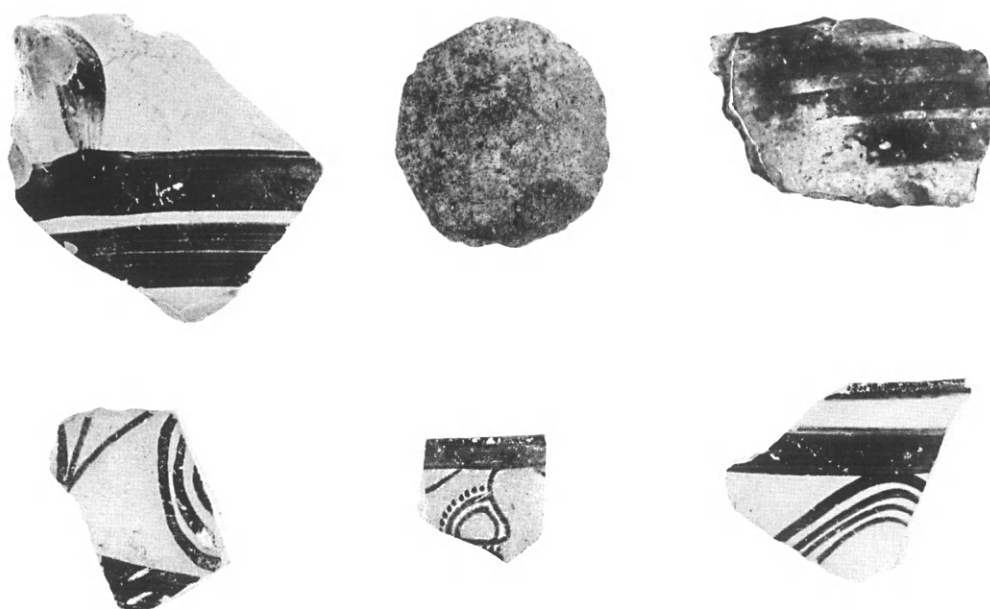
59. Δωμάτιο **II 2**, ἄσκαπτο ἐπίχωμα, δάπεδο, ἀμύγδαλα καὶ πυρῆνες ἐλαιῶν.

60. Δωμάτια II 5 - II 6, μετατόπιση τοίχων στον άρμό.

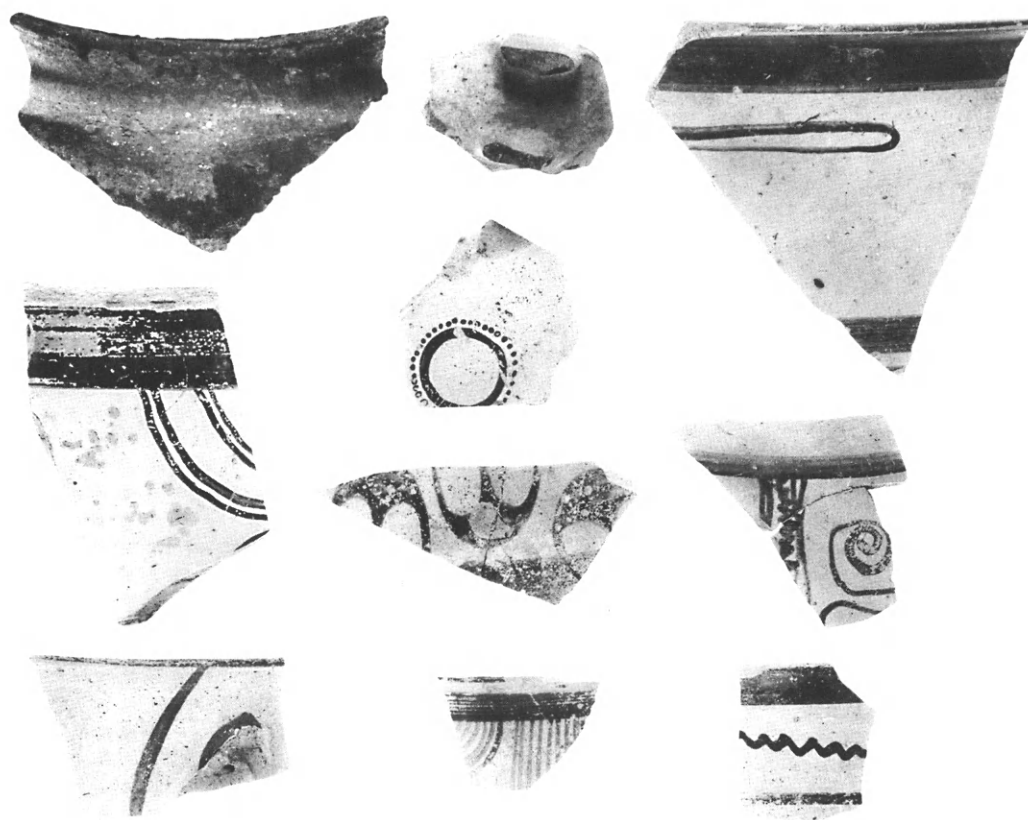
61. Δωμάτιο II 5, έσωτερικά.

62. Δωμάτιο II 5, επίστρωση δαπέδου, όστρακα.

63. Δωμάτιο II 6, επίστρωση έσωτερικά.

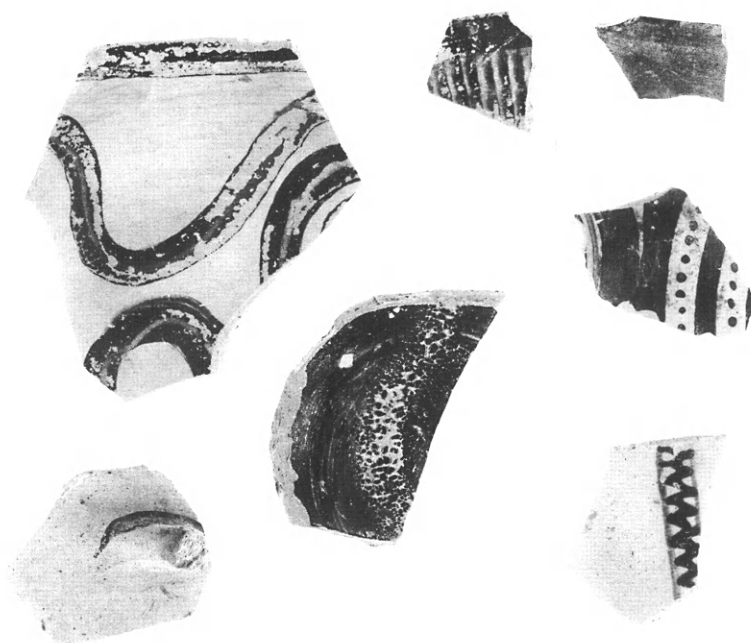
64. Χώρος II 4, νοτιοδυτική γωνία, τομή δαπέδον, όστρακα.

65. Χώρισμα Γ, άγωγός Ι.

66. Άγωγός 1, ἀκάλυπτο τμήμα.

67. Άγωγός 1, ὄστρακα.

68. Χώρισμα Β, άγωγός 2, άρχή.

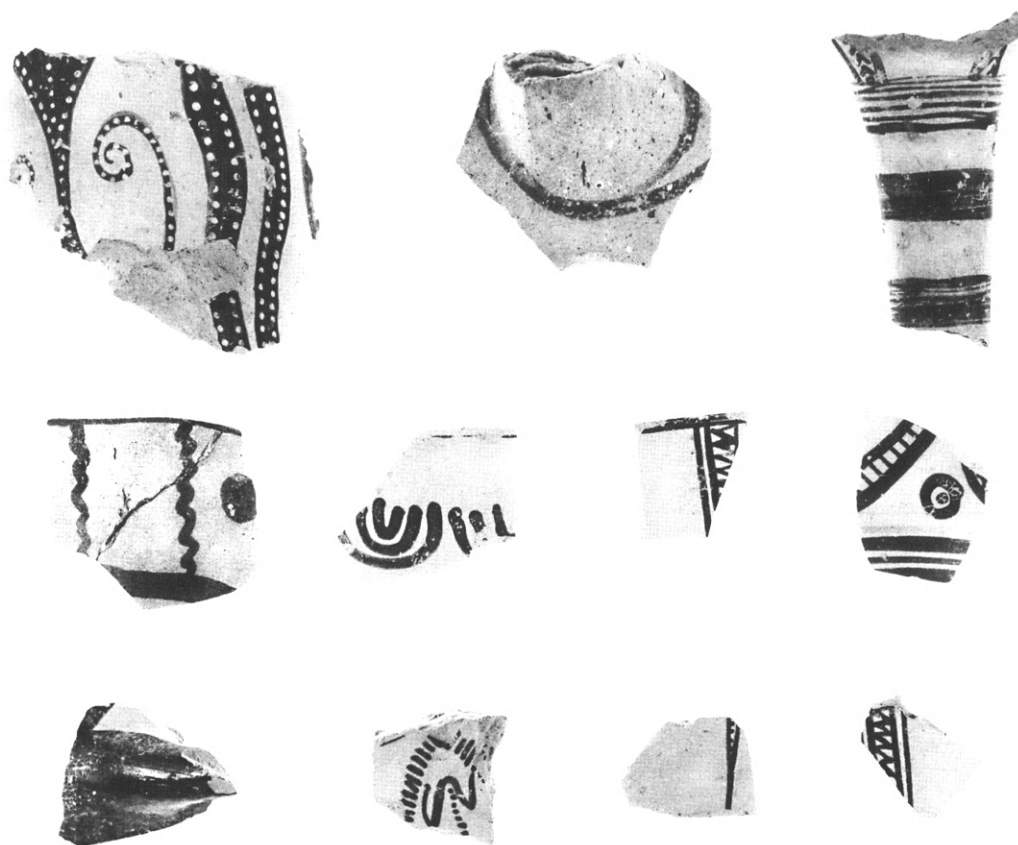
69. Χώρισμα Β, αγωγός 2, διαδρομή.

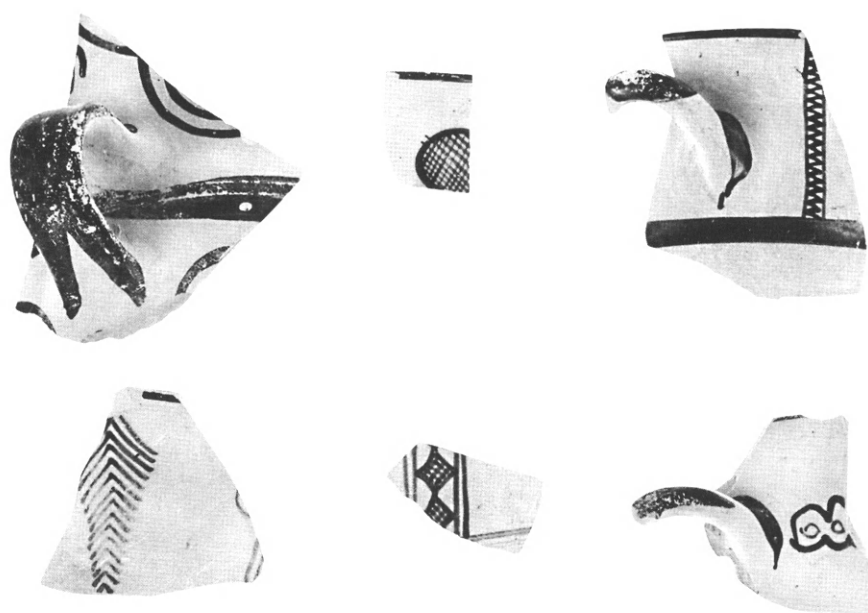
70. Δωμάτιο II 1,
αγωγός 2, πρώτη
τομή.

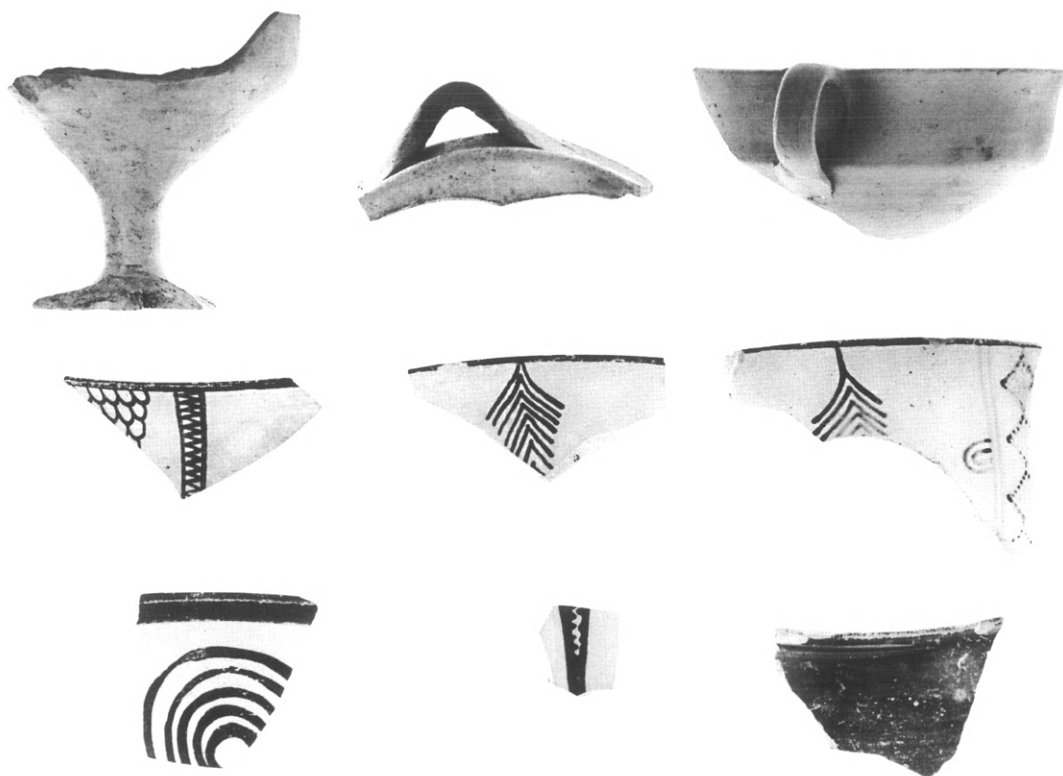
71. Δωμάτιο II 1,
αγωγός 2, δεύτερη
τομή.

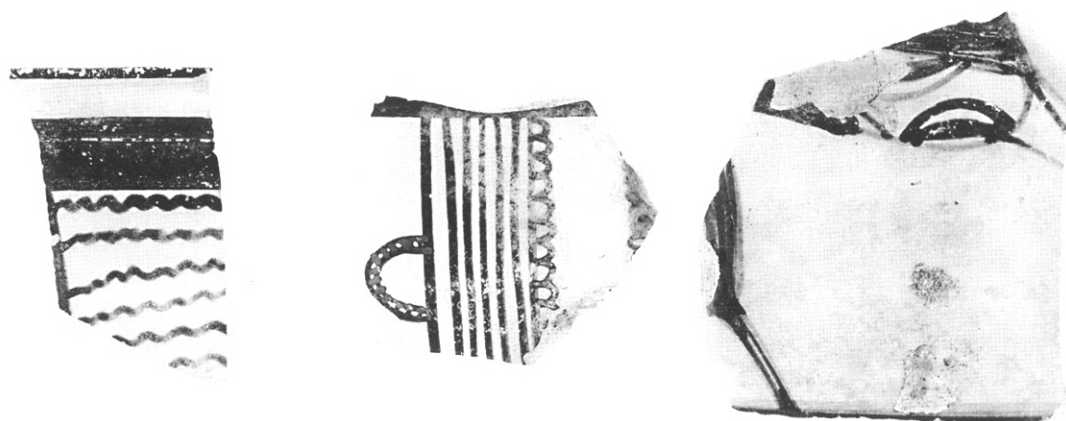
72. Δωμάτιο II 1, άγωγός 2, πρώτη τομή, όστρακα.

73. Δωμάτιο II 1, άγωγός 2, δεύτερη τομή, όστρακα.

74. Δωμάτιο II 1, άγωγός 2, δεύτερη τομή, όστρακα.

75. Άγωγός 2, τρίτη τομή, όστρακα.

76. Χῶρος II 3, ἀγωγὸς 2, ὄστρακα.

77. Χῶρος II 3, ταραγμένα χρώματα, ἀσκός.

78. Χώρος II 7, αγωγός 3.

79. Άγωγός 2, κατασκευή.

80. Χώρος II 7, άγωγός 3, λιθοδομή καλύψεως.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΜΥΚΗΝΩΝ.
I. Η ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ
ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ Ε. ΙΑΚΩΒΙΔΗ
ΑΡ. 244 ΤΗΣ *ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ*
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2006
ΑΠΟ ΤΙΣ «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΑΝΤΩΝΗΣ ΕΥΑΓ. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ Ο.Ε. & ΣΙΑ»
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΑΝΤΕΛΟΥ
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΦΗΣ ΑΧΛΑΔΗ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΗΛΕΚΤΡΑΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗ